

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΓ'

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1964

● ΤΕΥΧΟΣ 150ον

ΚΩΣΤΑ Δ. ΒΕΛΙΑΡΟΥΤΗ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΦΙΛΗΤΑΣ

○

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

(Πρόλογος—1) Ἡ καταγωγή καὶ οἱ σπουδές του—2) Ἡ γνωριμία μετὰ τὸν Γκίλφορντ—3) Ὁ Φιλητᾶς στὴν Ἴονια Ἀκαδημία—4) Ὁ Φιλητᾶς στὴ Ζάκυνθο—5) Ἐπιστροφή στὴν Κέρκυρα—6) Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Φιλητᾶ—7) Φιλητᾶς—Ἀσώπιος—Κοραῆς—Ψαλίδας—Γκίλφορντ—8) Ἡ τοποθέτηση τοῦ Φιλητᾶ—Ἐπίλογος—Βιβλιογραφία)

«Οὐδέποτε ἤκουσα διδασκαλίαν διδακτικωτέραν καὶ εἰς γλώσσαν γλαφυρωτέραν»

ΓΚΙΛΦΟΡΝΤ

Ἐφέτος γιορτάστηκαν τὰ ἑκατὸ χρόνια τῆς ἔνωσης τῆς Ἐφτανήσου μετὰ τὴν Ἑλλάδα, ποὺ πραγματοποιήθηκε στὶς 21 Μαΐου 1864. Ὁ πανηγυρισμὸς τῆς ἐπετείου αὐτῆς μᾶς ἔφερε στὸ νοῦ τὴ λαμπρὴ δράση τῆς Ἴονιας Ἀκαδημίας. Τὸ πρῶτο τοῦτο Ἑλληνικὸ Πανεπιστήμιον στάθηκε ἀληθινὸς φάρος, ποὺ ἔπλωσε τὴν ἀκτινοβολία τῆς Παιδείας στὸ ἀναγεννώμενον Ἔθνος.

Ὅταν στὰ 1821 εἶχε ἀρχίσει ἡ Ἑλλάδα νὰ συγκλονίζεται ἀπὸ τὸ καρυοφίλι τοῦ μεγάλου Ἱεροῦ ἀγῶνα, ἡ Βουλὴ τῆς Ἴονιας Πολιτείας ἐψήφισε τὴν ἴδρυσιν τῆς Κέρκυρας τοῦ Ἀνώτατου τούτου Πνευματικοῦ Ἰδρύματος.

Ἡ Ἴονια Ἀκαδημία ἔλαμψε σὰν φωτεινὸ μετέωρον στὸ ἑλληνικὸ στερέωμα. Στὶς 17 τοῦ Μᾶη 1824 μέσα σὲ ἐπίσημη, πανηγυρικὴ μεγαλόπρεπη τελετὴ ἀρχισε τὸ λαμπρὸ ξεκίνημά της. Ἡ λειτουργία της ὑπῆρξε μεγάλος σταθμὸς στὴν ἱστορίαν τῆς ἀναγέννησης τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ στὴ διαμόρφωσιν τῆς Νεοελληνικῆς πνευματικῆς μας παράδοσης. Στάθηκε ὁ κυριώτερος συντελεστὴς γιὰ τὴν ἀνθήσιν τῶν Γραμμάτων, τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν, ποὺ ὕστερα ἀπὸ τόσους αἰῶνες ξαναγύρισαν στὴν κοιτίδα τους. Καὶ γέμισεν ἀπὸ γλυκεῖες ἐλπίδες καὶ ωραίες προσδοκίαις ὄχι μόνον τὰ Νησιά τοῦ Ἰονίου, ἀλλὰ ὁλόκληρον τὸ Γένος.

Προτεργάτης τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου ὑπῆρξε ὁ Ἡπειρώτης Χριστόφορος Φιλητᾶς. «Ἐνας ἀπὸ τοὺς πρώτους συμπράξαντας εἰς τὴν σύστασιν τῆς Παι-

δείας» σύμφωνα με δική του έκφραση. Ἡ δράση τῆς πνευματικῆς του φυσιογνωμίας συνδέθηκε κύρια με τὴν Ἰόνια Ἀκαδημία, τὴν ἐστία αὐτῆ τοῦ Ἐφτανησιώτικου πολιτισμοῦ.

Ὁ Χριστ. Φιλητᾶς, πρῶτος καθηγητῆς τῆς Φιλολογίας στὸ Πνευματικὸ φυτόριο τῆς Κέρκυρας, ἀναδείχθηκε σὲ κορυφαίον ἐργάτη τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Περιώνυμος ἑλληνιστῆς, διαπρεπῆς παιδαγωγός, φημισμένος ρήτορας, συγγραφέας πολλῶν μελετῶν. Ὁ Μ. Γεδεών τὸν ἀποκαλεῖ «γεραρὸ τοῦ Γένους διδάσκαλον». Καὶ ἄξια, ὁ Φιλητᾶς μεγάλος στοχαστῆς, κατέχει τὸν τίτλον τοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους. Στὴ σεμνὴ χορεία τούτων κέρδισε ξεχωριστὴ θέση. — Ὁ Σπ. Δὲ βιάξης λέγει: «Τὸ τέκνον τοῦτο τῆς εὐάνδρου Ἠπειροῦ συγκατελέγεται μεταξὺ τῶν προνομιοῦχων ἐκείνων νέων, οἱ ὅποιοι ἐδόξασαν τὴν ἐμφάνισιν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ὤθησαν πρὸς τὰ πρόσω τὴν διανοητικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν».

1.—Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΟΥ

Γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Φιλητᾶ ὑπάρχουν σκόρπιες πηγές καὶ βιογραφικὲς πληροφορίες ἀπὸ δικῆς του σημειώσεως. Ὡς τὰ σήμερα, ὅμως, δὲν ἔγινε μιὰ συστηματικὴ συγκέντρωση τῶν στοιχείων αὐτῶν, ἔρευνα, μελέτη καὶ ἀξιολόγησις τοῦ σημαντικοῦ τοῦ ἔργου.

Εἶναι ἀναμφισβήτητο, ὅτι γεννήθηκε στὸ χωριὸν Γραμμένο τῆς Ἠπειροῦ στὰ 1788. Τὸ πραγματικὸν τοῦ ὄνομα ἦταν Χρῆστος Δημητρίου, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Π. Ἀραβαντινός. Φιλητᾶ τὸν ἐβάφτισε ὁ δάσκαλός του Ψαλίδας. Εἶχε διαπιστώσει, φαίνεται, τὸ φιλολογικὸν τοῦ ταλέντον, γι' αὐτὸ τοῦ ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦ ξακουστοῦ ποιητῆ Φιλητᾶ, ποῦ ἔζησε στὰ χρόνια τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ψαλίδας εἶχε ἀλλάξει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πρῦτανι τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων Κ. Ἀσωπίου, συντοπίτη, συμμαθητῆ καὶ ἀδελφικοῦ φίλου σὲ ὅλην τὴν ζωὴν τοῦ Φιλητᾶ.

Ἐρευνα στὴ γενέτειρά του, γιὰ περισσότερες πληροφορίες γύρω ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του, ἔμεινε ἄκαρπη. Διασώζεται μόνον μιὰ παράδοσις, ὅτι τὸ σπῆτι τοῦ βρισκόταν στὴ βορειοανατολικὴ πλευρὰ τοῦ χωριοῦ. Δυστυχῶς τὰ δίπτυχα τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας τῶν Ταξιαρχῶν, στὰ ὁποῖα οἱ ἐφημέριοι ἔγραφαν τὰ ὀνόματα τῶν οἰκογενειῶν τοῦ χωριοῦ, καταστράφηκαν τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ ἔλλειψιν ἐνδιαφέροντος καὶ ἄγνοια τῆς ἀξίας των. Μόνον ὁ Κερκυραῖος ἱστορικὸς Βροκίνης, στὰ Βιογραφικὰ σχεδάρια τοῦ 1884, ἀναφέρει αὐτὸν ὡς Χριστόφορον τοῦ Ἰπποκράτη. Ἀμβιβάλλω, ὅμως, ἂν αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν. Μοῦ κάνει δὲ ἐντύπωση, γιὰτὶ ὁ Γούδας ἄγνοεῖ τὸν Φιλητᾶ στοὺς Παραλλήλους Βίους. Ἀπὸ τὴν πράξιν θανάτου, ποῦ συντάχθηκε στὴν Παναγία τῶν Ξένων στὴν Κέρκυρα, ὁ πατέρας του λέγεται Δημήτριος καὶ ἡ μητέρα του Ζαχάρω.

Ὁ Ἀραβαντινός ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ Φιλητᾶ ἦταν εὐκατάστατη. Αὐτὸ δὲν φαίνεται, ὅμως, νὰ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴν πορεία τῆς ζωῆς του.

Εἶναι γεγονόςδες ἐπίσης, ὅτι τὰ πρῶτα γράμματα τὰ ἔμαθε στὸ χωριὸν του, ποῦ διατηροῦσε σχολεῖον.

Ὁ Φιλητᾶς ὕστερα ἦρθε στὰ Γιάννινα, ποῦ ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἦταν μεγάλο πνευματικὸν κέντρο. Σύμφωνα με τὸν Ἀραβαντινόν, στὴν ἀρχὴ ἐφοίτησε στὴν Μπαλαναία Σχολήν, ὅπου ἄκουσε μαθήματα ἀπὸ τοὺς δύο ἀδελφούς Κοσμᾶ τὸν Μπαλάνο καὶ τὸν Κ. Καμινάρην, καὶ ἐσημείωσε μεγάλη πρόοδον. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ὀμηρίζοντες σπουδαστῆς τῆς Σχολῆς. Στὰ 1802, ποῦ τυπώθηκε τὸ ἔργον τοῦ Θουκίδη με δαπάνην τῶν Ζωσιμάδων, καταχωρήθηκαν στὸ βιβλίον ἐπιγράμματα τοῦ Φιλητᾶ. Σημειώνω τὸ ἕνα:

Χερσὶν σαῖς, μουσοτρόφῳ μετὰ σχῶν, ἴσχεο μαθῶν
 ἦν γλίχη μαθεῖν πολλὰ γε τῶν προτέρων.

Στὰ Γιάννινα τότε εἶχε ἀρχίσει τὴ λειτουργία καὶ ἡ Καπλάνειος Σχολή. Ὁ μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης Ζώης Κ. Καπλάνης μετὰ τὸ μεγάλο πάθος του γιὰ τὴν ἀναγέννηση τῆς Παιδείας τοῦ σκλαβωμένου Γένους, θέλοντας νὰ δώσῃ καινούργιο πνεῦμα στὰ Γράμματα, διάλεξε τὸν Ψαλίδα γιὰ διευθυντὴ στὴ νεοϊδρυθεῖσα σχολὴ του στὰ Γιάννινα.

Ἡ προσωπικότητα τοῦ Ψαλίδα ἐδέσποζε στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου. Εἶχε σπουδάσει στὴν Εὐρώπη, ὅπου ἀπόχτησε μεγάλη φιλοσοφικὴ κατάρτιση. Ἐχρημάτισε καὶ μαθητὴς τοῦ Κάντ.

Ὁ Ψαλίδας θεωρεῖται γιὰ τὴν ἐποχὴ του μέγας διανοούμενος καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς λίγους Ἕλληνες σοφοὺς. Ἐξὸν ὅμως ἀπ' αὐτὰ ἐγίνε ὁ θεωρητικὸς ἀρχηγὸς τοῦ νέου ρεύματος, ποὺ ἐπιζητοῦσε τὴν ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση καὶ τὴν καλλιέργεια τῆς λαϊκῆς γλώσσας.

Ἡ φήμη τοῦ Ψαλίδα σαγίνεψε τὸν φιλομαθῆ Φιλητᾶ. Γι' αὐτὸ ἐγκατέλειψε τὴν Μπαλαναῖα Σχολὴ καὶ ἀρχισε νὰ παρακολουθεῖ τὰ μαθήματα στὴ Καπλάνειο. Καὶ ἐδῶ σημειώνει ἐξαιρετικὴ ἐπίδοση. Ὁ Ψαλίδας τὸν χρησιμοποιοῦ καὶ γιὰ ὑποδιδάσκαλο.

Ἀπὸ τὸ χωριὸ τοῦ Καπλάνη σπουδάζουν τέσσερες Γραμμενιάτες μετὰ ὑποτροφία. Ὁ Ψαλίδας μετὰ γράμμα του ἀναγγέλει τὴν πρόδοσόν τοὺς στὸν Καπλάνη.

Στὰ 1810 ὁ Φιλητᾶς τελείωσε τὶς σπουδὲς του στὴν Καπλάνειο. Στὶς ἐξετάσεις ἀρίστευσαν ὁ Φιλητᾶς καὶ ὁ Ἀσώπιος.

Οἱ σπουδὲς τοῦ Φιλητᾶ στὰ Γιάννινα καὶ μάλιστα κοντὰ στὸν Ψαλίδα, ποὺ εἶχε ἀνεβάσει τὴν Καπλάνειο σὲ σχολὴ περιωπῆς, τοῦ ἐτοποθέτησαν γερὰ θεμέλια γιὰ τὴ φιλολογικὴ του κατάρτιση.

Ὁ Φιλητᾶς διψοῦσε γιὰ ἀνώτερη καὶ εὐρύτερη μόρφωση. Τὸν ἔκαιγε ὁ πόθος νὰ σπουδάσει μιὰ ἐπιστήμη. Τὸ ἴδιο ὄνειρο εἶχε καὶ ὁ καλὸς του φίλος Ἀσώπιος. Καὶ οἱ δύο τους, ὅμως, ἦταν ἄποροι. Γι' αὐτὸ ἀπεφάσισαν νὰ κάνουν τὸν ἰδιωτικὸ διδάκκαλο τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ σύγχρονα νὰ σπουδάζουν σὲ Πανεπιστήμιο. Μετὰ τὴ φλόγα αὐτὴ στὴν ψυχὴ τους ἐφυγαν ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ἡ τύχη ἐπρόκειτο νὰ τοὺς παρασταθεῖ στὴν μεγάλη καὶ δύσκολη προσπάθειά τους.

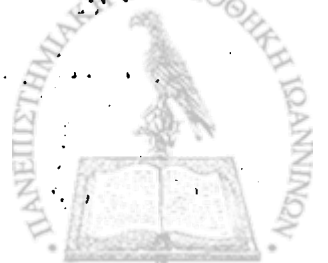
Μαζὶ ἦλθαν στὸ ὄμορφο νησί τῆς Κέρκυρας. Στὰ χρόνια ἐκεῖνα οἱ Κορφοὶ ἀποτελοῦν τὸ γεφύρι γιὰ τὸ πέρασμα τῶν Ἑλλήνων στὴ κοντινὴ Ἰταλία καὶ στὴν Εὐρώπη. Ἐπίσης στὴν Κέρκυρα ὑπῆρχαν ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια Ἡπειρώτες. Ἡ Ἡπειρωτικὴ παροιμία, ἀφοῦ διεπίστωσε τὴν ἔφεση, τὸν ζῆλο, τὸ ἦθος, καὶ τὴν ψύχωση, ποὺ εἶχαν οἱ δύο νεαροὶ συμπατριῶτες τους, τοὺς ἐβοήθησε ὕλικά καὶ ἠθικά.

Στὰ 1814, μαζὶ μετὰ τὸν Ἀσώπιο, ἀφοῦ πῆραν συστατικὰ γράμματα ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτες τῆς Κέρκυρας, ἦρθαν στὴν Ἰταλία. Κι' ἐδῶ ὁ Φιλητᾶς διδάσκει τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα σὲ παιδιὰ ὁμογενῶν γιὰ νὰ ζήσει.

Τὸ 1815 τὸν συναντοῦμε στὴ Νεάπολη, ὅπου γράφτηκε νὰ παρακολουθεῖ μαθήματα στὴν Ἰατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Στὴ σπουδὴ τῆς Ἰατρικῆς τὸν ὠδήγησε, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν κατοπινὴ ἐξέλιξή του, ἡ πρακτικὴ σκέψη νὰ μάθει μιὰ ἐπιστήμη, ποὺ θὰ μπορέσει νὰ σταδιοδρομήσει. Γιατὶ ὁ Φιλητᾶς ἦταν φτωχός. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα τῶν νέων, ποὺ ἔχουν μιὰ κλίση καὶ δὲν διαθέτουν τὰ οικονομικὰ μέσα. Ἡ γάνονται στὴν ἀφάνεια, ἢ ἀκολουθοῦν ἄλλο δρόμο, γιὰ νὰ ζήσουν στὴν κοινωνία.

Ὁ Π. Χιώτης μᾶς διέσωσε καὶ ἓνα ἀνέκδοτο, ποὺ πολλὲς φορὲς τοῦ διηγήθηκε ὁ Φιλητᾶς ἀργότερα, ὅταν ὑπηρετοῦσε στὴ Ζάκυνθο.

Στὶς εἰσαγωγικὲς ἐξετάσεις τὸν ἐξήτασε ὁ Ἑλληνιστὴς Σακέττος.

Όταν άκουσε από τον Φιλητά τή θαυμάσια ανάλυση και τήν πιδ άκριβή έξήγηση του άρχαιου κειμένου, τον θαύμασε τόσο πολύ, που του ειπε στα Ιταλικά: «Caro figlio tu sei professorone al Greco è sai più di me». Αυτό σημαίνει: «Άγαπητό μου παιδί, έσύ είσαι ανώτερος από καθηγητής στα έλληνικά και γνωρίζεις περισσότερα από έμέ».

Τόν Άπρίλιο του 1817, ό Φιλητάς, τελείωσε τις σπουδές του με έπιτυχία και τό Πανεπιστήμιο του άπένειμε τό δίπλωμα του Δόκτορα.

Όταν σπούδαζε στη Νεάπολη, ό Φιλητάς ανήσυχο πνεύμα και λάτρης του άρχαιου κόσμου, έπεσκέφθηκε τήν Πομπηία και τό Ήράκλειο. Έρευνώντας τους άρχαιολογικούς θησαυρούς, έπλούτιζε τις γνώσεις του, συγκέντρωνε ύλικό και έξασκείτο στην παλαιογραφική ανάγνωση. Κρατούσε σημειώσεις συνεχώς, που άργότερα θά χρησιμοποιήσει στις διατριβές του. Παράλληλα ήρθε σέ έπαφή με διαπρεπείς άρχαιολόγους τής έποχής και μελέτησε τό έργο τους.

Άπό τήν Ίταλία έπίσης έστειλε άρθρα στη Βιέννη, όπου ό Άνθιμος Γαζής και ό Κ. Κοκκινάκης έξέδιδαν τήν περιοδική «Λόγιος Έρμής». Μιά από τις συνεργασίες του άφορούσε στον Βησσαρίωνα τον Μακρή, που είχε διδάξει στα Γιάννινα, και που είχε δημοσιεύσει γραμματική με έρωτήσεις και άπαντήσεις. Στο άρθρο αυτό ό Φιλητάς καταφέρεται έναντίον τής συνήθειας, που έπικρατούσε τότε, να μεταφράζονται οι άρχαιοι συγγραφείς σέ άρχαία γλώσσα και να έξηγούνται με τήν πολυλεξία.

Τήν έποχή που ό Φιλητάς γράφτηκε στο Πανεπιστήμιο τής Νεάπολης, ό Άσώπιος έφυγε για τήν Τεργέστη. Διωρίστηκε διευθυντής στο έλληνικό σχολείο τής Παροικίας. Καί υπήρξε ό πρώτος σχολάρχης.

Έκει τον γνώρισε ό Γκίλφορντ, που του πρότεινε να τον στείλει ύπότροφο γι' ανώτερες σπουδές στην Εύρώπη.

Άπό τήν άλληλογραφία του Άσωπίου με τον Κοραή, που δημοσίευσε ό καθηγητής του Πανεπιστημίου Κουγέας, ό Άσώπιος συμβουλεύει τον Φιλητά, να έλθει στην Τεργέστη, για να τον διαδεχθεί στην διεύθυνση του σχολείου.

Και ενώ ό Φιλητάς ήταν έτοιμος να επιστρέψει στην Έλλάδα και να ασκήσει τό έπάγγελμα του γιατρού, δέχθηκε τήν πρόταση τής Έλληνικής Κοινότητος τής Τεργέστης.

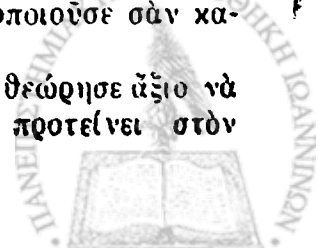
Ό Φιλητάς δέν άγαπούσε πολύ τήν έπιστήμη του Άσκληπιού. Δέν ήταν καμωμένος για γιατρός. Τόν είχε γοητεύσει ή γνώση και ή έρευνα του άρχαιου κόσμου. Η άγάπη για τήν άρχαία έλληνική και λατινική Φιλολογία τον κρατούσε δεσμώτη. Άπό τα Γιάννινα στόχος στη ζωή του είχε γίνει να ακολουθήσει τον δρόμο τής Φιλολογικής Έπιστήμης και να φτιάσει στην αίθρια τής άκραίας κορυφής της. Έκει τον οδηγούσε ή διάνοιά του. Έκει τον καλούσε ή μοίρα του.

2.—Η ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΤΟΥ ΦΙΛΗΤΑ ΜΕ ΤΟΝ ΓΚΙΛΦΟΡΔ

Ό Φιλητάς παρέμεινε στην Τεργέστη ένα χρόνο, διδάσκοντας στο σχολείο τής Παροικίας. Άνάμεσα στους όμογενείς τής Έλληνικής Παροικίας αφήνει καλή φήμη, αντίξια εκείνης, που δημιούργησε ό προκάτοχος του Άσώπιος, όπως αποκαλύπτεται από τα γράμματα του εκεί έγκατεστημένου έμπορου και λογίου Ι. Ρώτου, φίλου και όπαδου του Άδ. Κοραή.

Ό μεγάλος Άγγλος φιλέλληνας Γκίλφορντ, που είχε σχεδιάσει τήν ίδρυση Άκαδημίας στα Έφτάνησα και μάλιστα στην Ίθάκη, γύριζες στις πολιτείες τής Εύρώπης, για να διαλέξει Έλληνες λογίους, που θά τους χρησιμοποιούσε σαν καθηγητές στο ανώτατο τουτο Πνευματικό Ίδρυμα.

Έτσι, στην Τεργέστη τό 1819 γνώρισε τον Φιλητά, που τον θεώρησε άξιο να καταλάβει έδρα διδασκαλίας στη μέλλουσα Άκαδημία. Γι' αυτό προτείνει στον

Φιλητᾶ νὰ τὸν στείλει ὑπότροφο στὴν Ἀγγλία, γιὰ νὰ διευρύνει καὶ τελειοποιήσει τὶς φιλολογικὲς του γνώσεις. Καὶ ἀκόμα νὰ εἰδικευτεῖ καὶ ἀσκηθεῖ στὶς καινούργιες μέθοδοι διδασκαλίας, ποὺ ἐφάρμοζαν τότε τὰ φημισμένα Πανεπιστήμια τῆς Oxford καὶ τῆς Charterhouse. Ὁ Φιλητᾶς δέχτηκε τὴν πρόταση καὶ ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀγγλία γιὰ ἀνώτερες σπουδές.

Νὰ ἀκριβῶς τί γράφει ὁ ἴδιος ὁ Γκίλφορντ σὲ μιὰ ἐκθεσὴ του:

«Ὁ Δρ Φιλητᾶς ἐξ Ἰωαννίνων, διδάσκαλος ὧν τοῦ ἐν Τεργέστη ἑλληνικοῦ σχολείου, μετεπείσθη ὑπ' ἑμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1819 νὰ μεταβῆ εἰς Ἀγγλίαν καὶ διαμείνῃ ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς Oxford καὶ Charterhouse πρὸς ἀσκήσιν εἰς τὴν ἐν ἐκείνοις τοῖς σχολείοις διδασκομένην μέθοδον».

Στὴν Ἀγγλία ὁ Φιλητᾶς δὲν περιορίζεται μονάχα στὰ στενὰ πλαίσια τῶν σπουδῶν του. Γνωρίστηκε μὲ τοὺς διάσημους ἀρχαιολόγους Λήκ καὶ Δοδονῆλον καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ζῆ ἔντονα τὴν ἔρευνα καὶ τὴ μελέτη τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Ἐπίσης ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Γκίλφορντ μαθαίνουμε, ὅτι ὕστερα ἀπὸ δική του πρόσκληση καὶ ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὶς σπουδές του ὁ Φιλητᾶς τὸ 1822 ἔφυγε γιὰ τὴν Κέρκυρα μὲ σκοπὸ νὰ ὀργανώσει τὰ δευτερεύοντα σχολεῖα.

Περῶντας ἀπὸ τὸ Παρίσι συνάντησε τὸν Κοραῆ, γιὰ τὸν ὁποῖον ἔτρεφε μεγάλο θαυμασμό.

Στὸ διάβα του ἀπὸ τὴν Ἰταλία μελετᾶει στὶς βιβλιοθήκες τοῦ Μιλάνου, τῆς Φλωρεντίας, καὶ τοῦ Βατικανοῦ.

Ἡ Ρώμη τὸν μαγεύει μὲ τὸν Ἀπόλλωνα τῆς Τερψιθέας καὶ τὸ περίφημο σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντα. Τὸ θαυμάσιο τοῦτο ἔργο τέχνης τοῦ κεντρίζει τὴν ποιητικὴ φαντασία. Ἐγίνε ἀφορμὴ νὰ μεταφράσῃ ἀργότερα τὸ δεύτερο βιβλίον τῆς Αἰνειάδας τοῦ ποιητῆ Βιργιλίου.

Φτάνοντας εἰς τὴν Κέρκυρα, ἀνέλαβε τὴ θέση ποὺ τοῦ ἔδωσε ἡ Ἰόνια Κυβέρνηση, σὰν διευθυντοῦ τῆς μέσης ἐκπαίδευσης ὄλων τῶν Νησιῶν.

Ἀλλὰ, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ ἴδιος ὁ Γκίλφορντ, ἡ προσπάθεια αὐτὴ ἀπέτυχε, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχαν ἱκανοὶ διδάσκαλοι, γιὰ νὰ διευθύνουν τὰ δευτερεύοντα σχολεῖα.

Ὁ Φιλητᾶς, ὅμως, εἶναι ἀνήσυχο πνεῦμα καὶ ἐρευνητικὸ μυαλό. Μὲ πάθος ἀσχολεῖται στὴ μελέτη τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Μέχρις οὗτοῦ χρησιμοποιηθῆ ἡ ἀκαδημία διαβάζει στὴ βιβλιοθήκῃ τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Τενέδου.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Κέρκυρα δὲν ὑπῆρχε δημόσια βιβλιοθήκη. Βιβλία ὑπῆρχαν μονάχα στὰ μοναστήρια τῶν Καθολικῶν. Τὸ μοναστήρι τῆς Τενέδου εἶχε ἰδρυθῆ ἀπὸ καθολικοὺς μοναχοὺς, ποὺ ἦλθαν ἀπὸ τὸ νησί τῆς Τενέδου.

Τὰ βιβλία τῶν μοναστηριῶν ἀπετελέσαν κατοπινὰ τὸν πυρῆνα τῆς Δημόσιας Βιβλιοθήκης.

3. - Ο ΦΙΛΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΙΟΝΙΑ ΑΚΑΔΗΜΙΑ (1823—1827)

Τὰ Ἐφτάνησα, ὡς τὴν Ἐνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα, ποὺ πραγματοποιήθηκε τὸν Μάϊο τοῦ 1864, γνώρισαν πολλοὺς κατακτητές: τοὺς Ἐνετούς, Γάλλους, Ρώσους, Τούρκους καὶ ἀπὸ τὸ 1815 τοὺς Ἀγγλους. Οἱ ξένοι κυρίαρχοι δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ δείξουν ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ διάδοση τῆς παιδείας στὰ λαϊκὰ στρώματα, γιὰτὶ τοῦτο πάντα ἐπιβάλλει τὸ συμφέρον τῶν κατακτητῶν.

Γι' αὐτὸ ἡ μόρφωση ὑπῆρξε προνόμιο τῶν νέων τῆς ἀριστοκρατίας τῶν Νησιῶν, ποὺ εἶχαν τὴν οικονομικὴ δυνατότητα νὰ σπουδάσουν σὲ εὐρωπαϊκὰ Πανεπιστήμια. Γιὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Λαοῦ, ἡ ἀπόκτηση ἀνώτερης παιδείας ἀπαιτοῦσε μεγάλες θυσίες καὶ πολλοὺς κόπους.

Στὸν Ἐφτανησιώτικο Λαὸ ποτὲ δὲν ἔσβησε ὁ πόθος γιὰ τὴ σύσταση ἑνὸς

Ἀνώτατου Ἐπιστημονικοῦ Ἰδρύματος, πού θά ἰκανοποιούσε τήν ἀγάπη του γιά τήν κλασσική μόρφωση.

Οἱ δημοκρατικὲς ἰδέες γιά ἐλευθερία, ἰσότητα, καὶ δικαιοσύνη, πού διακήρυξε ἡ μεγάλη Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, ἐπηρέασαν τὰ Ἐφτάνησα.

Ἔτσι στὰ 1800 ἰδρύθηκε ἡ Ἴονια Πολιτεία, τὸ πρῶτο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης ἑλληνικὸ κράτος (μισοελεύθερο.) Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὀριμάζει ἡ ἰδέα γιά τὴν ἴδρυση Πανεπιστημίου.

Τὸν πόθο τοῦ Ἐφτανησιώτικου Λαοῦ, πού ἦταν καὶ πόθος ὀλάκερου τοῦ σκλαβωμένου Γένους, τὸν συνέλαβε ὁ διανοούμενος, ὁ ἀνθρωπιστὴς καὶ μεγάλος φιλέλληνας κόμητας Γκίλφορντ.

Ὁ Γκίλφορντ εἶχε γεννηθῆ στὸ Λονδίνο τὸ 1766. Καταγόταν ἀπὸ πλούσια οἰκογένεια καὶ εἶχε μεγάλη κλασσικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ μόρφωση καὶ σπάνια γλωσσομάθεια. Ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια εἶχε ἀγαπήσει τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες συγγραφεῖς. Ἐννοιωθε λατρεία γιά τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἀρχαῖο της πολιτισμὸ. Εἶχε περιοδεύσει στὰ Ἐφτάνησα, σὲ διάφορες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας, στὴν Πόλη, στὴν Σμύρνη, στὴν Κύπρο. Αἰσθανόταν μεγάλη ἀγάπη γιά τὴν Ἰθάκη. Τὸν μαγεύουν οἱ φυσικὲς καλλονὲς καὶ τὸν γοητεύει ἡ ἀπλότητα τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῶν Νησιῶν τοῦ Ἰονίου. Ἔμαθε νὰ μιλάει τὴ δημοτικὴ γλῶσσα καὶ εἶχε ἀσπασθεῖ τὴν ἀνατολικὴ ὀρθόδοξη ἐκκλησία.

Ἡ ἄμεση αὐτὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἀπογόνους τῶν δημιουργῶν τοῦ ὑπέροχου ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, πού ζοῦν κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς δουλείας, τοῦ θερμαίνουν τὴν ἰδέα γιά τὴν ἀναγέννηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ὁραματίζεται τὴν ἴδρυση ἀνώτατου Ἐκπαιδευτικοῦ Ἰδρύματος, γιά τὴ διαφώτιση τῶν Ἐφτάνησων καὶ ὀλοκλήρου τοῦ Γένους.

Ἀφοσιώνεται ὀλόψυχα στὴν εὐγενικὴ αὐτὴ ἰδέα, πού σκοπεύει νὰ ξαναγυρίσει τὶς μοῦσες καὶ τὶς θεότητες τῆς ἀλήθειας, τῆς ὀμορφιάς καὶ τῆς ἀρετῆς στὴν πρῶτη τους κοιτίδα.

Γιά τὸ πρῶτο Ἑλληνικὸ Πανεπιστήμιο, διαδραμάτισε σημαντικὸ ρόλο καὶ ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας. Στὸ πρόσωπο τοῦ Γκίλφορντ βρῖσκει τὸν κατάλληλο ἀνθρώπο, ὁ κατοπινὸς Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, γιά νὰ ἀξιοποιήσει τὸ μεγάλο τοῦτο ὄνειρο.

Ὁ Γκίλφορντ συγκεντρώνει τρία μεγάλα προσόντα: α) τὴν ἀγάπη γιά τὴν πνευματικὴ ἐξύψωση τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. β) τὴν μεγάλη του μόρφωση καὶ γ) τὴν οἰκονομικὴ εὐχέρεια.

Στὰ 1817 τὸ Σύνταγμα τῶν Ἰονίων Νήσων λέγει: «Ἀμέσως μετὰ τὴν σύγκλησιν τῆς γερουσίας καὶ ἀφοῦ ὁ τοῦ Πολιτεύματος Χάρτης ἐπικυρωθῆ ἀπὸ τὸν προστάτην ἡγεμόνα, ληφθοῦν παρὰ τῆς γερουσίας πάντα τὰ μέτρα πρῶτον μὲν διὰ τὴν σύστασιν στοιχειωδῶν σχολείων μετέπειτα δὲ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἑνὸς Πανεπιστημίου διὰ τὰ διάφορα εἶδη ἐπιστημῶν καὶ τῶν ὀραίων τεχνῶν».

Ὁ πρῶτος Ἀγγλὸς Ἀρμοστής Θωμᾶς Μαίτλαντ δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τὴν ἴδρυση τοῦ Πανεπιστημίου. Τὸν Μάιο τοῦ 1821, πού μὲ ψήφισμα τῆς Ἰονίας Βουλῆς, ἀποφασίστηκε ἡ ἴδρυση τῆς Ἰονίας Ἀκαδημίας στὴν Ἰθάκη, ματαιώθηκε ἀπὸ τὸν Μαίτλαντ. Καὶ αὐτό, γιατί ὁ Ἀρμοστής καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ἀρχισαν ν' ἀνησυχοῦν καὶ νὰ φοβοῦνται τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, πού εἶχε πάρει φωτιὰ σὲ ὄλες τὶς περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Γκίλφορντ εἶχε μεταβεῖ μαζί μὲ τὸν Φιλητᾶ στὴν Ἰθάκη. Καὶ ἐδῶ ὁ Φιλητᾶς συνέχιζε τὴν ἔρευνά του καὶ ἀνακαλύπτει τὸ ἄντρον τῶν Νυμφῶν. Ἀπὸ τὴν Ἰθάκη ἀρχίζει περιοδεῖα στὴν Ἀχαρνανία, Ἡπειρο, Θεσσαλία, Μακεδονία καὶ στὴν Ἀλβανία καὶ φθάνει ὡς τὴ λίμνη τῆς Ἀχρίδας.

Στὸ μεταξὺ τὸ Ἰονικὸ Κοινοβούλιο ἀνακήρυξε τὸν Γκίλφορντ Ἀρχοντα τῆς

Παιδείας». Καί, παρὰ τὴς ἀντιδράσεις τοῦ Μαίτλαντ, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1823 ἄρχισε τὴ λειτουργία ἡ Ἀκαδημία στὸ σπίτι ποῦ διέμενε ὁ Γκίλφορντ. Στὸ προπαρασκευαστικὸ αὐτὸ τμήμα δίδασκε καὶ ὁ Φιλητᾶς.

Ὁ Μαίτλαντ πέθανε στὴς ἀρχές τοῦ 1824 καὶ τὸν διεδέχθηκε ὁ Φ. Ἄνταμ. Ὁ ἄρμοστής Ἄνταμ εἶχε πάρει Κερκυραία γυναίκα καὶ ἔνεκα τοῦ δεσμοῦ αὐτοῦ μὲ τὴ Κέρκυρα εἶχε κάποια φιλελληνικὰ αἰσθήματα.

Ἔτσι στὴς 17 Μαΐου 1824 ἰδρύθηκε ἡ Ἰόνια Ἀκαδημία, τὸ πρῶτο Ἑλληνικὸ Πανεπιστήμιο. Ἡ Ἀκαδημία στεγάστηκε στὸ παλιὸ μέγαρον τῆς Διοικήσεως, ποῦ βρίσκεται στὸ Φρούριον.

Ἡ ἡμέρα αὐτὴ στάθηκε πραγματικὰ ἕνας μεγάλος σταθμὸς στὴν ἱστορία τῶν Νησιῶν τοῦ Ἰονίου. «Ὅλος ὁ Ἰόνιος λαός, γράφει ὁ Α. Βρεττός, αἰσθάνθηκε ἀνέκφραστον χαρὰν ἀκούσας τοιαύτην ἀγγελίαν». Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο γέννησε μεγάλες ἐθνικὲς ἐλπίδες καὶ στὸ λαὸ τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδας, ποῦ γιὰ τρίτη χρονίᾳ συνέχιζε τὸν σκληρὸ καὶ ἔνδοξον ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ἡ ὁμορφὴ πόλις τῆς Κέρκυρας, ἐκείνη τὴν ἀλησμόνητην ἡμέρα, ἐπανηγύριζε. Γιόρταζαν ἀκόμα καὶ τὰ ἄλλα νησιά: Παξοί, Λευκάδα, Ἰθάκη, Κεφαλληνία, Ζάκυνθος καὶ Κύθηρα.

Ἀξίζει τὸν κόπο νὰ δώσουμε μιὰ σύντομη περιγραφὴ τῆς Πανηγυρικῆς ἑναρξῆς τῆς Ἰονίας Ἀκαδημίας.

Στὴν τελετὴ τῶν ἐγκαινίων πῆραν μέρος ὅλες οἱ τοπικὲς ἀρχές, ἡ Ἰόνια Γερουσία, ὁ Ἄρμοστής καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν Νησιῶν. Μεγάλον πλῆθος λαοῦ μὲ τὴς γραφικὲς τοπικὲς στολὲς γέμισε τὸ γῶρον γύρω ἀπὸ τὸ μέγαρον τῆς Ἀκαδημίας. Καὶ ὅταν δόθηκε τὸ σύνθημα τῆς ἑναρξῆς τῆς τελετῆς, ἄρχισε νὰ εἰσέρχεται στὴν μεγάλη αἴθουσα ἡ Πανεπιστημιακὴ πομπή. Προπορεύονταν οἱ τρεῖς ραβδοῦχοι ποῦ ὁ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς κρατοῦσε τὸ ἔμβλημα τῆς Ἀκαδημίας, τὴ «χρυσότευκτο γλαῦκα».

Ἀκολουθοῦσαν μὲ τὴ σειρά οἱ καθηγητὲς τῆς Θεολογίας, τῆς Φιλολογίας, τῆς Νομικῆς καὶ τῆς Ἰατρικῆς. Ὑστερα ἀπ' αὐτοὺς ἀκολουθοῦσε ὁ «Ἄρχων τῆς παιδείας» Γκίλφορντ. Ὅλοι τους, ἔξδν ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς τῆς Θεολογίας, φοροῦσαν ἀρχαία ἑλληνικὴ στολή, ποῦ τὴν εἶχε σχεδιάσει ὁ Κερκυραῖος καλλιτέχνης Παῦλος Προσαλέντης. Κάθε σχολὴ εἶχε τὸ δικὸν τῆς χρῶμα.

Ἀμέσως συγκροτήθηκε ἡ Σύγκλητος, ποῦ ἀποτελέστηκε ἀπο τοὺς διπλωματούχους καθηγητὲς Χριστ. Φιλητᾶ καὶ Ἀθ. Πολίτη. Ὑστερα στεφανώθηκαν ὀχτὼ ἄλλοι καθηγητὲς, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ Ἀσώπιος, ποῦ εἶχαν σπουδάσει στὴν Εὐρώπη, ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἀποκτήσει δίπλωμα. Καὶ γράφτηκαν οἱ πρῶτοι 47 φοιτητὲς.

Ἐπειτα ὁ Φιλητᾶς, σὰν ταχτικὸς καθηγητῆς, συγκλητικὸς καὶ ρήτορας, ἔβγαλε τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας. Καὶ μὲ μιὰ ὥρα καὶ συγκλητικὴ ὁμιλία περιέγραψε τὴ μεγάλη σημασία τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης στιγμῆς.

Ἡ περιγραφὴ τῆς πανηγυρικῆς τελετῆς καθὼς καὶ ὁ ἐμπνευσμένος λόγος τοῦ Φιλητᾶ δημοσιεύτηκαν στὴν ἐπίσημη ἐφημερίδα τοῦ Ἰονίου Κράτους, τὴν «Gazetta degli stati uniti delle isole Ionie» (ἀριθμ. 336).

Ἐπίσης ἐδημοσιεύτηκαν καὶ στὴν ἑλληνικὴ ἔκδοσις τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Ἐνωμένων Ἐπαρχιῶν τῶν Ἰονίων Νήσων» καὶ στὸ φύλλον τῆς 3)15 Ἰουνίου 1824.

Σύμφωνα μὲ τὸ ρεπορτάζ τῆς ἐφημερίδας: «Ἀφ' οὗ οἱ καθηγηταὶ ἔλαβον τὰς καθέδρας των, ὁ Ἄρχων παρεκάλεσε τοὺς λοιποὺς αὐτῶν νὰ παραμερήσουν καὶ ἔμεινε μαζί μὲ δύο συνεδριάζων, εἰς τῆς Εὐρώπης τὰ σπουδαστήρια εἰς Ἰατρικὰς μαθήσεις ἐστεφανωμένους, τὸν Κυριον Δρα Πολίτην, καὶ τὸν Κύριον Δρα Φιλητᾶν».

Καὶ συνεχίζοντας περιγράφει, πῶς ὁ Φιλητᾶς ἔμπαζε στὴν αἴθουσα καὶ

παρουσίαζε καθέναν ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς μὲ κατάλληλη προσφώνηση καὶ ὕστερα ὁ Γκίλφορντ τοὺς ἐστεφάνωνε.

Ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τὴν στέφειν «ὁ Ρήτωρ Κύριος Φιλητῆς ἐσηκώθη καὶ ἐξεφώνησεν ἕνα λόγον ἀξιοσημείωτον διὰ τὸ ὕφος του καὶ τὰς ἰδέας του εἰς αὐτόν, τὸν ὁποῖον τελειώνοντι ἀπόλαυσε τὰς χειροκροτήσεις ὄλων τῶν παρεστώτων».

Νὰ ἀκριβῶς τὸ κείμενον τοῦ περιφήμου λόγου τοῦ Φιλητῆ:

«Λαμπρότατε Ἄρχων,
Κοσμιώτατοι Σύεδροι,

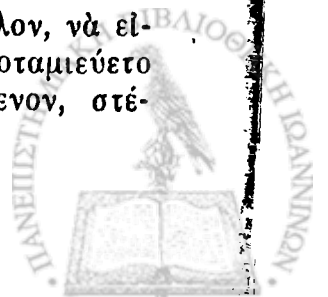
Τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, ὅπου σκληρὰ εἰμαρμένη ἀπὸ τὸν γλυκὺ τοῦτον ὀρίζοντα πρὸ πολλοῦ εἶχε φυγαδεύσει, ἀναφαίνονται πάλιν. Καὶ αἱ πολυπλάγητοι θυγατέρες τῆς Μνημοσύνης ἀγαλλόμεναι προσβλέπουν τὰς ἀρχαίας των ἑδρας.

Εὐτυχῆς ἐποχὴ! τὴν ὁποίαν ματαίως εἰς τὸ διάστημα τόσων αἰώνων ἤλπισε ποτὲ νὰ ἴδῃ ὁ Ἴόνιος Λαός. Καὶ ἠμποροῦσεν ἄραγε νὰ ἐλπίσῃ; Ἐνδοξος αὐτὸς καὶ λαμπρὸς εἰς ἐκείνας τὰς ἡμέρας, ὅταν ἐλευθέρῃ ἡ Ἑλλάς ἦτον ἡ μήτηρ καὶ ἡ τροφὸς ὄλων τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ἀναγκασμένος ἔπειτα νὰ συμμεθέξῃ ἀπὸ τὰς αὐτὰς μεταβολὰς καὶ τὰς αὐτὰς δυστυχίας τῶν γειτόνων λαῶν, ἡ διὰ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὑπερηφάνων πορθητῶν τοῦ Κόσμου, ἡ διὰ τὴν εἰσβολὴν τόσων βαρβάρων σημῶν, ὅπου ἀλλεπαλλήλως ἐλεηλάτησαν καὶ ἐρήμωσαν τὰ ὠραιότερα κλίματα τῆς γῆς, ἐνόμισεν αὐτὸς, τέλος πάντων, ὅτι ἐλευθερώνετο ἀπὸ μεγαλειότερα δεινά, ὅταν πρὸ τεσσάρων αἰώνων κατέφυγεν ὑποκάτω εἰς τὴν σκιάν τῶν πτερυγῶν τοῦ Βενετοῦ Λέοντος;

Ἄλλὰ νὰ ἀναβῶ ἐγὼ εἰς τοὺς ἀτυχεῖς ἐκείνους χρόνους, οἵτινες ἐπέρασαν ἐπάνωθεν τοῦ εὐφυοῦς τούτου Λαοῦ χωρὶς νὰ μαρτυρήσουν οὐδεμίαν βελτίωσιν οὔτε εἰς τὴν φυσικὴν, οὔτε εἰς τὴν ἠθικὴν κατάστασίν του, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἀνεκαλέσθησαν ποτὲ τὰ φῶτα τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ γενεθλιακόν των ἔδαφος; Νὰ μνημονεύσω, ὅτι διὰ σύστημα πολιτικῆς, ὅπου ἀπέβλεπε τὸν διαιωνισμόν τῆς ἀμαθίας ποτὲ δὲν ἐσυστήθη Σχολεῖον Δημόσιον, ὅτι καὶ ἡ μητρικὴ γλῶσσα ἐπιμελῶς ἐφροντίζετο νὰ πνίγεται εἰς αὐτὸ τὸ στόμα τοῦ θηλάζοντος νηπίου, ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀνθρώπων ἀπεκλείετο ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῶν νόμων; Αἴ! αἰσθάνομαι πόσον λυπηρὸν πρᾶγμα εἶναι νὰ ἐκθέσω εἰς ὄλον τὸ φῶς τῆς τὴν φρικτὴν ταύτην εἰκόνα. Ἀρχοῦμαι ὁμως νὰ σημειώσω: Εἰς τοιαύτην πραγμάτων κατάστασιν δὲν ἔμενεν ἄλλο παρὰ μόνον μία ἀκαρπὸς μνήμη τῶν ἀρχαίων ἀρετῶν ἢ ταλαίπωρος νεότης ἐμαραίνετο εἰς τὴν ἀργίαν, καὶ τὸ δραστήριον τῆς εὐφυΐας, ὅπου ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους προγόνους καὶ ἀπὸ τὸ κλίμα εἶχε λάβει, δὲν ἐστρέφετο παρὰ εἰς ποταπὰς καὶ εὐτελεῖς πράξεις; καὶ ἐάν τινες ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἐφαίνοντο νὰ ὑπερνικῶν τὰ ἐμπόδια καὶ νὰ κάμνουν κανένα βῆμα εἰς τὸ στάδιον τῶν γραμμάτων, ἐπερνοῦσαν καὶ τοῦτοι ὅμοιοι, ὡσὰν ἐκεῖνα τὰ φωτεινὰ μετέωρα, τὰ ὁποῖα εἰς ζοφώδη καὶ τρομερὰν νύκτα διατρέχουν τὸν ὀρίζοντα χωρὶς νὰ ἀφήσουν ὀπίσω των ἴχνος τῆς λάμψεώς των. Τὸ Ἱερατεῖον; Ἀληθινὰ φύλαξ τῆς προγονικῆς γλώσσης καὶ πολλάκις προπύργιον τῆς ἐπιβουλεωμένης Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁμως διὰ τὴν γενικὴν κατάπτωσιν καὶ φθοράν, καὶ τὸ σεβάσιμον τοῦτο σῶμα ἐκινδύνευε νὰ ἀγνοήσῃ τὰ πλέον ἱερώτερα χρῆμα του.

Ἐπὶ τέλος πάντων ἐκ θεμελίων ἢ παμπάλαιος οἰκοδομὴ καὶ ὁ Ἴόνιος Λαός εἰς τὰς ἐφημέρους διοικήσεις, ὅσας ἔφεραν εἰς ταύτας τὰς νήσους αἱ πολιτικαὶ μεταβολαὶ τῆς Εὐρώπης, ἂν ὅχι ἄλλο, ἐδυνήθη καὶ νὰ ἀναπτέρωσῃ τὰς ἐλπίδας των εἰς εὐτυχέστερον μέλλον.

Ὡς τόσον ἡ δόξα τοῦ νὰ ἐπιταχύνῃ τὸ προσδοκώμενον τοῦτο μέλλον, νὰ εἰσάξῃ ἄλλην μίαν φορὰν τὰ φῶτα εἰς τὴν Κλασσικὴν γῆν, φαίνεται ἀποταμιεύετο διὰ τὸ Ἔθνος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπὸ αἰῶνας ἐλεύθερον καὶ εὐνομούμενον, στέ-

φανον απέκτησεν ἔνδοξον εἰς τὸ στάδιον τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, διὰ τὸ Ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἐξαιρέτως ἐθαύμασε τὴν σοφίαν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀθανάτων προγόνων μας. Ὅταν ἡ Θεία Πρόνοια ἠδύοκῃσε νὰ ἐνωθοῦν τοῦτοι οἱ τόποι εἰς Κράτος, ὅταν τοῦ Κράτους τούτου προστάτης ἀνεδείχθη ὁ Σεβαστὸς Μονάρχης τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ὅταν εἰς τὸν συνταγματικὸν Χάρτην ἐστηρίχθη διὰ ὡς εἰς στερεὰν βάσιν ἡ εὐδαιμονία του, τότε ἐπροβλέφθη περὶ τῆς δημοσίου παιδείας, καὶ τότε αἱ πατρικαὶ φροντίδες τῆς Διοικήσεως, ἐστράφησαν περὶ τὴν ἔγερσιν ἐνὸς Πανεπιστημίου. Καὶ αὐτὴ ἐκείνη ἡ Θεία Πρόνοια, ἣτις τόσον ἔβλεψεν ἰλαρὰ εἰς τὸν Λαὸν τοῦτον, ἠδύοκῃσεν ὡσαύτως, συγχώρησόν με Ἄρχων ἐκλαμπρότατε καὶ εὐγενέστατε νὰ τὸ εἰπῶ, εὐδόκῃσε νὰ νεύσῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Κρατικοῦ Προστάτου, διὰ νὰ συστήσῃ εἰς τὴν σεβαστὴν ταύτην Διοίκησιν, ὡς Ἐκτελεστικὴν καὶ ἐκτελεστικὴν τῶν μεγάλων σκοπῶν της, τὸ Ἐποικίον τῆς Ἐκλαμπρότητός σου. Καὶ τῷ ὄντι ἅμα ἐπαρδείχθη τὴν ἐπιστάσιν καὶ ἡ Διοίκησις εἶδε πληρωμένας τὰς εὐχὰς της, διότι αὐτός, Ἄρχων, ζηλωτὴς ἐκ νεαρῶν χρόνων τῆς σοφίας καὶ τῆς γλώσσης τῆς Ἑλλάδος, ἐνθερμος φίλος τῆς βελτιώσεως τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἐπαρέλειπε τίποτε ἀπ' ὅσα ἐσύντειναν διὰ τὴν ἀναγκαίαν πρόδον καὶ διάταξιν τοῦ Ἰονίου τούτου ἐγκαθιδρύματος. Ἦδη εἰς ὅλας τὰς νήσους διὰ τῆς στοιχειώδους μεθόδου, εὐκόλως δύναται ἡ ἀπαλὴ ἡλικία νὰ ἀποκτήσῃ τὸ μέγα ἐκεῖνο δῶρον τοῦ ὁποῖου τὴν διανομὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἠύχετο ἓνας φιλόσοφος τῆς Ἀρχαιότητος, τὸν κοινὸν νοῦν ἤδη ἡ προγονικὴ γλῶσσα ἀληθμονημένη σχεδὸν ἀπὸ αἰῶνας, ἄρχεται νὰ ἀναδείχῃ τὴν μαγικὴν της Καλλονὴν. Καὶ ἰδοὺ σήμερον μετὰ τοιοῦτους προδρόμους, ἰδοὺ ἐγκαθιδρύεται ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία.

Εὐτυχεστάτη ἡμέρα! Ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἡ ἀγλὺς ὄπου ἔβαπτε τὸ πρόσωπον τῶν ὠραίων τούτων κλιμάτων δίδει τόπον εἰς τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν λάμπσιν. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ παλαιὰ Πατρίς τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας ἄρχεται νὰ τινάσῃ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς του βαθὺν ὕπνον. Ἡ Ἐκκλησία: φεύγουν πλέον ἀπέμπροσθὲν της οἱ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι καιροί, ὅταν ἐπρόσφερε τὰς ἰκεσίας της πρὸς τὸν Θεὸν τῶν Φώτων διὰ μέσου λειτουργῶν βυθισμένων εἰς τῆς ἀμαθίας τὴν νύκτα, καὶ φαιδρὰ ἤδη προσδέχεται τὰς ἡμέρας τῶν Βασιλείων καὶ τῶν Χρυσοστόμων. Ἡ θέμις μὴ ἔχουσα πλέον νὰ λαλῇ μὲ ξένην φωνὴν ἐλπίζει νὰ ἴδῃ τὰ θέσμά της νὰ παραβαίνωνται σπανιωτέρως, διότι συνενοῦν εὐκόλως εἰς τὴν παράβασιν τῶν νόμων ἡ ἄγνοια τούτων καὶ ἡ ἀδελότης. Ἡ ὑγεία θέλει πάλιν λάβει θεράποντας Ἰπποκράτους καὶ Γαληνούς, καὶ ἡ παμμήτρια φύσις πάλιν εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν Ἀριστοτελῶν καὶ Ἀρχιμήδων θέλει ἀνακαλύψει τὰ μυστήριά της. Ἡ γλῶσσα ἡ πλέον ἁρμονικὴ καὶ πλουσία ἀπ' ὅσας ὠμίλησαν ποτὲ οἱ ἀνθρώποι, θέλει οἰκειώσῃ τοὺς νέους μας μὲ τοὺς Ὀμήρους καὶ τοὺς Δημοσθένεις, καὶ ἄλλη μίαν φορὰν ἀκόμη ἡ Μελπομένη βαίνουσα μὲ τὸν Ἑλληνικὸν κόθορνον θέλει ἠδονικὰ δάκρυα σύρει ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς μας.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ φαιδρότατον μέλλον, Ἐκλαμπρότατε Ἄρχων, καὶ Κοσμιώτατοι Σύεδροι, ὁποῦ ἀνοίγεται ἔμπροσθὲν μας ἀπὸ τὴν μεγαλοδωρεὰν τῆς σεβαστῆς Διοικήσεως. Ἀπὸ τοῦτον ἀκόμη τὸν πρῶτον χρόνον ἐπρόβλεψεν αὐτὴ ἐννεὰ Καθέδρας ἐπιστημῶν καὶ γραμμάτων, δῶμα διὰ βιβλιοθήκην μεγαλοπρεπὲς καὶ εὐρύχωρον, Ἀμφιθέατρον χημικῆς, Βοτανικὸν Κήπον καὶ Λύκειον διὰ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ὡστε δικαίως ἡ ἀρχὴ νὰ ἡμπορῇ νὰ λέγεται, τὸ ἡμισυ τοῦ παντός.

Ἄλλ' εὐτυχῶς οἱ νέοι τῶν Ἰονίων Νήσων, εὐτυχῶς ἐὰν δυνηθῶσι νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τοὺς γενναίους τούτους σκοποὺς τῆς Διοικήσεως. Εὐτυχῶς ἐὰν ἐντρεπόμενοι εἰς τὴν προσκόλλησιν τῶν ξένων πραγμάτων καὶ τῆς ξένης γλώσσης ἐξυπνήσουν εἰς τὴν καρδίαν των τὴν εὐγενὴ φιλοτιμίαν τῆς ἐθνικῆς συναισθήσεως, χωρὶς τὴν ὁποίαν τὰ Ἔθνη καταφέρονται εἰς τὸν λήθαργον καὶ εἰς τὴν

ἔξουθένωσιν, καὶ σύρουν ἐπάνω των τὴν καταφρόνησιν καὶ τὴν ὕβριν· εὐτυχῶς τέλος πάντων ἂν δείξουν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ εὐφυΐα ἠδυνήθη μὲν νὰ καταπλακωθῆ, ἀλλ' εἰς περιστάσεις αἰσίους δὲν ἄργησε νὰ λάβῃ τὴν πρώτην ἀκμὴν. Τότε θέλουν εὐλογῆ τὴν ἡμέραν ταύτην καὶ θέλει τὴν μνημονεύουν εἰς τὰ νεαρά των τέκνα μὲ δάκρυα χαρᾶς, καὶ ὅταν νὰ ἀφήσουν ἐτοιμάζωνται τὸν φθαρτὸν κόσμον, θέλουν νὰ κλείσουν τοὺς ὀφθαλμοὺς εὐχαριστοῦντες τὴν Πρόνοιαν, ὅτι τοὺς ἤξιωσε νὰ γεννηθοῦν εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα, τὸν αἰῶνα τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς εὐδαιμονίας».

Ὑστερα ἀπὸ τὴ θαυμασία καὶ συμπυκνωμένη ὁμιλίᾳ τοῦ Φιλητᾶ ὁ Γκίλφορντ ἀπηύθυνε σύντομη προσλαλιὰ καὶ ἔκλεισε ἡ τελετὴ. Καὶ ὅλοι μαζὶ κατηνθύνθησαν στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ τῆς Σπηλιώτισσας, ὅπου ψάλλθηκε δοξολογία ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Μακάριο.

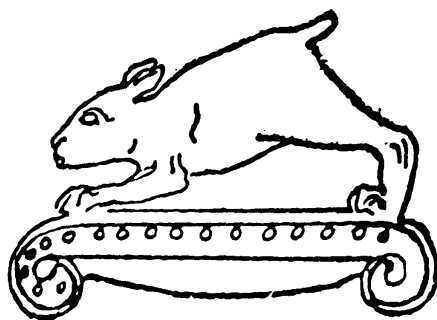
Ὅπως βλέπομε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς ἴδρουσης τῆς Ἀκαδημίας, ὁ Φιλητᾶς εἶναι δεσπόζουσα φυσιογνωμία. Καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐπίσημα σὺν ὁ ρήτορας τῆς Ἀκαδημίας.

Καὶ ἀρχίζει ἡ Ἰόνια Ἀκαδημία νὰ ἐπιτελεῖ τὸ μεγάλο τῆς ἔθνικὸ σκοπὸ. Πραγματικὰ γίνεται ὁ τηλαυγὴς φάρος, ποὺ σ' αὐτὸν στρέφονται τὰ βλέμματα τοῦ ἔθνους, ποὺ χύνει τὸ αἷμα του γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Νὰ τι γράφει ἓνας Κερκυραῖος λόγιος, ὁ Δ. Θερειανός, κατοπινὰ στὶς Φιλολογικὰς Ὑποτυπώσεις (Τεργέστη 1885). «Ἡ Ἐπιάνησος ἦτο τότε τὸ καταφύγιον καὶ τὸ σχολεῖον τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων, ἡ εὐεργετικὴ μαιεύτρια τῆς Ἐθνικῆς παιδείας καὶ ἡμερώσεως, ὁ δούρειος ἵππος, ἐξ οὗ ἐξῆλθον μαχηταὶ λόγοι». Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο γράφει: «Εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν ἐφοίτησαν, αὐτόθι ἐξεπαιδεύθησαν, ἐν αὐτῇ κατὰ πρῶτον ἐδίδαξαν καὶ ἐστοιχειώθησαν οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι καὶ ὑπάλληλοι, εἰς αὐτὴν προσεφοίτησαν καὶ πολλοὶ Ἡπειρώται καὶ Θεσσαλοὶ διαπρέψαντες ὕστερον ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἡπειροῦ καὶ Θεσσαλίας».

Μὲ αὐτὸ τὸ περίφημο ἀνώτατο Πνευματικὸ Ἰδρυμα συνδέθηκε τὸ ὄνομα καὶ ἡ φήμη τοῦ Φιλητᾶ. Ἀπὸ τοὺς πρῶτους στυλοβάτες τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, διδάσκει τοὺς σπουδαστῆς μὲ ἱερὸ ζῆλον καὶ κάνει κάθε θυσία γιὰ νὰ ἀνταποκριθῆ στὸ μεγάλο του ἔργο καὶ στὶς προσδοκίαι τοῦ Γκίλφορντ.

(Συνεχίζεται) .

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΩΝ ΜΙΣΙΑΙΩΝ

(ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΝΟΔΕΝΤΡΙ ΤΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ)

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Δυό κατά κύριο λόγο περιστατικά με κάνουν να δώσω στις παρακάτω σελίδες μερικά στοιχεία για την τόσο ενεργητική και ιστορική οικογένεια των Μισιαίων, με Μονοδεντρίτικη καταγωγή:

α) Θεωρώ επίκαιρο το φειτινό χρόνο, που γιορτάζονται τα 150 χρόνια απ' την ίδρυση της Φιλικής Έταιρίας, να ρθούν σε φώς πατριωτικές πράξεις που έχουν στο ενεργητικό τους μερικά μέλη απ' την οικογένεια αυτή και

β) Έπειδή στην περιοχή του χωριού μου είναι αποθανατισμένο το όνομα της οικογένειας αυτής με την ύπαρξη κάποιου γεφυριού (γεφύρι Μίσιου), και μέσα στην έρευνά μου και την ασχολία μου με τα λαογραφικά και ιστορικά στοιχεία του χωριού μου, σπρώχνομαι από υποχρέωση προς το όνομά της να παρουσιάσω στοιχεία για την προέλευση και τον πατριωτικό ρόλο της.

Δέν νομίζω, με τα όσα γράφονται εδώ για την οικογένεια των Μισιαίων, ότι εξαντλείται ολοκληρωτικά το θέμα.

ΑΡΧΙΚΕΣ ΡΙΖΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΙΣΙΟΥ

Η άρχοντική αυτή οικογένεια δέν είχε απ' αρχής το επώνυμο αυτό «Μίσιος» ούτε η άρχική της καταγωγή ήταν από το Μονοδέντρι. Κατά τα όσα έχουν γράψει διάφοροι ιστορικοί και ιδιαίτερα ο Ί. Λαμπρίδης, η οικογένεια των Μισιαίων κατάγονταν από ένα παλιό χωριό του Ζαγοριού, που λέγονταν Βαστανιά. Το χωριό αυτό έχει χαλάσει πριν από πολλά χρόνια. Ήταν αυτό κοντά στα «Καλύβια» τα Τσερβαριώτικα. Μια οικογένεια απ' τους γαιοκτήμονες της Βαστανιάς, η οικογένεια του Μιχαήλ Βοεβόδα του Θερειανού, έρχόταν κάθε καλοκαίρι και παραθέριζε στο Μονοδέντρι και ιδιαίτερα παρέμεινε στο μοναστήρι του Προφήτη Ήλία.

Για το ζήτημα αυτό ο Ί. Λαμπρίδης στα «Ζαγορισιακά» (σελ. 38) γράφει: «Οί άρχοντες της Βαστανιάς, οί γαιοκτήμονες δηλ. του χωριού τούτου, ή μέρους αυτού, ών προεξήρχε βεβαίως ή οικογένεια του Θερειανού, μείναντες διά παντός εις το εύκραές Μονοδένδριον, διετήρησαν διαδοχικώς τας εκεί ιδιοκτησίας αυτών επί 250 περίπου έτη, ως φαίνεται εν τή ζωγραφία. Μετά δε ταυτα άντήλλαξαν ταύτας προς τους Τσερβαριώτας άντι των προς Β. του Προφήτου Ήλιου θέσεων Ραμσάς, Στούρου και λοιπών, άφιερώσαντες και μέρος τούτων εις την μονήν του Προφήτου Ήλιου, ήτις και τα κατέχει μέχρι σήμερον». Κάποιος απόγονος δέ άργότερα απ' την οικογένεια του Θερειανού άλλαξε το επώνυμο σε Μίσιος. Η έγκατάσταση αυτών στο Μονοδέντρι έγινε γύρω στα 1410 μ.Χ. Για το άλλαγμα του επωνύμου αυτού ο Ί. Λαμπρίδης γράφει πάλι (Ήπειρωτικά Μελετήματα: Ζαγορ. Β. σελ. 22) τα έξης: «... Απόγονος ήν ούτος (έννοεί το Μιχ. Μίσιο) Μιχαήλ Βοεβόδα του

Θερειανού, οικογενείας διασωζομένης μέχρι του νῦν ἐν Ἰωαννίνοις, μετατρεψάσης ὁμως τὸ ἐπώνυμον αὐτῆς εἰς Μίσιον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐγγόνου τοῦ κτίτορος τῆς ἐν Μονοδενδρίῳ μονῆς (ἐννοεῖ τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς) μονογενοῦς καὶ προῶως ἀπορφανισθέντος Μιχαήλ...».

Στὰ χωριά Βίτσα καὶ Μονοδέντρι σὲ παλιότερα χρόνια συνηθίζονταν πολὺ ἢ μετατροπὴ στὸ ὄνομα Μιχαήλ σὲ Μίσιος. Φέρνω γιὰ παράδειγμα τὸ μακαρίτη τὸ γιατρὸ ἀπ' τῆ Βίτσα Μιχαήλ Ἀναγνωστάκη ποῦ κανένας δὲ τὸν ἤξερε μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα, παρὰ ἦταν γνωστός μὲ τὸ ὄνομα ὁ «γιατρός ὁ Μίσιος». Μὲ τὸ ἐπώνυμο αὐτὸ ὑπάρχουν οἰκογένειες καὶ στὸ Τσερβάρι. Στὴ Βίτσα ἀπαντᾷ κανένας «Μισιογλου».

ΕΥΕΡΓΕΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΑΥΤΗΣ

ΣΤΟ ΜΟΝΟΔΕΝΤΡΙ ΚΑΙ ΒΙΤΣΑ

Πολλὲς εὐεργετικὲς χειρονομίες τῆς οἰκογένειας Θερειανού (Μίσιου) ἀποθανάτισαν τὸ ὄνομά της. Ἀπ' τὰ ἀρχικὰ μέλη της ποῦ ἐγκαταστάθηκαν στὸ Μονοδέντρι ἔκαναν στὰ 1412 μ.Χ. τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στὸ Μονοδέντρι κοντὰ στὸ Βίκο. Μιὰ ἐπιγραφὴ ποῦ σώζεται στὸ καθολικὸ τοῦ μοναστηριοῦ αὐτοῦ μᾶς κατατοπίζει γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό. Τὴν ἐπιγραφὴ αὐτὴ βρίσκει κανένας δημοσιευμένη στὸν Δ' τόμο τῶν Ἑπειρωτικῶν Χρονικῶν (σελ. 4), στὴν περιγραφὴ ἀπ' τὸν Ἀθηναγόρα τοῦ «Νέου Κουβαρᾶ». Γράφει ὁ Ἀθηναγόρας γιὰ τὴν ἐπιγραφὴ αὐτὴ τὰ ἑξῆς: «Περὶ τῆς ἄνω ἐπιγραφῆς ὁ Δημ. Σάρρος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: Ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς Μονῆς ἐντὸς τοῦ κυρίως ναοῦ ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ: «Ἐνηγέρθη καὶ ἀνιστορήθη ὁ ναός (;) οὗτος τῆς Ἁγίας μεγαλομάρτυρος καὶ τροπαιοῦχου Παρασκευῆς δι' ἐξόδων καὶ πληρώσεως τοῦ εὐγενεστάτου Κυρίου Μιχαήλ Βοηβώντα τοῦ Θερειανού ὁ...καὶ τῆς γενναίας ἀδελφότητος αὐτοῦ καὶ πάντων ὄλων τῶν Βεζητηζηνῶν κληρονόμων κτητόρων μικρῶν τε καὶ μειζῶνων ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Πανυψηλοτάτου Δεσπότη ἡμῶν Καρόλου τοῦ Δουκὸς ἐν ἔτει ξ.π.κ. (1412) προεδρεύοντος ἐντίμου Ἡμανουὴλ ἱερέως τοῦ Δεηγόρου».

Γιὰ τὸ χτίσιμο τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἀπ' τὴν οἰκογένεια Θερειανού ὁ κ. Ἰ. Νικολαΐδης στὸ βιβλίο του: «Ἱστορικὴ μονογραφία περὶ Βεΐτζης—Μονοδενδρίου», μαζί μὲ πολλὰ ἄλλα κατατοπιστικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ μοναστήρι ἀναγράφει (σελ. 70) καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Β' σειρᾷ ἀπεικονίζονται οἱ κτίτορες τοῦ ναοῦ», «ὁ Πανεγενέστατος Μιχαήλ Βοηβώντας ὁ Θερειανός κτίτωρ», «ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος», «ὁ πανευγενέστατος Θεόδωρος σύνευνος αὐτοῦ». Μάλιστα ὁ κ. Νικολαΐδης δίνει τὴ σχετικὴ περιγραφὴ γιὰ τοὺς κτίτορες τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς ποῦναι ἀπεικονισμένοι στὴν ἐκκλησιᾶ αὐτὴ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο: «Ἄπαντες οἱ ἀνωτέρω εἰκονιζόμενοι ἔχουσιν ἐλαφρὰν πρὸς ἀνατολὰς στροφὴν τριῶν τετάρτων μὲ τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας, τὴν δὲ ἄλλην ἐκτεταμένην ἐμπρὸς εἰς τὴν χειρονομίαν τῆς δεήσεως. Φέρουσιν ἅπαντες κόμην καὶ γενειάδα ὑπέρυθρον. Μεγαλειτέραν γενειάδα φέρει ὁ Θερειανός, μικροτέραν ὁ υἱὸς του καὶ ἐλαχίστην ὁ Θεόδωρος, τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποῦ κατ' ἐλάχιστον διακρίνεται ὡς καλυφθὲν δι' ἀσβεστοκονιάματος. Ὁ κτίτωρ εἶναι περιβεβλημένος ποδῆρη χιτῶνα μετὰ ζώνης περὶ τὸ μέσον, ὡς καὶ μανδύαν πρὸς τὰ ὀπισθεν πεποικιλμένον διὰ κοσμημάτων ἐν σχήματι ἀνθέων. Ὁ υἱὸς τοῦ κτίτορος Γεώργιος φέρει μόνον χιτῶνα δίχρωμον ὑπόλευκον κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος καὶ ὑπέρυθρον κατὰ τὸ ἀριστερόν. Ὁ Θεόδωρος φέρει καὶ οὗτος μόνον χιτῶνα διὰ κοσμημάτων ἐν σχήματι ρόμβων καὶ ἀνθέων συμπλεκόμενων, κοσμούμενον. Μεταξὺ τοῦ

κτίτορος καὶ τοῦ υἱοῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ τελευταῖον μέρος νεανίσκος τις ὑψώνων τὸς χεῖρας πρὸς τὰ ἄνω ἐν εἴδει δεήσεως, πιθανὸν τέκνον αὐτῶν. Ὑπερθεν τῶν κεφαλῶν τῶν τριῶν τούτων προσωπογραφῶν τῶν λαϊκῶν προβάλλει ἐκ συμπλέγματος νέφους σχηματοποιημένη ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ εὐλογοῦσα αὐτούς. Αἱ μορφαὶ τῶν ἀνδρῶν εἶναι σοβαραί, ρυτιδωμένα, ἀσκητικά. Τὰ ὦτα σχηματοποιημένα. Κατὰ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν δὲν διαφέρουν τῶν λοιπῶν τοιχογραφῶν. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Θερειανοῦ ἔχουσιν ἐξορυχθῆ διὰ βεβήλου χειρός...».

Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῆ πὺς ἀρχικὰ τὸ μοναστήρι αὐτὸ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἦν μετόχι τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Προφήτ' Ἡλία.

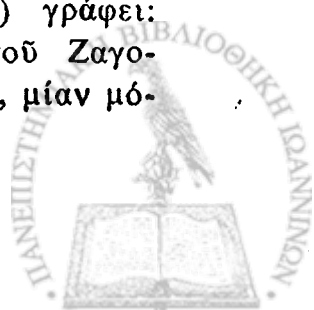
Ὁ Ἰ. Λαμπρίδης στὰ «Ζαγορισιακά» του ἀναγράφει τὰ ἐξῆς: «Ἦγεραν δὲ ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀνακαινισθέντα τὸ δεύτερον κατὰ τὸ ἔτος 1558 ὑπὸ τῶν διαδόχων τῶν περιῶν ὁ λόγος ἀρχόντων, κατὰ παράδοσιν Κωνσταντίνου τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου». Κι' ἄλλοῦ ὁ Λαμπρίδης («Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ ἀγαθοεργημάτων» Β', σελ. 105—106) γράφει γιὰ τὶς εὐεργετικὰς πράξεις τῶν Μισιαίων τὰ ἐξῆς: «Κώμη Μονοδένδριον: Πρὸς ἀνακαινίσιν (1528) τῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐκκλησίας τὰ χρειώδη κατέβαλεν ὁ οἶκος τῶν Μισαίων. Γόνος δὲ τῆς πρὸ τῆς κατακτήσεως ἀναφερομένης ταύτης οἰκογενείας, ὁ εὐπατρίδης Μιχ. Κων. Μίσιος ἀνιστόρησε (1733) τὸν τροῦλον ἐτέρας ἐκκλησίας, τῆς τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ».

Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀνέγερση τῆς ἐκκλησιᾶς τῆς Κάτω Βίτσας (Κοίμησι τῆς Θεοτόκου) βοήθησεν ἡ οἰκογένεια αὐτῆ. Αὐτὸ ὅμως μᾶς τὸ κάνει γνωστὸ τὸ παρακάτω ποῦ δημοσίευσεν ὁ μακαρίτης Δημ. Σάρρος στὸν ΙΒ' τόμο τῶν Ἠπειρωτικῶν Χρονικῶν μὲ τίτλο «Ἐνθυμήσεις καὶ ἐπιγραφαὶ» (σελ. 125). «Ἀνηγέρθη ἐκ βαράθρων καὶ ἀνιστορήθη ὁ θεῖος οὗτος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου δι' ἐξόδων καὶ συνδρομῆς τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς αὐτῆς χώρας, Μίσιου, Κωνσταντίνου, Ἐξάρχου, Μιχογερολάζου, Θεοδώρου, Θεοδωροθέρου, Ἀρχιερατεύοντος Ἰωαννίνων κυρίου Ἱεροθέου· ἐν ἔτει αψκῆ' (δηλ. 1728) ἐφημερεύοντος κυρίου Παπαδήμου καὶ Παπαπάντος. Ἐτελειώθη Φεβρουαρίου 21».

ΤΟ ΓΕΦΥΡΙ ΤΟΥ ΜΙΣΙΟΥ

Στὴν ἀρχὴ τῆς μεγάλης καὶ περιώνυμης χαράδρας τοῦ Βίκου καὶ δυτικὰ ἀπ' τὸ Κουκούλι εἶναι ἓνα γεφύρι γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα «γεφύρι τοῦ Μίσιου». Τὸ γεφύρι αὐτὸ διευκόλυνε κατὰ κύριο λόγο στὰ παλιὰ χρόνια, ἀλλὰ καὶ σήμερα ἐξακολουθεῖ νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐπικοινωνία τῶν πέρα ἀπ' τὸ Βίκο χωριῶν (Βίτσας, Μονοδεντριοῦ, Σουδενῶν, Τσερβαριοῦ κλπ.) μὲ τὰ δῶθε ἀπ' τὸ Βίκο χωριά, ἤτοι Κουκούλι, Καπέσοβο, Μπάγια κλπ.

Γιὰ τὸ χτίσιμο τοῦ γεφυριοῦ αὐτοῦ ὁ ἱστορικὸς Ἰ. Λαμπρίδης μᾶς δίνει τὰ ἐξῆς στοιχεῖα: α) Στὸ βιβλίον του «Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα» (Ζαγορ. Α' σελ. 19) γράφει: «Τὴν μὲν παρὰ τὸ Μ.Α. τοῦ Βίκου στόμιον, δι' ἧς τὰ δυτικὰ τοῦ Ζαγορίου χωρία πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ δυτικοῦ ποταμοῦ ἀνήγειρεν ὁ ἄρχων Ἀλέξιος Μίσιος...». β) Σὲ ἄλλο δὲ βιβλίον του μὲ τίτλο: «Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ ἀγαθοεργημάτων» (Μέρ. Β' σελ. 80) γράφει: «Τεχνικώταται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ βαρῦτιμοι ἐπὶ τῶν τριῶν τοῦ Ζαγορίου ποταμῶν ἐκτίσθησαν γέφυραι. Καὶ ἡ μὲν τοῦ Ἀῶου ποταμοῦ, μίαν μό-

νον νά μνημονεύσωμεν ένταῦθα ἔχομεν, τήν τῆς Βωβούσης (1). ἦν ὠκοδόμησεν (1748) ὁ ἄρχων Ἀλέξιος Μιχ. Μίσιος καί ἦν ἐπεσκεύαζον οἱ ἀπόγονοὶ αὐτοῦ μέχρι πρό τριῶν δεκαετηρίδων. Ἐπί δὲ τῶν δύο ἄλλων ποταμῶν καὶ τῶν παραποταμιῶν αὐτῶν ἐγένοντο ἐν πολλοῖς πολλαί, ὡς εὐκολίας χάριν ἄνευ χρονολογικῆς τάξεως ἐκ δυσμῶν τοῦ τμήματος ἀρχόμενοι θά ἀπαριθμήσωμεν..... 2) Ἡ μεταξὺ τῶν κωμῶν Κουκουλίου καὶ Βίτσης παρά τῷ ἐκεῖ ὑδρομύλῳ τῷ Μίσιῳ (1748)» (2).

Πέρα ἀπ' τὶς ἐπισκευὲς ποῦ ἔκαναν σὲ παλιότερα χρόνια οἱ κληρονόμοι τῆς οἰκογένειας αὐτῆς στὸ γεφύρι αὐτό, καθὼς θυμοῦμαι στὸν καιρὸ τῆς δικτατορίας τοῦ Μεταξῆ (1936—1940), δόθηκε κάποια πίστωση ἀπ' τὴ Γεν. Διοίκηση Ἡπείρου κι ἔγινε ἐπισκευὴ τοῦ γεφυριοῦ. Ἐκεῖνοι ποῦ ἔκαναν τὴν ἐπισκευὴ αὐτὴ—ἂν θυμοῦμαι καλὰ ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος Βίτσας ἦταν ποῦ ἐπέβλεπε τὸ ἔργο τῆς ἐπισκευῆς καὶ διαχειρίστηκε τὰ χρήματα—γιὰ κακὴ τύχη δὲν φρόντισαν νά διατηρηθῆ τὸ ἀρχικὸ στύλ τοῦ γεφυριοῦ καὶ στα πλαγινὰ ἄκρα τοῦ τόξου ἀντὶ γιὰ «ἀρκάδες» (ὄρθιες μακριὲς πέτρες) ἔφιασαν ἓνα πεζούλι πάνω στὸ ὁποῖο ἔχυσαν στρῶμα ἀπὸ τσιμέντο. Ἔτσι δὲν παρουσιάζει τὸ γεφύρι τὴν ἀρχικὴ του γραφικότητα. Λίγα βήματα ἀπ' ἐκεῖ ποῦναι σήμερα τὸ γεφύρι καὶ πρὸς τὰ μέσα τῆς χαράδρας τοῦ Βίκου στὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ φαίνονται ἴχνη ἀπὸ παλιὰ θεμέλια τοῦ γεφυριοῦ. Φαίνεται πὼς σὲ πολὺ παλιότερα χρόνια ἐκεῖ θά ἦταν τὸ γεφύρι καὶ κατόπι ὁ ἄρχοντας Ἀλέξιος Μίσιος, ὅταν αὐτὸ χάλασε, τὸ ἔκανε στὴ θέση ὅπου εἶναι αὐτὸ σήμερα.

Περὶ τὰ 50—60 μέτρα μακρὰ ἀπ' τὸ γεφύρι καὶ πρὸς τὴν Κουκλιώτικη πλευρὰ εἶναι τὰ ἐρείπια τοῦ παλιοῦ ὑδρομύλου, ποῦ εἶναι καὶ αὐτὸς γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα «Μύλος τοῦ Μίσιου». Εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστο ἂν καὶ τὸ μύλο αὐτὸν τὸν εἶχε κάμει ὁ Μίσιος ἢ πῆρε τὸ ὄνομα αὐτό, γιὰτὶ ἦταν κοντὰ στὸ «γεφύρι τοῦ Μίσιου». Ὁ μύλος αὐτὸς ἀπ' τὰ μισὰ τοῦ περασμένου αἰῶνα εἶχε περιέλθει μὲ ἀγορὰ στὴν κυριότητα τῶν Κοκκοραίων ἀπ' τὸ Κοκούλι. Σήμερα ἀποτελεῖ μιὰ λιθοσωριὰ καὶ τίποτε παραπάνω.

ἌΛΛΕΣ ΕΥΕΡΓΕΣΙΕΣ ΤΩΝ ΜΙΣΙΑΙΩΝ

Κι' ἄλλες εὐεργετικὲς χειρονομίες τῆς οἰκογένειας τῶν Μισιαίων μπορεῖ νά διαπιστώσῃ κανένας, ἂν ἀνατρέξῃ σὲ διάφορες πηγές. Περιορίζομαι νά ἀναφέρω ἐδῶ γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ὅσα ὁ Ἰ. Λαμπρίδης γράφει στὸ βιβλίον του: «Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἀγαθοεργημάτων» (Μέρ. Β' σελ. 65): «Κ ὦ μ η Ζ ἦ τ σ α: Ἡ ἐκ Μονοδενδρίου τοῦ Ζαγορίου πανάρχαιος ἐν Ἡπείρῳ οἰκογένεια τῶν Μισσιαίων ἀνώρυξε πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων φρέαρ, φέρον εἰσέτι τὸ ὄνομα ἐκείνης».

ΜΙΧΑΗΛ ΜΙΣΙΟΣ Ο Α΄

Μέσα στὸ πέρασμα τῶν αἰῶνων ἡ οἰκογένεια αὐτὴ «Μίσιου» ἢ «Μισιαίων» πιά καὶ ὄχι Θερειανοῦ ἀνάδειξε σπουδαίους ἄνδρες ποῦ διακρίθηκαν γιὰ τὸν πατριωτισμὸ, τὴ σωφροσύνη καὶ τὴ δραστηριότητά τους. Θά ἀναφέρουμε ἐδῶ μερικοὺς Μισιαίους, γιὰ τοὺς ὁποίους κατώρθωσα νά συγ-

1. Ἐδῶ κατὰ τὴ γνώμη μου θά ἔχει γίνῃ λάθος τυπογραφικόν. Βοῖούσης ἐπρεπε νά λέγῃ, γιὰτὶ ὁ Ἄωος λέγεται καὶ Βοῖούσα.

2. Αὐτὰ ἐπιβεβαιώνουν πὼς πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο τὸ γεφύρι καὶ ὄχι τῆς Βωβούσας.

κεντρώσω στοιχεΐα. Τούς παραθέτω κατὰ χρονολογική σειρά ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ Μιχαὴλ Μίσιο. Ἐπειδὴ μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμο τὸ ἴδιο ὑπῆρξαν πολλοί, ἀναγκάζομαι νὰ δώσω τὰ διακριτικὰ σημεῖα ὁ α', ὁ β' καὶ ὁ γ' Μιχ. Μίσιος.

Ὁ Μιχαὴλ Μίσιος ὁ Α' ἔζησε στὰ τέλη τοῦ 17 καὶ ἀρχῆς τοῦ 18 αἰῶνα. Γι' αὐτὸν εἶναι γνωστὸ πὼς τὸν σκότωσαν οἱ Τούρκοι, γιατί θέλησε νὰ ὑπερασπιστῇ τὰ δίκαια τῶν Χριστιανῶν πού τὰ καταπατοῦσαν κακοὶ Τούρκοι διοικητές.

Ἀπὸ κάποιο χρονικὸ (Ἰ. Λαμπρίδης: «Ζαγορισιακὰ» σελ. 316) μαθαίνουμε γι' αὐτὸν τὰ ἑξῆς: «Τὸ αὐτὸ ἔτος (1737) Μαΐου 9, Πέμπτη τῆς Ἐπιφάνειας, ἔπεσεν ἀστραπὴ εἰς τὸ ἀρχοντικὸν τοῦ Μισίου (δηλαδὴ στὰ Γιάννινα) καὶ τοῦ ἔκαυσε τὸν πύργον· ἔπειτα δέ, ἐπειδὴ ἐκίνησε διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔχων σκοπὸν νὰ παραπονεθῇ ἀπὸ τὸν Χατζῆ Πασᾶν (1), ἔστειλεν οὗτος καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν εἰς τὸ στενὸν τοῦ Τυρνάβου μαζί μὲ ἓνα Μετζοβίτην, ὅπου ἔμεινεν ἄταφος ἡμέρας πέντε καὶ ἔπειτα τὸν ἔθαψαν οἱ Κοντάρου· ἄφησε δὲ παιδιὰ τρία, ὀνομαζόμενα Στέφανον, Γεώργιον καὶ Ἀλέξιον».

Γιὰ τὸν πατριωτισμὸ καὶ τὴ δολοφονία του γιὰ χάρη τοῦ Ζαγορίου ὁ ὁ ἴδιος ὁ ἱστορικὸς Λαμπρίδης μᾶς δίνει τὰ παρακάτω στοιχεΐα στὸ βιβλίον του: «Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα» (Ζαγ. Β' σελ. 22): «Ἐνέκαθεν γόνου τῆς ἀρχαίας ταύτης Ἡπειρωτικῆς οἰκογενείας διετέλουσαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ γενικοὶ τοῦ Ζαγορίου προεστῶτες καὶ ἴσχυον τὰ μέγιστα καὶ ἔνεκα ἰδιαιτέρων ὑπηρεσιῶν τῶν προγόνων αὐτῶν πρὸς τὸν κατακτητὴν σημειοῦνται ἐν τῷ Χρονικῷ Βοτσᾶς. Μόνιμος δ' αὐτῶν κατοικία ἦν τὸ Μονοδένδριον μέχρι τοῦ 1829, ἔνθα καὶ τὰ πολιτικὰ αὐτῶν δικαιώματα ἐξήσκουν καὶ μεγαλοπρεπῆ οἶκον, Σεράγιον μέχρι τοῦ νῦν λεγόμενον, εἶχον μετὰ πύργου, ὅστις συνεκοινῶνει τῇ οἰκίᾳ διὰ κινητῆς κλίμακος, εἶχε δὲ καὶ ἰδίαν δεξαμενὴν ἐντός. Διετήρουσαν ὅμως καὶ ἐν Ἰωαννίνοις οἶκημα ἀνάλογον τῆς ἐπισημότητος αὐτῶν μετὰ πύργου ἐπίσης τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ 1670, ὅτε καὶ ἐπιγαμίας πρὸς τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις ἦρξαντο νὰ συνάπτωσι. Περὶ τούτου (δηλ. τοῦ Μιχ. Μισίου) μαθαίνομεν ἐκ τοῦ Χρονικοῦ Ἰωαννίνων, ὅτι μὴ δυνάμενος νὰ περιστείλῃ τὰς καταχρήσεις καὶ αὐθαιρεσίας τοῦ Διοικητοῦ Ἰωαννίνων Χατζῆ Ἀχμέτ Πασᾶ (1735) κατὰ τῶν πιστῶν αὐτονομουμένων Ζαγορισίων, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ἐδολοφονήθη καθ' ὁδὸν παρ' ἀπεσταλμένου τοῦ Μοντεσελίμη τούτου καὶ κατέλιπε τρεῖς υἱούς, Στέφανον αὐθωρεῖ εἰς Βλαχίαν ἀποδημήσαντα καὶ τὸν τίτλον Σπαθαρίου μετ' οὐ πολὺ λαβόντα, γαμβρὸν δὲ ἀκολούθως τοῦ οἴκου Μαυροκορδάτου γενόμενον, Γεώργιον καὶ Ἀλέξιον».

Νομίζω πὼς εἶναι ἀρκετὰ διαφωτιστικὰ τὰ παραπάνω στοιχεΐα γιὰ τὸ Μιχ. Μίσιο. Γιὰ τὸ Στέφανο πού πῆγε εἰς Βλαχίαν θὰ ποῦμε λίγα πράγματα παρακάτω. Ὁ Ἀλέξιος εἶναι αὐτὸς πού ἔκανε τὸ γεφύρι καὶ γιὰ τὸ Γεώργιο θὰ ποῦμε ἀμέσως πιὸ κάτω.

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Ο Σ Μ Ι Σ Ι Ο Σ

Ἡ ἀρχοντικὴ αὐτὴ οἰκογένεια τῶν Μισιαίων ἔδωκε κι ἄλλο μέλος τῆς θύμης γιὰ τὰ καταπατούμενα προνόμια τοῦ Ζαγορίου ἀπὸ Τούρκους διοικητές, τὸ Γεώργιο Μίσιο.

1. Κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινὸ («Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου» Β' σελ. 291) ὁ Χατζῆ Πασᾶς ὑπῆρξε τοπάρχης στὰ Γιάννινα κατὰ τὰ χρόνια 1720—1736.

Γι' αὐτὸν ὁ Ἰ. Λαμπρίδης («Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα» Ζαγορ. Β' σελ. 23) γράφει: «Υἱὸς ἦν τοῦ εἰρημένου (δηλ. τοῦ Μιχ. Μίσιου πὺ εἶδαμε παραπάνω) οὗτος, ἀνὴρ φιλότιμος καὶ τολμηρός. Γενικὸς δὲ τοῦ Ζαγορίου προεστῶς διατελῶν καὶ οὗτος καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ καταπατουμένων ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ Ἰωαννίνων Σουλεϊμάν Πασᾶ (1) τοῦ Α' ὑπερμαχόμενος, ἀπηγχονίσθη τῷ 1863 ὑπ' αὐτοῦ μετ' ἄλλων δύο Ἰωαννιτῶν ἄνευ διαδικασίας καὶ δίκης ἐν τῷ Διοικητηρίῳ...».

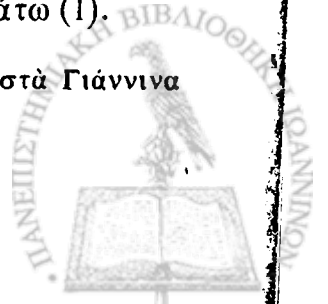
Τὸ θάνατο τοῦ Γεωργ. Μίσιου ἄλλες ἱστορικὲς πηγὲς τὸν τοποθετοῦν στὰ 1759 καὶ ὄχι στὰ 1763. Ὁ Π. Ἀραβαντινὸς στὸ βιβλίον του πὺ ἀναφέραμε πὺ πάνω (Μέρος Α' σελ. 254) γράφει: «...Ὁ Πασᾶς αὐτὸς ἐπὶ ἀγωγῇ τῶν Ἰωαννιτῶν ἐξεβλήθη τῆς θέσεως, κατηγορηθεὶς ὡς αὐστηρὸς καὶ τυραννικός. Μεταξὺ δὲ τῶν κατηγοριῶν, ἃς ὑπέβαλον κατ' αὐτοῦ παρὰ τῷ Διβανίῳ, ὑπῆρχε καὶ ἡ θανάτωσις τοῦ Ζῶη Χαραμῆ καὶ τινος Μισινέζου, εὐπατριδῶν Ἰωαννιτῶν καὶ τοῦ Ζαγορισίου Γεωργίου Μίσιου, θανατωθέντων διὰ προσταγῆς του ἐν τῷ Διοικητηρίῳ ἄνευ αἰτίας καὶ δίκης...». Τὸ γεγονὸς δὲ αὐτὸ ὁ Ἀραβαντινὸς τὸ τοποθετεῖ στὰ 1759. Τῇ διαβεβαίωσι γιὰ τὴ χρονολογία τοῦ σκοτωμοῦ Γ. Μίσιου τὴν ξεκαθαρίζει ὁ μακαρίτης Δημ. Σάρρος μὲ ὅσα γράφει στὴ σελ. 13 τοῦ ΙΒ' Τόμου τῶν Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν. Γράφει ἐκεῖ ὁ Σάρρος: «1759: Ἀπὸ τὸ Μπεράτι ἀψνθ' μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ὁ ἐπάρετος Ἰσμαήλ Πασᾶς εἰς Ἰωάννινα ἔσφαξεν ἀπανθρώπως δύο ἐντίμους ἀξίους χριστιανοὺς ὡς φίλους ἐχθροῦ αὐτοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ ἀπὸ Ἰωάννινα, τὸν τε Γεώργιον Μήσιον καὶ τὸν Ζῶην Χαραμῆν, οἷς ὁ φιλάνθρωπος δεσπότης χάρισατο ζωὴν ἄληκτον». Αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖωμα πὺ παραθέτει. Παρακάτω δὲ ὁ ἴδιος ὁ Σάρρος κάνει τὴν ἐξῆς παρατήρησι: «Ἀντέγραφα τῆ 6 Ἰουλίου 1934 ἐκ τοῦ παραφύλλου Ια τοῦ χειρογράφου χρονογράφου τοῦ ἐν Τυρνάβῳ τῆς Θεσσαλίας ἡμιγυμνασίου, προερχομένου ἐκ τῆς μονῆς Βαρλαάμ ἐν Μετεώροις (ἐνθα ἦσαν μοναχοὶ Ἡπειρῶται) καὶ ἐδημοσίευσεν κλπ..... Τὸ σημεῖωμα τοῦτο, λογία χειρὶ γεγραμμένον, διασαφηνίζει τὰ ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ τῆς Ἡπέρου ὑπὸ τοῦ Π. Ἀ(ραβαντινοῦ) Α' σελ. 254 ἀναφερόμενα καὶ ἀποδεικνύει ἐσφαλμένην τὴν πληροφορίαν τοῦ Ἰ. Λαμπρίδου («Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα» Θ' σελ. 23) ὅτι δῆθεν ὁ Γ. Μίσιος ἀπηγχονίσθη τῷ 1763 ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμάν Πασᾶ μετ' ἄλλων δύο Ἰωαννιτῶν ἄνευ διαδικασίας καὶ δίκης ἐν τῷ Διοικητηρίῳ...».

Γιὰ τὸ σκοτωμὸ τοῦ Γεώργη Μίσιου ἀναγράφονται καὶ στὸ Χρονικὸ τῆς Βουτσᾶς τὰ ἐξῆς: «Τέλος τὸ διβάνι παραδραμῶν τὸ σωτήριο ἀξίωμα τῆς πρὸς τοὺς Ἀλβανοὺς δυσπιστίας του, ἔκαμε πρῶτον Ἀλβανὸν Πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων Σουλεϊμάν τὸν Ἀργυροκαστρίτην, ἄνθρωπον ἀξίον μὲν, ὁμῶς ἀνήσυχον, ὠμὸν καὶ βίαιον. Οὗτος κατέστρεψε τοὺς ἀρματολοὺς πολλῶν τόπων τῆς Ἡπέρου καὶ συνέστειλε τοῦτο τὸ μερικὸν στρατιωτικὸν τῶν Χριστιανῶν, Ἐφόνευσεν ἔπειτα τὸν προεστῶτα τοῦ Ζαγορίου Γεώργιον, υἱὸν τοῦ προρρηθέντος Μίσιου, ἄνδρα φιλότιμον, ἔχοντα πείραν πραγμάτων καὶ ἀνθιστάμενον εἰς τὴν βιαίαν καὶ φιλάρπαγον διοίκησίν του. Ἐφόνευσεν δὲ καὶ ἄλλους ἐπισήμους διὰ τὴν δύναμιν ἢ τὸν πλοῦτον, ἀλλὰ τέλος τὰ πολλὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν παράπονα τῶν Χριστιανῶν ζκίνησαν τὴν ὀργὴν τῆς βασιλείας καὶ τὸν ἐθανάτωσε».

Ἡ δημοτικὴ μοῦσα τραγούδησε τὸ Γ. Μίσιο μὲ τὰ παρακάτω (1).

1. Καὶ γι' αὐτὸν ὁ Π. Ἀραβαντινὸς γράφει, θὰ διατέλεσε Πασᾶς στὰ Γιάννινα κατὰ τὰ χρόνια 1759—1762.

1. Ἰ. Λαμπρίδης: «Ἡπειρ. Μελετήματα» (Ζαγορ. Β' σελ. 23).

ΦΩΤΗ Ι. ΜΑΝΟΥ

ΑΠΟ ΤΟ Η Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Ο Ν 1912 - 1913

Όταν ο Κων/νος έφθασε στην Ήπειρο, ή κατάσταση δέν ήτο καθόλου καλή. Μετά την άποτυχία τής επιθέσεως που εξαπέλυσε ο Σαπουντζάκης μόλις τέσσαρας ήμέρας πριν και συγκεκριμένως την 7 Ίανουαρίου οί στρατιώται κατείχοντο από ένα αίσθημα κοπώσεως και άποκαρδιώσεως ως προς την αίσίαν έκβασιν του άγώνος. Εϋθύς άμέσως ο Διάδοχος άρχισε την άναδιοργάνωσιν των μονάδων και έμερίμνησεν όπως οί στρατιώται άναπαυθοϋν. Όσαύτως έλαβε πρόνοια διά τον έφοδιασμόν των μονάδων με τρόφιμα, υλικά ύποδησεως, ρουχισμού και κλινοσκεπασμάτων. Διέταξε να διακοπή ή έκτεταμένη ανάπτυξις των τμημάτων και έγκαθίδρυσε προφυλακάς. Άνέστειλε δηλαδή πᾶσαν επιθετικήν ένεργειαν έως ότου δυνηθῆ να λάβη τās τελικάς του άποφάσεις ως προς τās μελλοντικάς ένεργείας του στρατεύματος. Από την επιτόπιον μελέτην των μέχρι τής στιγμής εκείνης ένεργειών, διεπίστωσεν ότι ή πτώσις του Μπιζανίου και ή άλωσις των Ίωαννίνων δέν ήτο και τόσο εύκολον πᾶγμα. Συσκεφθείς μετά των έπιτελών του κατέληξεν εις την άπόφασιν να ακολουθήσῃ ἄλλην όδόν. Την όδόν τής προσκλήσεως του έχθρου προς συνθηκολόγησιν. Μή γνωρίζουσα την άπόφασιν ταύτην ή Κυβέρσις και παραλείψας ο άρχιστράτηγος να την ένημερώσῃ άποστέλλει ούτος κήρυκας προς τον Έσσάτ, με τās προτάσεις τής Συνθηκολογήσεως.

* Συνέχεια εκ του προηγουμένου, σελ. 619.

- « Βασιλικός έμύρισε, ιδέτε ποιός διαβαίνει;
- » Ό Γιώργης Μίσιος άπερνᾶ, πηγαίνει στο Σεράϊ
- » με τ' ἄλογό του παίζοντας, με τὸ σπαθί στο χέρι.
- » Πολλά σου χρόν' αφέντη μου· καλῶς τὸ Γιώργ' όπουρθε,
- » τὸν ψυχογυιό του φώναζε, τὸ ψυχογυιού του λέγει:
- » Φέρτε τὸ Γιώργ' έναν καφέ κι' ένα χοντρὸ τσιμπούκι.
- » Γιωργάκ' πῶς ἔχεις τὰ χωριά κι αὐτὸ τὸ βιλαέτι;
- » Δέν ἔχουν κλέφτες τὰ χωριά κι οὔτε και χαραμηδες.
- » Και τὸ Τζελάτ' ἐφώναζε και τούρκικα του λέγει.
- » Κι' ο Γιώργης ήταν γνωστικός, τὰ τούρκικα τὰ ξέρει
- » ταῖς σιδεριαῖς ἐτσάκισε και στο σοκάκ' εύρέθη...».

Ό Γιώργης Μίσιος εἶχε πάρει γυναίκα του κόρη κάποιου Χρήστου Μπίτζινου, Γιαννιώτη. Κατά τὸν Π. Άραβαντινό (Χρονογραφία Ήπίρου σελ. 266) ο Γ. Μίσιος «μετά τὸν θάνατον του πενθεροϋ του απέκτησε τὸ ήμισυ του χωρίου Μπάνη εις Άρταν, ανήκον πρότερον εις τὰ όρφανά τέκνα του πεθεροϋ του».

(Συνεχίζεται)

Ἰδοῦ ἡ ἐπιστολή: «Πρὸς τὴν Α.Ε. τὸν Ἐσσάτ Πασσᾶν Διοικητὴν Τουρκικοῦ Στρατοῦ Ἰωαννίνων. Ἐξοχώτατε, ἐπιθυμῶν ἐν ὀνόματι τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ νὰ καταβάλω προσπάθειαν πρὸς τῆς ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεως πρὸς ἀποφυγὴν ροῆς αἵματος τόσων γενναίων, καὶ ν' ἀπαλλάξω συγχρόνως τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων τῶν καταστροφῶν, αἵτινες ἐπακολουθοῦν κατόπιν μᾶς μάχης πρὸς τῶν θυρῶν τῆς πόλεως, ἀπευθύνομαι πρὸς τὴν Ἑμετέραν Ἐξοχότητα.

Ἐλαβον τ' ἀπαιτούμενα μέτρα διὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ Στρατός μου τῆς Κορυνθῆς αἶρει πᾶσαν ἐλπίδα ἀπὸ τὸν Ἑμέτερον Στρατὸν ὅπως ἀποφύγῃ τὴν τελικὴν αἰχμαλωσίαν. Ἐξ ἄλλου ἐγένετο βεβαίως γνωστὸν εἰς τὴν Ἑμετέραν Ἐξοχότητα ὅτι ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς Συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου ἡ Κυβέρνησις σας παρητήθη τοῦ δικαιώματος ἐπὶ παντὸς ἐδάφους περιεχομένου μεταξὺ τῆς Θράκης καὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Συνεπῶς ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἔχει ὀπωσδήποτε ἀπωλεσθῆ διὰ τὴν Ὀθωμανικὴν Ἀυτοκρατορίαν. Ὅθεν δὲν βλέπω πλέον τὸν λόγον τῆς περαιτέρω ἐπιμονῆς διὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως. Ἐὰν πρόκειται διὰ τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων εἶμαι διατεθειμένος, εἰς ἣν περίπτωσιν ἡ πόλις παραδοθῆ εἰς τὸν Στρατὸν μου πρὸς τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεως, νὰ ἐπιτρέψω εἰς τὸ ἕμέτερον στράτευμα νὰ ἐξέλθῃ αὐτῆς μεθ' ὅλων τῶν μαχίμων ἀνδρῶν, τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἐφοδίων καὶ νὰ μεταφερθῆ εἰς τι συμπεφωνημένον μέρος. Συγχρόνως, ἐγγυῶμαι ὅτι ἡ ζωὴ, ἡ Θρησκεία καὶ ἡ περιουσία τῶν μουσουλμάνων θὰ εἶναι σεβασταί.

Ἡ ἐλπίς ὅτι ἡ συνομιλοῦνσις τῆς εἰρήνης εἶναι προσεχῆς καὶ ὅτι θὰ δυνηθῆτε μέχρι τότε νὰ κρατήσητε τὰ Ἰωάννινα, εἶναι ματαία.

Κατόπιν τῶν πληροφοριῶν ἃς ἔχω, αἱ διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης διεκόπησαν καὶ τὰ τελευταίως ἐπελθόντα γεγονότα ἐν Κων/λει δὲν ἐπιτρέπουσι νὰ πιστεύσῃ τις εἰς μίαν προσεχῆ ὑπογραφὴν εἰρήνης. Παρὰ τὴν ἀνδρείαν τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἑμετέρας Ἐξοχότητος εἶναι οὗτος προορισμένος ἀναποφεύκτως εἰς τὴν καταστροφὴν ἢ εἰς τὴν παράδοσιν (συνθηκολόγησιν). Ἡ ἀπώλεια ἄλλωστε τῶν Ἰωαννίνων δὲν θὰ ἰδύνατο νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὴν Ἑμετέραν Ἐξοχότητα, ἀφοῦ ἡ Ἑμέτερα Κυβέρνησις ἔχει καθ' οἷον ὅποτε τρόπον παραιτηθῆ αὐτῶν, ἐγὼ δὲ διαθέτω τὴν δύναμιν καὶ ἔχω τὴν ἀκλόνητον θέλησιν νὰ καταλάβω τὴν πόλιν. Ἐὰν ἡ Ἑμέτερα Ἐξοχότης ἀποδέχεται κατ' ἀρχὴν τὰς προτάσεις μου, παρακαλεῖται νὰ ἀποστείλῃ διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ Ἰωαννίνων πρὸς τὰς προφυλακὰς μου ἕνα ἀξιωματικὸν ἐπιφορτισμένον νὰ συνεννοηθῆ ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς συμφωνίας.

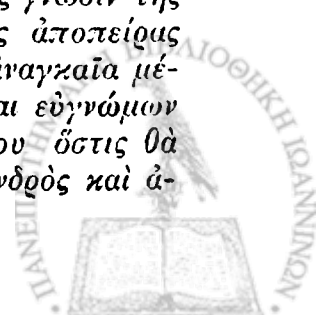
Δεχθῆτε, ἐξοχώτατε, τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐξόχου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως. Φιλιππιάς 17—1—13.

Κων/νος»

Καίτοι ἡ κατάστασις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν χειροτερεύει, ὁ Ἐσσάτ ἀπέρριψε τὰς προτάσεις διὰ τῆς ἀπαντητικῆς πρὸς τὸν Κων/νον ἐπιστολῆς του:

«Πρὸς τὴν Α.Β.Υ. τὸν πρίγκιπα Κων/νον, Δούκα τῆς Σπάρτης Ἀρχιστρατήγον τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

Ἐψηλότατε. Ἐλαβον ὑπ' ὄψιν μου τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς τὴν ὁποίαν ἡ βασιλικὴ σας Ἐψηλότης εὐηρεστήθη νὰ μοὶ ἀποστείλῃ ἐν ὀνόματι τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Φέρω εὐσεβάστως εἰς γνῶσιν τῆς τῆς Ἑμετέρας Βασιλικῆς Ἐψηλότητος ὅτι παρὰ τὰς γενομένας ἀποπειράς ἀπὸ τοῦ γενναίου σας Στρατοῦ, ἔχω, χάρις τῷ Θεῷ, ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα καὶ μέσα διὰ νὰ ἀμυνθῶ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων. Εἶμαι εὐγνώμων εἰς τὴν Α.Β.Υ. διὰ τὴν πεποίθησιν ἣν ἔχει πρὸς τὸν Στρατὸν μου ὅστις θὰ κάμῃ τὸ καθήκον του, θυσιαζόμενος μέχρι τοῦ τελευταίου ἀνδρὸς καὶ ἀ-

μινόμενος μέχρι του τελευταίου ψυσιγγίου διά να υπερασπίση τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν καὶ δόξαν του. Ἡ ἀνθρωπότης καὶ ὁ πολιτισμὸς δὲν κατηγοροῦσιν οὔτε ἐμέ, οὔτε τὸν Στρατὸν μου διὰ τὸ χυθὲν αἷμα καὶ δι' ἐκεῖνο ὅπερ θέλει χυθῆ ἀκόμη εἰς τὸ μέλλον. Ὁ ἠθικὸς νόμος καὶ ἡ δικαιοσύνη θὰ ἀποδώσῃ τὴν εὐθύνην ταύτην εἰς κείνους οἵτινες εἶναι ἡ αἰτία τοῦ πολέμου τούτου. Εὐχαριστῶ τὴν Ὑμετέραν Βασιλικὴν Ὑψηλότητα διὰ τὰ εὐγενῆ της αἰσθήματα, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω Αὐτῇ τὰ σέβη μου καὶ παρακαλῶ ὅπως δεχθῆ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ὑψηλῆς πρὸς Αὐτὴν ὑπολήψεώς μου.

Ἰωάννινα 19—I—13. Ἐσσάτ, Διοικητῆς Στρατοῦ Ἰωαννίνων».

Τὴν 19ην Ἰανουαρίου τηλεγράφημα ἐξ Ἰωαννίνων ἀνέφερεν ὅτι «..... διεδόθη ὅτι ἐπεδόθη φάκελος ἐνσφράγιστος τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Στρατοῦ ἐνταῦθα· κάτοικοι μαντεύουσι ὅτι πρόκειται περὶ προσκλήσεως εἰς παράδοσιν καὶ ὅτι Τοῦρκος στρατηγὸς ἠγωνίθη φοβούμενος τὰς εὐθύνas, καθ' ὅτι ἡ πόλις εἶναι ὀχυρωμένη καὶ ἔχει ἔτι πολεμοφόδια καὶ τροφάς. Οἱ ὁμογενεῖς εἶναι εὐτυχεῖς καὶ ἐνθουσιώδεις, οἱ Τοῦρκοι δὲ ἀποτεθαρορημένοι, ἀλλὰ ἐξακολουθοῦσι νὰ ἔχουσι ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρχάς. Οἱ Ὀθωμανοὶ δηλοῦσιν ὅτι δὲν θὰ εἶναι φυγάδες πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐξήτησαν προστασίαν καὶ φιλοξενίαν παρὰ τῶν ὁμογενῶν διὰ τὰς πρώτας τρεῖς ἡμέρας τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς φοβούμενοι ἀντεκδίκησιν.....».

Συνεχίζον δὲ τὸ τηλεγράφημα τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἀναφέρει:

«Ἡ πρότασις περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου Κων)νου, ἀπεθράσυνεν μᾶλλον τοὺς Τοῦρκους Ἰωαννίνων καὶ τὸν Ἐσσάτ Πασσᾶν, οἵτινες δηλοῦσιν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ παραδώσωσι ἀμαχητὴ πόλιν ὀχυρὰν καὶ φρούρια διότι ἄλλως παραπέμπεται εἰς τὸ στρατοδικεῖον. Ὁ Γάλλος πρόξενος, ὡς ἀνέφερα, μόνον ἀνακωχὴν δύναται νὰ ἐπιτύχη».

Ὅταν ἔμαθε ἡ κυβέρνησις τὰς προτάσεις ταύτας τοῦ Διαδόχου πρὸς τὸν Ἐσσάτ πολὺ ἐστενοχωρήθη. Εἰς περίπτωσιν εὐνοϊκῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ἐσσάτ θὰ εὐρίσκετο πρὸ τετελεσμένων γεγονότων ἅτινα θὰ ἐδημιούργουν σοβαρὰ ζητήματα εἰς τὴν γενικωτέραν πολιτικὴν προοπτικὴν τῆς ἑλληνικῆς διπλωματίας. Καί, ἐκτὸς αὐτοῦ, ἡ τοιαύτη παράδοσις τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ θὰ περιήγαγε τὴν Ἑλλάδα εἰς δύσκολον θέσιν ἀπὸ πλευρᾶς διπλωματικῶν ἐνεργειῶν. Τὰς ἀπόψεις αὐτὰς τῆς κυβερνήσεως ἐγνωστοποίησεν τὴν 11ην Ἰανουαρίου ὁ Ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν Κορομηλᾶς εἰς τὸν Διάδοχον. «.....ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀνακοινώσω ὅτι γενομένη τῷ Ἐσσάτ Πασσᾶ παρὰ τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος πρότασις, περὶ ἧς πρῶτον νῦν λαμβάνει γνῶσιν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ὅπως ἐξέλθῃ τῶν Ἰωαννίνων σὺν ταῖς τιμαῖς τῶν ὀπλων, δὲν εἶναι ζήτημα στρατιωτικὸν μόνον ἀλλὰ καὶ πολιτικόν. Δὲν δύναται ἀληθῶς περὶ αὐτῶν νὰ ἀποφασίσῃ Βασιλικὴ Κυβέρνησις χωρὶς νὰ σταθμίσῃ καὶ τὴν ἀπέναντι συμμάχων θέσιν της.....».

Καὶ εἰς τὸ πολὺ σοβαρὸ αὐτὸ θέμα αἱ ἀπόψεις Διαδόχου καὶ Κυβερνήσεως ἦσαν διχασμένα.

Ἀπαντῶν ὁ Διάδοχος ἔλεγε: «.....Χάριν τοῦ ἡρωϊκοῦ τοῦτου στρατεύματος τοῦ τσαύτας ὑποστάντος θυσίας καὶ ὅπως τὸ διαφυλλάξω ἀπὸ νέας μεγάλας θυσίας, τὰς ὁποίας ἀσφαλῶς θὰ ἀπῆται ἡ συνέχεια τῆς κατὰ Μπιζανίου ἐπιχειρήσεως, παρ' ὅλα τὰ προπαρασκευαστικὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἐν σπουδῇ λαμβάνω—ἀφοῦ ἡ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἀφίξεώς μου, γνωστῇ ἐπίθεσις, ἐνέπλεξε τὸ στρατεύ-

μα πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην—καὶ γνωρίζων, ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ ἐχθροῦ εἶναι πολὺ χειροτέρα, ἐπεζήτησα νὰ ἐπιτύχω τὸν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας, προσκαλῶν τὸν ἐχθρὸν εἰς συνθηκολογίαν ἐξουδετεροῦσαν αὐτὸν καὶ ἐξασφαλίζουσαν τὴν ταχεῖαν κατάληψιν τοῦ πολιτικῶς διεκδικουμένου ἐδάφους. Πρὸς τοιαύτην συνθηκολογίαν ἔχω, ὡς Ἀρχηγὸς στρατοῦ, ἀναφαίρετον δικαίωμα, τοῦ ὁποίου ἡ ἀφαίρεσις δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ ἀφαιρέσεως καὶ τῆς Διοικήσεως. Ἡ συνθηκολογία δὲν ἐγέντο. Ἐὰν ὅμως γινομένη θὰ περιελάμβανε ὄρους δυναμένους νὰ γεννήσωσι ζητήματα μὲ τοὺς Συμμάχους, θὰ ἐζητεῖτο πρὸ τῆς ὀριστικῆς ὑπογραφῆς της ἡ ἔγκρισις ὁμῶν.

Μετὰ τὴν κατάφωρον παρασπονδίαν τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς, μετὰ τὴν ἐχθρικωτάτην στάσιν των ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ πᾶσι αὐτῆς μέχρι πράξεων ἀποτελουσῶν κλασικὰ CASUS BELLII, μετὰ τὴν αὐθάδη στάσιν τῶν Σέρβων εἰς τὸ ζήτημα τῆς Φλωρίνης, μετὰ τὴν στάσιν τῶν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κορυτσᾶς καὶ τὴν μέχρι χθὲς ἄοησίν των νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν διὰ Μοναστηρίου διατροφὴν τοῦ ἐν Κορυτσᾷ στρατοῦ, ἅτινα ἀμφότερα ἀπετέλουν στάσιν ἐνόπλου εὐμενοῦς πρὸς τὴν Τουρκίαν οὐδετερότητος, ἐγὼ οὐδέποτε θὰ ἀνελάμβανον τὴν εὐθύνην νὰ ἀπορίψω ἀσυζητητὴ ἐνδεχομένην πρότασιν τοῦ Ἐσσάτ Πασσᾶ ν' ἀποσυρθῇ εἰς Συρίαν ἢ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀλβανίας. Ἀλλ' ἡ κυβέρνησις εἶναι ἀρμοδία ὡς πρὸς τοῦτο, γνωρίζουσα ἄλλωστε κάλλιον ἐμοῦ καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν πρὸς συμμάχους ὑποχρεώσεών της»....

Αἱ ἐξεγήσεις τοῦ διαδόχου δὲν εἶναι ἀρκούντως πειστικά. Οὔτε ἡ πολιτικὴ ἐκτίμησις τῶν πραγμάτων ἔργον τοῦ ἐπιτελείου του. Πάντως αἱ προτάσεις συνθηκολογίας ἦσαν ἀποτέλεσμα τῶν φόβων καὶ τῶν ἀνησυχιῶν ποὺ εἶχεν ὁ Κων)νος ὡς πρὸς τὸ αἴσιον τέλος τῆς ἐκστρατείας. Ἀνησυχοῦσεν ὁμοῦ καὶ ἡ κυβέρνησις. Καὶ πολὺ περισσότερο τῶρα ποὺ ἐφαίνετο κλονιζόμενος καὶ ἀπαισιόδοξος ὁ Κων)νος. Παρὰ τὰς ἀντιθέσεις οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἀμφισβητήσῃ τὰς στρατηγικὰς ἰκανότητας τοῦ Διαδόχου.

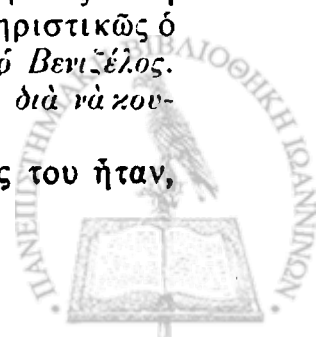
Ὁ Βενιζέλος τῶρα ἀνησυχοῦσε πῶς πολὺ. Αἱ προτάσεις τοῦ Διαδόχου πρὸς τὸν Ἐσσάτ ἔδειχναν τὴν ἀμηχανίαν εἰς ἣν περιῆλθεν οὗτος. Διέβλεπεν τὸ κρίσιμον τῆς καταστάσεως καὶ γενναῖος ὡς ἦτο ἀπεφάσισε νὰ πᾶ ὁ ἴδιος στὸ μέτωπο. Ἦθελε νὰ ἀντιληφθῇ ἐπὶ τόπου τὴν πραγματικὴν κατάστασιν.

Εἰς τὰς 6 Φεβρουαρίου τὸ μεσημέρι εἰδοποιεῖ τὸν Διάδοχον ὅτι θὰ τὸν ἐπισκεφθῇ ἀνεπισήμως εἰς Ἡπειρον.

«Ἐρχομαι ἀνεπισήμως πρὸς ἐπίσκεψιν Ὑμετέρας Β. Ὑψηλότητος ὅπως διὰ προσωπικῆς συνεννοήσεως καθορισθῶσι κατὰ τινα τρόπον αἱ περαιτέρω στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις δύνανται νὰ ἐξοπηρηθῶσιν ἀποτελεσματικώτερον τὰς πολιτικὰς βλέψεις τοῦ Κράτους. Εἶμαι εὐτυχῆς ὅτι ἡ ἐπίσκεψις αὕτη θὰ μοὶ παράσχῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ σφίξω τὴν χεῖρα τῆ Y.B.Y. καὶ νὰ συγκαρῶ αὐτὴν διὰ τὰς ἐνδόξους νίκας εἰς ἃς ὠδήγησε τὸν γενναῖον στρατὸν καὶ δι' ὧν δὲν ἀποκατέστησε μόνον τὴν στρατιωτικὴν ὑπόληψιν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἔγραψε νέας σελίδας εἰς τὴν Ἐθνικὴν ἱστορίαν». Ἀθῆναι ὥρα 12 μεσημβρινῆν. Βενιζέλος

Ὁ ἀνεπίσημος χαρακτήρ τῆς ἐπισκέψεως δείχνει καθαρὰ τὴν ἀγωνία τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἦθελε νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Κων)νο. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐθορύβησε πολὺ τὸ ἐπιτελεῖο τοῦ Ἐμὶν Ἀγᾶ. Σημειώνει χαρακτηριστικῶς ὁ I. Μεταξᾶς—ὁ ἐπιτελικὸς νοῦς τοῦ Κων)νου: «...Ἀῖσιον ἔρχεται ὁ Βενιζέλος. Διατὶ ἄραγε; Φαντάζομαι τί θὰ μᾶς βρίζουν διὰ τὴν ἀγογοποιίαν μας, διὰ νὰ κουβαληθῇ ὁ Βενιζέλος...».

Ὁ Βενιζέλο δμως δὲν πῆγαινε γιὰ νὰ ζητήσῃ εὐθδνες. Σκοπὸς του ἦταν,

ἐὰν ὁ Διάδοχος ἐξεδήλωνε ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῶν ἐπιχειρήσεων, νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος προσωπικῶς τὴν εὐθύνην τῆς διακοπῆς τῶν ἐπιχειρήσεων. Γιὰ νὰ πάρῃ μιὰ ὑπεύθυνον γνώμην, ὅταν ἔφθασε στὴν Ἡπειρον, ἐρώτησε τὸν Δούσμανη:

«Σὰς παρακαλῶ νὰ μοῦ πῆτε ἀπεριφράστως ἂν εἶναι δυνατόν ἡ ἄλωσις τοῦ Μπιζανίου καὶ ἡ κατάληψις τῶν Ἰωαννίνων. Καὶ σὰς παρακαλῶ νὰ μοῦ πῆτε τὴν πραγματικὴν κατάστασιν, γιατί ἂν μοῦ πῆτε ἡ ἄλωσις τῶν Ἰωαννίνων εἶναι ἀδύνατος, τότε ἐγὼ θὰ ἀναλάβω τὴν εὐθύνην νὰ διατάξω τὸν Διάδοχον νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐτοιμαζόμεθα—τοῦ ἀπήντησε ἀμέσως ὁ Δούσμανης—γιὰ τὴν ἄλωσιν καὶ ἔχω ἀπόλυτον πεποίθησιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἄν θέλετε μοροῶ νὰ σὰς ἐξηγήσω τὰς προθέσεις καὶ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Διαδόχου διὰ τὴν ἄλωσιν.

—Εἶναι περιττὸν νὰ μοῦ ἐκθέσητε τὰ σχέδια, διαβεβαίωσίς σας μοῦ ἀρκεῖ, εἶπε ὁ Βενιζέλος».

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπισκέψεως ὁ Βενιζέλος θέλησε νὰ ἰδῇ τὸ Μπιζάνι. Ὁ Κων)νος προσεφέρθη ἀμέσως νὰ τὸν συνοδεύσῃ.

«Ἐφῆγαν καὶ οἱ δύο μὲ τὸν ἐπίδοξο, τότε, διάδοχο Γεώργιο καὶ μ' ἀρκετὰ μεγάλη ἀκολουθία, μὲ κατεύθυνση τὴν δίοδο τοῦ Ἀγροῦ, ὅπου ἦταν ἡ παράταξις τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ μας. Ὁ Βενιζέλος ζήτησε τότε ν' ἀνεβῆ στὸ παρατηρητήριον τοῦ Προφήτ' Ἡλίου, ὅπου εἶχε ἐγκαταστήσῃ τὸ στρατηγεῖο τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ Παρασκευόπουλος. Ὡς ἐκεῖνη τὴν ἡμέραν τὴ θέσιν αὐτὴ πολὺ σπάνια πῆγαιναν νὰ τὴν ἐπισκεφτοῦν. Ἀλλὰ τώρα τὸν Κων)νον καὶ τὸν Βενιζέλο ἀκολουθοῦσε μεγάλη συνοδεία ἀπὸ πρίγκηπες, στρατηγούς ἀξιωματικούς τοῦ ἐπιτελείου καὶ ἄλλους πολλοὺς ποδὸ συνήθως μένανε στὰ μετόπισθεν.

«Ὅλοι αὐτοὶ εἶχανε τὴν περιέργειαν νὰ ἰδοῦν τὸ Μπιζάνι ποδὸ ἦτανε θρόνος γιὰ ὅλο τὸν Ἑλληνισμό. Ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἐπισήμων εἶχε παρασύρει καὶ ὅλους τοὺς συνοδοὺς των ποδὸ ἤθελαν καὶ αὐτοὶ νὰ δοῦν, ἔχοντας τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ ἐχθρὸς θὰ σεβότανε τὴν παρουσίαν τους. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Τούρκικοῦ πυροβολικοῦ, ὁ Βεχὴπ Μπέης, ὅπως εἶπε ἀργότερα, ὅταν πέσανε τὰ Γιάννενα, στὸν Παρασκευόπουλο, ἂν ἤξερε ὅτι ἐκεῖνη τὴν ἡμέραν ἦτανε στὸ παρατηρητήριον τοῦ Προφήτ' Ἡλίου ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Βενιζέλος, δὲν θὰ ἔριχνε κατὰ τοῦ ὑψώματος. Ἀλλὰ ὅταν εἶδε νὰ ἀνεβαίνει μιὰ πολυάριθμος καὶ ἀσυνήθιστη συνοδεία, ἄρχισε νὰ χτυπάει μὲ τὰ βαρεῖά του κανόνια. Καὶ ὁ Παρασκευόπουλος ἔτρεμε, ἀναλογιζόμενος τὴν εὐθύνην, ἂν πάθαινε τίποτε κανεὶς ἀπὸ τοὺς δύο ἢ καὶ οἱ δύο συντελεστὲς τῆς Νίκης. Αὐτὸς εἶχε προειδοποιήσει τὴν πολυάριθμην συνοδείαν, ὅτι θὰ προκαλοῦσε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ.

Στὴν κορυφὴν τοῦ Προφήτ' Ἡλίου δὲν ὑπῆρχε κανένα καταφύγιον, παρὰ μονάχα ἓνα μικρὸ ἐκκλησιάκι, ὁ Προφήτ' Ἡλίας, φτιασμένο ἀπὸ ξερολιθία καὶ ἡ σκέπη του ἦταν ἀπὸ πλάκες βαλμένες ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, ποδὸ μιὰ ὀβίδα εὐκόλως μποροῦσε νὰ τὴν σαρώσει, ὅπως ἔγινε ἀργότερα. Ὑπῆρχαν ἀκόμη καὶ μερικὰ πουρνάρια, ποδὸ ἓ ἓνα ἀπ' αὐτὰ ἦτανε κρεμασμένο καὶ τὸ τηλεφῶνον ἐκστρατείας τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ. Ὁ Παρασκευόπουλος εἶχε παρακαλέσει τοὺς περιέργους κυρίους τῆς συνοδείας νὰ μείνουν, τοῦλάχιστον λίγο πρὸ πίσω καὶ νὰ πέσουν κατάχαμα ὅλην τὴν ὥραν ποδὸ θὰ ἐξηγοῦσε στὸν Κων)νο καὶ στὸ Βενιζέλο τὴν κατάστασιν καὶ θὰ τοὺς ἔδειχνε τὶς ἐχθρικές θέσεις καὶ τὰ ἐχθρικά πυροβολεῖα.

Αυτοί, όμως, ήθελαν ν' ακούσουν και να μάθουν για να διηγοῦνται ὕστερα τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ ἐπίσκεψη καὶ πλησίαζαν γιὰ ν' ακούσουν τὶ ἔλεγε ὁ Παρασκευόπουλος.

Τότε, ἀκριβῶς, ὁ ἐχθρὸς ἄρχισε νὰ ρίχνει τὶς βαριές του ὀβίδες μὲ μεγάλη πυκνότητα. Ὁ Παρασκευόπουλος διέταξε νὰ πέσουν ὅλοι κάτω καὶ νὰ μείνουν ἀκίνητοι, γιὰτὶ δὲν ἦταν δυνατό νὰ τοὺς ἐπιτρέψει νὰ φύγουν ὅσο οἱ Τούρκοι χτυποῦσαν, γιὰτὶ ἀναγκαστικὰ θὰ περνοῦσαν σὲ ἀρκετὸ διάστημα ἀκάλυπτοι ἀπὸ ἓνα μονοπάτι ποὺ βαλλότανε ἀπὸ τὰ τούρκικα κανόνια.

Καὶ συνάμα ὁ Παρασκευόπουλος πῆγε στὸ τηλέφωνο καὶ διέταξε τὶς πυροβολαρχίες του νὰ χτυπήσουν τὰ ἐχθρικά πυροβολεία καὶ ἀπὸ τὸ δεξιὸ καὶ ἀπὸ τὸ βαρὺ πυροβολικό, γιὰ ν' ἀναγκάσουν τὸν ἐχθρὸ νὰ στρέψει ἐκεῖ τὰ πυρὰ του ἢ νὰ σιγήσει. Τῆ στιγμῆ, ὅμως, ποὺ τηλεφωνοῦσε, μιὰ ὀβίδα μεγάλου διαμετρήματος χτύπησε πάνω στὸ δέντρο ποὺ ἦτανε κρεμασμένο τὸ τηλέφωνο, ἔσκασε μὲ πάταγο καὶ πάρα λίγο νὰ σκοτώσῃ τὸ Γεώργιο ποὺ στεκότανε δεξιὰ ἀπὸ τὸν Παρασκευόπουλο. Τὰ θραύσματα ὅπως πέτυχαν δυὸ στρατιῶτες ποὺ ὁ ἓνας ἔπεσε λαβωμένος βαρεῖα καὶ ξεψύχησε σὲ λίγη ὥρα.

Ὅταν τὰ κανόνια μας ἄρχισαν ν' ἀπαντοῦν, τὰ ἐχθρικά πυροβολεία ἀναγκάστηκαν νὰ παύσουν πῦρ, ἀφοῦ ἔδωσαν στὴν ἀκολουθία τῶν ἐπισήμων ἓνα καλὸ μάθημα, ὅτι ἡ περιέργεια μπορεῖ νὰ τιμωρηθεῖ μερικὲς φορὲς μὲ θάνατο.

Ὁ Κων)νος καὶ ὁ Βενιζέλος δείξανε μεγάλη ψυχραιμία...».

(Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

Τ Ο Π Ο Π Ο Β Ο

(ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑ)

Ἐχτός ἀπὸ τοὺς γονέους μας ποὺ μᾶς ἔφεραν στὸν κόσμον, μᾶς κοινάρεσαν, μᾶς ἀνάθεσαν, μᾶς μεγάλωσαν, ἔχομε χρέος καὶ στὸν τόπον ποὺ πρωτογνωρίσαμεν, στὰ δέντρα, στὸ σπῆτι ποὺ πρωτοβυζάξαμεν τὸ μητρικὸ γάλα, στὸν ἥλιον τὸ δικό μας, στοὺς συμπατριῶτες μας, καλοὺς ἢ κακοὺς, στὴν ξεχωριστὴ μας πατρίδα.

«Πατρός τε καὶ μητρός καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτατον ἢ Πατρίς».

Τὸ χρέος αὐτὸ ξεπλερώνω γι' ἐγὼ σὰ φιλόστοργον παιδί μετὰ τὴν ἱστορία τοῦ χωριοῦ μου.

ΣΠ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗΣ

ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Ὁποῖος βρεθεῖ ξαφνικά, ἀνοιξιάτικο καιρὸ, στὴν κορφή τοῦ Κορύλα, ἐνοῦ ἀπὸ τὰ Σουλιώτικα βουνά, πάνω ἀπὸ τὴν Παραμυθιά, καὶ κοιτάξει πρὸς τὴν ἀντίθετη πλευρά, θὰ ἰδεῖ στὸ βάθος, στὴ ρίζα τοῦ βουνοῦ, ἓνα κοπάδι ἄσπρα πρόβατα στρουγκιασμένα σὲ καταπράσινο κοίλωμα. Θὰ νομίσει πῶς αὐτὸς βρίσκεται στὸν ἀπάνου κόσμον κι' ἐκεῖ κάτω εἶναι ἄλλη πλάση, ἄλλος κόσμος, ὁ κόσμος τῶν παραμυθιῶν. Εἶναι τὸ Πόποβο.

Νὰ ὁ λόφος τοῦ Καταθηκιοῦ ἀπὸ τὴ Δύση, σὰ στρατιώτης, σκοπὸς τῶν ἄλλων βουνῶν, σκεπασμένος μετὰ προυνάρια, γιὰ νὰ φυλάγεται ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ ἐχθροῦ, μετὰ τὴν ἐκκλησιά τῆς Παναγίας στὴ ρίζα του, ἡ Ράχη τοῦ Κίτσιου ἀπὸ τὸ Βορῖα, ὁ Κάντας μετὰ τὰ ψηλὰ ραϊδιὰ καὶ τοὺς ἀπάτητους γκρεμούς, τὸ Μελίσι κι' ἡ Ἀητοφωλιά ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, κι' ὁ δασωμένος Κορύλας ἀπὸ τὸ Νότον. Νὰ, τὰ δυὸ ἀσπροχάλικα ξερολάγκαδα, τὸ ἓνα πόρχεται ἀπὸ τὸ Νεροσέλωμα καὶ τᾶλλο ποὺ ροβολάει ἀπὸ τὸ Καλαεράκι, σχίζουσι τὸ χωριὸν σὲ τρία μέρη, κι' ἀφοῦ ἀνταμωθοῦν σχηματίζουσι τὸ λάκον τοῦ Γκούμου, στὸν ὁποῖον ξεκάλτσωτες γυναῖκες πλένουσι μ' ἀλισίβα καὶ σαργιά στρώματα, σαγίσματα, ρουτιά, σεγκούνια. Ἀκούονται, ἂν καὶ πόσον ἀλλάργα, οἱ χτύποι ἀπὸ τὰ κοπανίσματα «γκούμ, γκούμ», στὴ βοή τῶν ὁποίων κι' ὁ λάκος (ρέμα) χρωστᾷ τ' ὄνομά του.

Κατερχόμενος ὁ ξένος ἐπισκέπτης, ἀφοῦ ἀφήσει τὴ ζώνη τῶν πεύκων (δαδιῶν) εἰσέρχεται σὲ δάσος ἀπὸ πυκνά ἔλατα. Λίγον παρακάτω συναντᾷ ἀραιὰ κέδρα καὶ παρακατούλια ἀσφακαριές.

Ἀχολογοῦν τὰ τραγούδια ἀπὸ τὶς τελεγεκοπούλες ποὺ ροβολοῦν ἀπὸ τὶς σιάνες, τὸ Νικολούσι, τὶς Κορομηλιές, τὰ Πηγαδούλια, τὴν Κερασιά.

«Βλαχούλα ν' ἐροβόλαε
πὸ μιὰ ψηλὴ ραχούλα

μέ τῆ ροκούλα γνέθοντας
τ' ἀδράχτι της γιομάτο»

Κι' ἀντίπερα, στὰ Τζοκάκια ἀδερφοποιτὲς καὶ νύφες μαζεύουν πλαβούς, θροῦμπες καὶ χονδρώματα γιὰ τὰ φορτάρια μοιρολογώντας:

«Τσοπάνήδες καὶ πιστικοὶ
ζευγίτες καὶ δραγάτες
μὴν εἶδαταν τὴ Χρύσω μας
τὴν ἀδερμοποιτὴ μας...».

Ἄν κι' ἐφτὰ παπάδες ἱεροφορεμένοι σταύρωσαν τὸ χωριὸ κι' ἔστησαν ὀλόγουρα σταυρούς, ἢ πανούκλα βρῆκε ρούγια καὶ μπῆκε. Γαμπροὶ ἔχασαν τὰ στεφάνια τους, τσοῦπρες τῆς παντρειάς δὲν πρόφθασαν νὰ γένουν νύφες.

Μονάχα στὸ Πετοῦσι (1917—18) ἀποστομώθηκε. Δὲ βρῆκε πορεία νὰ μπεῖ κι' ἔσκουζε τὴ νύχτα ὄξω ἀπὸ τὸ χωριό. «Τὶ νὰ γένω ἐγὼ τώρα ἢ μαύρη! ποῦ νὰ πάω!».

Εἶναι πρωὶ καὶ τὸ περισσότερο μέρος τοῦ χωριοῦ μαζί με τὶς πλαγιὲς τοῦ Κάντα, τ' ἀπέναντι βουνοῦ, κολλημένου με τὸν Κορύλα στὸ Σέλωμα, καλύπτεται ἀπὸ τ' ἀπόσκια. Χωμένο σὲ γούπατο, τὸ καλοκαίρι ἀγαλιάζει στὴ δροσιά, τὸ δὲ χειμῶνα ξεροπαγιάζει στὰ κρύα βλέποντας μόνο ἓνα κομμάτι ἥλιο. Τσουπροῦλες καὶ παιδάκια, σὲ ζανάκες καὶ προσηλιακὰ ἀπόγωνα, ὅλα μαζί, ἄδολα κι' ἀπονήρευτα, ψάχνουν νὰ βροῦν μπόρμπολα τραγουδώντας ὁμαδικά:

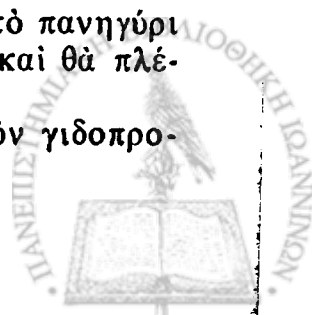
«Μπόρμπολε κουμπάρατε
τετρακούμποκερατε,
σκούζουν τὰ παιδάκια σου,
βγάλ' τὰ κερατάκια σου,
δεῖξε μου τὸ σύντροφό σου
μὴ σὲ ρίξω στὸ ποτάμι
καὶ σὲ φᾶν τὰ μαῦρα φίδια
καὶ τὰ κόκινα σκουλίκια».

Ὁ ἀγέρας φέρνει τὰ γέλια, τὰ κακαρίσματα καὶ τὶς φωνὲς τῶν γυναικῶν ποὺ ἔρχονται ζαλικωμένες καψόξυλα ἀπὸ τοὺς διάφορους δρόμους, τοῦ Χάβου, τῆς Κόαινας, τῶν Ρογγιῶν. τῆς Ἀρέντας, τῆς Τριανταφυλλιάς, τοῦ Λίτροφου. Ἀκούονται τὰ γλημητήματα καὶ τὰ σελαγήματα τῶν ἀγωγιάτων ποὺ ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Εἶχαν πάει νὰ πουλήσουν τὸ μασούλι τῶν τσελεγκάδων τοῦ χωριοῦ καὶ ν' ἀγοράσουν τραγόμαλα γιὰ τὶς κάπες ποὺ ἐτοιμάζουν οἱ νοικοκυρές. Οἱ χτύποι τῶν ἀργαλειῶν καὶ τὸ τραγοῦδι ἀπὸ τὶς ὑφάντρες δὲν ἔχουν σταματημό:

«Κορὴ μωρὴ κορὴ ποῦεῖσαι στὸν ἀργαλειό,
ποῦ ὑφαίνεις καὶ κρουσταίνεις
καὶ δὲ μπεγεντὰς νὰ κραίνεις».

Κορίτσια καὶ νυφάδες ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὰ Λοζιανά, ἀπὸ τὸ πανηγύρι τοῦ «Πηλοῦ», φορτωμένες πηλόχωμα, με τὸ ὁποῖο θὰ λούζονται καὶ θὰ πλένουν τὰ παιδεμένα κορμιά τους ὅλο τὸ χρόνο.

Αὐτιάζεται ὁ λαγὸς τὶς ἀχολογιῆς τῶν κυπροκουδουნიῶν τῶν γιδοπρο-

βάτων καὶ τὰ γαυγίσματα τῶν σκυλιῶν π' ἀλυχοῦν, κι' ὄλο σιμαζώνεται στὴν τούφα του. Παιδιά παίζουν στ' Ἀλώνια κι' ἄλλα στοὺς ἡσκίους τῶν φτελιάδων λέν:

«Ὁ τσίντσιρας ὁ μίντζιρας
ὁ τσιντσιμιντζιχόντζορας»

ΙΔΡΥΣΗ

Ἀπὸ βυζαντινὰ νομίσματα ποὺ βρέθηκαν σὲ τάφους στὸ βορινὸ ἀσπραμυδερὸ ρίζωμα τοῦ Καταθηκιοῦ, δυτικὰ τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ κι' ἀπ' ἄλλα τέτια τῆς Κριμαίας (1000 μ.χ.) στὴν τοποθεσία «Βοϊδομάντρια» φαίνεται πὼς ὁ τόπος κατοικοῦνταν ἀπὸ παλιά, ὅπως δείχνεται τοῦτο κι' ἀπὸ θεμέλια ποὺ βγαίνουν στὰ φῶρα παλιῶν σπιτιῶν, καταστρέφθηκε ἀπὸ λοιμοὺς καὶ ξανακατοικήθηκε. Ὁ πρῶτος ποὺ κατοίκησε κατὰ τὴ νέα περίοδο ἦταν κάποιος Σαρακατσάνος μὲ τοὺς δυὸ γιουὺς του, τὸ Μπακαρέλη καὶ τὸν Παπανικόλα.

Γυρολόγοι ποιμένες, χωρὶς μόνιμα κατοικεῖα, τὸ χειμῶνα ἔμνησκαν μὲ τὰ κοπάδια στὴ Λάμαρη καὶ τὸ καλοκαίρι ἀνέβαιναν στὴν Ὀλύτσικα. Ἐνα καλοκαίρι ἀντὶ νὰ πᾶν στὴν Ὀλύτσικα ἤρθαν στὸν Κορύλα. Βρῆκαν τὸ μέρος κατάλληλο γιὰ βοσκή. Διάλεξαν τὸ πιὸ στράγγιο, ὄλο τὶς κορφές, ἀπὸ τὰ Τζοκάκια ὡς τὴ Ράχη τοῦ Κίτσιου, κι' ἔστησαν τὰ καλύβια. Τὸ χειμῶνα ἔμνησκαν οἱ οἰκογένειές τους ἐδῶ κι' οἱ ἄνδρες μὲ τὰ ζωντανὰ βοδύλα γαν στὰ χειμαδιὰ τῆς Τσαμουριάς.

Πότε ἤρθαν οἱ Σαρακατσάνοι στὸ Πόποβο εἶναι ἀπροσδιόριστο, οὔτε ἂν αὐτὸ τοῦτο εἶναι τὸ παλιὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ.

Ἡ λέξη «Πόποβο» εἶναι σλάβικη κι' ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ προεστοῦ τοῦ χωριοῦ Παπᾶ—Νικόλα. (Πόπ=παπᾶς. Πόποβο=χωριὸ τοῦ παπᾶ).

Τὰ πρῶτα καλύβια τῶν Σαρακατσάνων, σιγὰ σιγὰ, χρόνο μὲ τὸ χρόνο γίνονται σπίτια καὶ μόνιμες κατοικίες.

Ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Μπακαρέλη κατάγονται οἱ Μουσελιμάτες, Τελελάτες καὶ Βερμάτες (βέρμπ=ἀλίθωρος. Ἄλβ.) κι' ἀπὸ τοῦ Παπα—Νικόλα οἱ Ρουπαῖοι, Νταγκαῖοι, Μπιναῖοι, Τσοδολαῖοι (Χριστοδουλαῖοι), Κατσιλαῖοι (Βασιλαῖοι), Κατσαῖοι. Κατσιαῖοι, καὶ Κουτουπαῖοι (γυροκεφαλοκουρεμένοι). Ὁ Τελέλης ὀνομάσθηκε ἔτσι ἐπειδὴ χίλιασε τὸ κοπάδι καὶ τὸ τελέλησε (διαλάλησε) ὁ κήρυκας. Στὸ Σούλι σώζεται ὁ δέντρος ὅπου κάθονταν στὸν ἡσκιο «ὁ δέντρος τοῦ Τελέλη».

Οἱ Νταναῖοι ἤρθαν ἀπὸ τὴν Ἀρπίτσα γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸ τούρκεμα, οἱ Βλαχαῖοι ἀπὸ τὶς Καλαρυῖτες ραφτάδες, οἱ Τσεπαῖοι χτίστες ἀπὸ τὰ μαστοροχώρια τῆς Κόνιτσας. Ἀπὸ τὸ σπίτι ποὺ ἔχτισε ὁ πρῶτος ἐπάνω στὸ τσέπι πῆρε τὸ ἐπίθετο Τσέπης, οἱ Καρακιτσαῖοι ἀπὸ τὸ Ἐλευθεροχῶρι τῆς Παραμυθιάς, καθὼς κι' οἱ Ραφταῖοι. Ἡ Παράδοση γι' αὐτοὺς λέει μαζὶ τους κουβάλησαν καὶ τὴ διχόνοια στὸ χωριό. Τοὺς ἀποκαλεῖ σὰν ξένους πιστὲς κοτσαμπασάδες. Οἱ ἀπόγονοι τούτων ἀπὸ διασταυρώσεις μ' ἄλλα σοῖα ἀπέβαλαν τὸν παλιὸ χαρακτήρα τῆς γενιᾶς.

Ἄλλες φάρες εἶναι οἱ: Σαρακαλαῖοι, Παπαδαῖοι, Γκαμπρελαῖοι, Σουφαῖοι, Ζιαγκαῖοι, Ζορκαδαῖοι, Μπετικαῖοι, Φυσαῖοι, Γκεγκαῖοι, Ντουραῖοι, Φαφαῖοι, Νασαῖοι (Ἀθανασάτες), Μπαλαῖοι, Τσιλαῖοι, Κοσοραῖοι, Τζελαῖοι, Γκονταῖοι, Ροβαῖοι, Κουρταῖοι, (Κούρτ=λύκος. Ἄλβ.), Νακαῖοι καὶ Πανταῖοι.

Οί τελευταῖοι ἀποσπᾶσθησαν ἀπὸ τοὺς Κουρταίους, τὸν Πάντο Κούρτη. Ὑπαρχαν καὶ Λαλαῖοι, Καντιλαῖοι καὶ Σιωζολαῖοι, ἀλλὰ δὲν ἄφησαν ἀπογόνους.

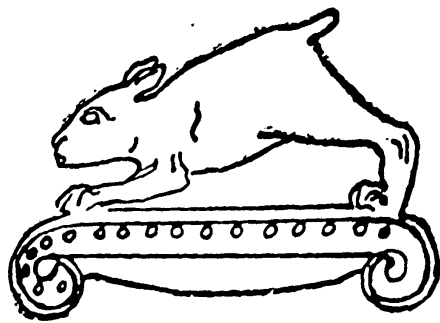
Πλὴν τούτων ἦσαν καὶ τέσσερα ἄλλα σοῖα Παπαδάτικα, τοῦ παλιοῦ Γιάννη Παπᾶ προεστοῦ τοῦ χωριοῦ, τοῦ Γιωτάκη Παπᾶ, τοῦ Γιάνναρου Παπᾶ καὶ τοῦ Νάστο Παπᾶ, τὰ ὁποῖα ἐξαφανίσθησαν, πλὴν τοῦ Γιωτάκη ποῦ σχημάτισε ἴδια φάρα τοὺς Γιωτακαίους.

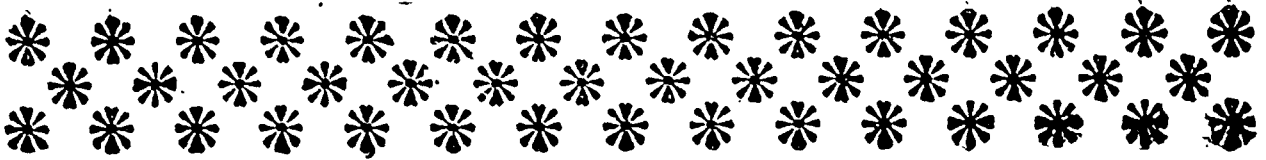
Μετὰ τὴν κάθοδο τῶν Σλάβων (1000—1350) στὴν Ἡπειρο, πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς μετερχόμενοι ποιμενικὸ βίον ἐγκαταστήθηκαν σὲ διάφορα ὄρεινά χωριά καθὼς καὶ στὸ Πόποβο. Τούτους ἡ δύναμη τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς ἀφομοίωσε σιγὰ σιγὰ ὡς πρὸς τὴ γλῶσσα, τὸ χαρακτήρα, τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα μὲ τοὺς ντόπιους, καὶ μόνον σημάδια τῆς προέλευσής τους ἀπόμειναν ἢ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν, παρόμοια τῆς ὁποίας διατηριέται ἀκόμα στὰ σλαβόφωνα χωριά τῆς Φλώρινας, ἄσπρο μάλλινο σεγκοῦνι κι' ἄσπρο ξέξασπρο ρουτι ἀκροκέντητο μὲ τρυπητὰ πλεχιά σειράδια, ἄσπρο μαντίλι, (ὀμπόλια) καὶ πλεχτὲς κάλτσες μὲ μήλα, μηλάκια, πενταραδήσια, διάφορα τοπωνύμια καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γιδοπροβάτων καὶ τῶν ἐπίπλων τῆς στάνης (κομπλίτσια βλάντ), ἢ κατάληξη—οβα στὰ ἀντρώνυμα ὅπως Γιώργοβα ἀντὶ Γιώργαινα.

Ἄλλὰ κι' Ἀρβανῖτες πέρασαν κι' ἄφησαν ἵχνη τὰ διάφορα ὀνόματα τῶν τόπων ὅπως μάρκα=κοιλιά, φούσια=μικρὸς κάμπος.

Ἡ γλῶσσα καθαρὴ Ἑλληνικὴ, Ἰωνικὴ, μὲ ἀρχαιοπρεπεῖς ποιητικοὺς ιδιωματισμοὺς (Ἑλλένικα, μάστακας, κιόνι, ποκάρι, τάτας, ἰλαρώνω, ἀνάλεμμα, ἀπεικάζω, γαίγα, σταλίκι, γκραῖκος ἔλεξη, κάκα τά, σέρπετο, μνήσκω, μωλωχτός, στιά, νηφορά, ὀψιάζω, πεθαινίσκω, δοκαίω, σοινίκι, παρεκείτερος, ἄρ(ε) ὦ, τῶρε, εἰδάλλως, κάτινος, κάτω, ὄτοπο, ἔζηα, ἀσπρομαλλοῦσα, πεταχτοῦσα, μονάτος, γεννητάτος) διατηριέται ἀλώβητη μέχρι σήμερα.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ο ΑΪΛΙΑΣ ΤΗΣ ΖΙΤΣΑΣ

Τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀϊλιᾶ τῆς Ζίτσας εἶναι χτισμένο στὴν κορφή τοῦ ὁμώνυμου λόφου ποὺ ὑψώνεται πρὸς πάνω ἀπὸ τὴν κωμόπολη. Ὁ λόφος αὐτὸς ἔχει ὑψόμετρο 780 μέτρα καὶ τὰ παλιὰ χρόνια ἦταν κατάφυτος ἀπὸ πελώριες αἰωνόβιες βαλανιδιές μερικὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες σώζονται καὶ σήμερα. Ἀπ' τὴν κορφή του ἡ θέα εἶναι περίβλεπτη καὶ τόσο θελκτικὴ ὥστε ὁ Λόρδος Βύρων ποὺ ἐπεσκέφθη τὸ Μοναστήρι τὸ ἔτος 1809 κι' ἔμεινε δυὸ μέρες σ' αὐτὸ στίς 12 καὶ 13 τοῦ Ὀκτώβρη κατεμαγεύθη ἀπ' αὐτὴ κι' ἀφιερώνει στὸ βιβλίο του «Ταξεῖδι τοῦ Χάρολδ» τὸν ἐξῆς ὑπέροχο ὕμνο:

«ὦ Ζίτσα μὲ τὸ Μοναστήρι σου! Ἀπ' τὴν ψηλὴ κορφή σου μικρὴ
γωνιά μυριόχαρη στὴ γῆ τούτη τὴν ἅγια,
Τὶ οὐρανίων τόξων χρώματα, τὶ εὐωδιὲς καὶ μάγια!»

(ποιητικὴ παράφραση Κων. Κρυστάλλη)

Καὶ ἐξακολουθεῖ πρὸς κάτω: «Ἄν ὅ,τι βλέπω εἶναι ὁ Ἄδης (γιατὶ νόμισε ὅτι ὁ Καλαμᾶς ποὺ περνᾷ εἰς τὸ βάθος εἶναι ὁ Ἀχέρων) ὡς κλεισθοῦν ὑπ' αἰσχύνῃς αἱ πύλαι τῶν Ἡλυσιῶν· ἡ ψυχὴ μου οὐδὲν ἕτερον θὰ ἐπιθυμήσῃ.» Καμμία δὲ ἄλλη τοποθεσία παρόμοια—ὅπως γράφει ἄλλοῦ—δὲν συνάντησε κατὰ τίς περιοδεῖες του στὸν κόσμον ἐκτὸς ἀπὸ τίς ἀκτὲς τοῦ Βοσπόρου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐπίσημοι ξένοι, καθὼς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Μεξικοῦ Μαξιμιλιανός, ποὺ ἐπεσκέφθησαν τὸ Μοναστήρι, ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τὴ μαγευτικὴ τοποθεσία τοῦ λόφου καὶ ἐξέφρασαν τὸ θαυμασμὸ τους γι' αὐτόν. Ὁ Μαξιμιλιανός μάλιστα ἔγραψε στὸν τοῖχο τοῦ δωματίου τοῦ Μοναστηριοῦ στὸ ὁποῖον ἐφιλοξενήθη τὰ παρακάτω λόγια: «ὦ Ζίτσα εὐτυχὴς ὁποῖος εἶδε τὰς φυσικὰς σου καλλονὰς, εὐτυχέστερος ὁποῖος δύναται νὰ ἀπολαμβάνῃ τὰ θέλγητρά σου, αἱ μαγευτικαὶ σου θέσεις φέρουν στὴ σκέψη τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Πλάστου». Τὸ Μοναστήρι αὐτὸ ἦταν χτισμένο πρῶτα στὸν ἀπέναντι λόφο Ἀϊλιᾶ ποὺ ἔχει σχῆμα κωνικὸ κι' ἀπέχει ἀπὸ τὴ Ζίτσα μιὰ περίπου ὥρα. Δὲν διασώθηκε δυστυχῶς καμμία σχετικὴ παράδοση γιὰ τὴ χρονολογία ποὺ χτίστηκε καὶ τίς κτιριακὰς ἐγκαταστάσεις ποὺ εἶχε τὸ Μοναστήρι ὅταν ἦταν στὸν ἀπέναντι λόφο, ὁ ἀφανιστὴς χρόνος τὸ σκέπασε ὁλότελα μὲ τὸ βαθὺ σκοτάδι του. Στὸ λόφο ποὺ βρίσκεται σήμερα τὸ μετέφεραν τὸ 1598 καὶ σὺν χτίτοράς του ἀναγράφεται στὴν ἐντοιχισμένη πάνω ἀπ' τὴν εἴσοδο τῆς Ἐκκλησιᾶς πλάκα ἕνας ἱερομόναχος Ἀθανάσιος. «ΕΠΙ ΕΤΟΥΣ ΣΡΣΤ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ». (*)

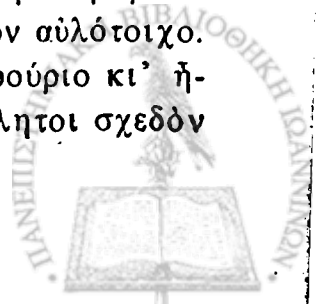
Πάντως τὸ Μοναστήρι ὕστερα ἀπὸ τὴ μεταφορὰ του ἔφθασε σὲ μεγάλη οἰκονομικὴ ἀκμὴ κι' ἀπόχτησε πάρα πολλὰ κτήματα ἀγροτικά καὶ ἀστικά. Αἱ κτιριακὰς ἐγκαταστάσεις του ἦταν τεράστιες. Στὴ μέση ἦταν ἡ Ἐκ-

* Ἡ χρονολογία αὐτὴ εἶναι ἀπὸ κτίσεως κόσμου=7106.

κλησία στ' ὄνομα—τίνος ἄλλουνοῦ,—τοῦ «ἀεροβάτου» προφήτη Ἡλία πού-
 ναι κατὰ τὸν ὕμνωδὸ «τῶν προφητῶν ἐξαίρετον ἐγγαλώπισμα» καὶ σὺν «ὕ-
 ψιπέτης» διαλέγει γιὰ κατοικία του τὶς ράχες καὶ τὰ ψηλῶματα. Ἡ Ἐκκλη-
 σία αὐτὴ πού σώζεται καὶ σήμερα εἶναι θολωτὴ κι' ἀγιογραφημένη. Αἱ ἀ-
 γιογραφίες της εἶναι ἐξαιρετικές καὶ δείχνουν ὅτι ὁ ζωγράφος πού τὶς ζω-
 γράφιζε εἶχε ἀρκετὴ φαντασία καὶ τέχνη σπάνια καὶ ζηλευτὴ. Δυστυχῶς πολ-
 λῶν ἀγίων τὰ μάτια εἶναι λογχισμένα. Τὸ βανδαλισμὸ αὐτὸ τὸν ἔκαναν Τοῦρ-
 κοι στρατιῶτες. (Τσακισμένα ἀπομεινάρια ἀπὸ ἓνα τούρκικο Σῶμα Στρατοῦ
 πού διασώθηκαν ὕστερα ἀπὸ τὴν πανωλεθρία πού ἔπαθαν στὴ βορειοδυτικὴ
 Μακεδονία ἀπὸ τοὺς Σέρβους στὸν πόλεμο τοῦ 1912 κι' ἔφθασαν ἐδῶ πα-
 νικόβλητα καὶ πεινασμένα ὄπου καὶ ξεχείμασαν στὸ Μοναστήρι καὶ σὲ διά-
 φορα ἄλλα σπίτια καὶ καλύβες τῆς Ζίτσας καὶ τῆς Πρωτόπαπας, ἀνίκανα
 πιά γιὰ πόλεμο). Ὁ νάρθηκός της προσετέθη πολὺ ἀργότερα στὸ 1799 καὶ
 χτίτοράς του ἦταν ὁ ἡγούμενος Γρηγόριος Ἐξάρχου ὁ ὁποῖος, ὅπως διέσω-
 σεν ἢ παράδοση, διακρίνονταν γιὰ τὴν ἐξυπνάδα του καὶ τὴ δραστηριότη-
 τά του. Τὴ μορφή τοῦ ἡγούμενου αὐτοῦ μᾶς τὴν διέσωσε ὁ ζωγράφος πού ζω-
 γράφισε τὸ νάρθηκα, κι' ὁ ὁποῖος μαζί με τοὺς ἄλλους ἀγίους πού ζωγρά-
 φισε, ἀγιοποίησε κι' αὐτὸν καὶ τὸν ζωγράφισε στὴν ἀριστερὴ ἄκρη τῆς δυ-
 τικῆς πλευρᾶς.

Σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ἦταν χτισμένα τὰ κελλιά, πε-
 ρισσότερα ἀπὸ τὰ τριάντα, πού τὴν πλαισίωναν γύρω σὲ σχῆμα πῖ. Τὸ κτι-
 ριακὸ αὐτὸ συγκρότημα ἦταν διώροφο. Στὸ ἰσόγειο ἦταν αἱ ἀποθήκες τῶν
 τροφίμων (τὰ κελλάρια ὅπως τάλεγαν) τὰ θολωτὰ ὑπόγεια γιὰ τὰ κρασιά, οἱ
 κρυψῶνες, αἱ ξυλαποθήκες, κι' οἱ σταῦλοι τῶν φορτηγῶν ζῶων. Στὸ ἀπάνω
 πάτωμα ἦταν ἀραδιασμένα τὰ κελλιά πού μπροστὰ τους εἶχαν μιὰ εὐρύχωρη
 κι' ἀπέραντη κρεβάτα ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη εἰς τὴν ἄλλη, δυὸ δὲ σκάλες ἐξωτε-
 ρικὲς πέτρινες σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἐξυπηρετοῦσαν τ'
 ἀνεβοκατέβασμα. Στὰ κελλιά αὐτὰ ἔμεινε ὁ ἡγούμενος, 3—4 βοηθοὶ καλόγε-
 ροι, ὁ παππᾶς τοῦ Μοναστηριοῦ πού λειτουργοῦσε καθημερινά, τὸ λοιπὸ
 προσωπικὸ (μάγειρας καὶ βοηθός του, δυὸ κοπέλια, ὁ κελλαρτζῆς—ἀποθη-
 κάριος), οἱ περαστικοὶ ἄνθρωποι πού εὑρισκαν ἐδῶ ἄσυλο καὶ ξημέρωναν,
 καὶ οἱ ἐπίσημοι ἐπισκέπτες, πού τὰ κελλιά γι' αὐτοὺς ξεχώριζαν σὲ περιποίη-
 ση. Ἄλλα πάλι κελλιά χρησίμευαν: ἓνα μεγάλο γιὰ ὄντᾶς, ἄλλο γιὰ γρα-
 φεῖο τοῦ ἡγούμενου, τρίτο γιὰ τραπεζαρία, τρία τέσσερα γιὰ σκευοφυλάκεια,
 κι' ἄλλα γιὰ διάφορες ἄλλες ἀνάγκες τοῦ Μοναστηριοῦ. Στὸ γωνιακὸ κελλί
 τῆς νοτιοδυτικῆς πλευρᾶς διέμεινε, ὅπως διέσωσε ἢ παράδοση, ὁ Λόρδος
 Βύρων ὅταν ἐπεσκέφθη τὸ Μοναστήρι. Στὴ μέση τῆς αὐλῆς κι' ἀκριβῶς ἀ-
 πέναντι ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς Ἐκκλησιᾶς ἦταν ἓνα ἰσόγειο κτίριο πού στέ-
 γαζε τοὺς δυὸ πελώριους φούρνους τοῦ Μοναστηριοῦ καθὼς καὶ τὰ μαγει-
 ρεῖα, κι' ἀνάμεσα Ἐκκλησιᾶς καὶ καμπαναριοῦ ἡ μεγάλη σὲ χωρητικότητα
 στέρνα του πού σώζεται καὶ σήμερα κι' εἶναι ὀνομαστὴ γιὰ τὸ κρῦο νερὸ
 πού κρατάει. Στὴ δυτικὴ πλευρὰ ὑψώνονταν ἓνας πελώριος τοῖχος ὁ ὁποῖος
 κλειοῦσε τὰ δυὸ σκέλη τοῦ πῖ. Ἀπάνου καὶ κολλητὰ στὸν τοῖχο εἶναι χτι-
 σμένο τὸ καμπαναριό πού σώζεται καὶ σήμερα, καὶ κάτω ἀκριβῶς ἀπ' αὐτὸ
 ἡ πόρτα τῆς εἰσόδου πρὸς τὸν περίβολο πού κι' αὐτὴ σώζεται κι' εἶναι
 φκιασμένη ἀπὸ χοντρὲς δρένιες σανίδες καὶ ντυμένη με χοντρὴ λαμαρίνα.
 Ἡ ξώπορτα αὐτὴ προστατεύονταν ἀπὸ πολεμίστρες πούναι στὸν αὐλότοιχο.
 Ὅλο αὐτὸ τὸ κτιριακὸ συγκρότημα ἀποτελοῦσε ἓνα σωστὸ φρούριο κι' ἦ-
 ταν ἀπόρρητο ἀπὸ τοὺς ληστὰς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς πού ἀνενόχλητοι σχεδὸν

λυμαίνονταν τὴν ὑπαιθρο. Τὸ γωνιακὸ κτίριο τῆς βορειοδυτικῆς πλευρᾶς, ποὺ σώζεται καὶ σήμερα, χτίστηκε πολὺ ἀργότερα στὸ 1852.

Διακόσια μέτρα πιὸ κάτω εἶχε ἀποθήκη ποὺ ἔβαζε τὰ γεννήματά του ποὺ εἰσέπραττε ἀπὸ τὰ γεώμορα καὶ ἡ ὁποία σώζεται καὶ σήμερα μὲ τὴν ὀνομασία «κοτσέκι τοῦ Μοναστηριοῦ» ἀπέναντι δὲ ἀπ' αὐτὴ καλύβα καὶ ἀλῶνι πέτρινο. Εἶχε ἐπίσης ἀπάνω ἀπὸ χίλια γιδοπρόβατα, καὶ στὴ περιοχὴ τοῦ Μοναστηριοῦ τῶν Πατέρων γιὰ τὰ γίδια, περισσότερες δὲ ἀπὸ διακόσιες κυψέλλες ἐγγώριες στὸ περιτειχισμένο εἰδικὸ μελισσομάντρι πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰ τοῦ λόφου.

Τὸ Μοναστήρι εἶχε στὴν ἀγροτικὴ περιφέρεια τῆς Ζίτσας πάρα πολλὰ χωράφια ποὺ τὰ καλλιεργοῦσαν οἱ κάτοικοι μὲ γεώμορο. Εἶχε ἐπίσης καὶ ἀρκετὰ ἀμπέλια ποὺ τὰ καλλιεργοῦσαν πάλι κι' αὐτὰ οἱ κάτοικοι μὲ γεώμορο, καθὼς καὶ τὰ δυὸ μεγαλύτερα ἀμπέλια του, ἓνα ποὺ ἀπλώνεται στὴν ἀνατολικὴν πλευρὰ τοῦ λόφου κι' ἔχει ἔκταση παραπάνω ἀπὸ 20 στρέμματα, κι' ἓνα στὴν τοποθεσία «Ἁγία Τριάδα Γούβας» περὶ τὰ 15 στρέμματα. Τὰ δυὸ αὐτὰ ἀμπέλια τὰ καλλιεργοῦσε γιὰ λογαριασμό του τὸ Μοναστήρι. Στὰ Γιάννινα εἶχε στὴν ἰδιοκτησίαν του ἓνα Μετόχι (διώροφο σπίτι) ποὺ σώζεται καὶ σήμερα κι' εἶναι στὴν ὁδὸ «Κατσιμήτρου στρατηγοῦ 32» καθὼς κι' ἓνα μπουστάνι πίσω ἀκριβῶς ἀπ' τὸ Μετόχι αὐτό. Ἐπίσης εἶχε ἓνα νερόμυλο κοντὰ στὸ Μοναστήρι τῆς Παλιουρῆς ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Μύλος τοῦ Μπέμπραγα».

Ἐκεῖνα ὅμως τὰ κτήματα ποὺ ἀποτελοῦσαν τὶς χρυσοφόρες πηγές τοῦ Μοναστηριοῦ ἦταν τὰ Μετόχια ποὺ εἶχε στὴ Ρουμανία καὶ στὴ Ρωσσία. Τὰ Μετόχια αὐτὰ ἦταν:

1) Τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ποὺ ἦταν Μοναστήρι κοντὰ στὸ Βουκορέστι καὶ τὸ ὁποῖον ἰδρύθη τὸ 1647 παρὰ τοῦ Ἀνθίμου Λογοθέτη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Δημητρίου. Τὸ Μετόχι αὐτὸ ἐπεξετάθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Κων)τίνου Βασσαράβα καὶ ἀνεκαινίσθη τὸ 1829 ὑπὸ τοῦ ἐκ Κονίτσης Ζήση Καραπάνου. Δὲν εἶναι γνωστὸ τί περιουσιακὰ στοιχεῖα εἶχε τοῦτο καὶ τί εἰσόδημα ἔφερνε, ὅπως ὅμως διέσωσε ἢ παράδοση ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα.

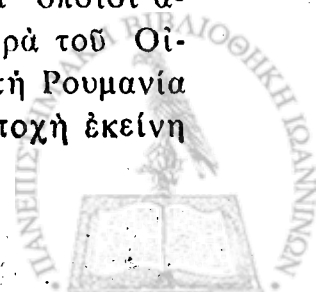
2) Τῆς Μόσχας τὸ ὁποῖον ἱδρυσαν οἱ Βοεβόδας Πέτρος Ραδιήλ καὶ Παῖσιος Βασσαράβας τὸ 1536 καὶ τὸ ὁποῖον περιῆλθε στὴν ἰδιοκτησίαν τῶν Μοναστηριῶν πολὺ ἀργότερα. Τὸ Μετόχι αὐτὸ ἔφερνε εἰσόδημα ἀπὸ 18 χιλιάδες φλωριά.

3) Τοῦ Σαρανταρίου τὸ ὁποῖον ἱδρυσεν τὸ 1655 ὁ ἡγεμόνας τῆς Οὐγγροβλαχίας Ματθαῖος Βασσαράβας ἢ κατ' ἄλλους ὁ Ζερπὰν Βόδας ὁ Α! Στὴν Ἐκκλησία τοῦ Μετοχιοῦ αὐτοῦ γίνονταν αἱ θρησκευτικὲς τελετὲς τῆς Ρωσσίας, στέφονταν οἱ ἡγεμόνες καὶ ἐκκλησιάζονταν οἱ ἄρχοντες. Τὸ Μετόχι αὐτὸ εἶχε στὴν ἰδιοκτησίαν του 17 «γεώργια» ποὺ ἔφερναν εἰσόδημα 16 χιλιάδες φλωριά, τὰ δὲ γύρω του μαγαζεῖα 16.500 φλωριά.

καὶ 4) Τὸ Δαδαλέτσιον. Καὶ γιὰ τὸ Μετόχι αὐτὸ λείπουν πληροφορίες γιὰ τὸ εἰσόδημά του καὶ τὰ περιουσιακὰ του στοιχεῖα.

Ἀπὸ τὰ Μετόχια αὐτὰ τὸ πρῶτο ἦταν τῆς ἀποκλειστικῆς ἰδιοκτησίας τοῦ Ἀϊλιᾶ τῆς Ζίτσας τὰ δὲ ἄλλα τρία ἀποτελοῦσαν συνιδιοκτησίαν τοῦ Ἀϊλιᾶ καὶ τοῦ Μοναστηριοῦ τῶν Πατέρων, ποῦναι κοντὰ στὸν Καλαμὰ.

Τὰ Μετόχια αὐτὰ συστήθηκαν ἐκεῖ ἀπὸ πανέξυπνους καὶ δραστηρίους ἡγουμένους τῶν Μοναστηριῶν τοῦ Ἀϊλιᾶ καὶ τῶν Πατέρων, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ πρῶτα φρόντιζαν νὰ ἐφοδιασθοῦν μὲ συστατικὰ ἔγγραφα παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, περιώδευαν τότε μὲ τὰ ἅγια Λείψανα τὴ Ρουμανία καὶ τὴ Ρωσσία καὶ μάζευαν συνδρομές, δεδομένου δὲ ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη

τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα τῶν κατοίκων ἀπὸ τὴν πλούσιες αὐτὲς Χῶρες ἦταν ὑπερβολικὰ ἀνεπτυγμένο σὲ σημεῖον θρησκοληψίας, οἱ συνδρομὲς ἀπέφεραν τεράστια χρηματικὰ ποσά. Ὡς καὶ Τσάρος Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς καὶ ὁ Ρῶσσοι Πατριάρχης Νίκων ἀφιέρωσαν γιὰ τὴν ψυχικὴ τους σωτηρία κτήματα καὶ χρήματα. (*)

Ἐπὶ ἤρξαν σποραδικὰ περίοδοι ποὺ οἱ ἡγούμενοι τῶν Μετοχιῶν αὐτῶν ἐπειδὴ ἦταν ἀσυνεῖδητοι, κοσμικοὶ καὶ σπάταλοι, δὲν πειθαρχοῦσαν στὶς διαταγὰς τῶν ἡγουμένων τοῦ Ἀϊλιᾶ καὶ τῶν Πατέρων, ὅπως εἶχαν καθῆκον, ἀλλὰ κατασπαταλοῦσαν τὰ εἰσοδήματά τους γιὰ ἰδιωτικοὺς σκοπούς. Τοῦτο συνέβη περὶ τὰ ἔτη 1757 καὶ 1787 ὅποτε τὰ Μοναστήρια ὑπέφεραν οἰκονομικὰ καὶ χρεώθηκαν. Οἱ ἡγούμενοι τότε τοῦ Ἀϊλιᾶ καὶ τῶν Πατέρων ἀναγκάστηκαν νὰ ζητήσουν τὴ συνδρομὴ τοῦ Μητροπολίτη καὶ τῆς Δημογεροντίας τῶν Γιαννίνων γιὰ νὰ μεσολαβήσουν στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη ὅπως προβῆ σὲ σχετικὰ διαβήματα γιὰ τὴν παύση καὶ ἀντικατάστασή τους. Ἡ ἐνέργειά τους αὐτὴ ἔφερε μὲν τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ ποθοῦσαν, ὑποχρεώθηκαν ὅμως τὰ Μοναστήρια ὅπως ἓνα μέρος ἀπὸ τα εἰσοδήματά τους τὸ παραχωροῦν γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς Σχολῆς Γκιούμα ποὺ ἦταν στὰ Γιάννινα, ἐξεδόδε τὸ ἔτος 1787 καὶ σχετικὸ σιγιλλίον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Προκοπίου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1797 ὅμως τὸ Μοναστήρι ἔχασε ὅλα τὰ εἰσοδήματά του ἀπὸ τὴν παρακάτω αἰτία:

Στὰ Γιάννινα, ὅπως εἶδαμε πρὶν ἀνω, λειτουργοῦσε ἡ γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἱστορία «Σχολὴ Γκιούμα» ποὺ ἰδρύθη ἀπὸ τὸν εὐεργέτη αὐτὸν τὸ 1675. Ἡ Σχολὴ αὐτὴ συντηροῦνταν ἀπὸ τὸ «Κληροδοτήμα Γκιούμα» τὰ κεφάλαια τοῦ ὁποίου ἦταν κατατεθειμένα στὴν Ἑνετικὴ Τράπεζα. Τὸ 1797 ὅμως ὁ Μέγας Ναπολέων κατέλυσε τὴν Ἑνετικὴ Δημοκρατία καὶ τὰ κεφάλαια τῆς Τραπεζῆς αὐτῆς κατασχέθηκαν, κι' ἔτσι ἡ Σχολὴ ἔχασε τοὺς πόρους της. Γιὰ νὰ συντηρηθῇ λοιπὸν καὶ ἐξακολουθήσῃ τὴ λειτουργία της, ὁ διευθυντὴς της Κοσμάς Μπαλᾶνος προσέφυγε στὸν τότε Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη κι' ἀργότερα Ἐθνομάρτυρα Γρηγόριο τὸν Ε' καὶ ζήτησε τὴ συνδρομὴ του, αὐτὸς δὲ διὰ σιγιλλίου ἐκήρυξε τὸ Μοναστήρι ὡς κτῆμα τῆς Σχολῆς, μὲ τὸν ὄρο νὰ χορηγοῦνται στὸ Ταμεῖο τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας 250 γρόσια τὸ χρόνο. (*) Ἀπὸ τὴ χρονολογία λοιπὸν αὐτὴ ὅλοι οἱ πόροι τοῦ Μοναστηρίου πῆγαν στὸ Ταμεῖο τῆς Σχολῆς Γκιούμα.

Ἡ Σχολὴ αὐτὴ λειτούργησε μέχρι τὸ 1820 ὅποτε, κατὰ τὸν ἐμπρησμό τῆς πόλης τῶν Γιαννίνων ποὺ ἔγινε τὸ χρόνο αὐτὸ ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, τὸ κτίριο στὸ ὁποῖο στεγάζονταν κἀκε, κι' ἀπὸ τότε διέκοψε τὴ λειτουργία της καὶ δὲν ξανασυστήθηκε. Ὑστερα ἀπὸ τὸ γεγονός αὐτὸ ἔπρεπε τὸ Μοναστήρι ν' ἀποχτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησία του καὶ ξαναπάρῃ τοὺς πόρους του, ἀλλὰ τὰ γεγονότα ποὺ μεσολάβησαν, δηλαδὴ ὁ πόλεμος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ μὲ τὸ Σουλτάνο, τὰ χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης, κι' ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Ἐθνομάρτυρα Πατριάρχου Γρηγορίου δημιούργησαν ὅπως ἦταν φυσικὸ μιὰ ἀνώμαλη κατάσταση, καὶ στάθηκαν ἐμπόδιο γιὰ σχετικὲς ἐνέργειες.

Κατὰ τὸ ἔτος 1830 σὺν τελείωνε ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ ἠρέμῃσεν κἀπως ἡ κατάσταση στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, οἱ ἡγούμενοι τοῦ Ἀϊλιᾶ καὶ τῶν Πατέρων μὲ ἀναφορὰ τους ζήτησαν ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα τὴν ἀποδέσμευση τῶν πόρων τους, ἐπειδὴ ὅμως φοβοῦνταν μήπως ἀποτύχουν στὶς ἐνέργειές τους αὐτὲς, ζήτησαν τὴ συνδρομὴ τοῦ ζάπλουτου Ἀλέξη Παπάζο-

* Ἐμμ. Γεωργιάδου «Ζίτσα ἡ κομόπολις τῆς Ἠπείρου» σελ. 29.

* Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τεῦχος Γ' σελ. 203.

Ἐγκυκλοπαίδεια Ἡλίου, τόμος ΙΓ' σελ. 875.

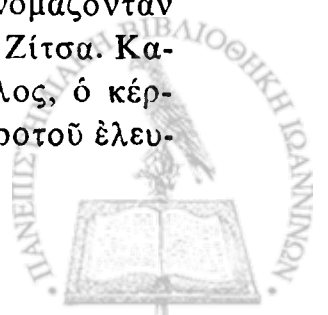

γλου πού κατάγονταν από τὸ Ζαγόρι κι' ἦταν ἐγκαταστημένος στὴ Κωνσταντινούπολη. Πράγματι δὲ αὐτὸς μὲ τὰ μέσα πού διεθετε ἐπέτυχε μὲν τὴν ἀποδέσμευση ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ δίνουν τὸ ἓνα τρίτο ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν Μοναστηριῶν στὸ Ζαγόρι. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα δυὸ τρίτα, τὸ μεγαλύτερο μέρος κατακρατοῦσε αὐθαίρετα ἡ Δημογεροντία τῶν Γιαννίνων μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἦτο «ὑποκατάστατο» τῆς Σχολῆς Γκιούμα, ἐφόσον τοὺς πόρους τοὺς διέθετε γιὰ ἐκπαιδευτικοὺς σκοποὺς, καὶ ὄχι μόνον αὐτὸ ἀλλὰ μὲ τὴν ἔγκρισι ἀσφαλῶς καὶ τοῦ Δεσπότη τῶν Γιαννίνων, ἔρχονταν στὸ Μοναστήρι κάθε χρόνο μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ Γιαννιώτες καὶ Ζαγορίσιους κι' ἔκανε λεπτομερῆ ἔλεγχο στὰ βιβλία του καὶ εἰσέπραττε τὸ χρηματικὸ ὑπόλοιπο!

Ἡ κατακράτηση αὐτῆ τῶν πόρων τοῦ Μοναστηριοῦ... νόμιμη καὶ παράνομη βάσταξε ὡς τὸ 1847 δηλαδὴ 60 ὀλόκληρα χρόνια καὶ στὸ διάστημα αὐτὸ τὸ Μοναστήρι ξέπεσε πολὺ, χρεώθηκε καὶ φυτοζωοῦσε. Ἡ ἀποδέσμευση τῶν πόρων του ἔγινε δυναμικὰ τὸ 1847 ὕστερα δηλαδὴ ἀπὸ πραξικόπημα τῶν κατοίκων τῆς Ζίτσας πού εἶχαν ἀγανακτήσει γιὰ τὴν οἰκονομικὴ αὐτὴ ἀφαίμαξη τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ γιὰ τὸν μαρασμὸ στὸν ὁποῖον εἶχε περιέλθει, κι' ὅταν ἡ ἐπιτροπὴ αὐτῆ τῶν Γιαννιωτῶν καὶ Ζαγορίσιων ἦρθε νὰ ἐλέγξει τοὺς λογαριασμοὺς καὶ εἰσπράξει τὸ χρηματικὸ ὑπόλοιπο, τότε οἱ Ζιτσιῶτες πού ἐνῶ ἦταν χωρισμένοι σὲ δυὸ κόμματα ἀπὸ κοινοτικὰ ζητήματα, συμφιλιώθηκαν καὶ ξεκίνησαν καὶ πῆγαν καμμιά ἑκατοστὴ ἀπάνω στὸ Μοναστήρι ὅπου βρῆκαν τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς μὲ τὴν ἀκολουθία τους νὰ τρώγουν καὶ νὰ πίνουν, καὶ χωρὶς νὰ χάσουν καιρὸ τοὺς ἀναποδογύρισαν τὰ τραπέζια, τοὺς φοβέριξαν, καὶ τοὺς ἐδιώξαν ἀπρακτοὺς τὴν ἴδια ὥρα.

Δὲν πέρασαν ὅμως πολλὰ χρόνια ἀφότου τὸ Μοναστήρι πῆρε μὲ τὸν πραξικοπαματικὸ αὐτὸ τρόπο τοὺς πόρους του καὶ τοὺς ἔχασε δυστυχῶς καὶ πάλι γρήγορα γιὰτὶ τὰ κτήματά του στὴ Ρουμανία δημεύτηκαν τὸ 1862 ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Ρουμανίας Ἀλέξ. Κούζαν (πρῶτον Ρουμᾶνον ἡγεμόνα) ὁ ὁποῖος τὴ χρονολογία αὐτὴ δήμευσεν ἐκεῖ ὅλα τὰ μοναστηριακὰ κτήματα, τοὺς δὲ ἄλλους πόρους του ἀπὸ τὴ Ρωσσία τοὺς κρατοῦσε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ τοὺς διέθετε γιὰ ἐκπαιδευτικοὺς σκοποὺς καὶ μόνον πενήντα χρυσᾶ εἰκοσόφραγκα ἔστελνε κάθε τρία χρόνια, πού κι' αὐτὰ τᾶκοψε κατὰ τὸ 1890, κι' εἶσι αἱ χρυσοφόρες αὐτὲς πηγὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ στείρευσαν ὀριστικὰ γι' αὐτό.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ στέρηση τῶν κυριωτέρων πόρων του τὸ Μοναστήρι ἄρχισε χρόνο μὲ τὸ χρόνο νὰ παρακμάζει. Ἡ τελεία ὅμως χρεωκοπία του καὶ ὁ μαρασμὸς του ὀφείλεται κατὰ ἓνα μέρος στὸν ἀνικανότητα τοῦ τελευταίου του ἡγουμένου Γαβριὴλ Ξυλάνη, γιὰτὶ τὸ Μοναστήρι μποροῦσε νὰ κρατηθῆ ἔστω καὶ σὲ κατώτερη μοῖρα μὲ τὰ ζωντανὰ καὶ τὰ κτήματα πού εἶχε στὴ Ζίτσα καὶ στὰ Γιάννινα, ἀλλὰ ἡ κακὴ διοίκηση καὶ διαχείριση τοῦ ἡγουμένου αὐτοῦ συνετέλεσε στὴν ἐξανέμιση καὶ τῶν τοπικῶν πόρων του, σὲ σημεῖο πού νὰ μὴ εἶναι σὲ θέση νὰ πληρώσῃ καὶ τοὺς βασιλικοὺς φόρους ἀκόμα. Τὸ προσωπικὸ ὅπως ἦταν ἐπόμενο ἔφυγε καὶ μόνον ἓνας παππᾶς μ' ἓναν ὑπάλληλο ἀπόμειναν πού συντηροῦνταν ἀπὸ τὰ λίγα γεῶμορα πού ἐξακολουθοῦσαν νὰ τοὺς δίνουν οἱ εὐσυνεῖδητοι μόνον ἀπὸ τοὺς καλλιεργητὲς κι' ἀπὸ τὰ μικρὰ ἐνοίκια πού εἰσέπρατταν ἀπὸ τὸ μύλο καὶ τὰ κτήματα τοῦ Μοναστηριοῦ στὰ Γιάννινα. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ λίγο καιρὸ κι' ὁ παππᾶς αὐτὸς ἀπέθανε κι' ἀπόμεινε μόνον ὁ ὑπάλληλος πού ὠνομάζονταν Δημήτριος Πανταζάκος, «ὁ Μπασιαμῆτρος» ὅπως τὸν ἔλεγαν στὴ Ζίτσα. Κατὰ κακὴ ὁμως τύχη κι' ὁ πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος αὐτὸς ὑπάλληλος, ὁ κέρβερὸς τοῦ Μοναστηριοῦ «Μπασιαμῆτρος» πέθανε λίγους μῆνες προτοῦ ἔλευ-

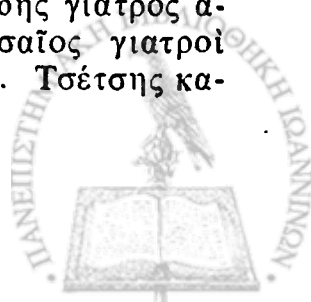
θερωθούν τὰ Γιάννινα ὕστερα ἀπὸ ἄγριο ξυλοδαρμὸ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τὸ ἱστορικὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀξίζει νὰ τὸ ἀναφέρουμε γιατί βρίσκεται σὲ συν-ἀρτηση μὲ τὴν ὅλη πολιτεία τοῦ Μοναστηριοῦ. Οἱ Τούρκοι εἶχαν πληροφορηθῆ ἀπὸ προδοσία (δὲν λείπουν δυστυχῶς οἱ ἐφιάλτες) ὅτι ἡ ἀνταρτικὴ ὁμάδα τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Πουτέτση πὺ δροῦσε τότε στὴν Ἡπειρο ἦρθε καὶ φιλοξενήθηκε στὸ Μοναστήρι ἐπὶ δυὸ μέρες κι' εἶχε μυστικὲς συσκέψεις μὲ προεστοὺς τῆς Ζίτσας πὺ ἦταν μέλη τοῦ Ἑλληνικοῦ κομιτάτου, κι' ἐπιέζαν τὸ «Μπασαμῆτρο» δέρνοντάς τον νὰ μαρτυρήσῃ. Ὁ σχωρεμένος αὐτὸς ἄνθρωπος, παρ' ὅλο τὸν ἄγριο ξυλοδαρμὸ καὶ τὰ βασανιστήρια πὺ τοῦ ἔκαναν, ἐχαρακτήρισε τὴν πληροφορία αὐτὴ σὰν ψεύτικὴ καὶ κακόβουλη, καὶ προτίμησε τὸ θάνατό του παρὰ νὰ προδώσῃ καὶ κατονομάσῃ τοὺς Ζιτσιῶτες πὺ ἔλθον μέρος στὴ σύσκεψη. Ὁ μαρτυρικὸς αὐτὸς θάνατος τοῦ ἀείμνηστου «Μπασαμῆτρο» στερέωσε καὶ ἐπεσφράγισε τὴ φήμη τοῦ Μοναστηριοῦ γιὰ τὴν ἐθνικὴ δράση του, γιατί κι' ἄλλο θῦμα τὸ Μοναστήρι αὐτὸ ἔχει προσφέρει μπροστὰ ἀπὸ ἕναν αἰῶνα σχεδὸν στὸ βωμὸ τῆς Πατρίδας, τὸν ἠγούμενο Ζαχαρία Νικολίδη, θεῖο τοῦ ἐθνομάρτυρα Δημ. Νικολίδη πὺ στραγγαλίστηκε μαζί μὲ τὸ Ρῆγα Φεραῖο στὶς φυλακὲς τοῦ Βελιγραδίου. Ὁ ἠγούμενος αὐτὸς πὺ ἦταν μεμυημένος ἀπ' τὴ Φιλικὴ Ἑταιρία, εἶχε στενὲς καὶ ἐγκάρδιες σχέσεις μὲ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ. Ἡ φιλία αὐτὴ εἶχε σὰν κίνητρο ἐθνικοὺς λόγους, γιατί ὁ Ἀλῆς ἦταν ἐχθρὸς τοῦ Σουλτάνου, καὶ σὰν τέτοιος ἐξυπηρετοῦσε τὸ ἐθνικὸ μας συμφέρο. Ὑστερα ἀπὸ τὸ φόνο τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ οἱ Τούρκοι ἐπειδὴ φοβοῦνταν μήπως οἱ ὀπαδοὶ του ξεσηκωθοῦν καὶ πάλι, ξεκαθάρισαν τοὺς πιὸ δυναμικοὺς, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Ζαχαρία τὸ ἔτος 1822 ἡμέρα τῶν Βαῖων. Ἡ λαϊκὴ μούσα γιὰ ἀνάμνηση τοῦ συμβάντος στιχοῦργησε τὸ πιὸ κάτω δίστιχο πὺ λέγονταν καὶ λέγεται καὶ σήμερα ἀκόμα στὰ Γιάννινα καὶ στὰ χωριὰ τῆς Ἡπείρου:

«Ψάρια χέλια στὸ νταβᾶ
κρέμασαν τὸ Ζαχαριᾶ».

Σ' ὅλα τὰ χρόνια τῆς ἐπάρατης σκλαβιάς ἢ ἀποστολῆ τοῦ Μοναστηριοῦ αὐτοῦ δὲν περιορίζονταν μόνον στὶς συνηθισμένες καὶ τυπικὲς φιλανθρωπικὲς πράξεις τῶν Μοναστηριῶν, ἀλλὰ ἐπεκτείνονταν κατὰ κυριώτερο λόγο σὲ πολὺ ψηλότερους σκοποὺς, στὴ φροντίδα δηλαδὴ τῆς μόρφωσης τῶν νέων ὅλης τῆς περιφερείας καὶ τὴν ψυχικὴ προπαρασκευὴ τους γιὰ τὴν ὥρα τῆς Μεγάλης Ἰδέας, τῆς ἀπολύτρωσης τοῦ Γένους. Οἱ καλόγηροί του εἶχαν ἐμβαθύνῃ στὸ σπουδαῖο ρόλο τῆς παιδείας γιὰ τὸ ξύπνημα τοῦ Γένους κι' ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19 αἰῶνα ὅταν ἀκόμα τὸ Μοναστήρι ἦταν στὸν ἀντικρυνὸ λόφο εἶχαν θέσει σὲ λειτουργία «κρυφὸ σχολεῖο» κι' ἐξακολουθοῦσαν καὶ μετὰ τὴ μεταφορὰ του σ' αὐτὸν τὸ λόφο ὄχι μόνον νὰ τὸ διατηροῦν ἀλλὰ καὶ κατήχηση καὶ ἱστορία, καὶ πρὸ πάντων φρόντιζαν νὰ τοὺς ἐμπνεύσουν δυὸ μεγάλα αἰσθήματα: ἀγάπη πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ ἀφοσίωσι πρὸς τὴν Πατρίδα.

Σ' αὐτὸ ἔμαθαν τὰ πρῶτα γράμματα ὁ Ζιτσιώτης Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Α', ὁ Δοσίθεος Φιλίτης Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, ὁ Κωνστάντιος Φιλίτης ἐπίσκοπος Βουζάκου (Ρουμανίας) καὶ ἄλλοι. (*) Χάρις στὴ συνδρομὴ του ὁ ἐθνομάρτυρας Δημήτριος Νικολίδης γιατρὸς ἀπὸ τὴ Ζίτσα, οἱ Χριστόδουλος Μπουτάτης καὶ Δημήτριος Ζιτσαῖος γιατροὶ τῶν Ἑλλήνων ἠγεμόνων τῆς Βλαχίας, οἱ Κων. Κάππας, καὶ Ἰ. Τσέτσης κα-

* Λαμπρίδου Ἡπειρωτ. Μελετήματα, τεύχος ΣΤ., σελ. 9.

θηγηταί και ἄλλοι πολλοὶ τελείωσαν τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς τοὺς στὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια τοῦ Βουκουρεστιοῦ ὅπου ἡ ἑλληνικὴ παιδεία χάρις στὴ πλουσιοπάροχη συνδρομὴ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας βρισκόνταν σὲ μεγάλη ἀνθήση. Τὸ Μετόχι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου πλήρωνε κατὰ παραγγελία τοῦ ὄλες τὶς δαπάνες τῶν σπουδῶν τοὺς κι' εἶχεν ἀναλάβῃ τὴν πατρικὴ προστασία καὶ κηδεμονία τοὺς. Κι' ἀργότερα, μετὰ τὴν ἀποδέσμευση τῶν πόρων τοῦ, συνεχίζοντας τὴ φιλόμουσο δράση τοῦ ἔχτισε τὸ 1858 μὲ συμμετοχὴ τοῦ Μοναστηριοῦ τῶν Πατέρων, μετὰ τοῦ ὁποῖου αἱ σχέσεις ἦταν ἀνεκαθὲν ἀδελφικὲς καὶ ἡ συνεργασία σ' ὄλους τοὺς τομεῖς στενὴ καὶ ἁρμονικὴ, τὸ κτίριο τοῦ Δημοτικοῦ Σχολεῖοῦ τῆς Ζίτσας ποὺ σώζεται καὶ σήμερα κι' εἶναι ἓνα ἀρχιτεκτονικὸ καλλιτέχνημα. Στὴ πρόσοψη τοῦ Σχολεῖοῦ αὐτοῦ εἶναι ἐντοιχισμέναι δυὸ πλάκες ποὺ ἀναγράφουν ἡ μιὰ: «Τῶν κτητόρων τῆς Σχολῆς ταύτης αἰωνία ἡ μνήμη», καὶ ἡ ἄλλη: «Δράξασθε παιδείας μήποτ' ὀργισθῆ Κύριος». Τὸ ψαλμικὸ αὐτὸ ρητὸ εἶναι ἐνδεικτικὸ τῆς συναίσθησης τῶν καλογῆρων γιὰ τὸ ρόλο τῆς παιδείας.

Στὰ κελλιὰ τοῦ Μοναστηριοῦ αὐτοῦ γίνονταν αἱ συσκέψεις τῶν προκρίτων τῆς Ζίτσας καὶ τῶν χωριῶν γιὰ ἐθνικὰ ζητήματα, κι' ἐκεῖ παίρνονταν αἱ ἀποφάσεις γιὰ τὴ διπλωματικὴ ἀντιμετώπιση τῶν πιεστικῶν καὶ καταχθονίων μέτρων ποὺ χρησιμοποιοῦσε σὲ βάρος τῶν δύστυχων ραγιάδων ὁ ἀπαίσιος κατακτητὴς. Ἐκεῖ οἱ ἄρματωλοὶ καὶ κλέφτες ποὺ ξεσηκώνονταν κατὰ διάφορες ἐποχὰς μὴ μπορῶντας «νὰ δουλεύουν τοὺς Τούρκους» εὑρίσκαν ἄσυλο, οἰκονομικὴ ἐνίσχυση, καὶ νοσοκομειακὴ περίθαλψη. Ἐκεῖ τέτελος τὰ ὀρφανὰ, καὶ οἱ ἀπόκληροὶ καὶ κατατρεγμένοι τῆς ζωῆς εὑρίσκαν καὶ προστασία.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἐθνομάρτυρα—ἔτσι ἀξίζει νὰ τὸν προσονομάσουμε—«Μπασιαμήτρου» τὸ Μοναστήρι ὀρφάνευε πραγματικὰ καὶ ἡ κατάστασή του χειροτέρευε πολὺ. Κανένας πιά ἱερομόναχος ἢ καλόγηρος δὲν ἀνέλαβε τὴ διοίκησή του. Ἡ Κοινότητα τῆς Ζίτσας διώρισε ἓνα λαϊκὸ Ζιτσιώτη γιὰ φύλακά του, κι' ἐπειδὴ κι' αὐτὴ βρισκόνταν σὲ οἰκονομικὴ ἀδυναμία δὲν μπόρεσε νὰ προβῆ σὲ καμμία ἀπολύτως ἐπισκευὴ τῶν κτιρίων τοῦ καὶ νὰ λάβῃ καὶ τὰ στοιχειώδη ἀκόμα μέτρα γιὰ τὴ συντήρησή τοὺς. Κι' ἔτσι χρόνος μὲ τὸ χρόνο τὰ κτίρια τοῦ ἐρειπώθηκαν καὶ σὲ λίγο καιρὸ τὸ τεράστιο κτιριακὸ συγκρότημα τῶν κελλιῶν καὶ τὸ κτίριο ποὺ στεγάζονταν οἱ φούρνοι καὶ τὰ μαγειρεῖα κατέρρευσαν.

Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση βρισκόνταν τὸ Μοναστήρι ὡς τὸ 1930 ὅποτε ὄλα τὰ μοναστηριακὰ κτῆμα περιῆλθαν στὸν Ο.Δ.Ε.Π. ὁ ὕποιος τὰ διαχειρίζεται. Σὰν συντηρητέο κτῆμα τοῦ ἀπόμεινε μόνον τὸ Μετόχι τοῦ στὰ Γιάννινα. Εὐτυχῶς ἀπὸ τὸ 1958 ἀνέλαβε τὴ φροντίδα τῆς συντήρησης τῶν κτιρίων ποὺ ἀπόμειναν μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ φιλοπρόοδους Ζιτσιῶτες ἡ ὁποία στὸ ζήτημα αὐτὸ δείχνει μεγάλο καὶ φλογερὸ ζῆλο. Ὁ ἠλεκτροφωτισμὸς τῆς κωμόπολης Ζίτσας ἐπεξετάθη τώρα καὶ στὸ Μοναστήρι χάρι στὴ γενναιοδωρὴ προσφορὰ τῆς μεταφορᾶς τοῦ ρεύματος ψηλὰ στὸ λόφο καὶ τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ ὄλων τῶν κτιρίων τοῦ καὶ τοῦ καμπαναριοῦ ἀκόμα. Ἡ Τερεΐπια ἔχουν ξεκαθαρισθῆ ἀπὸ καιρὸ καὶ ἡ ἀναδάσωση τοῦ λόφου μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῆς Κοινότητος ἔχει ὀλοκληρωθῆ. Τῶρο ἀπὸ τὰ κτίρια τοῦ ἀπομένουν μόνον τὸ γωνιακὸ τῆς βορειοδυτικῆς πλευρᾶς τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ νεώτερο καὶ τὸ ὁποῖον τελευταῖα ἐπισκευάστηκε μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ ποὺ ἀναφέραμε πρὶν ἀνω. Ἀπὸ τὰ παλῆα κτίρια δὲν μένει ἄλλο παρὰ τὸ ἀρχικὸ ἢ Ἐκκλησία τοῦ Ἀϊλιᾶ ποὺ ἀποτελοῦσε τὸν πυρῆνα ὄλων τῶν χτισμάτων τοῦ. Τὸ κτίριο αὐτὸ ὁ χρόνος τὸ σεβάστηκε. Θωρῶντας τὸ σήμερα ὁ στοχα-

σμένος επισκέπτης δὲν μπορεῖ παρά νὰ σταθῆ μπροστά του μὲ κατάνυξη καὶ μὲ εὐλάβεια. Νὰ νοιώσῃ τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ περιεργασθῆ μέσα κι' ὄξω, νὰ τὸ ἐρευνήσῃ μ' ἀχόρταγο βλέμμα καὶ στὰ τελευταῖα του σημεῖα, καὶ συγχρόνως θὰ προσπαθῆσῃ νὰ μπάσῃ μὲ λαχτάρια τῆ σκέψῃ του στὰ σκοτάδια τῶν περασμένων χρόνων. Νὰ φτάσῃ στὴν ἐποχὴ ποὺ ἔβαλαν τὸ θεμέλιο λίθου του, νὰ ἀντικρύσῃ τὶς συμπαθητικὲς μορφὲς τῶν χιτιόρων του κι' ὄλων τῶν κατοπινῶν καλογήρων τοῦ Μοναστηριοῦ ποὺ μὲ τὶς ἱκανότητες καὶ τὴ δραστηριότητά τους τὸ ἐπεξέτειναν, τὸ πλούτισαν, καὶ τὸ ἀνέδειξαν, νὰ ζήσῃ τὶς μέρες τῆς ἀκμῆς καὶ τοῦ μεγαλείου του, νὰ ξεδιπλώσῃ ὄλες τὶς ἄγνωστες πτυχὲς τοῦ παρελθόντος του, ν' ἀνακαλύψῃ τὶς ἱστορικὲς του πηγὲς καὶ καὶ νὰ σβύσῃ σ' αὐτὲς τὴ φλόγα τῆς διψασμένης ψυχῆς τοῦ, ν' ἀφικραστῆ τῆ διδασκαλία τοῦ κρυφοῦ του σχολειοῦ ποὺ ἀπ' τὴν ψηλὴ αὐτὴ κορφή ἀπλώνεται μὲ τὴ λάμψη του σ' ἄν πνευματικὸς φάρος στὰ βαθειὰ σκοτάδια τῆς ἀμάθειας, καὶ φύτευε τὸν πόθο τῆς λευτεριάς στὶς τρυφερὲς καρδιὲς τῶν παιδιῶν ὄλων τῶν γύρω χωριῶν ποὺ ἀνηφόριζαν ἐδῶ καθημερινὰ διψασμένα γιὰ μόρφωση καὶ γιὰ ἐθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ κατῆχηση.

Ἡ Κοινότητα τῆς Ζίτσας ἔχει χρέος ἱερὸ νὰ συντηρῆ τὸ Μοναστήρι αὐτὸ καὶ νὰ τὸ προσέχῃ. Πρέπει νὰ φροντίσῃ μὲ τὴ συμπαράσταση τοῦ Κράτους νὰ τὸ ἀξιοποιήσῃ τουριστικὰ γιὰ τὴν τοποθεσίαν ἣν εἶναι βρισκόμενα εἶναι προνομιούχος ἀπὸ τὴ φύσιν, ὅπως κι' ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας ἦτο εἶναι προνομιούχος ἀπὸ τὸν Θεὸ. Μὲ τὴ συνεχῆ καὶ πατρικὴ φροντίδα τῆς γι' αὐτὸ ξεπληρώνει ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὸ φόρο εὐγνωμοσύνης ποὺ τοῦ ὀφείλει γιὰ τὸ κι' αὐτὸ ἀνέδειξε τόσα καὶ τόσα τέκνα τῆς ποὺ τὴν ἐλάμπρυναν καὶ τὴν ἐδόξασαν. Ἐχει καθῆκον νὰ τὸ φυλάξῃ σ' ἄν ἱερὴ κληρονομία, σ' ἄν κειμήλιο ἰδεολογικὸ, σ' ἄν ἐγκαλλώπισμα καὶ βίωμα ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ μεγαλείου, ὅπως κι' αὐτὸ φύλαξε ἐπὶ τόσους αἰῶνες μαζί μὲ τὴ προγονικὴ θρησκεία καὶ τοὺς ἐθνικοὺς ὀραματισμοὺς.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Π. ΠΑΥΛΙΔΟΥ, Δημ)λου

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΘΙΜΟΤΥΠΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ

Εἰς τὰς ὀλίγας, ἐξ αἰτίας τῆς πενίας, κοινωνικὰς συγκεντρώσεις καὶ οἰκογενειακὰς ἐορτάς, δὲν μετεῖχον ξένοι, ἀλλὰ οἱ συγγενεῖς ἐξ αἵματος, ἐξ ἀγγιστείας, ἐκ πνευματικῆς συγγενείας (κουμπάροι) καὶ οἱ ἀδελφοποιητοὶ καὶ αἱ ἀδελφοποιηταί, καλούμενοι οἱ μὲν πρῶτοι βλάμηδες, αἱ δὲ δευτέραι δρεποφτῆ ἢ δρέπω καὶ εἰς τὰ ἄλβανικὰ χωρία μόνιμα, πιθανότατα ἐκ τῆς λέξεως ὁμότιμη.

Αἱ συγκεντρώσεις αὗται ἐγίνοντο εἰς τὴν βάπτισιν, ὅποτε ἐκαλοῦντο καὶ φίλοι, τὴν ὀνομαστικὴν ἐορτὴν (καλουμένην Ὀνομασία εἰς τοὺς γκρέκους καὶ παναρι εἰς τοὺς ἄλβανοφώνους), τὸ πανηγύρι τοῦ χωριοῦ, τοὺς ἀρραβῶνας, τοὺς γάμους καὶ τὸν θάνατον (τραπέζι μακαρίτη, σαράντισσα καὶ ξέθαμμα).

Ὁ δάσκαλος, ὁ παππᾶς καὶ τυχὸν ἐπίσημος ξένος ἢ πρόσωπο κύρους ποὺ παρεπιδημεῖ, καλεῖται ἐφόσαν δὲν ὑπάρχει ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ αὐτοῦ, ἀπαλλασσόμενος μάλιστα τῶν ὑποχρεώσεων ποὺ ἔχουν οἱ ἄλλοι καλούμενοι νὰ συνεισφέρουν στὸ τραπέζι ὑπὸ μορφήν κανισκίου ἢ δώρου. Ὁ ξένος ποὺ καλεῖται, δὲν ἔχει καμμιά ὑποχρέωσι πέραν τοῦ νὰ φανῆ εὐπρεπῆς καὶ νὰ σέβεται ἡθῆ καὶ ἔθιμα ποὺ θὰ βρῆ.

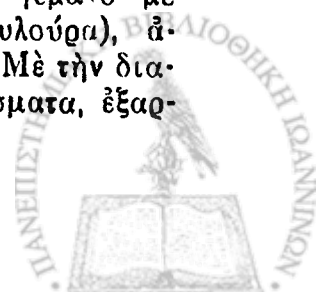
Ἄν ὅμως ὁ δάσκαλος ἢ ὁ παππᾶς εἶναι ἀπὸ τὸ χωριό, ἢ παντρεμένος στὸ χωριό, ὑπέχει τὰς ἰδίας ὑποχρεώσεις μὲ ἐκείνας ποὺ θὰ εἶχε ἂν δὲν ἦταν παππᾶς. Διατηρεῖ ὅμως τὴν θέσι ποὺ τοῦ προσπορίζει τὸ ἀξίωμα του, ὡς πρὸς τὴν πρωτοκαθεδρίαν.

Ἐκ τῶν ἐορτῶν, περὶ τῶν ὁμοίων ἀναλυτικώτερον θὰ ὁμιλήσωμε εἰς τὸ εἰδικὸν κεφάλαιον; ἄλλαι ἦσαν τακτικαὶ καὶ ἄλλαι ἔκτακτοι. Τακτικαὶ ἦσαν ἡ ὀνομασία, τὸ παναῆρι καὶ τὸ χωριανικὸ πανηγύρι.

Ἀπὸ τῆς κοινωνικῆς συγκεντρώσεως τοῦ χωριοῦ, ἐξαιροῦμεν τῆς παρουσίας διατριβῆς τὴν βάπτισιν, τὸν ἀρραβῶνα, τὸν γάμον καὶ τὰ πένθιμα τραπέζια (τραπέζι τοῦ μακαρίτη, σαράντισσα καὶ ξέθαμμα) διότι θὰ ἐξετασθοῦν μαζὶ μὲ τὰ οἰκεῖα κεφάλαια ἄλλης μελέτης, καὶ ἐξετάζομεν τῆς ὀνομασίας, τὸ χωριανικὸ πανηγύρι καὶ ἄλλες ἐπ' εὐκαιρίᾳ χαρμοσύνου τινὸς γεγονότος διδόμενες εὐκαιρίες συγκεντρώσεως συγγενῶν καὶ γνωρίμων.

Βασικὴ διαφορὰ τῶν τακτικῶν συγκεντρώσεων μὲ τῆς ἔκτακτες ἦτο τὸ γεγονός τῆς μὴ συμμετοχῆς τοῦ καλουμένου εἰς τὰ ἔξοδα. Οὕτω κατὰ τὴν τακτικὴν ἐορτὴν δὲν ἔβγαινε δίσκος (πιᾶτο) ὅπου ὑπὸ οἰανδήποτε πρόφασιν (κέρασμα τοῦ παιδιοῦ) ἐφορολογεῖτο ὁ μὴ οἰκεῖος (ἂν καὶ οἱ οἰκεῖοι ἔδιναν τὸ παράδειγμα). Οὐτε ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ φέρῃ ὁ καλούμενος, οὔτε ἡ νύφη φιλοῦσε χέρια γιὰ νὰ σέφορολογήσῃ.

Παρὰ ταῦτα, κάθε συγγενῆς καὶ φίλος, προερχόμενος ἐξ ἄλλου χωριοῦ, ἔφερε πάντα (ἂν καὶ ἡ ἐθιμοτυπία δὲν τὸν ὑπεχρῶνε) τὸ σακοῦλι τοῦ γεμάτο μὲ δῶρα, συνήθως φαγώσιμα (τηγανίτες, πῆτα, καρῦδια, μέλι, τυρὶ, κολούρα), ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομική του θέσι καὶ τὴν θέσιν τοῦ οἰκοδεσπότου. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι, συνήθως, ἔπαιρνε πάλιν τὸ σακοῦλι γεμάτο μὲ ἀντιχαρίσματα, ἐξαρθώμενα ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν οἰκονομικὴν θέσιν τοῦ νοικοκύρη.

Προϋπάντησις τοῦ ἐπισκέπτη γίνεται συνήθως στήν θύρα τοῦ ὄβροϋ πού κλείνει τὸν χώρο τῆς αὐλῆς, εἴτε στήν θύρα τοῦ σπιτιοῦ. Σπανίως, ἂν πρόκειται γιὰ ἐπίσημο ἢ προσφελὲς πρόσωπο, γίνεται προϋπάντησις μακρὰν τοῦ σπιτιοῦ, μὲ πρωτοπορεία τὰ μικρόπαιδα ἐλκυόμενα ἀπὸ τὸ ὄνειρον δώρου, συνήθως φαγωσίμου ἢ στολιδιοῦ.

Στὴν ἀρχὴ ὁ ἐπισκέπτης χαιρετᾷ μὲ χειραψία τὸν γεροντότερον ἄρρενα τοῦ σπιτιοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου συχνότατα ἀλλάζει φίλημα, ἐφόσον πρόκειται γιὰ ἄτομο τοῦ ἰδίου φύλου. Ἀνταλλάσσουν καὶ τὴν στερεότυπον εὐχὴν «*χροῖνια πολλά, καλῶς σὲ βρῆκα με*».

Εἰς τὰ ἀλβανόφωνα χωρία, διὰ τὸν ἐπισκέπτην ἦτο ὁ ἀγᾶς τοῦ χωρίου ἢ ἄλλος ἰσχύων ἀγᾶς, ἢ προσφώνησις ἦτο στερεότυπη: «*Γουκιὰν γκέια*».

Ἀκολουθοῦν πολλὲς εἰγῆς καὶ ἐρωτήσεις: «*Τὶ κάνει ἡ Γιώρρενα*» (ἐφόσον ὁ νοικοκύρης λέγεται Γιώργος, ἀναλόγως δὲ στὰ ἄλλα ὀνόματα), τί κάνουν τὰ παιδιά, ἡ νύφη, τὰ πράγματα, (τὰ ζῶα δηλαδὴ) καὶ ἓνα σωρὸ ἐρωτήσεις, μὴ ἐνδιαφέρουσαι συνήθως τὸν ἐρωτῶντα ἀλλὰ ὑποχρεωτικαὶ ἐκ τῆς ἐθιμοτυπίας ἢ ὅποια ἐπιβάλλει νὰ ἐνδιαφέρεσαι, νὰ συνευχαριστῆσαι καὶ νὰ συλλυπῆσαι μὲ τὸν νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.

Ἀπαραίτητος τύπος καλῆς συμπεριφορᾶς εἶναι νὰ μὴν ὀνομάζῃς τὴν γυναῖκα τὴν νύμφην μὲ τὸ ὄνομά της, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ συζύγου της, ὅπως Γιώρρενα, Βασίλενα, Κώστενα κτλ. Τοῦ κανόνος τούτου ἐξηροῦντο οἱ γονεῖς καὶ τὰ ἀδελφία της.

Ἐκεῖ ὅμως πού αἱ ἐρωτήσεις καὶ τὸ ψευτοενδιαφέρον καταντοῦσε πολὺ βαρετὸ πρᾶγμα, ἦταν οἱ συναντήσεις μεταξὺ γυναικῶν. Τὰ φιλήματα καὶ οἱ ἀγκαλιὲς ἦταν ἀπαραίτητο πρᾶγμα. Φιλήματο πολλά, στὸ στόμα, στὰ μάγουλα, σταυρωτά. Ὅσο μπορεῖς νὰ φαντασθῆς ἀελεῖτο μάτις—μούτις.

Μπορεῖ νὰ συχαίνονταν ἢ μία τὴν ἄλλη καὶ νὰ μὴν χωνεύονταν στήν πραγματικότητα. Ἐπρεπε νὰ γίνῃ αὐτὸς ὁ θεατριλισμός, καὶ γιὰ νὰ ξεγελάσῃς τὸν ἄλλον καὶ γιὰ νὰ συμφωνῆς—πρὸ πάντων δὲ γι' αὐτὸν τὸν λόγο—, νὰ μὴν δείξῃς ὅτι εἶσαι ἀγενής, μὴ κατέχων τὴν ἐθιμοτυπία.

Ἡ εὐχή: *χροῖνια πολλά*, ἐλέγετο ἀπαραιτήτως καὶ στίς γιορτὲς—πανηγύρια τοῦ χωριοῦ, τὸ Πάσχα, τὰ Χριστούγεννα καὶ κάθε σπουδαία θρησκευτικὴ γιορτὴ.

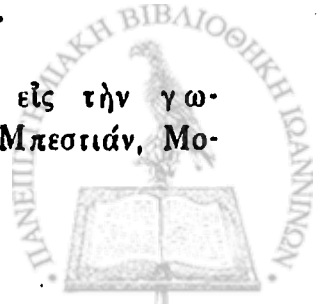
Εἰς τὰς ἐπισκέψεις ἐορταζόντων ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῆς πόλεως Παραμυθίας καὶ τῆς περιοχῆς της. Ἡ Παραμυθιά ἔχει τὸ ὠραῖον ἐθιμον νὰ θωρῆ τὴν πρώτην ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ὡς αὐστηρῶς οἰκογενειακὴν ὑπόθεσιν.

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν οὐδεμία ἐπίσκεψις γίνεται. Μόνον στενώτατοι συγγενεῖς τολμοῦν νὰ κάμουν ἐπισκέψεις χωρὶς τὸν κίνδυνον νὰ θεωρηθοῦν ἀγενεῖς. Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας χαίρονται τὴν οἰκογενειακὴν θαλπωρὴν χωρὶς τὴν παρέμβασιν οὐδενός. Ἐὰν δὲ εἶναι καλὸς καιρὸς, ἢ οἰκογένεια ὡς σύνολον βγαίνει περίπατο στὸ Γαλατᾶ, θέσιν πρὸς τὴν βρειάν εἴσοδου τῆς πόλεως γιὰ νὰ καταλήξῃ στὰ ἐξοχικὰ καφενεῖα τοῦ Καρκαμισιοῦ, πρὸς τὴν νοτιὰν ἔξοδον ὅπου ἡ ὑπέροχος καὶ πολύυδρος πηγὴ Καρκαμίσι μὲ τίς λεῦκες καὶ τοὺς εὐκαλύπτους καὶ τὸν παχὺ ἴσκιον.

Ἐορταστικαὶ ἐπισκέψεις γίνονται μόνον τὴν δευτέραν ἡμέραν αὐτῶν τῶν ἐορτῶν. Ἡ ὑπόλοιπος πεδιοχὴ ὅμως ἐορτάζει μόνον τὴν πρώτην ἡμέραν, ἐνῶ ἡ Δευτέρα τοῦ Πάσχα εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν ὑποδοχὴν τῶν κουμπαριάτικων, εἴτε «*φωτίκια*» εἶναι αὐτά, εἴτε κουμπαριάτικο ἀρνί.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἐθιμοτυπία τῆς ἐπίσκεψως.

Ὁ ἐπισκέπτης, μετὰ τὴν ὑποδοχὴν καὶ τὰς εὐχάς, ὠδηγεῖτο εἰς τὴν γωνιάν, καλουμένην οὔτω εἰς Ἐλεζαν, Λιβιάχοβον, Καταμάχην, Μπεστιάν, Μο-

κοβίαν, Στρούνη, Ρωμανόν, Παληοχώρι και Ἀλοχωῖρι Μπότσαρη και Σεριζιανά, ἢ ἄ γ κ ω ν ἦ ν καλουμένην εἰς τὰ ὑπόλοιπα χωρία, ἀφοῦ πρώτα, μόλις ἔμπαινε, ἔβγαζε τὰ τσαρούχια.

Καὶ σήμερα ἀκόμη, εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν χωρικῶν οἰκιῶν, τὸ νὰ βγάξῃς τὰ παπούτσια σου (διότι τσαρούχια δὲν ὑπάρχουν πλέον οὔτε στοὺς βλάχους), θεωρεῖται ἐνδειξὶς εὐγενείας τοῦ ἐπισκέπτου καὶ φιλοφροσύνης πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην. Βέβλια, αὐτὸ ὅσο πάει καὶ ἀρα ὠνεῖ, ἀλλὰ δὲν ἐξέλιπεν, ἀλλὰ ἀνθίσταται εἰς τὴν εἰσβολὴν καινῶν δαιμονίων.

Ἡ στερεότερος προσφορὰ κεράσματος ἦτο ἐν ἀρχῇ ὁ καφές, καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ οὔζο. Τοῦτο, καλούμενον ρακὶ σὲ ὀλόκληρη τὴν περιοχὴ, ἦτο τριῶν ποιότητων, ἦτοι:

α) Κ ο ὕ μ α ρ ο, ἐξ ἀποστάξεως τῶν καρπῶν τῆς κουμαριάς.

β) Μ ά ρ α, ἦτοι οὔζο βιομηχανικόν, ἰδιοκατασκεύασμα τῆς ἐν Παραμυθίᾳ οἰκογενείας Μάρα μεῖ ἰδιαίτερον ἄρωμα, γεῦσιν καὶ κατασκευῇ. Διὰ τὰς γυναῖκας, εἶχε ἄλλην πάλιν κατασκευὴν τὸ κοινόν. Ὁ Μάρας ὅμως, πού τὸ κανονικὸ του ὄνομα ἦτο Πλαχούρης, ἔφκινε καὶ εἶδος λικέρ, οὔζο γλυκὸ μεῖ τριανταφυλλὶ χρώμα, διὰ τὴν γυναικεῖαν πελατεῖαν.

γ) Τ σ ί π ο υ ρ ο, ἐκ τῆς ἀποστάξεως στεμφύλων ἢ καὶ ὀλοκλήρων σταφυλίων.

Πολὺ σπάνια ἐχρησιμοποιεῖτο ρακὶ ἀπὸ κορόμηλα, μού ἀνεφέρθη δὲ ὅτι χρησιμοποιήθηκε καὶ οὔζο ἀπὸ ἀπόσταξιν καρπῶν σκαμνιάς (μουριάς). Τὰ οὔζα αὐτὰ ὅμως δὲν ἔχαιρον καμμιάς ἐκτιμήσεως.

Στὴν πόλι τῆς Παραμυθιάς, τὰ τελευταῖα 20 χρόνια ἐπεκράτησε τὸ ἔθιμον νὰ προσφέρεται πρῶτον κάποιον γλύκισμα, συνήθως κουταλιῶ ἢ καρπούζι ἢ φλούδα νεράτζι ἢ κίτρο ἢ μελιζάνα καὶ μετὰ οὔζο ἢ λικέρ. Στὰ χωρία, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ Σέλλιανη καὶ προχωρῶντας στὴ Βέλλιανη, τὸ Προδρόμι, τὴν Γλυκὺ, ἀρχισε καὶ ἐκεῖ τὸ γλύκισμα καὶ στὶς φτωχότερες οἰκογένειες νὰ προηγήται τὸ λουκούμι καὶ νὰ ἀκολουθῇ τὸ οὔζο.

Καφές στὴν πόλι τῆς Παραμυθιάς χρησιμοποιεῖται εἰς τὸ τέλος ἐθιμοτυπικῶν ἐπισκέψεων φιλοφροσύνης ἢ ἀνταποδόσεις αὐτῶν, εἰς δὲ τὰς ἐπισκέψεις ἐρταζόντων μόνον ὑπάρχει ἀραιώσεις ἐπισκεπτῶν καὶ οἱ ἐναπομείναντες εἶναι πολὺ φίλτατοι.

Κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1950 ἐποχῆν, οἱ καλαὶ καὶ αἱ μεσαῖαι οἰκογένειαι τῆς Παραμυθιάς, εἶχον εἰς ἐκτίμησιν τὴν προσφορὰν τῶν κάτωθι γλυκισμάτων: α) Καρυδάκι, νερατζάκι (ὀλόκληρο, ὄχι φλούδα), 3) ἔλην καὶ 4) κίτρο εἰς πολὺ μεγάλη κομμάτια.

Μετὰ τὸ 1945 ἀρχισαν νὰ προσφέρονται μεῖ αὔξουσιν κατανάλωσιν καὶ τὰ γλυκίσματα τῶν Ζαχαροπλαστείων, ἐνῶ πρὸ τοῦ πολέμου ἐγίνετο κατανάλωσις μπακλαβᾶ καὶ καταΐφιου, πού ἐσυνήθιζον αἱ γυναῖκες τῶν ἀλβανοτσιάμηδων καὶ μετὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν τὰ εἶδη σπανίως ξοδεύονται στὰ σπίτια, ἐνῶ διατηροῦν εἰς τὴν τὸ Ζαχαροπλαστεῖον κατανάλωσιν ὑπὸ πελατῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Τὰ θεωρούμενα ὡς ἀριστοκρατικὰ γλυκίσματα, καρυδάκι, νερατζάκι κτλ. σπάνια κατασκευάζονται τῶρα στὰ σπίτια, ἐπομένως καὶ σπάνια προσφέρονται, διότι ἔχουν κόπο καὶ χρονοτριβὴν. Τὴν θέσι τους πῆραν τὰ ἀμυγδαλωτά, ἅν καὶ αὐτὰ ἔχουν κόπο, διότι τὸ ἐπέβαλον ὁ σνομπισμός.

Καὶ ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν ἐθιμοτυπίαν:

Μαζὶ μετὰ τὸ οὔζο προσφέρετο καὶ μεζές, τοῦ ὁποῦ ἢ παλαιότερα σύστασις ἀπετελεῖτο ἀπὸ τηγανίτες, τυρὶ τελεμέ, τυρὶ ἀσλίσιο (τὸ τουλουμοτύρι τῶν ἄλλων περιοχῶν), γκίτσα τηγανισμένη, γαλοτύρι πηχτό, καρύδια, μῆλα, τὸ κεφάλι τοῦ ψητοῦ, σηκωτάκια τηγανιτά. Συνήθως δὲν ἔλειπαν οἱ τηγανίτες καὶ τὸ τυρὶ, ἐνῶ μποροῦσαν νὰ λείπουν τὰ περισσότερα τῶν ἄλλων ἢ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα,

Ἡ χρησιμοποίησις κηφιάδων, τηγανιτοῦ μπακαλιάρου, πατάτας, τὰς κημπάπ, εἶναι συνήθεια τῶν τελευταίων δεκαετιῶν.

Ἄλλωστε, πρὸ τοῦ 1910, ἐλάχιστες νοικοκυρὲς περιελάμβαναν στίς γνώσεις των τὰ φαγητὰ αὐτὰ καὶ ἐλάχιστες εἰκογένειαι στὸ ἐδεσματολόγιόν των τὰ φαγητὰ ταῦτα.

Γέροντες μου ἔλεγαν ὅτι οἱ παλαιοὶ ἤθρονον νὰ φᾶνε πατάτες, πού τις ἔλεγαν τσοκλάμια, ἐπειδὴ μοιάζουν μὲ τοὺς βολβούς τοῦ κυκλάμινου, πού εἶναι πολὺ συνηθισμένο καὶ αὐτοφυὲς λουλούδι τῆς περιοχῆς. Ἐπίσης τὰ μακαρόνια τὰ θεωροῦσαν σκουλήκια. Τίς μελιτζάνες δὲν τις ἔτρωγαν καὶ ζητοῦσαν μῆλα τῆς γῆς, δηλαδή ντομάτες. Ἀπὸ κονσέρβες καὶ μαλακόστρακα εἶχαν μεσάνυχτα, ἐκτὸς ἀπὸ καβούρια πού τᾶτρωγαν ψητὰ στὰ κάρβουνα, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία «ἐδῶ σὲ θέλω κάρβουρα, νὰ περπατᾶς στὰ κάρβουνα».

Τὸ κοκορέτσι ἦτο μεζὲς τῶν κλεφτῶν ἢ τῶν τσελιγκάδων. Τὰ γυφτοφάσουλα (ὅπως καλοῦνται στὴν περιοχὴ μας τὰ μαυρομάτικα φασόλια), ἐξέτιμώντο πολὺ, ἀλλὰ σπανίως προσεφέροντο, διότι ἀπῆτει χρόνον ἢ παρασκευὴ των. Ἐπρεπε νὰ βράσουν, νὰ γίνουν σαλάτα μὲ λάδι—ρίγανη—ξύδι, γιὰ νὰ προσφερθοῦν. Ἐλλείψει ξυδιοῦ, ἐχρησιμοποιεῖτο πολλὰς φορές τὸ ζουμι ἀπὸ μπριτσόρο ἰδο, δηλαδή ἀπὸ ξυνὸ ἢ ἄγουρο ροῖδο.

Ὁ ἐκλεκτότερος ἀλλὰ καὶ πλέον δυσεύρετος μεζὲς ἦσαν τὰ τηγανιτὰ ἐντόσθια ἐλαφιοῦ, εἴτε κορακισμένου. Κορακισμένο δὲ ἀποκαλεῖται συνηθιατικῶς τὸ ζαρκάδι, μὴ ἀναφερόμενον μὲ τὸ ὄνομά του, ἐπειδὴ ἀπαγορεύεται αὐστηρὰ τὸ κυνήγι του.

Πράγματι, ἔδοκίμασα τέτοιον μεζὲ μιά φορά στὴν ζωὴ μου, στὸ σπίτι τοῦ τότε γνωστοῦ Τάση--Νιγρίτσου, στὸ Σοῦλι, φτιαγμένο πρὸς τιμὴν τῶν μόλις ἀμνηστευθέντων τότε Τσίλη—Μάστορα καὶ Νικόλα Κιάμου. Μόλο πού ἤμουν μόνο 12 χρονῶν, διατηρῶ ζωηροτάτην τὴν ἀρίστην γεῦσιν, τὴν ὑπέροχην νοστιμάδα τῶν ἐντοσθίων αὐτῶν πού μὲ φορτικότητα μου προσέφερε ὁ Τσίλη—Μάστορας, διότι βοηθοῦσα στὰ μαθήματα τὰ παιδιὰ του πού φοιτοῦσαν στὸ ἴδιο μὲ μένα σχολαρχεῖο.

Τὸ οὔζο προσεφέρετο σὲ μικρὰ ποτηράκια γυάλινα, χοντρά, περιεκτικότητος 7 ὡς 8 δραμίων ἕκαστον. Αὐτὰ ἐκαλοῦντο ρακοπότηρα ἢ ρακογυάλια, πολλοὶ δὲ ἦταν ἐκεῖνοι πού δὲν μπορούσαν νὰ τὰ προσφέρουν σωστὰ καὶ τὰ ἀποκαλοῦσαν γερακοπότηρα ἢ γερακογυάλια.

Ὅρισμένοι προσέφεραν τὸ οὔζο σὲ ρακοπότηρα ἀπὸ ξύλο ρεῖκι, στολισμένα μὲ θαυμάσια κεντήματα, προῖόν μακροχρονίου χειροτεχνικῆς ἐργασίας τῶν τσοπαναράϊων, θαῦμα σκαλιστικῆς τέχνης καὶ ὑπομονῆς. Οἱ νεαροὶ τσοπάνηδες, ὡς γνωστόν, πολλὰς φορές, τὴν ὥρα πού τὰ κοπάδια βόσκουν ἤτυχα, σκαλίζουν μὲ σουγιάδες καὶ κοπιδάκια ρακοπότηρα, γκλίτσες, ρόκες καὶ λαβὲς μπαστουνιῶν, γενόμενοι συνεχισταὶ τῆς πάλαι ποτὲ ἀξιοθαυμάστου ἡτρωτικῆς ξυλογλυπτικῆς.

Τὰ ποτηράκια αὐτὰ κάποτε γινότανε καὶ ἀπὸ καρδιά πλατάνου, ἀλλὰ, καίτοι ὁ πλάτανος εἶναι πιὸ εὐκλὸς στὴν κατεργασία, δὲν ἐκτιμᾶται ὡς ξύλον ποιότητος. Ἐνῶ τὸ ρεῖκι εἶναι βαρὺ σὰν σίδηρο καὶ μεγίστης ἀντοχῆς.

Ὅσοι δὲν ἄντεχαν τὸ ρακί, κατὰ προτίμησιν χρησιμοποιοῦσαν νὰ πίνουν μὲ τέτοια ποτήρια, ὅτι, ἂν καὶ μεγαλύτερα κατὰ τὴν ἐμφάνισιν, χωροῦσαν συνηθῶς κάτι παραπάνω ἀπὸ τὸ μισὸ τῆς χωρητικότητος τῶν γυάλινων ρακοπότηρων.

Οἱ ἀλκοολικοὶ ἀντιθέτως, ζητοῦσαν νὰ πιοῦν σὲ νεροπότηρα γιὰ νὰ μποροῦν νὰ πίνουν περισσότερο. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ὅσες φορές δὲν ἐπαρκοῦσαν τὰ ρακοπότηρα τοῦ νοικοκύρη, ζητοῦσαν νὰ τοὺς βάζουν σὲ φλυτζάνι τοῦ καφέ, διότι αὐτὰ χωροῦν ἀσυγκρίτως περισσότερο. Τὰ φλυτζάνια τοῦ καφέ τὰ χρησιμοποιοῦν οἱ λάτρεις τοῦ οὔζου καὶ τίς μέρες ἢ ὥρες πού ἀπαγορεύεται τὸ πιότ,

στά καφενεΐα, γιά νά νομίζουν ὅσοι βλέπουν ἀπό κάποια ἀπόστασι, ὅτι πρόκειται περὶ καφέ.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν ἐθιμοτυπίαν, πρέπει νά ἀναφέρωμεν ὅτι, τὸ πρῶτο οὖζο ἐπλήτετο πάντοτε πρὸς τιμὴν τοῦ νοικοκύρη. Μετὰ φίλοι καὶ γνωστοὶ μπορούσαν στὸ τραπέζι νά πιοῦν ἐλεύθερα καὶ κατὰ βούλησιν ἢ κατὰ παρότρυνσιν. Πολλὲς φορές, φίλοι καὶ γνωστὶ τοῦ νοικοκύρη, ἐλάμβαν τὸ ρακογυάλι γεμᾶτο στὸ δεξιὸ χέρι, τὸ σταύρωναν μὲ τὸ δεξιὸ χέρι παλιοῦ τους φίλου ἢ νεοαποκτηθέντος καὶ ἔπιναν μέχρις ὅτου τὸ ἀδειάσουν. Κάποτε—ἢ μᾶλλον τὶς περισσότερες φορές—σηκωνόταν ὀρθοὶ γιά νά πιοῦν μὲ σταυρωμένα χέρια, ὑπὸ τὶς ἐπευφημίες τῶν ἄλλων, ὁ δὲ θεατρινισμὸς αὐτὸς ἐθεωρεῖτο ἐκδήλωσις μεγάλης ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως.

Ἡ οὖζοποσία ἐκρατοῦσε μέχρι τὴν στιγμή πού παρετίθεντο τὰ φαγητά. Μετὰ τὸ φαγητὸ κανεὶς δὲν πίνει καὶ ἂν κανεὶς πῆ, δακτυλοδεικτεῖται ὡς καταφρονητὴς τῶν ἐθίμων καὶ ἀγνοῶν τοὺς κανόνες τοῦ πίνειν. Μόνο στὸ γάμο μπαίνει τὸ κρασί τοῦ νουνοῦ μετὰ τὸ φαγητὸ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ τραγοῦδι «στὴν τάβλα τοῦ παρένυμφου».

Ὅταν ὁ νοικοκύρης ἔβλεπε ὅτι οἱ ξένοι του ἄρχιζαν νά «μπαίνουν στὸ κέφι» καὶ πρὸ πάντων ὅτι ὑπῆρχε λόγῳ τοῦ κεφιοῦ αὐτοῦ πιθανότης παρεξηγήσεων, τότε διέταζε νά βάλουν φαγητό. Ἄλλὰ καὶ ὁ παπῆς ἢ κάποιος γέρος, εἶχε τὸ δικαίωμα νά διατάξῃ νά βάλουν φαγητό, ὅταν γινόταν καμμιά παρεξήγησις, εἴτε κατὰ πρᾶξιν τοῦ ἐπεισοδίου, εἴτε μή.

Καὶ τώρα ἄς μιλήσωμε γιά τὸ τραπέζι. Πραγματικὰ τραπέζια ἦταν ἐλάχιστα σὲ ὅλην τὴν περιοχὴ καὶ τὰ πιὸ πολλὰ σπίτια στά χωριά δὲν εἶχαν τραπέζι καὶ δὲν ἔτρωγαν ποτὲ σὲ τραπέζι. Καὶ ὅταν ὑπῆρχε κανένα, δὲν ἐπαρκοῦσε γιά νά παρατεθῆ γεῦμα σὲ πολλοὺς καλεσμένους. Ἔτσι, ἔστρωναν σὲ μικρὰ στραγγυλὰ τραπεζάκια, ὕψους 20—25 ἐκατοστῶν τοῦ μέτρου, πού τὰ ἀποκολοῦσαν μὲ τὸ τουρκικὸν ὄνομα σοφράδες. Ἔβαζαν δέ, δυὸ ἢ τρεῖς σοφράδες.

Ὅταν οἱ συνδαιτημόνες ἦσαν περισσότεροι, εἴτε δὲν ὑπῆρχε δεῦτερος καὶ τρίτος σοφρᾶς, τότε ἐτοποθετεῖτο ὁ ἕνας ὡς κεφαλὴ τοῦ τραπεζιοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκάθητο οἱ πιὸ ἐπίσημοι ἢ γέροντες τῶν συνδαιτημόνων καὶ ἐν συνεχείᾳ σανίδες, τὰ βλεβλῆς καλούμενες, στηριγμένες σὲ ξύλινα κούτσουρα, τὰ καλούμενα κουτσιο-ούμπια, εἴτε συνηθέστερα σὲ πέτρες. Οἱ δὲ ξένοι, οἱ «μουσαφίραϊοι», καθότανε σὲ πέτρες εἴτε σὲ ἄλλες τάβλες, πιὸ χαμηλὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες βαλμένες, ὅταν δὲ κανέναν ἤθελαν νά τὸν περιποιηθοῦν πιὸ πολύ, τοῦ βάζαν μαξιλάρι νά καθήσῃ, κάτι μεγάλα ἀργαλίσια μαξιλάρια μὲ φοῦντες στὶς ἄκρες, γεμισμένα μὲ καλαμποκόφυλλα ἢ κονιδόμαλλα, ἄχρηστα γιά στημόνι ἢ ὑφάδι.

Καὶ σήμερα ἡ τάβλα εὐρίσκεται εἰς εὐρυτάτην χρῆσιν ἔξω τῆς κωμοπόλεως τῆς Παραμυθιάς.

Τὸ φαγητὸ ἦτο τὸ κύριον μέρος τῆς ἐστρώσεως καὶ τῆς φιλοξενίας. Καὶ πράγματι μὲ τὴν φτώχεια καὶ τὴν κακομοιριά πού μᾶστιζε τὴν περιοχὴ, ὅπως καὶ ὅλον σχεδὸν τὸν σκλαβωμένο ἑλληνισμό, μόνο στὶς γιορτὲς χόρταινε κανεὶς.

Βασικὸ φαγητὸ ἦταν καὶ εἶναι ἡ πῆτα, διαφόρων εἰδῶν:

Κριασόπητα, τυρόπητα, λαχανόπητα, μπουρέκι ἢ γεμιστὸ καὶ ἐν Λιβιαχόχω, Ἐλέζνη, καὶ Μοκοβίνα γο-ύ-μ-ι-σ-μ-α καλούμενον, κρεμμυδόπητα, μπατσαριά, ἀναλόγως τῶν συστατικῶν ἢ μᾶλλον τοῦ κυρίου συστατικοῦ τῆς.

Οἱ πῆτες ἦταν παραμυθιώτικες ἢ χωριάτικες. Ἡ διαφορὰ τους ἦταν ὅτι στὶς παραμυθιώτικες ἡ πῆτα σκεπαζότανε καὶ ἀπὸ πάνω μὲ πέτουρα ἢ πέτ'τρα, ἐνῶ ἡ χωριάτικη εἶχε μόνο ἀπὸ κάτω πέτ'τρα καὶ γύρω γύρω, κρῶθια ὅπως τὰ λένε.

Τὰ πέτρα γίνονται ἀπὸ τὶς νοικοκυρὲς στὸ σοφρᾶ μὲ τὸ πετρόβεργο,

δηλαδή τὸ σχετικὸ ξύλο πὸν τὰ στρώνει καὶ τὸ ὁποῖο κατασκευάζουν ὅλοι οἱ μα-
ραγκοὶ τῆς περιοχῆς. Ἐργοστάσιο ἢ ἐργαστήριον, πὸν νὰ φτιάχνῃ ἔτοιμα φύλλα,
οὔτε ὑπῆρχε. οὔτε ὑπάρχει στὴν περιοχή, οὔτε μπορεῖ νὰ εὐδοκιμήσῃ, διότι καθε-
μία φτιάχνει τὰ πέτουρα μόνη της, δίνει πάχος ἀνάλογα μὲ τὴν σύστασιν τῆς πῆττας
καὶ θέλει νὰ καμαρώνει ὅτι τὰ πέτρα ἢ πέτουρα εἶναι δικό της κατασκευάσμα καὶ
νὰ εἰσπράττει τὰ συγχαρητήρια διότι «φκιάνει καλά πέτ'τρα», πράγμα πὸν τὴν
ἐξυψώνει. Προκειμένου δὲ περὶ κόρης εἰς ὥραν γάμου, ἀνεβαίνουν πολὺ οἱ μετο-
χῆς τους, γι'αὐτὸ καὶ πλειστάκις οἱ μητέρες ψεύδονται, λέγουσαι ὅτι τὴν καλὴ πῆτ-
τα τὴν ἔφκιασε «ἢ τσιούπρα».

Ἡ Λάικα Σουλίου τὴν Παραμυθιώτικη πῆττα τὴν λέει σκεπαστὴ πῆττα εἶτε
ἀπλῶς πῆττα καὶ τὴν χωριάτικη τσιάμικη πῆττα. Ὁ ὄρος παραμυθιώτικη σῆ-
μερα δὲν σημαίνει ὅτι γίνεται μόνον στὴν Παραμυθιά, ἀλλὰ ὅτι ἐξ αὐτῆς ἐξεπορεύ-
θη ἡ τεχνοτροπία τῆς κατασκευῆς της, διότι σὲ ὅλα τὰ χωριά γίνονται παραμυ-
θιώτικες, οἱ δὲ χωριάτικες γίνονται ὅταν δὲν φτάνει τὸ ἀλεύρι γιὰ νὰ φκιάσῃ πέ-
τρα καὶ «γιὰ ἀποπάνου», εἶτε ἐπίτηδες τὴν «ἀφήνει ξύσκεπη», γιὰ νὰ τὴν πετύχῃ
καλύτερα στὸ ψήσιμο.

Ἄλλο φαγητὸ ἦτο τὸ σύβρασμα, δηλαδή σκέτο ρύζι στὸν νταβᾶ. Διανθι-
ζόταν μὲ κομμάτια ντομάτας καὶ ἄφθονα κρεμμύδια καὶ πολλὲς φορές γινόταν καὶ
ἀπὸ σπασμένο ρύζι (τὸ μισόριζο) εἶτε ψιλοκομμένο, τὸ λιανύριζο. Αὐτὰ ἦταν τὰ
ὑποπροϊόντα τῶν ριζόμυλων καὶ στοίχιζαν φτηνότερα.

Ἄλλα φαγητὰ ἦταν σκοταριά, στὴν παρασκευὴ τῆς ὁποίας ἦταν περι-
φημοὶ οἱ Γιαννιώτες, πὸν ἀποκαλοῦνται εἰρωνικὰ καὶ σκοταράδες, ἀλλὰ πὸν
τὴν φτιάχνανε ἐξαιρέτα καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Παραμυθίας, ἴσως διότι οἱ ἀρ-
χοντικὲς οἰκογένειες εἶχαν ἐπιγαμίαις πολλὰς μὲ τὰ Γιάννενα. Δὲν τὴν πετύχαιναν
ὁμως οἱ χωριάτες τῆς Παραμυθίας στὴν κατασκευή.

Ἄλλα φαγητὰ ἦταν τὰ φασόλια, ρεβύθια, κουκκιά, σαλάτες ἀπὸ μῆλα τῆς
γῆς (ντομάτες), τὰ πατριτζάνα (μελιτζάνες), τὸ κρέας στὸ ταψι (ντάκοι), τὸ ψητὸ,
κρέας μὲ πλῆσμο, δηλαδή μὲ καμμένο ἀλεύρι ὡς σάλτσα, ὁ καπαμᾶς, τὸ γιαουρ-
τι, τὸ τυρὶ, ἡ γκίτσα καὶ τὸ γαλοτύρι.

Τὰ μακαρόνια καὶ τὰ πάσης φύσεως ζυμαρικὰ ἄρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν-
ται κυρίως μετὰ τὸ 1910, ἐνῶ οἱ πατᾶτες προεπορεύθησαν μερικὲς δεκαετιερίδες.

Κρασί στις γιορτὲς στανιώτατα παρετίθετο. Ἡ μᾶλλον γιὰ νὰ ἀκριβολο-
γήσω τὸ κρασί δοκίμαζαν οἱ χριστιανοὶ μόνον κατὰ τὴν μετάληψιν καὶ τὸν γάμον,
ὅταν περνοῦσε τὸ κρασί τοῦ νουνου. Τοῦτο λόγω τῶν ἀλβανῶν, εἰς τοὺς ὁποίους
ὁ Μωάμεθ εἶχε ἀπηγορευμένον τὸν οἶνον. Ἀλλὰ ὁ ἀξιόλογος αὐτὸς προφήτης,
δὲν κατόρθωσε νὰ προφητεύσῃ τὴν... ἐμφάνισιν τοῦ οὔζου καὶ τὴν καταστρατή-
γησιν τῆς περὶ οἰνοπνευματωδῶν διατάξεως τοῦ κορανίου. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις
κατὰ τὰς ἐορτὰς καὶ τὰ πανηγύρια, ἀναγκαστικοὶ συνδαιτημόνες ἦσαν πολλάκις οἱ
ἀγάδες καὶ τὰ παλληκάρια τους, εἶτε τὰ περιοδεύοντα καταδιωκτικὰ ἀποσπάσματα
(κοσιάδες), τὸ κρασί ἐξοβελίστηκε ὡς ποτὸν εἰς τὴν περιγραφομένην περιοχήν. Καὶ
νοὶ μὲν ἄρχισε νὰ ἐπαιεμφνίζεται κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαπενταετίαν, ἀλλὰ ἐρ-
χεται πολὺ πίσω ἀπὸ τὴν κατανάλωσιν τοῦ οὔζου ἀλλὰ καὶ τῆς μύρας. Χρησιμο-
ποιεῖται τὰ τελευταῖα χρόνια γιὰ τὸ οἰκογενειακὸ τραπέζι τῶν Χριστουγέννων, τοῦ
Πάσχα ἢ ἄλλων μεγάλων ἐορτῶν, χωρὶς νὰ λάβῃ σημαντικὴν ἀκόμη ἐπέκτασιν.

Κουτάλια ὑπῆρχαν καὶ ξύλινα καὶ μεταλλικά. Ἐπὶ τουρκοκρατίας μόνον ἡ
πόλις χρησιμοποιεῖτο μεταλλικά καὶ ὄχι ὅλες οἱ οἰκογένειες, διότι οἱ φτωχικὲς
χρησιμοποιοῦσαν ξύλινα. Οἱ καλὲς οἰκογένειες εἶχαν ἀπαριτήτως ἀσημένια ἢ
«ἀσημοκαπνισμένα» καὶ «μαλαματένια» ἢ «μυλαματοκαπνισμένα». Τὰ χωριά εἶχαν
ξύλινα καὶ σπανίως κανένα μεταλλικόν. Σήμερα τὸ ξύλινο ἐξοβελίστηκε καὶ παρέ-
μεινε μόνον γιὰ τὸ τσιγάρισμα.

Τὰ πηρούνια ἀντεκαθίσταντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰ δάχτυλα καὶ τὰ μαχαίρια καὶ ἦσαν προνόμιον τῶν ὀλίγων καλῶν οἰκογενειῶν. Στὸ πολὺ κοινὸν ἐμφανίζονται μετὰ τὸ 1912 γιὰ νὰ ἐπεκταθοῦν ταχύτατα καὶ νὰ γενικευθῇ ἡ χρῆσις των ἀπὸ τοῦ 1920 περίπου.

Ἐκ τὴν ἔλλειψιν πηρουνηῶν ἔμεινε τὸ ρητὸ γιὰ κανένα καλὸ φαγητό, «νὰ τρῶς καὶ νὰ γλύψῃς τὸ δάχτυλό σ'».

Εἰς τὸ τραπέζι ἢ τὴν τάβλα ἀπεκλείοντο οἱ γυναῖκες καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ, οὐχὶ σπανίως δὲ καὶ οἱ ἔφηβοι, πλὴν τῆς περιπτώσεως κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξεπροσωπεῖτο ἡ οἰκογένειά τους ἀπὸ αὐτοὺς καὶ μόνον. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἦτο δυνατόν νὰ παρακαθῆσθαι στὸ τραπέζι τὸ παιδί 10 ἢ 12 ἐτῶν, ἀπονεμομένης τιμῆς εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ ἀτονούσης τῆς ἐθιμοτυπίας εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν. Ἡ γυναῖκα ὅμως ἀπεκλείετο, ἔστω καὶ ἐκπροσωποῦσα μόνη αὐτὴ τὴν οἰκογένειαν. Πάλιν ἐγίνετο ἐξαίρεσις ἂν ἐπρόκειτο περὶ ζεύγους νεονύμφων εἴτε μικραπαντρεμένων, ὁπότε δὲν τοὺς ξεχώριζαν, παρὰ σπανίως.

Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1913 ἀπελευθέρωσιν, ἄρχισαν κάπου—κάπου νὰ παρακάθηνται καὶ γυναῖκες, γιὰ νὰ ἐπεκταθῇ ἡ συμμετοχὴ γυναικῶν μετὰ τὸ 1945. Καὶ σήμερα γίνεται ἐξαίρεσις γυναικῶν, ἀλλὰ μόνον σὲ οἰκογένειες πού ἐπιμένουν πεισιμότως εἰς «τὰ παλιά». Δὲν θεωρεῖται ὅμως ντροπὴ νὰ παρακῆθεται γυναῖκα μὲ ἄνδρες, οὔτε τῆς γίνεται ἐξαιρετικὴ τιμὴ ἀναστελλομένου τοῦ ἐθίμου ὡς πρὸς αὐτὴν. Πάει ὁ καιρὸς πού, ὅταν κράτησε ὁ δάσκαλος ὁ Πέτσιος στὸ χορὸ τὴν γυναῖκα του ἀπὸ τὸ χέρι, ὅλοι οἱ καλούμενοι ΕΦΡΙΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ... ΑΔΙΑΝΠΙΑ καὶ γυρίζοντας στὰ σπίτια τους, μολογοῦσαν «τί εἶδωμεν μεῖς».

Ἐν ἀρχῇ, πρὸ τοῦ φαγητοῦ, ἱερέως παρακαθημένου εἰς τὴν τράπεζαν, οὗτος ἤρχιζε μὲ ἀνάλογον εὐχὴν ἐκ τοῦ εὐχολογίου καὶ ἐτελείωνε «καλῶς σὲ βρήκαμε, χρόνια πολλά». Τὴν εὐχὴν ἐπανελάμβανον οἱ λοιποὶ ὁμοτράπεζοι, σχεδὸν ἐν χορῶ.

Ἱερέως μὴ ὑπάρχοντος, προσεφώνει ὁ γεροντότερος, ἔλλείψει δὲ γερόντων ὁ δάσκαλος ἢ ὁ ἐπισημότερος τῶν ὁμοτραπέζων. Εἰς τὰς εὐχὰς ἀντεφώνει ὁ νοικοκύρης, εἴτε νοικοκυρά, ἂν αὐτὸς ἀπουσίαζε ταξειδί εἴτε ἦτο χήρα μὲ παιδιὰ μικρά. Ὁ γυιὸς τῆς χήρας ἐξετέλει χρέη σπιτικοκυκώρη, ὅταν ἠνδρῶνετο κάπως, τουλάχιστον ἀπὸ 17 ἢ 18 ἐτῶν.

Οἱ συνδαιτημόνες ἐκάθηκον μετὰ τὸν ἱερέα καὶ τυχὸν ἐπισήμους κατὰ σειράν ἡλικίας καὶ κοινωνικῆς θέσεως, ἐπειδὴ δὲ ἦσαν εὐθικτοὶ καὶ φιλότιμοι, πολλὰς φορὰς ἔφευγαν ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὅταν νόμιζαν ὅτι ἀδικήθηκαν στὸ σημεῖο αὐτό, τοποθετηθέντες σ' ἄλλη θέσι ἀπὸ ἐκείνη πού τοὺς ταίριαζε.

Ἐφόσον μετεῖχε τῆς τραπέζης ἀγᾶς, οἱ ὁμοτράπεζοι μετὰ τὴν εὐχὴν πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην ἠύχοντο «πολατὲτ τῆς ἀφεντιᾶς σου», δηλαδὴ πολλὰ τὰ ἔτη τῆς ἀφεντιᾶς σου. Ἐὰν δὲ μετεῖχε ἐπίσημον πρόσωπον, ἐλὶ τουρκοκρατίας ὁ τσιαούσης τῆς κοσιάδας ἢ σταθμάρχης μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, προσεφωνεῖτο «καὶ σ' ἀνώτερα». Ἐπὶ ἐτέρου ἐπισήμου προσώπου ἀπενέμετο ἡ ἀνάλογος εὐχή.

Εἰς τὸν ἱερέα, μετὰ τὴν εὐλογίαν τῆς τραπέζης, ἠύχοντο «καλὴ ἱερωσύνη», εἴτε «καλὸν παράδεισο», ἀρχικῶς προσφωνοῦντος τοῦ οἰκοδεσπότη καὶ ἐπομένων τῶν ἄλλων, συνήθως ἐν χορῶ.

Ἐπίσης σὲ ἠγοούμενο ἢ μοναχό, ἠύχοντο «καλὸν παράδεισο».

Μετὰ τὸ φαγητὸν, ὁ ἱερεὺς ἀπήγγειλε τὴν εὐχὴν «Φάγονται πένητες, κτλ.», εἴτε «Χριστὲ ὁ Θεὸς εὐλόγησον τὰ περισεύματα τῶν κλασμάτων, κτλ.» καὶ τελείωνε: Κύριος διαφυλάξει τὸν οἶκον τοῦτον, τὴν ἐντιμότητά σας καὶ πάντας ἡμᾶς τῆς περικοπῆς «ἐντιμότητά σας» ἀφορούσης τοὺς ὁμοτραπέζους.

Ἐλλείψει ἱερέως, τὴν τράπεζαν κλείει ὁ γεροντιότερος ἢ ὁ ἐπισημότερος. συνηθέστερα ὅμως ὁ δάσκαλος, πού ξέρει νὰ πῆ καὶ τίς προσευχάς.

Νερό σὲ ποτήρια δὲν παρείθετο. Ὅποιος διψοῦσε ζητοῦσε καὶ ἡ νοικοκυρά, εἴτε κάποια ἐντεταλμένη σ' αὐτὴν τὴν ὑπηρεσία τοῦ ἔδινε νὰ πιῇ ἀπὸ τὴν λίτρα ἢ τὸν χαλκό.

Ἡ λίτρα, ἦταν ἓνα τενεκεδένιο δοχεῖο πού χωροῦσε εἴτε κιλό, εἴτε ὀκτῶ, μὲ χεροῦλι πάλι τενεκεδένιο καὶ δυὸ σειρὲς κύκλους πατημένους στὸν τενεκέ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἐπάνω ἔδειχνε ὡς ποῦ κανονικῶς ἔπρεπε νὰ γεμίζεται.

Ὁ Χαλκός, ἦτο πάλιν χάλκινο δοχεῖο, χωρητικότητος ἀπὸ μισὴ μέχρι μιᾶμιση ὀκτῶ, μὲ χεροῦλι καὶ συνήθως ἐπινικελωμένος ἢ κασσιτερωμένος (καλαϊσμένος). Κάποτε εἶχε στολίδια καὶ σπανίως ἦταν ἀσημένιος ἢ ἐπάργυρος.

Ἀπὸ τὴν λίτρα ἢ τὸ χαλκό, ἔπινε καθένας κατὰ βούλησιν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἄλλος, χωρὶς νὰ πλυθῇ καὶ χωρὶς νὰ φοβοῦνται τίποτε, ἐκτὸς ἂν ἔπινε κανένας «χτικιάρης» δηλαδὴ φυματικός.

Τὰ συνήθη ποτήρια τοῦ νεροῦ ἐπεβλήθησαν μετὰξὺ 1930—1945, ἀφοῦ συνέζησαν μὲ τσίγκινες λίτρες μικρὲς, ἀπὸ κουτιὰ γάλακτος «Βλάχα» ἢ πάσης φύσεως τσίγκινων ἢ τενεκεδένιων κουτιῶν, πού τὰ μετέτρεπαν οἱ τενεκετζήδες σὲ ποτήρια τοῦ νεροῦ, περιεκτικότητος 90—130 δραμμίων,

Ἀκόμη καὶ σήμερα σὲ πολλὰ σπίτια χωρικῶν θὰ δῆτε νὰ πίνουν ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον ἀπὸ τὴν ἴδια λίτρα ἢ τὸν ἴδιο χαλκό.

Μετὰ τὸ φαγητὸ ἡ νύφη, σπανίως δὲ ἡ νοικοκυρὰ ἢ μιὰ μεγάλη τῆς θυγατέρα, σπανιώτερα δὲ συγγενικὴ κοπέλλα, «σῆκωνε τὸ τραπέζι», ὅπως ἔλεγαν. Τὴν νύφη ἀπήλασαν τῆς ἐργασίας αὐτῆς ὅταν ἦταν ἐπίτοκος, «μὲ τὴν κοιλιά στὴ μύτη», ὄχι γιὰ τὴν λυπόνταν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ φόβο μὴν πάθῃ τίποτε τὸ παιδί. Πολλὲς ὅμως νυφάδες δὲν ἔστεργαν νὰ ἀπαλλαγοῦν τῆς τιμῆς αὐτῆς, γιὰ νὰ δείξουν πὼς εἶναι ἄξιες καὶ γερές.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΕΜΠΟΡΟΠΑΝΗΓΥΡΕΩΣ

(Λαογραφικά σημειώματα)

Με τήν λήξιν τῆς ἐμποροπανηγύρεως Καρδίτσης, τελουμένης κατ' ἔτος ἐπ' εὐκαιρία τῆς θρησκευτικῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ διαρκούσης ὀκτὼ ἡμέρας, κλείει ἡ περίοδος τῶν πανηγύρεων, αἵτινες ἀπὸ παλαιότητων χρόνων τελοῦνται ἐν Θεσσαλίᾳ. Τοιαῦται πανηγύρεις, ὡς γνωστόν, εἶναι αἱ τῶν Φαρσάλων, Τρικκάλων, Λαρίσης, Τυρνάβου, Βελεστίνου, Σοφάδων—Μασκλοῦρι, Τσιοτίου, Καρδίτσης, Βόλου καὶ Καλαμπάκας, ἐξ ὧν ὅμως αὐτῶν ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ ἡ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ τῶν Φαρσάλων, τελουμένη κατ' ἔτος ἀπὸ 15ης—30ῆς Αὐγούστου, ἐπ' εὐκαιρία τῆς ἐορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀπὸ τῶν Βαλκανικῶν δὲ πολέμων ἡ διάρκειά της περιορίσθη εἰς ὀκτὼ μόνον ἡμέρας. Δεύτεραι κατ' ἀρχαιότητα εἶναι ἡ τοῦ Τυρνάβου, τελουμένη τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων τὸν παλαιότερον καιρὸν καὶ ἔπειτα τὴν 23ην Ἀπριλίου, τουρκιστὶ Κούμ—Παζάρ, ἤτοι ἄμμος παζάρι, μεγάλη πανήγυρις καὶ ἡ τῶν Σοφάδων—Μασκλοῦρι, τελουμένη τὴν 2αν Μαΐου ἐπ' εὐκαιρία τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἣτις συμπίπτει μετὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ κτηνοτρόφοι τῆς Θεσσαλίας ἐγκαταλείποντες τὰ χειμαδιὰ των ὀδηγοῦν τὰ ποίμνιά των εἰς τὰ θερινὰ λειβάδια τῶν Ἀγρῶν καὶ τῆς Πίνδου. Ἡ ἐν λόγῳ πανήγυρις εἶναι κατ' ἐξοχὴν ζῳοπανήγυρις, ἤτοι πανήγυρις ζῶων καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Αἱ ὡς ἀνωτέρω συγκεντρώσεις ἐν τινι πόλει, ἐπ' εὐκαιρία ἐορτῆς τινος, παραγωγῶν, ἐμπόρων, προϊόντων, ἐμπορευμάτων καὶ ἀγοραστῶν πρὸς διενέργειαν ἀγοραπωλησιῶν, δὲν εἶναι τι νέον, ἀλλὰ πολὺ παλαιὸν ἔθιμον, ἔχον τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἀφετηρίαν εἰς τὰ βᾶθη τῶν αἰώνων.

Οἱ ἄνθρωποι ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὅποτε τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἦσαν εἰς ὑποτυπώδη κατάστασιν, εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δημιουργήσουν τὰς ἀνωτέρω συγκεντρώσεις, διότι δι' αὐτῶν ἐπετυγχάνετο ἡ ἀνταλλαγὴ προϊόντων, ἐμψύχων τε καὶ ἀψύχων ὄχι μόνον μεταξὺ περιφερειῶν τῆς ἰδίας χώρας, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ὁμόρων χωρῶν, χωριζομένων πολλάκις καὶ διὰ θαλάσσης. Ἀπετέλουν δηλονότι αἱ τοιαῦται συγκεντρώσεις τὸν συνδετικὸν κρίκον μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς προόδου τῶν μέσων συγκοινωνίας συνέβαλλον μέγਾਲως καὶ σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου. Πρὸς μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν τῶν ἐν λόγῳ ἐμποροπανηγύρεων καὶ καλυτέραν ἐξυπηρέτησιν τῶν παραγωγῶν, βιομηχάνων καὶ ἀγοραστῶν ἐξελέγοντο μέρη ἀποτελοῦντα κόμβον συγκοινωνιακόν, διασταυρώσεις δηλονότι μεγάλων ὀδικῶν ἀρτηριῶν καὶ ἐπὶ πλεον μέρη παραγωγικὰ προϊόντων καὶ κέντρα βιομηχανιῶν, εἰς τὰ ὁποῖα εὕρισκον οἱ ἀγορασταὶ εἶδη πρώτης ἀνάγκης, ἤτοι δημητριακοὺς καρπούς, ζῶα μικρὰ καὶ μεγάλα, κτηνοτροφικὰ προϊόντα, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, εἶδη ἱματισμοῦ καὶ ὑποδήσεως, ξυλείαν καὶ ἄλλα παρόμοια. Κατὰ τὰς συγκεντρώσεις αὐτάς, ἐκτὸς τῶν μεγάλων ἀγοραπωλησιῶν, ποὺ διηνεργοῦντο, παραλλήλως ἔτε-

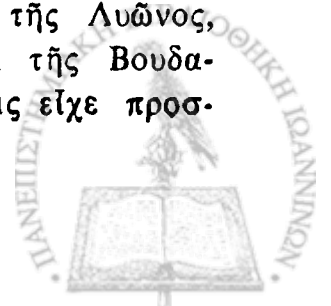

λοῦντο γυμναστικοὶ ἀγῶνες, ἵππικοὶ ἀγῶνες καὶ ἄρματοδρομῖαι, ἐπιδείξεις δὲ μουσικῶν καὶ χορῶν καὶ λόγοι πανηγυρικοὶ ἐπλαισίωσαν τὴν ὅλην ἐορτήν, τὴν ὁποῖαν συνεπλήρουν εὐωχίαι καὶ ἄφθονοι θυσίαι εἰς τὸν θεὸν Βάκχον καὶ τὸν θεὸν τοῦ Ἔρωτος καὶ τῆς ἡδονῆς Ἀφροδίτην εἰς ψυχαγωγίαν τῶν προσερχομένων.

Ἀρχαιότερα καὶ ἱστορικωτέρα ἐμποροπανήγυρις ἀναφέρεται ἡ τῆς Φοινικῆς πόλεως Τύρου 1800 ὀλόκληρα ἔτη π.Χ. Ἡ Τύρος πόλις, τῆς Συρίας, κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀποίκων τῆς Σιδῶνος, χάρις εἰς τὴν γεωγραφικὴν τῆς θέσιν, τὸν λιμένα τῆς, εἰς τὰς μεγάλας ὁδικὰς ἀρτηρίας, αἵτινες διεσταυροῦντο ἐκεῖ, κατέστη τὸ κέντρον διακομιστικοῦ ἐμπορίου ὄλου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, ἀπὸ Ἰνδιῶν καὶ Καυκάσου μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Πρὸς ἀσφάλειαν τῶν πολυαριθμῶν πλούτων τῆς, ἅτινα ὑπὸ μορφὴν προϊόντων τῆς ἀκμαίας βιομηχανίας τῆς—ύαλουργίας, ὑφαντικῆς, βαφικῆς—μετεφέροντο πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, ἔκτισε διάφορα πρακτορεῖα εἰς ἐπικαίρους θέσεις τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ὁπόθεν διήρχοντο τὰ ἀμέτρητα καραβάνια ἀπὸ καμήλια, πού ἐξυπηρέτουν τὸ ἐμπόριον. Ἄλλη ἐμποροπανήγυρις, ἡ πλέον ἱστορικὴ καὶ μεγαλυτέρας διαρκείας—τεσσαράκοντα ἡμερῶν—ὑπῆρξεν ἡ τῆς Πολυχρύσου Βαβυλῶνος, 1.500 ἔτη π.Χ. πρωτεύουσης τῆς Βαβυλωνίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Εἰς τὴν ὠραιότατην αὐτὴν κοσμόπολιν μὲ τοὺς θαυμασίους ναοὺς τῆς καὶ τοὺς κρεμαστοὺς κήπους τοῦ Ναβουχοδονόσορος, συνηντῶντο οἱ κάτοικοι τριῶν ἡπείρων, ἦτοι τῆς Ἀσίας, τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ ἄλλας τόσας νύκτας ὁ χρυσὸς ἔρρεεν ἄφθονος καὶ ἄφωτος καὶ ὁ πληθυσμὸς ἠϋξανε καταπληκτικῶς ἀπὸ τοὺς προσερχομένους πρὸς συναλλαγὴν καὶ ψυχαγωγίαν, τὴν ὁποῖαν παρεῖχον ἄφθονον ὠραιόταται ὀρχηστρίδες καὶ αὐλητρίδες καὶ εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν ἀκολασίας αἱ χιλιάδες ἑταῖραι, αἵτινες συνέρρεον ἐκεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ἄλλαι ἐμποροπανηγύρεις πλησιέστεραι πρὸς τὴν Χριστιανικὴν περίοδον εἶναι αἱ πενταετεῖς τῶν Ἀθηνῶν—ἀνά πέντε ἔτη—καὶ τῆς Ρώμης, ὅπου οἱ Γαλάται προσέφερον τὰ προϊόντα τῶν.

Αἱ ἐμποροπανηγύρεις ἐξακολουθοῦσαι διὰ μέσου τῶν αἰῶνων προσέλαβον ὄψιν οικονομικῶν συγκεντρώσεων κατὰ τὸν μεσαῖωνα, τελούμεναι ἐν Εὐρώπῃ εἰς τὰς μεγάλας διασταυρώσεις τῶν μεγάλων ὁδῶν καὶ τοιαῦται εἶναι ἐν Γαλλίᾳ τῆς Καμπανίας, Ἀγίου Λαζάρου, Λυῶνος, ἐν Γερμανίᾳ τῆς Φραγκφούρτης, Λειψίας, Βουδαπέστης, ἐν Ἰταλίᾳ τοῦ Μιλάνου, ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ τῆς Πράγας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ διάφορα κράτη ἔλαβον εὐεργετικὰ μέτρα καὶ μέριμναν πρὸς προστασίαν τῶν πανηγυριστῶν, ἐθέσπισαν δὲ καὶ διαφόρους νόμους διὰ συναπτομένας συναλλαγὰς καὶ τὴν ταχεῖαν ἐπίλυσιν τῶν παρουσιαζομένων διαφορῶν μεταξύ τῶν πωλητῶν καὶ ἀγοραστῶν. Ἡ πρόοδος ὅμως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ αἱ εὐκολίαι τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῶν συναλλαγῶν μέσῳ τῶν Δημοσίων Τραπεζικῶν ὀργανισμῶν καὶ ἀσφαλιστικῶν ἐταιρειῶν, σὺν τῷ χρόνῳ ἐξεμηδένισαν τὴν χρησιμότητα τῶν πανηγύρεων καὶ ὑπεβοήθησαν σοβαρῶς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐκθέσεων, εἰς τὰς ὁποίας δὲν προσκομίζονται πλέον ἐμπορεύματα ἢ προϊόντα ἐν γένει πρὸς πώλησιν, ἀλλὰ δείγματα τῶν προϊόντων μόνον, ὡς βάσις τῶν συναλλαγῶν, πού συνάπτονται.

Τοιαῦται ἐκθέσεις ἐν Εὐρώπῃ ἦσαν μέχρι τοῦ 1939, ὅτε ἤρχισεν ὁ δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος, τῆς Λειψίας, τῶν Παρισίων, τῆς Λυῶνος, τοῦ Βορδῶ, τῶν Βρυξελλῶν, τῆς Βιέννης, τῆς Φραγκφούρτης, τῆς Βουδαπέστης, τοῦ Μιλάνου, τῆς Πράγας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἧτις εἶχε προσ-

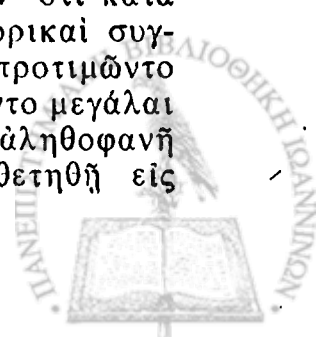

λάβη χαρακτήρα Βαλκανικόν. Αί κατά τὰ ἀνωτέρω διάφοροι ἐμποροπανηγύρεις διεκρίνοντο εἰς εἰδικάς, εἰς τὰς ὁποίας προσεφέρετο πρὸς πώλησιν ἕν μόνον εἶδος προϊόντων, ὡς σῖτος, ζῶα, δέρματα καὶ τὰ παρόμοια καὶ εἰς γενικάς, εἰς τὰς ὁποίας προσεφέροντο πολλὰ εἶδη προϊόντων. Λείψανον τοῦ δευτέρου εἶδους πανηγύρων εἶναι καὶ ἡ τῆς πόλεως Φαρσάλων, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἀσχοληθῶ ἐν συνεχείᾳ.

Η ΕΜΠΟΡΟΠΑΝΗΓΥΡΙΣ ΦΑΡΣΑΛΩΝ

Ἀπὸ ὅλας τὰς ἐμποροπανηγύρεις, αἵτινες ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν τελοῦνται κατ' ἔτος ἐν Θεσσαλίᾳ, ἡ ἀρχαιότερα καὶ ἡ μεγαλυτέρα εἰς συγκέντρωσιν κόσμου καὶ εἰς ἀγοραπωλησίας εἶναι ἡ τῆς πόλεως Φαρσάλων, τελουμένη παλαιότερον ἀπὸ 15ης—30ῆς Αὐγούστου καὶ τελευταίως ἀπὸ 15ης—23ης Αὐγούστου, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς θρησκευτικῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, φερώνυμος ναὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχει εἰς τὴν συνοικίαν Παλαιοῦ Λουτροῦ—Ἑσκῆ Χαμὰμ τουρκιστί—εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Ἀπιδανοῦ ποταμοῦ. Ἡ ὡς ἄνω ἐποχὴ εἶναι λίαν κατάλληλος διότι τότε οἱ γεωργοὶ ἔχουν συμπληρώσει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὴν συγκομιδὴν τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων τῶν καὶ παρουσιάζεται εὐκαιρία εἰς αὐτοὺς νὰ ἐκποιήσουν μέρος τούτων, προκειμένου νὰ προμηθευθοῦν παραλλήλως ἄλλα ἀναγκαζοῦντα εἰς αὐτοὺς εἶδη, ἴτοι οἰκιακὰ σκέυη, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ὑφάσματα δι' ἱματισμόν, μάλλινα κλινოსκεπάσματα, εἶδη ὑποδήσεως καὶ ἄλλα παρόμοια.

Τόσον αἱ σωζόμεναι ὀλίγαι ἱστορικαὶ πηγαί, ὅσον καὶ αἱ ὁμολογίαι πρὸ πολλοῦ ἐκλιπόντων γηραιῶν Φαρσαλινῶν, συμφωνοῦσιν εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς πανηγύρεως Φαρσάλων εὐρίσκεται εἰς τὰ βάθη τῶν αἰῶνων καὶ καθόλου ἀπίθανον εἰς τὴν προχριστιανικὴν ἐποχὴν. Ὑπὲρ τῆς τολμηρᾶς ἴσως αὐτῆς γνώμης συνηγοροῦσι δύο σπουδαῖοι καὶ οὐσιώδεις λόγοι: Ὁ πρῶτος εἶναι ὅτι ἡ πόλις Φάρσαλος, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ὁποίας εἶναι ἐκτισμένα τὰ σημερινὰ Φάρσαλα ἢ Φέρσαλα, εἶναι κέντρον κατ' ἐξοχὴν παραγωγικόν καὶ πλούσιον. Καὶ τῷ ὄντι ἡ προνομιούχος θέσις τῆς καθιστᾷ αὐτὴν ὀμφαλὸν τῆς ἐριβόλου Θεσσαλίας, πλαισιούμενον πρὸς βορρᾶν μὲ ἐκτεταμένην καὶ εὐφορωτάτην πεδιάδα, πρὸς νότον δὲ μὲ τὸν ὄρεινόν ὄγκον τῆς Ὀρθρος καὶ τοῦ συμπλέγματος Ναρθακίου, ἐκτρέφοντος πολλὰ ποίμνια αἰγῶν καὶ προβάτων καὶ ἀγέλας βοῶν καὶ ἵπων τὸ πάλαι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους προήρχετο τὸ περίφημον Φαρσάλιον ἵππικόν. Καὶ σήμερον ἡ πεδιάς τῶν Φαρσάλων διαβρεχομένη ἀπὸ τὸν δινιέντα Ἐνιπνέα καὶ τὸν πατέρα τῶν κалων ναμάτων Ἀπιδανὸν (Εὐρ. Ἐκάβη 450) ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ πλουσιωτέρα περιφέρεια τῆς Θεσσαλίας τόσον διὰ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα τῶν δημητριακῶν καρπῶν, ὅσον καὶ διὰ τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα τῆς. Δεύτερος οὐσιώδης ὡσαύτως λόγος εἶναι ἡ ἐξαιρετικὴ τοποθεσία τῆς πόλεως, ἣτις ἀποτελεῖ σπουδαῖον συγκοινωνιακὸν κόμβον, διότι ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τῶν ὀδικῶν διαβάσεων τῶν Φαρσάλων συγκοινωνεῖ κυρίως ἡ Θεσσαλία μὲ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἢ βόρειος μὲ τὴν νότιον Ἑλλάδα, δι' ὃ καὶ οἱ Τοῦρκοι ὠνόμασαν τὰ Φάρσαλα Τσατάλτζαν, ἣτις ἐν παραφράσει σημαίνει σταυροδρόμιον. Δεδομένου λοιπὸν ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦσαν καὶ ἐν Ἑλλάδι συνήθως αἱ μεγάλαι ἐμπορικαὶ συγκεντρώσεις, τοῦτέστιν αἱ ἐμποροπανηγύρεις καὶ ὅτι δι' αὐτὰς ἐπροτιμῶντο κέντρα πρωτίστως παραγωγικὰ καὶ τοποθεσίαι ὅπου διεσταυρῶννοντο μεγάλαι ὀδικαὶ ἀρτηρίαι, δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἀληθοφανῆ ὑπόθεσιν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς πανηγύρεως Φαρσάλων δέον νὰ τοποθετηθῆ εἰς

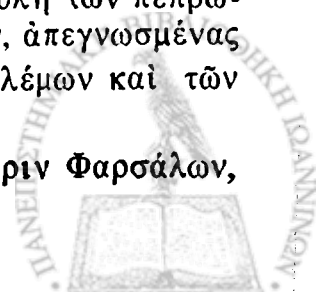

πολύ παλαιάν εποχήν. Διὰ τὴν ὡς ἀνωτέρω προνομιούχον θέσιν τῆς ἡ Φάρσαλος τὸ πάλαι καὶ τὰ Φάρσαλα ἀργότερον ὑπῆρξαν τὸ θέατρον μεγάλων καὶ ἱστορικῶν συγκρούσεων διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, διὰ τῶν διαβάσεων τῶν Φαρσάλων εἰσέβαλον αἱ Περσικαὶ ὄρδαί εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ὁπότε μόλις ἐπῆρκεσαν τὰ ὕδατα τοῦ Ἀπιδανοῦ ποταμοῦ διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ὑποζυγίων των καὶ διὰ τῶν ἰδίων πάλιν διαβάσεων ἐπέστρεψαν μετὰ τὴν ἐν Σαλαμίनि καταστροφὴν τοῦ στόλου των τὸ 480 π.Χ. Κατὰ τῆς Φαρσάλου, κατεχομένης ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἐξεστράτευσαν τῷ 404 π.Χ. οἱ Λαρισαῖοι καὶ ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν μέγιστον μέρος τῶν κατοίκων τῆς ἐπώλησαν ὡς δούλους. Ὀλίγον νοτίως τῆς Φαρσάλου, μεταξὺ Πραντὸς καὶ Μαραθωνίου, ἔλαβε χώραν τῷ 394 π.Χ. ἡ ἱστορικὴ μάχη τοῦ Θεσσαλικοῦ ἰππικοῦ καὶ τῶν στρατευμάτων τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀγησιλάου Β', κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ Θεσσαλοὶ ἠττήθησαν, φονευθέντος ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Φαρσαλίου ἰπάρχου Πολυχάρμου. Παρὰ τὰ Φάρσαλα καὶ εἰς τὴν θέσιν «Κυνὸς Κεφαλαί» οἱ Θηβαῖοι ὑπὸ τὸν Πελοπίδαν ἠττήθησαν ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Φερῶν Ἀλεξάνδρου τὸ 364 π.Χ. φονευθέντος τοῦ Πελοπίδου ἐν τῇ μάχῃ. Εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν «Κυνὸς Κεφαλαί» ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Κουῖντος Φλαμίνιος κατενίκησε τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Ε' τὸ 197 π.Χ. Εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Φαρσάλων διεξήχθη τὴν 9ην Αὐγούστου τῷ 48 π.Χ. ἡ ἱστορικὴ μάχη μεταξὺ τῶν Ρωμαίων Καίσαρος καὶ Πομπηίου, μετὰ τὴν δευτέρου. Εἰς τὴν ἰδίαν πεδιάδα τῶν Φαρσάλων ὁ δεσπότης τῆς Θεσσαλίας Ἰωάννης κατετρόπωσε τὰ ὑπὸ τοὺς στρατηγούς Συνοδινὸν καὶ Καβαλλάριον στρατεύματα τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ὁπότε ὁ Συνοδινὸς συνελήφθη αἰχμάλωτος, ὁ δὲ Καβαλλάριος τραυματισθεὶς ἀπέθανεν ἀργότερον ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸ 1278 μ.Χ. Διὰ τῶν διαβάσεων τῶν Φαρσάλων εἰσέβαλον μετὰ τὴν σειράν των εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα οἱ Γόιθοι, οἱ Οὐννοι, οἱ Σλάβοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Νορμανδοί, οἱ Φράγκοι, οἱ Καταλανοὶ καὶ οἱ Τοῦρκοι τὸ 1420 μ.Χ. Εἰς τὴν ἀνωτέρω πεδιάδα τῶν Φαρσάλων διεξήχθη τὸ 1897 ἡ γνωστὴ μάχη μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Ἐτέμ Πασσᾶν τουρκικῶν τοιούτων, ἅτινα κατέλαβον τὴν ἐκκενωθεῖσαν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς πόλιν. Καὶ κατ' Ἀπρίλιον 1941 πάλιν τὰ Φάρσαλα ἐξελέγησαν ὡς δευτέρα γραμμὴ ἀμύνης μετὰ τὸν Ὀλυμπον ἐν πολεμικῷ συμβουλίῳ, συγκροτηθέντι ἐν Φαρσάλοις τὴν 9ην Ἀπριλίου ἀπὸ τὸν Ἀγγλον στρατηγὸν Οὐίλσονα, τὸν Ἕλληνα ἀρχιστράτηγον Παπάγον καὶ ἀνώτατον ἐπιτελικὸν ἀξιωματικὸν τοῦ Σερβικοῦ στρατοῦ, δὲν ἐχρησιμοποιήθη ὁμως αὕτη, λόγῳ τῆς ραγδαίως προλεάσεως τῶν Γερμανῶν καὶ ἐδόθη ἡ μάχη εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν. Καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας κατὰ τὴν παράδοσιν, μεταβαίνων ἐκ Μακεδονίας εἰς Ἀθήνας διὰ Φαρσάλου διήλθε. τυχῶν κακῆς ὑποδοχῆς ἀπὸ μέρος τῶν Φαρσαλικῶν.

Τέλος, διὰ τὴν μοιραίαν τῆς αὐτῆς θέσιν ἡ ὡραία πόλις τῶν Φαρσάλων ἐπυρπολήθη ἀπὸ τοὺς ἀνάνδρους καὶ χυδαίους Ἰταλοὺς τὸν Μάρτιον τοῦ 1943 καὶ ἰσοπεδώθη ἀπὸ τοὺς Οὐίνους τοῦ Χίτλερ ἀργότερον. Ἄλλὰ καιρὸς νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ θέμα μου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον μετὰ ἀπεμάκρυνεν ἡ θλιβερὰ ἱστορία τῆς πολυπαθοῦς καὶ μαρτυρικῆς πόλεως, ἡ ὁποία δούλη τῶν πεπρωμένων τῆς καταβάλλει ἀπὸ τινων ἐτῶν, διὰ πολλοστήν φοράν, ἀπεγνωσμένας προσπάθειάς, διὰ νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὴν ἐκ τῶν τελευταίων πολέμων καὶ τῶν δύο σεισμῶν καταστροφὴν τῆς.

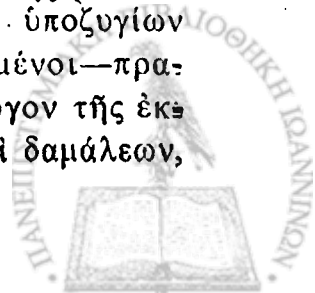
Ἱστορικαὶ πηγαί, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἐμποροπανήγυριν Φαρσάλων,

ἀτυχῶς ὑπάρχουν ὀλίγοι, ὅλοι ὁμως συμφωνοῦν εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐν λόγῳ πανήγυρις ἦτο παλαιότερον ἢ μεγαλύτερα καὶ ἡ γραφικώτερα πασῶν τῶν τελουμένων ἐν Θεσσαλίᾳ. Περισσοτέρας ἐπὶ τοῦ προκειμένου πληροφορίας ὀφείλομεν εἰς τὴν παράδοσιν, ἢ ὅποια ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν διέσωσε μέχρις ἡμῶν πολλὰς σημαντικὰς πληροφορίας καὶ λεπτομερείας, ἀπὸ τὰς ὁποίας εἰκάζεται τὸ μέγεθος καὶ ὑπολογίζεται ἡ ἔκτασις ταύτης. Κατὰ τὴν μακραίωνα περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ἐν Θεσσαλίᾳ—ἀπὸ τοῦ 1420—1881—ἡ πανήγυρις Φαρσάλων, τουρκιστὶ Παναϊὰ Παζάρ, προσελάμβανε μορφήν βαλκανικῆς ἐμπορικῆς συγκεντρώσεως, ἀφ' ἑνὸς διότι κατὰ τὰς παλαιότερους χρόνους ἦτο ἡ μοναδικὴ τῆς Θεσσαλίας, ἀφ' ἑτέρου διότι ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἐτελεῖτο ἀπὸ 15—30 Αὐγούστου, ἦτο τὰ μάλιστα κατάλληλος, τῆς συγκομιδῆς τῶν δημητριακῶν κτηπῶν εὐρισκομένης ἐν τῷ περατοῦσθαι καί, ἐπὶ πλεον, διότι οἱ ἔμποροι, μὴ ὑποβαλλόμενοι εἰς τὰς διατυπώσεις τῶν διαβατηρίων, ἐκινουῦντο ἐλευθέρως.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους προσήρχοντο εἰς τὰ Φάρσαλα κατὰ τὴν ἀναφερθεῖσαν ἡμερομηνίαν ἀμύπολλοι ἔμποροι, παραγωγοὶ καὶ ἀγορασταί, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Βαλκανικῆς, ἦτοι ἀπὸ τὴν Ἑπειρον, Ἀλβανίαν, Σερβίαν, Βουλγαρίαν, Θράκην, Μακεδονίαν, Στερεάν Ἑλλάδα, Πελοπόννησον καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου Πελάγους. Κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας διεξήγετο κυρίως ἀγοραπωλησία ζῶων, ἦτοι ἐτελεῖτο ζωοπανήγυρις καὶ δι' αὐτὴν ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ βορείως τῆς πόλεως τμήμα τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος, μέχρι τοῦ ροῦ τοῦ Ἐνιπέως ποταμοῦ, ἀρκετὰ μεγάλης ἐκτάσεως καὶ ὀλόκληρος αὐτὸς ὁ χώρος ἐπληροῦτο ἀπὸ ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων, ἦτοι πρόβατα, αἶγας, χοίρους, βοῦς ἀροτῆρας, ἀγελάδας, βουβάλους, ταύρους, καμήλους καὶ περισσότερον ἀπὸ ἵππους, ὄνους καὶ ἡμιόνους, ἀπὸ δίτροχα καὶ τετράτροχα, πωλητὰς καὶ ἀγοραστὰς, μεσίτας καὶ ἐκτιμητὰς, πλανοδίους, πωλητὰς ξηρῶν τροφῶν, φρούτων τῆς ἐποχῆς, ὕδατος καὶ ἄλλων ἀναψυκτικῶν καὶ ἰδία ἀπὸ Γκέγκηδες μετὰ τὴν ἰδιαιτέραν τῶν στολῆν πωλοῦντες σὲ κατακάθαρα πῆλινα κύπελλα τὸ Ἀλβανικῆς προελεύσεως ἀναψυκτικὸν μπουζᾶ, ἀπὸ κλέπτας καὶ ἀπατεῶνας, ἀπὸ πλῆθος ἀστυνομικῶν ὀργάνων, ἐντεταλμένων διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας, ἀπὸ μέγαν ἀριθμὸν ὑπαλλήλων τῆς πόλεως, ἐξησκημένων εἰς τὴν εἰσπραξίν τῆς ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένης φορολογίας τῶν πωλουμένων μικρῶν καὶ μεγάλων ζῶων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν φορολογίαν τὰ Φάρσαλα προσεπορίζοντο σοβαρὰς χρηματικὰς εἰσπράξεις, διότι αἱ πραγματοποιούμεναι ἀγοραπωλησίαι ἦσαν μεγάλαι καὶ ἐκτὸς παντὸς ὑπολογισμοῦ.

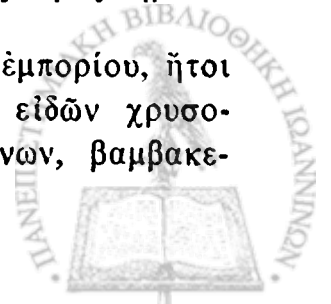
Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀργότερον τῆς Θεσσαλίας—1881—ἡ πανήγυρις Φαρσάλων διετήρησε τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν αἴγλην τῆς εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε καὶ μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων—1912—1913—κατέφθανον εἰς αὐτὴν ζωέμποροι κομίζοντες πρὸς πώλησιν ἵππους καὶ ἡμιόνους ἐκ Σερβίας, Βουλγαρίας καὶ Θράκης—ἰδία Γιουμουλζίνης ἢ Κομοτινῆς, ὑποδοῦλου τότε, διότι ἦσαν περιζήτητοι—. Τότε ὁ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἀπιδανοῦ ποταμοῦ χώρος ἐπληροῦτο ἀπὸ στοίβους ἐτοιμῶν σαγμάτων καὶ παντὸς εἶδους ἐξαρτημάτων, ἀπαραιτήτων διὰ τὸ ἄρμάτωμα τῶν γυμνῶν ἀγοραζομένων μεγάλων ζῶων—παρωπίδες, ὑποσάγματα, τριχιές, ἴγλες, καπίστρια, κιστάκια, κυπριά, κωδουνάκια, χαϊμαλιὰ κατὰ τῆς βασκανίας—ἐνῶ ὑπαίθριοι πεταλωταὶ συνεπλήρουν τὸν ὄπλισμὸν τῶν ὑποζυγίων ἵπων, ὄνων καὶ ἡμιόνων καὶ ἐνῶ παραλλήλως τεχνῖται πεπειραμένοι—πρακτικοὶ κτηνίατροι—ἀνελάμβανον τὸ σοβαρὸν καὶ ἐπικίνδυνον ἔργον τῆς ἐκτομῆς—εὐνουχισμοῦ—τῶν ἐπιβητόρων ἵπων, ὄνων, ἡμιόνων καὶ δαμάλεων,

τῶν μὴ προοριζομένων δι' ἀναπαραγωγήν, ἀλλὰ διὰ φόρτωσιν, ἔλξιν καὶ ἄροσιν. Ἐννοεῖται δὲν ἔλειπαν καὶ τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα κλέπτοντα ζῶα εἰς τοὺς μεγάλους συνωστισμοὺς καὶ ἀπατεῶνες, οἵτινες διὰ τὰ καλύπτουν σοβαρὰ ἐλαττώματα τῶν παρ' αὐτῶν πωλουμένων ζώων, ἰδίᾳ ἵππων καὶ ἡμιόνων, ἐπότιζον αὐτὰ προηγουμένως μὲ ἰσχυρὰ ναρκωτικὰ φάρμακα—καθαρὸν ὄπιον (ἀφιόνι) εἰς γενναίας δόσεις—διὰ τὰ ἐξαπατήσουν τοὺς ἀνυπόπτους ἀγοραστάς. Πολλὰ ἀτυχήματα ἐνίοτε δὲ καὶ δυστυχήματα ἀνεπανόρθωτα ἐσηλειοῦντο εἰς τοὺς ἀγοραστάς ἀπὸ τὰ τοιαῦτα ἀτίθασσα καὶ ἐπικίνδυνα ζῶα. Ἄλλο εἶδος ἀπάτης ἐνηργεῖτο ἀπὸ Ἀθιγγάνους τσαμπάσηδες ἢ τραμπατζήδες πωλητὰς ὄνων—ἀποκλειστικῆ εἰδικότης τῶν—καυτηριάζοντας μὲ κονδύλιον νιτρικοῦ ἀργύρου—πέτραν τῆς Κολάσεως—τοὺς ὀδόντας τῶν ταπεινῶν τετραπόδων τῶν καὶ καθιστῶντας αὐτοὺς μαύρους, διὰ τὰ παρουσιάσουν μικρότερα ἀπὸ τὴν πραγματικὴν τῶν ἡλικίαν, ἀλλὰ μικρὰ καὶ ἀσήμαντος, ἐντεῦθεν ἢ ζημία τῶν ἀγοραστῶν.

Εἰς τὴν ἰδίαν, ὡς ἀνωτέρω, καὶ ἐν συνεχείᾳ θέσιν ἀνεγείροντο ξύλινα παραπήγματα εἰς μακρὰς καὶ παραλλήλους σειράς, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐξετίθοντο πρὸς πώλησιν παντὸς εἶδους προϊόντα καὶ ἐμπορεύματα, ὡς εἶδη ὀρειχάλκου καὶ ἀκράτου χαλκοῦ, κώδωνες ἐκκλησιῶν, μανουάλια, πολυέλαιοι, κυπριά καὶ τσοκάνια, γουδιά, μαγειρικὰ σκευῆ, μεγάλοι λέβητες διὰ τοὺς τυρεμπόρους, σιδηρὰ καὶ ξύλινα γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ὕννια, δρεπάνια, λελέκια, δικράνια, δικάνες, καρπολόγια, στυλιάρια, σβάρναι, ἀπαραίτητα διὰ τὸν ἄλωνισμόν, ὅστις τότε ἤρχιζε—πολὺ ἀργότερον εἰσήχθησαν αἱ θεριστικά καὶ ἄλωνιστικά μηχαναί, αἱ συντέμνουσαι τὸν χρόνον τοῦ θερισμοῦ καὶ τοῦ ἄλωνισμοῦ—σιδηραῖ ἀλυσίδες, ψαλίδια, μαχαίρια, σουγιάδες, εἶδη ὕφαντουργίας, σκελετοὶ ἀργαλειῶν, κτένια, σαῖτες, μυτάρια, ἀντιά, λανάρια, τσικρίκια, δράκτια, σφοντύλια, σωροὶ ἀπὸ ἄσπρα καὶ μαῦρα μαλλιά, ἔτοιμα ὑποδήματα, τσαρούχια, ἐνδύματα, καλύμματα τῆς κεφαλῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἔλειπεν ἡ γαῖτανοκέντητη μωραϊτικὴ σκούφια, βουνὰ ἀπὸ μπαούλα, σελτέδες καὶ παπλώματα εἰς διαφόρους ποιότητας καὶ χρωματισμούς, κατάλληλα γιὰ προῖκες, πωλούμενα συνήθως ἀπὸ Ἑβραίους τεχνίτας τῆς Λαρίσης, κάπες ἀπὸ τραγόμαλλα καὶ μάλλινα ἐγχώρια κλινοσκεπάσματα—φλοκισστές βελέντζες—καὶ πολύχρωμες κουβέρτες γιὰ στρώσιμο—καὶ τύπητες—κελίμια—πωλούμενα ἀπὸ Σομαριναῖους καὶ Περιβολιωτὲς ὕφαντουργοὺς τῶν Τρικκάλων, τῆς Καρδίτσης καὶ τῆς Λαρίσης, εἶδη ὑαλουργίας, πήλινα ἐγχώρια ἀγγελεῖα—στάμνες, σταμνιά καὶ κατσαρόλες—καὶ σωροὶ ἀπὸ φρούτα τῆς ἐποχῆς, πεπόνια, καρπούζια, κόφες μὲ σταφύλια ἀπὸ τὸ Καζακλάρ, μήλα καὶ ροδάκινα τοῦ Πηλίου καὶ τῆς Ἀγυῖας. Εἰς παρακείμενα ξύλινα στέγαστρα—τσαρδάκια, σκεπασμένα μὲ βάλτον—ἐγκαθίσταντο πρόχειρα ἐστιατόρια προσφέροντα ἐπὶ ἀκαθάρτων τραπεζῶν ψητὸ κρέας ἀπὸ προβατίνες στέρφες καὶ γέρικα κριάρια εἰς τοὺς προστρέχοντας πεινασμένους πανηγυριστάς καὶ μαῦρο μπρούσικο κρασί τῶν Ἀγράφων καὶ τῆς Ἀράχωβας, μεταφερόμενα πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων μὲ γκαμήλια, σὲ διψασμένα στόματα διὰ τὰ ἐπακολουθήσουν τραγούδια ἀτέλειωτα, συνοδευόμενα καὶ ἐνισχυόμενα ἀπὸ ὀργανοπαίκτης, οἵτινες παραδοκοῦντες τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ ψυχικὴ διάθεσις τῶν πελατῶν ἔφθανεν εἰς τὸ προκαταρτικὸν στάδιον τῆς μέθης, ποὺ λέγεται τσακίρ κέφι, ἔσπευδαν τὰ συμβάλουν διὰ τῆς συμμετοχῆς τῶν εἰς τὴν ζωηροτέραν καὶ πλέον ἐκκωφαντικὴν ἐκδήλωσιν τῆς εὐωχίας.

Διὰ τὴν στέγασιν τῶν ἐμπόρων τοῦ βαρέος λεγομένου ἐμπορίου, ἤτοι τῶν γουναρικῶν τῆς Καστοριάς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν εἰδῶν χρυσοχοΐας, καὶ τῶν ψιλικῶν ἐν γένει καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν μαλλίνων, βαμβακε-

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΤΑ ΦΥΣΙΚΑ ΚΟΦΤΟΛΕΙΒΑΔΑ ΤΟΥ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΥΠΟ
ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΤΣΟΓΚΑ
ΥΠΟΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΙΣ Α Γ Ω Γ Η

Εἶναι γνωστόν, ὅτι μία ἐφηρμοσμένη φυτοκοινωνιολογικὴ μελέτη προσπαθεῖ νὰ διαπιστώσῃ τὰς καταστάσεις τῶν φυτικῶν ἀθροισμάτων, νὰ ἐξακριβώσῃ τὸν τρόπον ἀντιδράσεως τούτων ἔναντι τῶν παραγόντων τοῦ περιβάλλοντος, φυσικῶν ἢ τεχνητῶν, ἢ δὲ λεπτομερῆς μελέτη ἐκάστης φυτοκοινωνίας νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν πρόβλεψιν τῶν μεταβολῶν αἰτινες δυνατόν νὰ ἐπέλθουν τῇ ἐπεμβάσει τῶν ἀνθρωποζωϊκῶν ἢ φυσικῶν παραγόντων.

Ἡ παροῦσα ἀσχολεῖται μὲ τὴν φυτοκοινωνίαν τῶν φυσικῶν λειμῶνων τοῦ λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων, ὡς καὶ τὴν τοιαύτην τοῦ Σταθμοῦ Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων.

Μέγα τμῆμα τοῦ λεκανοπεδίου καταλαμβάνουν οἱ φυσικοὶ λειμῶνες ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων. Ἐπὶ τῇ προοπτικῇ τῆς ἀποπερατώσεως τῶν ἐκτελουμένων ἤδη ἀποστραγγιστικῶν καὶ ἀρδευτικῶν ἔργων ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ, ἢ ὑφισταμένη κατάστασις θέλει μεταβληθῆ ἄρδην.

Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸ Ἴδρυμα οἱ φυσικοὶ λειμῶνες μέχρι πρότινος κατελάμβανον σημαντικὰς ἐκτάσεις, πολλοὶ δὲ πειραματισμοὶ ἐνηργήθησαν ἐπ' αὐτῶν, θεωροῦμεν σκόπιμον ὅπως περιγράψωμεν καὶ ἀναλύσωμεν τὸν τύπον τοῦ κοφτολειβαδίου τῆς περιφερείας, ἐκθέσωμεν δὲ συνοπτικὰ τὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα προέκυψαν ἐκ τῶν ἐνεργηθέντων πειραματισμῶν, ἐλπίζοντες

ρῶν καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων ἐχρησιμοποιεῖτο ἔκπαλαι τὸ ὀνομαστὸ Μπεζεστένι, ἑλληνιστὶ Στοά, μέγα καὶ πανάρχαιον τετραγωνικὸν οἰκοδόμημα μὲ δύο εἰσόδους καὶ φωταγωγὸν εἰς τὴν στέγην—τουρκιστὶ μπατζᾶ—καὶ τὸ ὁποῖον διεσώζετο μέχρι τὸ 1897. Μετὰ τὴν κατάρρευσίν του ὅμως τὰ ὡς ἄνω πολῦτιμα εἶδη τοῦ ἐμπορίου ἐστεγάζοντο εἰς ἀσφαλέστερα ξύλινα παραπήγματα, λόγῳ δὲ τῆς δημιουργηθείσης ἀνάγκης, ὁ Δῆμος Φαρσάλων, δημαρχοῦντος τοῦ ἱατροῦ Νικ. Βλαχάκη, ἔκτισε τέσσαρα μεγάλα εἰς μῆκος καὶ εἰς ὕψος ἀσβεστολιθόκτιστα κτίρια εἰς σχῆμα σταυροῦ, μὲ ἐλεύθερον χῶρον εἰς τὸ νοητὸν σημεῖον τῆς διασταυρώσεως μὲ τρεῖς προσόψεις ἕκαστον καὶ ὑποδηρημένον εἰς πᾶμπολα μαγαζεῖα, ἐκ μιᾶς καὶ δύο θυρῶν ἕκαστον καὶ τὰ ὁποῖα ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἀντικατέστησαν τὰ πρόχειρα ἐκ σανίδων παραπήγματα. Ἀτυχῶς ἀπὸ ἀσύγγνωστον ἀμέλειαν τῶν ἀρμοδίων ἀφέθησαν νὰ καταρρεύσουν καὶ τὰ ὑλικά ἀφηρεθήσαν ὑπὸ τῶν κατοίκων.

(Συνεχίζεται)

ὅτι συμβάλλομεν θετικῶς εἰς τὴν μελλοντικὴν ἀξιοποίησιν τοῦ λεκανοπέδιου Ἰωαννίνων.

Ὁ Σταθμὸς Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων εὐρίσκεται εἰς τὸ ὁμώνυμον λεκανοπέδιον καὶ εἰς τὸ ὅσον χιλιόμετρον νοτίως τῆς πόλεως μεταξὺ τῶν χωρίων Ἀνατολῆς καὶ Κατσικᾶς.

Γεωλογικῶς τὸ λεκανοπέδιον ἀναπτύσσεται εἰς τὴν δημιουργηθεῖσαν λόγῳ γεωτεκτονικῶν διαταράξεων καὶ μεταβολῶν εἰς τὴν ὑπὸ μορφὴν πύλης ἔκτασιν περικλειομένην ὑπὸ ἐκτεταμένων ἀσβεστολιθικῶν ὀρέων καὶ ὑψωμάτων. Ὁ ἀσβεστόλιθος εἶναι πλακοπαγῆς, ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν παγέων ἀσβεστολιθικῶν μαζῶν, ἀνοιχτοχρῶμων ἢ φαιῶν δολομιτικῶν ἀσβεστολίθων. Συναντῶνται καὶ ἐρυθρότεφρα ἢ σιτικὰ στρώματα κονδυλώδους ἀσβεστολίθου ἢ κονδυλώδους μάργας, ὡς καὶ στρώματα σχιστοκερατολίθων.

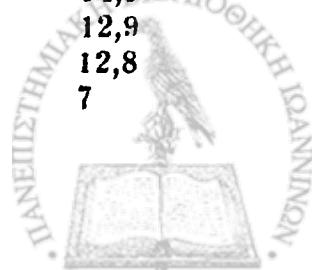
Τὰ ἐδάφη τοῦ λεκανοπέδιου, ἐκ τῶν γενομένων μέχρι σήμερον ἀναλύσεων, ἀνήκουν εἰς τοὺς τύπους τῶν ἀργιλλωδῶν, πηλωδῶν ἀργιλλοπηλωδῶν ἐδαφῶν, προερχόμενα ἐξ ἀποσαθρώσεως τῶν ἀνωτέρω στρωμάτων. Εἶναι αὐτόχθονα καὶ εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις λιμναῖα. Πτωχὰ γενικῶς εἰς λιπαντικὰ στοιχεῖα (N, P 205) λόγῳ μικροῦ ποσοστοῦ Humus καὶ ἐλλείψεως εὐνοϊκῶν συνθηκῶν χυμοποιήσεως. Μετρίως ἐφοδιασμένα εἰς Κάλι καὶ ὀξίνου ἀντιδράσεως. Τὸ CaCO₃ ἐλλείπει καὶ ἔχει συσσωρευθῆ εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα ἔνθα ἀπαντᾶται ὑπὸ μορφὴν ἀσβεστολιθικῆς τόφφου.

Κλίμα:

Τὸ κλίμα τοῦ λεκανοπέδιου δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ἀπὸ ἔλλειψιν βρογῶν κατὰ τὸ θέρος, ὑπερβολικὰ κατακρημνίσματα κατὰ τὸ φθινόπωρον—χειμῶνα, ἐνίοτε δὲ κατὰ τὴν ἀνοιξιν, μὲ χειμῶνας ὀλίγον δορμείς ἕως δορμείς καὶ μὲ ἐμφάνισιν ἐνίοτε παγετῶν ἀνοίξεως. Ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ ἔτους ἀνέρχεται κατὰ τὰ δεδομένα τῆς τελευταίας δεκαετίας (1954—1963) εἰς 14,6°C. Ὡς ψυχρότερος μὴν παρουσιάζεται ὁ Ἰανουάριος, ὡς θερμότερος δὲ ὁ Αὐγουστος. Τὸ μέσον ὕψος βρογῆς ἀνέρχεται εἰς 1320 χιλ. Ἀξίον προσοχῆς εἶναι ὅτι τὰ 74% τοῦ συνολικοῦ ὕδατος αἰτουν κατὰ ἑξάμηνον Ὀκτωβρίου—Μαρτίου. Τὰ ὑπερβολικὰ κατακρημνίσματα τοῦ ὡς ἄνω ἑξαμήνου τῆ συνδρομῆ τῶν σχετικῶν βροχοπτώσεων Ἀπριλίου συντελοῦν εἰς τὴν διατήρησιν ἰκανοποιητικῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους μέχρι τοῦ μηνὸς Ἰουνίου. Οὕτω οὐσιαστικῶς ἡ ξηρὰ περίοδος περιορίζεται εἰς τὸ τρίμηνον τοῦ Ἰουλίου—Σεπτεμβρίου. Τὸ ὕψος βρογῶν τοῦ Σεπτεμβρίου μετὰ τὴν περίοδον τοῦ θέρους οὐδόλως συμβάλλει εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀπαιτουμένης ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους, δεδομένου ὅτι αἱ βροχαὶ συνήθως κατανέμονται κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μηνὸς (ὅκτὼ ἡμέραι βρογῆς συνολικοῦ ποσοῦ 62,78 χιλ.). Διὰ ταῦτα ἡ καλλιεργητικὴ περίοδος, ὡς καὶ ἡ χορτοφυΐα ἄρχονται συνήθως ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου.

Παραθέτομεν κατωτέρω μετεωρολογικὰ στοιχεῖα τῆς δεκαετίας (1954 - 1963).

Μῆνες	Μ. θερμοχρ.	Ὑψος ὑετοῦ	Ἡμέραι ὑετοῦ
Ἰανουάριος	5,71	192,79	17,7
Φεβρουάριος	6,24	160,08	13,8
Μάρτιος	9,04	113,09	14,5
Ἀπρίλιος	12,60	82,88	12,9
Μάιος	17,39	83,91	12,8
Ἰούνιος	22,13	53,20	7

Μήνες	Μ. θερμοκρα.	Ύψος ύετοϋ	Ήμέραι ύετοϋ
Ίούλιος	24,80	30,29	4
Αϋγουστος	25,41	30,95	3,7
Σεπτέμβριος	20,51	62,78	8
Όκτώβριος	14,65	149,36	12
Νοέμβριος	10,72	204,34	15,5
Δεκέμβριος	6,90	156,65	15,9
	Σύνολον	1.320,32	137,8

ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΟΦΤΟΛΕΙΒΑΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ

Τὰ φυσικά κοφτολείβαδα τοϋ λεκανοπεδίου παρουσιάζουν πολλά κοινὰ γνωρίσματα μεταξύ των. Κατ' ἀρχὴν ἀπαντῶνται ἐπὶ ὁμοίας συστάσεως ἔδαφῶν, ἀργιλλωδῶν, πηλωδῶν, ἀργιλλοπηλωδῶν καὶ ἐλαφρῶς ὀξίνων, ἅτινα καταλαμβάνουν συνήθως καὶ τὰ βαθύτερα σημεῖα τοϋ λεκανοπεδίου (ὕψ. 400—500 μ.).

Ἡ χειμερινὴ στάθμη τοϋ ὑπογείου ὕδατος παρουσιάζεται ἀρκετὰ ὑψηλὴ, ἐνῶ τὸ θέρος πίπτει εἰς σημαντικὸν βαθμὸν.

Ὁ τρόπος δημιουργίας καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν λειμῶνων τούτων εἶναι κοινός. Συνήθως πρόκειται περὶ καλλιεργουμένων ἀγρῶν οἵτινες ἐγκαταλείπονται ὡς ἀσύμφοροι διὰ καλλιέργειαν. Μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν ἐγκαθίσταται εἰς τὸν ἀγρὸν αὐτοφυῆς γλωρὶς τῆς ὁποίας τὰ εἶδη σὺν τῷ χρόνῳ καταλήγουν εἰς κάποιαν ἰσορροπίαν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κατ' ἔτος βοσκήσεως καὶ κοπῆς, ἡ γλωρὶς ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται διαφοροποιήσιν, ὥστε νὰ καταλήγῃ ἐν τέλει περιέχουσα φυτὰ ἅτινα παρουσιάζουν κοινὰ γνωρίσματα προσαρμογῆς εἰς τὰς ὡς ἄνω συνθήκας. Οὕτω δημιουργεῖται ἐν τυπικὸν φυσικὸν κοφτολείβαδον.

Οἱ λειμῶνες ἐκμεταλλεύονται κατὰ τρόπον ὥστε νὰ δίδουν μίαν κοπὴν διὰ παραγωγὴν ξηροῦ χόρτου, ἐπὶ πλέον δὲ μίαν φθινοπωρινὴν—χειμερινὴν βλάστησιν, ἣτις χρησιμοποιεῖται ὡς βοσκὴ προβάτων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοϋ χειμῶνος. Τὰ πρόβατα ἐξέρχονται τῆς χειμερινῆς βοσκῆς συνήθως τὴν 25ην Μαρτίου. Αἱ εἰς ξηρὸν χόρτον ἀποδόσεις τῶν λειμῶνων παρουσιάζουν μεγάλας διακυμάνσεις ἤτοι ἀπὸ 200 ἕως 450 γλγ. κατὰ στρέμμα.

Τὸ παραγόμενον χόρτον θεωρεῖται μέσης συνήθως ποιότητος, ἡ τιμὴ δμως τούτου συνήθως ὑψηλὴ λόγω τῆς παρατηρουμένης πολλάκις ζητήσεως χόρτου εἰς τὸν Νομόν.

Ὁ θερισμὸς γενικῶς ἐνεργεῖται μὲ κόσαν. Ἡ διὰ μηχανῶν κοπὴ κατὰ τὸ παρελθὸν ἀπεφεύγετο ὑπὸ τῶν παραγωγῶν ὡς ἐγκαταλείπουσα ἀρκετὰ ὑπόλοιπα χόρτου ἐπὶ τοϋ λειμῶνος. Κατὰ τὸ προηγούμενον ὅμως ἔτος ἡ ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν «θεριστῶν» συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων χορτοκοπτικῶν μηχανῶν. Μετὰ τὴν πρώτην κοπὴν οὐδεμίαν σημαντικὴ ἀναβλάστησις παρατηρεῖται καὶ ὁ λειμὼν βόσκεται ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ὑπὸ τῶν κοινοτικῶν ζώων.

Ἡ νέα βλάστησις παρουσιάζεται μὲ τὰς φθινοπωρινὰς βροχὰς (Ὁκτώβριος). Ὁ χειμερινὸς γλωροτάπης θεωρεῖται ἐξαιρετικῆς θρεπτικῆς ἀξίας, ἐκτιμᾶται δὲ δεόντως ὑπὸ τῶν κτηνοτρόφων οἵτινες καταβάλλουσι συνήθως ὑψηλὰ ἐνοίκια χειμερινῆς βοσκῆς. Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἡ χειμερινὴ βοσκὴ ὑπολογίζεται ὡς ἴσης περίπου ἀξίας πρὸς τὴν καθαρὰν πρόσδοτον τοϋ συγκομιζομένου ξηροῦ χόρτου ἐκ τοϋ λειμῶνος.

ΦΥΤΟΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΛΕΙΜΩΝΩΝ

Ἐκ τῶν ἐνεργηθέντων λεπτομερῶν καταμετρήσεων (45) ἐπὶ λειμῶνων τῶν

χωρίων Κουτσέλιου, Κατσικᾶς, Ἀνατολῆς, Πεδινῆς, Ἄγ, Ἰωάννου, Πρωτόπαπας. Οἱ λειμῶνες ἐνεφάνησαν πρὸ τῆς κοπῆς τὴν κάτωθι σύνθεσιν.

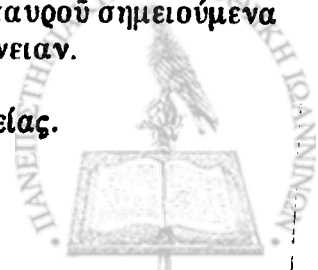
5.5	<i>Alopecurus Urticulatus</i>	Pers.	V
3.3	<i>Trifolium Subterraneum</i>	L.	V
2.2	<i>Bromus Mollis</i>	L	V
2.1	<i>Ranunculus Acer</i>	L	IV
1.1	<i>Tragopogon Pratensis</i>	L	IV
1.1	<i>Moenchia Mantica</i>	Bartl	IV
	(ἢ <i>Stellaria Mantica</i> , <i>Gerastium m torn</i>)		
1.2	<i>Trifolium Nigrescens</i>	VIV	IV
1.2	<i>Trifolium Resupinatum</i>	L	III
1.1	<i>Trifolium Patens</i>	Schreb	II
1.1	<i>Rumex Pulcher</i>	L	III
1.1	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	L	IV
1.1	<i>Ranunculus Sardous</i>	Crantz	III
1.1	<i>Lolium Perenne</i>	L	III
1.1	<i>Plantago Lanceolata</i>	L	IV
1.1	<i>Taraxacum Officinale</i>	Wiggers	IV
2.2	<i>Cynodon Dactylon</i>	Rich	V
1.1	<i>Daucus Carota</i>	L	II
1.1	<i>Agrostis Alba</i>	L	III
1.1	<i>Potentilla Reptans</i>	L	II
1.1	<i>Cichorium Intybus</i>	L	IV
+ 1	<i>Caudinia Fragilis</i>	PB	III
+ 2	<i>Digitaria Sanguinalis</i>	SCOP.	II
+ 1	<i>Ononis Spinosa</i>	L	II
+ 1	<i>Rumex Crispus</i>	L	II
+ 1	<i>Holcus Lanatus</i>		II
+ 1	<i>Mentha Rulegium</i>	L. Var. <i>Snbto mentella</i>	H. Br.
+ 1	<i>Brunella Alba</i>	Pall	I
+ 1	<i>Hordeum Maritimum</i>	With	II
+ 1	<i>Colchicum Autumnale</i>	L	I
+ 1	<i>Verbascum Blataria</i>	L	I
+ 1	<i>Galium Verum</i>	L	I
+ 1	<i>Verbena Officinalis</i>		I
+ 1	<i>Trifolium Fragiferum</i>	L	I
+ 1	<i>Crepis Setosa</i>	Poem ἢ <i>Barkhausia Setosa</i>	C.C
+ 1	<i>Pulicaria Dysenterica</i>	Caertn (<i>Inula Dysenterica</i>)	L
+ 1	<i>Trifolium Campestre</i>	(Schrel) ἢ <i>Tr. Agrarium</i>	C.C
+ 1	<i>Oenanthe Media</i>	Cris	I
+ 1	<i>Cyperus Longus</i>	L	I
+ 1	<i>Trifolium Repens</i>	L	I

Σημειώσεις:

Οἱ ἀριθμοὶ τῆς πρώτης στήλης δεικνύουν τὸν βαθμὸν κυριαρχίας τοῦ εἶδους. Ἡ κλίμαξ τῆς κυριαρχίας ἔχει ὡς ἀκολουθίως: Τὰ διὰ σταυροῦ σημειούμενα φυτὰ χαρακτηρίζονται ὡς σπάνια εἰς τὴν μελετηθεῖσαν ἐπιφάνειαν.

1= Ἀσθενὴς κυριαρχία

2= κάλυψις τουλάχιστον 1/20 τῆς μελετουμένης ἐπιφάνειας.

3=κάλυψις τουλάχιστον ἐπὶ τοῦ ἡμίσεως τῆς μελετουμένης ἐπιφαν.

4= » » ἀπὸ 1)2 ἕως 3)4 μελετ. ἐπιφανείας.

5= » ἄνω τῶν 3)4 » »

Ἡ δευτέρα στήλη δεικνύει τὸν βαθμὸν τῆς κοινωνικότητος

1=Εἶδη μεμονωμένα 5=εἶδη κατὰ πληθυσμούς.

Ἡ ἐκ δεξιῶν στήλη τῶν λατινικῶν ἀριθμῶν δεικνύει τὴν παρουσίαν τῶν εἰδῶν ὡς κάτωθι:

I = Εἶδη σημειωθέντα ἀπὸ 1—20⁰), ἐπὶ τοῦ συνολ. ἀρ. καταμετρήσεων (45), II = 20—40⁰), III = 40—60⁰), IV = 60—80⁰), V = 80—100⁰).

Ὡς ἐμφαίνηται ἐκ τῆς φυτοκοινωνιολογικῆς συνθέσεως, τὸ πλεῖστον τῶν κυριαρχούντων εἰς τὸν λιμῶνα φυτῶν ἀνήκουν εἰς τὰ θερόφυτα. Τὰ πολυετῆ ἀντιπτεσωπεύονται εἰς μικρὸν ποσοστὸν, ὀλίγα δὲ ἐξ αὐτῶν παρέχουν καλῆς ποιότητος χόρτον.

Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΛΕΙΜΩΝΟΣ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΕΠΟΧΑΣ

Προχειμερινὴ ἐμφάνισις.

Μετὰ τὰς πρώτας φθινοπωρινὰς βροχὰς ἀρχίζει ἡ βλάστησις τῶν θεροφύτων ἅτινα σχηματίζουν ἐξαιρετικὸν γλωροτάπητα ὑψηλῆς θρεπτικῆς ἀξίας. Ἐπικρατοῦν τὰ φυτὰ: *Alopecurus Urticulatus*, *Trifolium Subterraneum* καὶ *Bromus Mollis*· τὰ λοιπὰ θερόφυτα μόλις διακρίνονται.

Ἑαρινὴ ἐμφάνισις.

Τὸ *Trifolium Subterraneum* παρουσιάζεται ὡς ὑπόστρωμα, ἐνῶ τὰ ὡς ἄνω ἀγροστώδη κυριαρχοῦν εἰσέτι. Ἦδη ἀρχίζουν νὰ ἀναπτύσσωνται καὶ τὰ λοιπὰ ἀγροστώδη, ψυχανθῆ διάφορα καὶ ἡ φυτοκοινωνία παρουσιάζεται εἰς πλήρη ἀνάπτυξιν κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαΐου.

Θερινὴ ἐμφάνισις.

Μετὰ τὴν κοπὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διακρίνεται σαφῶς ἐν ἑλαφρὸν στρώμα σπόρων θεροφύτων. Τὸ *Cynodon Dactylon*, *Cichorium Inthibus* ὡς καὶ τινὰ ζιζάνια ἀποτελοῦν τὸν γλωροτάπητα τοῦ θέρους.

Ἐκ τῶν λεπτομερῶν καταμετρήσεων ἅτινας ἐνεργήσαμεν εἰς τὸ Ἴδρυμα ὡς καὶ εἰς ἕτερα κοφτολείβαδα τοῦ λεκανοπεδίου, ὁμοίων ἐδαφολογικῶν συνθηκῶν ἐπὶ ἐνὸς μήκους 25 χιλιομ., φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ φυτοκοινωνίας τοῦ *Alopecurus Urticulatus* μὲ *Trifolium Subterraneum*.

Ἡ φυτοκοινωνία προσαρμύζεται εἰς κοφτολείβαδα μὲ ὑψηλὴν χειμερινὴν στάθμην ὕδατος μὲ PH 6 ἕως 7 καὶ ἐπὶ ὑψομέτρου 400—500 μέτρων. Καταμετρήσεις εἰς χαμηλότερον ἢ μεγαλύτερον ὑψόμετρον δὲν ἐνεργήθησαν.

ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΒΟΤΑΝΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΛΕΙΜΩΝΩΝ ΤΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ ποσοτικὴ βοτανικὴ ἀνάλυσις ἐνεργήθη ἐπὶ ἐκτάσεως 80 στρεμμάτων ἢ τοι ἐπὶ 8 τεμαχίων τῶν 10 στρεμμάτων. Τὰ τεμάχια ἐλήφθησαν τυχαίως. Ἐπὶ ἐκάστου τεμαχίου ἐνεργήθησαν 6 λεπτομερεῖς καταμετρήσεις ἐπὶ ἐπιφανείας ἐνὸς τετραγωνικοῦ μέτρου. Τὰ συνολικὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀναλύσεων ἔχουσι ὡς ἐξῆς: Ἀγροστώδη 50,4⁰), Ψυχανθῆ 32,9⁰), διάφορα 16,7⁰).

Κατωτέρω παραθέτομεν πίνακα ποσοτικῆς βοτανικῆς ἀναλύσεως κατὰ εἶδη φυτῶν τῶν ὡς ἄνω λειμῶνων,

Ποσοτική βοτανική ανάλυσις φυσικῶν λειμώνων κατὰ εἶδη φυτῶν

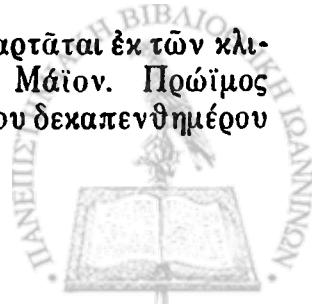
Εἶδη φυτῶν	%) ὡς πρὸς τὸ σύνολ. τῶν εἰδῶν	%) ὡς πρὸς τὴν κατηγορίαν
Α'.—'Αγροστώδη		
<i>Alopecurus Urticulatus</i>	16,5	32,7
<i>Bromus Mollis</i>	15,2	30,1
<i>Agrostis Alba</i>	6,9	13,6
<i>Lolium Perenne</i>	4,4	8,8
<i>Anthoxanthum Odoratum</i>	3,7	7,4
<i>Cynodon Dactylon</i>	1,5	3,0
<i>Holcus Lanatus</i>	1,3	2,6
Λοιπὰ ἀγροστώδη	0,9	1,8
Σύνολον	50,4	100
Β'.—Ψυχανθῆ		
<i>Trifolium Resupinatum</i>	14,7	44,6
» <i>Nigrescens</i>	10,6	32,2
» <i>Patens</i>	2,9	8,9
» <i>Subterraneum</i>	2,1	6,3
Λοιπὰ ψυχανθῆ	2,6	8
Σύνολον	32,9	100
Γ'.—Διάφορα		
<i>Ranunculus Acer</i>	4,1	24,6
<i>Tragopogon Pratensis</i>	3,9	23,2
<i>Ranunculus Sardous</i>	3,1	18,5
<i>Plantago Lanceolata</i>	2,3	13,6
<i>Taraxacum Officinale</i>	1,1	6,9
<i>Rumex Pulcher</i>	0,5	3,0
<i>Rumex Crispus</i>	0,4	2,4
<i>Daucus Carota</i>	0,3	1,8
Λοιπὰ διάφορα	1,0	6,0
Σύνολον	16,7	100

Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι ὁ λειμὼν παρουσιάζει καλὸν βαθμὸν ποιότητος δεδομένου ὅτι ἡ ἀναλογία ἀγροστωδῶν καὶ ψυχανθῶν εὐρίσκεται εἰς ἱκανοποιητικὸν ποσοστὸν (83,3) ἀπ' ἐτέρου τὰ διάφορα εἶδη εἶναι ἄρκετὰ περιορισμένα (16,7).

Ἄλλ' ὡς γνωστὸν ἡ ποιότης τοῦ συγκομιζομένου χόρτου ἐξαρτᾶται καὶ ἐξ ἐτέρων παραγόντων ἥτοι τῆς ἐγκαίρου κοπῆς καὶ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν αἰτινες ἐπικρατοῦν κατὰ τὴν περίοδον τῆς κοπῆς.

Διὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν πληρέστερον τὴν σημασίαν τῆς ἐγκαίρου κοπῆς κρίνομεν σκόπιμον νὰ περιγράψωμεν εἰς ποῖον στάδιον εὐρίσκεται ἕν ἕκαστον τῶν φυτῶν τοῦ λειμῶνος κατὰ τὴν κοπήν.

Ἡ ἡμερομηνία κοπῆς διὰ τὸ λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν κλιματολογικῶν καταστάσεων, αἰτινες ἐπικρατοῦν κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον. Πρώϊμος κοπή θεωρεῖται ἡ κοπή ἣτις πραγματοποιεῖται ἐντὸς τοῦ πρώτου δεκαπενθημέρου

του Μαΐου. Μέση πρωϊμότης από 15η μέχρι 25η Μαΐου και ὕψιμος πέραν τῆς 26ης Μαΐου.

Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν παρατιθέντων μετεωρολογικῶν στοιχείων, ὁ Μάϊος παρουσιάζει συχνὰς βροχὰς μικρῆς διαρκείας, αἵτινες ἐμποδίζουν τὴν ἔγκαιρον κοπὴν τῶν λειμώνων.

Εἰς τὸ Ἴδρυμα ἐκ τῶν δεδομένων μέχρι σήμερον ἡ κοπὴ τῶν λειμώνων πραγματοποιεῖται συνήθως τὸ 2ον 15θήμερον τοῦ Μαΐου ἢτοι θεωρεῖται μᾶλλον ὄψιμος.

Κατάστασις τῶν φυτῶν κατὰ τὴν κοπὴν:

Α'. Ἀγροστώδη

Ὁ *Alopecurus Urticulatus* φυτὸν ἐτήσιον, παρουσιάζεται εἰς κατάστασιν πλήρους ὠριμάνσεως. Πολλοὶ σπόροι ἔχουν ἤδη πέσει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ ὕψος τοῦ φυτοῦ κυμαίνεται ἀπὸ 20 ἕως 40 ἐκ. ἀναλόγως τῶν εὐνοϊκῶν ἢ μὴ συνθηκῶν. Ἐπειδὴ συγκομίζεται εἰς πλήρη ὠρίμανσιν ἡ θρεπτικὴ τοῦ ἀξία μειοῦται σοβαρῶς.

Ὁ *Bromus Mollis*, φυτὸν ἐτήσιον, εὐρίσκεται ἐν ὠριμάνσει. Οἱ σπόροι τοῦ ὅμως δὲν ἔχουν ἀρχίσει νὰ πίπτουν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ ὕψος τῶν φυτῶν κυμαίνεται ἀπὸ 35 ἕως 60 ἐκ. ἀναλόγως τῶν εὐνοϊκῶν ἢ μὴ συνθηκῶν. Ἡ θρεπτικὴ ἀξία καὶ τοῦ φυτοῦ τούτου μειοῦται σοβαρῶς.

Ἡ *Agrostis Alba*, φυτὸν πολυετές, εὐρίσκεται ἐν ἀνθήσει. Τὸ ὕψος τῆς κυμαίνεται ἀπὸ 50 ἕως 70 ἐκ. Ἡ θρεπτικὴ τοῦ ἀξία καλὴ.

Τὸ *Lolium Perente*, φυτὸν πολυετές ἐν ἀνθήσει. Τὸ ὕψος τοῦ κυμαίνεται ἀπὸ 45 ἕως 70 ἐκ. ἀναλόγως τῶν εὐνοϊκῶν μὴ συνθηκῶν. Ἡ θρεπτικὴ τοῦ ἀξία ἀρκετὰ καλὴ.

Τὸ *Anthoxanthum Odoratum* πρὸς τὸ πέρασ τῆς ἀνθήσεως. Τὸ ὕψος τοῦ κυμαίνεται ἀπὸ 45 ἕως 65 ἐκ. Μέσης θρεπτικῆς ἀξίας.

Τὸ *Cynodon Dactylon* εὐρίσκεται εἰς πώδη κατάστασιν ὡς ὑπόστρωμα. Συνήθως μικρὰ ποσότης τοῦ φυτοῦ λαμβάνεται κατὰ τὴν κοπὴν λόγῳ τῆς ἐρπούσης βλαστήσεώς του.

Ἡ θρεπτικὴ τοῦ ἀξία ἱκανοποιητικὴ.

Ὁ *Holcus Lanatus* ἐν ἀνθήσει. Τὸ ὕψος τοῦ κυμαίνεται ἀπὸ 45 ἕως 70 ἐκ. Ἡ θρεπτικὴ ἀξία μετρία.

Ἡ *Digitaria Sanguinalis* εἰς πώδη κατάστασιν εἰσέτι. Ἡ θρεπτικὴ τῆς ἀξία καλὴ.

Ἐκ τῆς ὡς ἄνω περιγραφῆς ἐμφαίνεται διὰ τὰ ἀγροστώδη *Alopecurus Urticulatus* καὶ *Bromus Mollis* ἅτινα ἀντιπροσωπεύουσι ποσοτικῶς τὰ 62,8% τῆς ὡς ἄνω κατηγορίας καὶ τὰ 31,7 τοῦ συνόλου εὐρίσκονται ἐν ὠριμάνσει καὶ συντελοῦν εἰς τὴν μείωσιν τῆς ποιότητος τοῦ συγκομιζομένου χόρτου.

Β' ψυχανθῆ

Τὸ *Trifolium Resupinatum* εἰς πλήρη ἄνθησιν. Τὸ ὕψος τοῦ κυμαίνεται ἀπὸ 30 ἕως 50 ἐκ. Ἡ θρεπτικὴ τοῦ ἀξία καλὴ.

Τὸ *Trifolium Nigrescens* εἰς ἔναρξιν ὠριμάνσεως. Τὸ ὕψος τοῦ κυμαίνεται 25 ἕως 45 ἐκ. Ἡ θρεπτικὴ τοῦ ἀξία καλὴ.

Τὸ *Trifolium Patens* εἰς ἔναρξιν ὠριμάνσεως. Τὸ ὕψος τοῦ κυμαίνεται 25 ἕως 40 ἐκ. Ἡ θρεπτικὴ τοῦ ἀξία καλὴ.

Τὸ *Trifolium Subterraneum* εἰς κατάστασιν ὠριμάνσεως. Οἱ σπόροι τοῦ ἔχουν ἤδη εἰσέλθει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐπειδὴ εὐρίσκεται ὡς ὑπόστρωμα. Ὀλίγη ποσότης συγκομίζεται κατὰ τὴν κοπὴν. Θρεπτικὴ ἀξία τοῦ συγκομιζομένου καλὴ.

Τὸ *Trifolium Repens* ἐν ἀνθήσει ὡς ὑπόστρωμα, τὸ ὕψος του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 20 ἐκ. Ἡ θρεπτικὴ του ἀξία ἀρίστη.

Ἐκ τῆς ἄνω περιγραφῆς ἐμφαίνεται ὅτι τὰ ψυχανθῆ συγκομίζονται εἰς καλὴν κατάστασιν. Ἐπειδὴ ποσοτικῶς καταλαμβάνουν τὸ 1)³ περίπου τοῦ συνόλου συντελοῦν κατὰ πολὺ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ποιότητος, ὥστε νὰ παρουσιάζεται τελικῶς ὡς τὸ χόρτον τοῦ λειμῶνος ὡς μετρίας ἕως καλῆς ποιότητος. Διὰ τὸν ὡς ἄνω λόγον ἐπιδιώκεται πάντοτε εἰς τὸν λειμῶνα νὰ αὐξάνεται κατὰ τὸ δυνατὸν ἢ ἀναλογία τῶν ψυχανθῶν, εἰς βάρους τῶν ἀγροστωδῶν.

Τὰ διάφορα εἶδη:

Ὁ *Tragopogon Pratensis* εὐρίσκεται εἰς ἔναρξιν ὠριμάνσεως. Τὸ ὕψος του κυμαίνεται ἀπὸ 35 ἕως 50 ἐκ.

Ὁ *Ranunculus Acer* καὶ *Ranunculus Sardous* εἰς πλήρη ὠριμανσιν. Τὸ ὕψος των κυμαίνεται ἀπὸ 45 ἕως 60 ἐκ. Πολλοὶ τῶν σπόρων ἔχουσι διασκορπισθῆ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Plantago Lanceolata εἰς στάδιον προκεχωρημένης ὠριμάνσεως, ὕψος 30 ἕως 50 ἐκ.

Taraxacum Officinale εἰς στάδιον ὠριμάνσεως. Τὸ ὕψος του κυμαίνεται ἀπὸ 20—30 ἐκ.

Rumex Pulcher καὶ *Rumex Crispus* εἰς ὠριμανσιν τῶν σπόρων. Τὸ ὕψος των κυμαίνεται ἀπὸ 45—70 ἐκ.

Daucus Carota εἰς πώδη εἰσέτι κατάστασιν ἄνευ ἐκπτύξεως ἀνθέων, ὕψος 40—50 ἐκ.

Moenchia Mantica Bartl (*Stelaria Mantica*) πρὸς ὠριμανσιν τῶν σπόρων. Τὸ ὕψος κυμαίνεται ἀπὸ 40 ἕως 50 ἐκ.

Potentilla Reptans. Εἰς ἔναρξιν ἀνθήσεως μὲ ἔρπουσαν βλάστησιν.

Crepis Setosa (*Barkhausia Setosa*). Πρὸς ἔναρξιν ἀνθήσεως. Ὑψος 40 ἕως 50 ἐκ.

Ἄπαντα τὰ ὡς ἄνω περιγραφέντα ὡς «διάφορα εἶδη» θεωροῦνται μικρᾶς θρεπτικῆς ἀξίας καὶ ἐπιδιώκεται πάντοτε ἡ μείωσις τοῦ ποσοστοῦ των.

Κλιματολογικαὶ συνθῆκαι κατὰ τὴν κοπὴν:

Ἐκ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρουν παρουσιάζουν αἱ ἡμέραι βροχῆς. Ὡς γνωστὸν ἵνα ἐπιτευχθῆ συγκομιδὴ χόρτου ἀρίστης ποιότητος δέον ὕπως κατὰ τὴν κοπὴν ἐπικρατοῦν εὐνοϊκαὶ συνθῆκαι (ἡλιοφάνεια, ἄνεμος).

Ὁ μὴν Μάιος κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν παρουσίασε τὰς κάτωθι ἡμέρας βροχῆς ἀνὰ δεκαήμερον.

1ον δεκαήμερον	ἡμέραι βροχῆς	4,3
2ον	»	4,6
3ον	»	3,9

Ἐκ τῶν ἄνω στοιχείων ἐμφαίνεται ὅτι ὑφίσταται πρόβλημα κατὰ τὴν κοπὴν δεδομένου ὅτι αἱ ἡμέραι βροχῆς κατανέμονται κανονικῶς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ μηνός.

Ἐλαφρὰ μείωσις σημειοῦται κατὰ τὸ 3ον δεκαήμερον.

Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι κατὰ τὸ 3ον δεκαήμερον αὐξάνεται αἰσθητῶς καὶ ἡ μέση θερμοκρασία ἀέρος. Οὕτω ἐξηγεῖται τὸ φαινόμενον ὅτι οἱ κάτοχοι μεγάλης ἐκτάσεως φυσικῶν λειμῶνων ἐνεργοῦν τὴν κοπὴν συνήθως κατὰ τὸ 3ον δεκαήμερον, τὸ δὲ χόρτον θυμωνιάζεται ἀναγκαστικῶς. Ἀπ' ἐναντίας οἱ ἰδιοκτῆται τῶν μικρῶν λειμῶνων δυνατὸν νὰ θερίσουν τὸ 2ον δεκαήμερον Μαΐου ἐκμεταλλεῦμενοι τὰ μεταξὺ τῶν βροχῶν μικροδιαστήματα καλοκαιρίας.

Η ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΟΖΩ-Ι-ΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ

α) Βόσκησις

Ἡ συνεχὴς χειμερινὴ βόσκησις τῶν λειμώνων ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν προβάτων δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς εἰς τῶν συντελεστῶν διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ περιγραφέντος τύπου.

Πράγματι τὰ φυτὰ μὲ ὑψηλὸν ἴδια στέλεχος, ἅτινα στεροῦνται πλουσίου βασικοῦ φυλλώματος, δὲν λαμβάνουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναπτυχθοῦν συνεπεία τῆς συνεχοῦς βοσκίσεως. Ἐξ ἄλλου τὸ διαρκὲς πάτημα τῶν ζώων πιέζει τὸ ἔδαφος ὑπερβολικά. Ἡ βαρεία σύστασις τῶν ἐδαφῶν καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ὑγρασία ἐπιδεινώνουν τὴν κατάστασιν. Οὕτω τὰ διαθέτονα βαθὺ ριζικὸν σύστημα φυτὰ, ὡς καὶ ριζώματα, στεροῦνται τοῦ ἀπαιτουμένου ἀερισμοῦ τῶν ριζῶν μὲ συνέπειαν τὴν βαθμιαίαν ἐξαφάνισίν των. Διὰ τὸν ὡς ἄνω λόγον εἰς τὸν λειμῶνα τὰ πολυετῆ φυτὰ ἀντιπροσωπεύουν μικρὸν ποσοστὸν τοῦ συνόλου.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ βόσκησις ἐμπλουτίζει τὸν λειμῶνα κατὰ κύριον λόγον μὲ ἄζωτον τὸ ὁποῖον εὐνοεῖ τὰ ἀγροστώδη μὲ φυσικὸν ἐπακόλουθον τὴν διατήρησίν των εἰς ὑψηλότερα πάντοτε ποσοστὰ ἔναντι τῶν δύο ἐτέρων κατηγοριῶν.

β) θερισμὸς

Ὁ θερισμὸς εἶναι ὁ ἕτερος βασικὸς συντελεστὴς διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ περιγραφέντος τύπου. Πράγματι ὁ θερισμὸς εὕρισκει τὰ εἶδη τῶν φυτῶν εἰς διάφορα στάδια βλαστίσεως. Πολλὰ τῶν φυτῶν ἴδια τὰ θερόφυτα ἔχουν ἤδη ὠριμάσει τοὺς σπόρους των, δι' ὃ καὶ ἐπικρατοῦν. Πολλὰ φυτὰ ὅμως εὕρισκόμενα εἰς κατάστασιν ἐνάρξεως ἀνθήσεως τείνουν πρὸς ἐξαφανισμόν. Ἐν τούτοις τινὰ τῶν ἐτησίων φυτῶν εὕρισκόμενα εἰσέτι εἰς προκεχωρημένην ἀνθησιν ἔχουν ἤδη σχηματίσει εἰς μικρὸν ποσοστὸν σπόρους ἐξασφαλίζοντα κατὰ κάποιον τρόπον τὴν διαιωνισίν των. Τὰ πολυετῆ ἔξ ἄλλου φυτὰ ἅτινα παρουσιάζουν μετὰ τὸν θερισμὸν μερικὴν ἀναβλάστησιν ὡς καὶ τινα, μὴ ἀναζητούμενα ὑπὸ τῶν προβάτων κατὰ τὴν βοσκὴν τῶν λειμώνων μετὰ τὸν θερισμὸν, διαιωνίζονται σταθερῶς.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἐπίδρασις τῆς βαθείας κοπῆς ἥτις ἐφαρμόζεται συνήθως κατὰ τὸν θερισμὸν συντελεῖ εἰς τὸν περιορισμὸν πολλῶν ἐκ τῶν πολυετῶν φυτῶν.

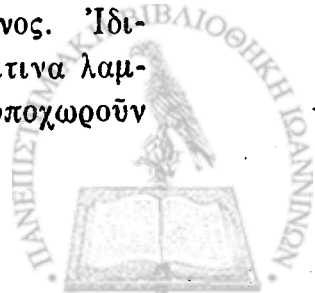
Διὰ τοὺς ὡς ἄνω λόγους οἱ φυσικοὶ λειμῶνες παρουσιάζουν συνήθως περιορισμένον ἀριθμὸν βοτανικῶν εἰδῶν.

ΑΙ ΒΕΛΤΙΩΤΙΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΛΕΙΜΩΝΩΝ

α) Λιπάνσεις

Αἱ λιπάνσεις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιφέρουν τοιαύτας μεταβολὰς ἐπὶ τῆς φυτοκοινωνίας ὥστε τελικῶς νὰ διαταραχθῇ ἡ ἰσοροπία συνθέσεως τῶν διαφόρων κατηγοριῶν.

Ἄζωτον Τὸ ἄζωτον εἶναι ὁ δυναμικὸς παράγων διαταράξεως τῆς συνθέσεως τῆς χλωρίδος. Ἡ ἐπίδρασις του εἶναι ταχεῖα καὶ ἔντονος. Ἀμα τῇ προσθήκῃ ἄζωτου τὰ ἀγροστώδη λαμβάνουν βαθύτερον χρωματισμόν, ἀναπτύσσουν στέληκα καὶ φύλλωμα μεγαλύτερον καὶ ἀρχίζουν νὰ ἐπικρατοῦν τοῦ λειμῶνος. Ἰδιαιτέρως εὐνοεῖται ὁ *Alopecurus Urriculatus* καὶ ὁ *Bromus Mollis* ἅτινα λαμβάνουν καὶ τὸ μέγιστον δυνατὸν ὕψος κατὰ τὴν κοπὴν. Τὰ ψυχανθῆ ὑποχωροῦν

σημαντικῶς καὶ κατέρχονται συνήθως κάτω τοῦ 10⁰/₀. Τὰ διάφορα εἶδη σημειοῦν ἑλαφρῶν μείωσιν. Τὰ ὡς ἄνω φαινόμενα παρατηροῦνται ὅταν προστίθεται κατ' ἔτος εἰς τὸν λειμῶνα ἄζωτουχος λίπανσις (4—6 μονάδων).

Ἡ ἐπικράτησις τῶν ὡς ἄνω εἰδῶν ἀγροστοιδῶν συνεπεία τῆς ἄζωτούχου λιπάνσεως ἐπιφέρει δυσμενῆ ἀποτελέσματα εἰς τὴν ποιότητα τοῦ χόρτου δεδομένου ὅτι τὰ ἐπικρατέστερα εἶδη τούτων, ὡς ἐλέχθη, θερίζονται εἰς προκεχωρημένον στάδιον ὠριμάνσεως. Ἡ ποσοτικὴ αὐξήσις τοῦ χόρτου δὲν εἶναι σημαντικὴ. Συνήθως παρατηρήσαμεν αὐξήσεις 15—20⁰/₀, διὰ προσθήκης 6 μονάδων ἄζωτου κατὰ στρέμμα.

Τὸ οικονομικὸν ὄφελος ἀποτέλεσμα ἐκ τῆς προσθήκης ἄζωτούχου λιπάνσεως φέρεται ὡς ἀρνητικόν.

Φώσφορος Ἡ προσθήκη φωσφορικοῦ ὀξέως εὐνοεῖ τὴν ποσοτικὴν αὐξήσιν τῶν ψυχανθῶν εἰς βάρος τῶν ἀγροστοιδῶν ὡς καὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν καὶ συντελεῖ πολὺ εἰς τὴν ποιοτικὴν βελτίωσιν τοῦ χόρτου. Παρατηρήσαμεν ὅτι προσθήκη κατ' ἔτος 40 γλγ. 0—16—0 κατὰ στρέμμα συντελεῖ εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς ἀναλογίας τῶν ψυχανθῶν.

Ἰδιαιτέρως εὐνοεῖται τὸ *Trifolium Resupinatum* καὶ *Trifolium Patens*. Διαφορὰ εἰς τὰς ἀποδόσεις δὲν παρατηρήθη. Ὅθεν ἡ προσθήκη φωσφόρου, ποιοτικὴν μόνον βελτίωσιν τοῦ χόρτου ἐπιφέρει.

Κάλλιον οὐδεμία μεταβολὴ παρατηρήθη ἐκ τῆς προσθήκης καλλίου εἰς τὸν λειμῶνα.

β) Ἀρδεύσεις—στραγγίσεις

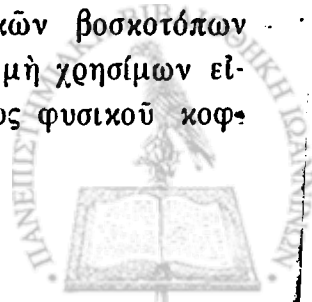
Αἱ ἐνεργηθεῖσαι δοκιμαὶ ἀρδεύσεως φυσικῶν λειμῶνων οὐδὲν θετικὸν ἀποτέλεσμα ἔσχον. Οὕτω μετὰ τὴν κοπὴν ἐνεργήθησαν ἀρδεύσεις ἀνὰ δεκαήμερον καὶ εἰς ποσότητα 80 μ3 κατὰ στρέμμα. Τὰ πολυετῆ φυτὰ ἠυνοήθησαν ἐκ τοῦ ὕδατος καὶ παρουσίασαν ἀναβλάστησιν σημαντικὴν, λόγῳ ὅμως τοῦ μικροῦ τῶν ποσοστοῦ ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς γλωρίδος ἢ ἀναβλάστησις ἐθεωρήθη ἄνευ θετικῆς ἀξίας. Αἱ συνεχισθεῖσαι καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἀρδεύσεις ἐπέφερον αὐξήσιν τοῦ ποσοστοῦ τῶν διαφόρων εἰδῶν εἰς βάρος τῶν ψυχανθῶν καὶ ἀγροστοιδῶν. Ὅθεν αἱ ἀρδεύσεις τοῦ φυσικοῦ λειμῶνος ἀπεδείχθησαν οικονομικῶς ἀσύμφοροι.

Ἐξ ἄλλου κατὰ παρατηρήσεις μας τοῦ προηγουμένου ἔτους ἐπὶ τῶν ἀποδόσεων τῶν φυσικῶν λειμῶνων εἰς τμήμα τοῦ λεκανοπεδίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει ἤδη ἀποπερατωθῆ τὸ ἀποστραγγιστικὸν δίκτυον, διεπιστώθη ὅτι αὗται ἐμειώθησαν σημαντικῶς, λόγῳ πτώσεως τῆς στάθμης τοῦ ὑπογείου ὕδατος. Ἡ πτώσις τῆς στάθμης συνετέλεσεν εἰς τὴν μείωσιν τῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους κυρίως κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον, οἵτινες εἶναι κρίσιμοι μῆνες διὰ τὴν χορτοπαραγωγὴν. Ἦτοι ἡ στράγγισις ἐπιδρᾷ δυσμενῶς ἐπὶ τῶν ἀποδόσεων τοῦ φυσικοῦ λειμῶνος.

Ἡ χρησιμοποίησις διαφόρων μεταπλασμάτων πρὸς βελτίωσιν τοῦ ἐδάφους ἦτοι ἀσβέστου, κόνεως ἀσβεστολίθου, τόφφου, γύψου, κόπρου, οὐδεμίαν διαφορὰν παρουσίασεν ἀπὸ τοὺς μάρτυρας. Ἦτοι ἡ ἑλαφρὰ ὀξύτης τοῦ ἐδάφους δὲν ἔχει δυσμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς χορτοπαραγωγῆς.

Η ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΙΣ ΖΙΖΑΝΙΟΚΤΟΝΩΝ

Τὰ ζιζανιοκτόνα ὡς γνωστὸν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν φυσικῶν βοσκοτόπων πρὸς βελτίωσιν τῆς γλωρίδος διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν διαφόρων μὴ χρησίμων εἰδῶν. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὁ τύπος τοῦ περιγραφέντος φυσικοῦ κοφ-

τολειβαδίου παρουσιάζει μικρόν ποσοστόν «διαφόρων ειδῶν» καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν συντρέχει εἰδικὸς λόγος καταπολεμήσεώς των. Αἱ ἐνεργηθεῖσαι δοκιμαὶ καταπολεμήσεως ζιζανίων διὰ ψεκασμοῦ ἐπιφέρουν μεγάλην αὔξησιν τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἀγροστωδῶν εἰς βᾶρος τῶν ψυχανθῶν καὶ διαφόρων ειδῶν. Ἡ περαιτέρω ὁμως αὔξεις τῶν ἀγροστωδῶν δὲν θεωρεῖται ἐπιβεβλημένη, ὡς συντελοῦσα εἰς τὴν μείωσιν τῆς ποιότητος τοῦ χόρτου λόγῳ ὑπεροχῆς τῶν *Alopecurus Urticatus* καὶ *Bromus Mollis* ἅτινα εὐρίσκονται ὡς ἐλέχθη εἰς στάδιον ὠριμάνσεως κατὰ τὴν κοπὴν.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἐκτεθέντων ἐμφαίνεται ὅτι ὁ τύπος τῶν φυσικῶν λειμῶνων τοῦ λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων ἐδημιουργήθη ἐκ τῶν ἐδαφολογικῶν καὶ κλιματολογικῶν καταστάσεων τοῦ λεκανοπεδίου ὡς καὶ τοῦ τρόπου ἐκμεταλλεύσεως αὐτοῦ. Ὁ κυριώτερος συντελεστὴς τῶν καλῶν ἀποδόσεων ἀπεδείχθη ἡ ὑψηλὴ στάθμη τοῦ ὑπογείου ὕδατος καὶ αἱ ἱκανοποιητικαὶ βροχοπτώσεις τοῦ Ἀπριλίου—Μαΐου, οὐδὲν δὲ τῶν ἐφημεροσθέντων μέσων πρὸς αὔξησιν ἀποδόσεων ἀπεδείχθη οἰκονομικῶς συμφέρον.

Ὅθεν κατ' ἀρχὴν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων καθίσταται ἐπιβεβλημένη ἡ ἀναστροφή τῶν φυσικῶν λειμῶνων καὶ ἡ ἀπόδοσίς των εἰς τὴν καλλιέργειαν.

Τὸ προτεινόμενον καλλιεργητικὸν σύστημα διὰ τὰ ὡς ἄνω ἐδάφη, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς μεγάλης ἐλλείψεως εἰς τὴν περιοχὴν χονδροειδῶν τροφῶν ἕως καὶ τῆς μελλοντικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀγελαδοτροφίας, δεόν νὰ βασίζεται εἰς τὴν σανοπαραγωγὴν. Ἐκ τῶν μέχρι σήμερον πειραματικῶν δεδομένων τοῦ Ἰδρύματος ἀπεδείχθη ὅτι μεγάλην ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν αἱ ἐτήσιοι καλλιέργεια τοῦ τριφυλλίου τῆς Περσίας, τὸ ὁποῖον συναντᾶται καὶ εἰς τοὺς φυσικοὺς λειμῶνας, ὡς αὐτοφυῆς, ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου δι' ἐνσίρωσιν ὡς καὶ παραγωγὴν χλωροῦ καὶ καρποῦ, καὶ ἡ κτηνοτροφικὴ κράμβη.

Ὡσαύτως οἱ διφυτικοὶ τεχνητοὶ λειμῶνες τριφυλλίου ἔρποντος μετὰ Φεστούκης τῆς καλαμοειδοῦς τετραετοῦς διαρκείας. Ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω διφυτικοῦ λειμῶνος ἀπεδείχθη ὅτι αἱ ἀρδεύσεις καὶ λιπάνσεις πολλαπλασιάζουν τὰς ἀποδόσεις.

Ἡ διατήρησις των ὁμως πέραν τῆς τετραετίας ἐπιφέρει σημεῖα ὑποβαθμιζομένου μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐπαναφορὰν σὺν τῷ χρόνῳ τῆς περιγραφείσης φυτοκοινωνίας τῶν φυσικῶν λειμῶνων.

Τὸ προτεινόμενον καλλιεργητικὸν σύστημα εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θέλει συντελέσει θετικῶς εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς γονιμότητος τῶν ἐδαφῶν καὶ τὴν σημαντικὴν αὔξησιν τῶν στρεμματικῶν ἀποδόσεων.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΟΥΡΛΑ, Παιδαγωγού

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ* ΩΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΑΙ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ

Ὁ Ἴπποκράτης ἀντιπροσωπεύει τὴν χρυσὴν
περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς Ἱατρικῆς Ἐπιστήμης
Siegerist

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ «ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΙ» (*)

Νέα διαίρεσις, τιτλοποιήσις κεφαλαίων καὶ ἐλευθέρως
μετρικὴ ἀπόδοσις ὁλοκλήρου τοῦ ἀρχαίου Κειμένου

ὑπὸ ΒΑΣ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Ἱατροῦ Ἀκτινολόγου

Χρόνος-καιρός, ρυθμὸς καὶ ἀτμόσφαιρα Ἱατρικῆ.
Γιατρέ, στὴν πράξη πρόσεξτε, βαθειὰ μὲ λογικὴ.
Ὁ χρόνος ὅλο τρέχει κι' ἔχει πάντα καὶ τὸν καλὸ καὶ τὸν καλὸ καιρό.
Καιροὶ γυρνοῦν στὸν χρόνο μ' αἰτίες κι' εὐκαιρίες γι' ἄρρωστο καὶ
[γιατρό.

1

- 1 Ὁ χρόνος ἔχει τοὺς καιροὺς μ' αἰτίες καὶ εὐκαιρίες·
κι' αὐτὲς γυρνοῦν μέσ' στοὺς καιροὺς καὶ βιάζονται στὸ χρόνο.
Ὁ χρόνος φέρνει γιατριά· φέρνουν κι' οἱ συγκαίριες.
Πρέπ' αὐτὰ καλὰ νὰ μάθης! Καὶ θὰ γιατρεύης μόνο.
5 Ἄν δὲν προσέχης λογισμοὺς, ἀλλ' ὅσα σὺ θὰ βγάλῃς
στὴν πράξη σου, μὲ λογικὴ καὶ δίχως ν' ἀμφιβάλῃς

2

Ἱπποκρατικὸς ὀρισμὸς τῆς λογικῆς.

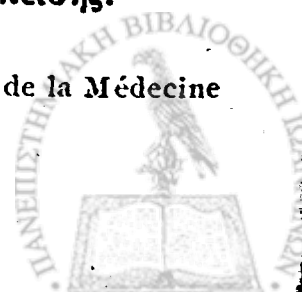
- Καὶ λογικὴ λοιπὸν θὰ πῆ σὲ τάξη νὰ τὰ στήσης,
ὅσα θυμᾶσαι κι' ἔλαβες, ἀπ' ὅλες τὶς αἰσθήσεις.
Κι' αὐτὰ στὴ φαντασία σου καλὰ ν' ἀπεικονίσῃς·
10 κι' ὕστερα τὶς εἰκόνες σου στὴν κρίση ν' ὀδηγήσῃς.
Πῶς, πότε - κι' εἰδικὰ νὰ κρίνῃ, συγκρίνῃ κι' ἐγκρίνῃ.
Βαθὺ νὰ βάλῃ νόημα, παντοτεινὸ νὰ μείνῃ.

3

Κι' ἀπὸ τὸ ἓνα, κι' ἀπὸ τὴ μιὰ περίπτωση, ἂν πρωταρχίσῃς·
Μεθοδικὰ καὶ δυνατὰ νὰ προχωρήσῃς καὶ δυνατὰ νὰ πείσῃς.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 6 ἰδ.

* Ἀνεκοινώθη εἰς τὸ XVII Congrès International d' Histoire de la Médecine
Athènes - Cos, 4-14 Septembre 1960.

- Ἐγκρίνω καὶ τὴ σκέψη π' ἀρχίζει ἀπὸ συμπτώσεις·
 ἀρκεῖ ἀπ' τὰ συμπτώματα μιὰ μέθοδο νὰ στρώσης.
 15 Πρέπει μὲ κάτι θετικὸ καὶ φωτεινὸ ν' ἀρχίσῃς·
 δυνατὰ νὰ τὸ σκεφθῆς· δυνατὸ νὰ τὸ κρατήσης.
 Καὶ γιὰ καθένα ἔργο σου τοὺς ἄλλους νὰ τοὺς πείσης.

4

Τὴ Φύση πρόσεξε βαθειά, τῆς Φύσης τὶς κινήσεις.
 Τὴ Φύση ν' ἀντιγράψῃς.., μ' Αὐτὴ νὰ συντονίσῃς.

- Πρόσεξε τὶς μεταβολές, τὴ δύναμη τῆς Φύσης·
 τῆς Φύσης τὶς πολύμορφες, διδακτικὲς κινήσεις.
 20 Τὴ Φύση ἂν ἀντιγράψῃς, μ' Αὐτὴν ἂν συντονίσῃς.
 Τελικά, τονίζω, τρανὲς ἀλήθειες θὰ γνωρίσης.

5

Ἐπιπόλαια ἂν πῆς κι' ἂν ἐργασθῆς σὰν ἀμαθής, βαρεῖα θὰ ἐκτεθῆς.
 Κι' ἂν σὲ ἄρρωστο κάμῃς τὸ κακό, κακὰ γιὰτὶ καὶ νὰ μὴ πληρωθῆς;

- Ἐπιπόλαια τὰ ἔργα σου μὴ πλάσης, μὴ τὰ πῆς·
 θὰ κάμῃς κατάστασι βαρεῖα πολὺ καὶ θὰ ντραπῆς.
 Ἄλλ' ὅσοι ἔτ' ἐργάζονται, ἀνώδυνα καὶ πράττουν.
 25 Γιὰτὶ λοιπὸν εἶναι κακό, ἂν τὸ κακὸ εἰσπράτουν,
 ὅσοι ἀσκοῦν κακὴ Ἰατρικὴ; Τώρα τὰ πληρώνουν
 ἄθῳοι καὶ βαρειάρρωστοι, ὅσοι δὲν κατορθώνουν
 ν' ἀνθέξουν· γιὰτ' ἄπειρος γιὰτρός δὲν θὰ βοηθήσῃ.
 Νομίζω ἀρκετὰ γι' αὐτοὺς πὼς ἔχομε μιλήσει.

6

Βγάξε πάντα τὰ πορίσματα σου πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν πράξι·
 κι' ὄχι ἀπὸ σοφίσματα, μὲ πείσματα καὶ πολὺ σὲ βλάβῃ.
 Ὅχι μόνο θεωρίες, ὄχι φυλαρίες, Καὶ πεισματικὰ νὰ μὴν ὀμιλήσης.
 Ὅχι ἔργα μισά. Μ' αὐτὰ τὸν ἄρρωστο, τὴ φήμη σου δὲν θ' ὠφελήσης.

- 30 Πορίσματα μὴ βγάξης μόνο ἀπ' τὴ θεωρία,
 ἀλλὰ κι' ἀπὸ τὴν πράξι. Σφάλμα τὸ νὰ πεισματῶνης·
 πολὺ τὸ κατακρίνω νάχῃς καὶ φλυαρία.
 Ὅχι μισὰ τὰ ἔργα σου· νὰ τὰ ὀλοκληρώνης.
 Ἄν θές καὶ πρέπει σ' ἀσφαλῆ κι' ἀπλᾶ νὰ συνηθῆς,
 35 γι' αὐτὸ ποὺ λέμε Ἰατρικὴ νὰ ξέρῃς νὰ μιλήσης.
 Τὸν ἄρρωστο, τὴ φήμη σου, ἂν θές, νὰ ὠφελήσης.

7

Κι' ἀπὸ πρακτικὸς μάθαινε τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο.
 Ἔτ' ἡ τέχνη γίνεται τρανὴ καὶ τὸ καλὸ μεγάλο.

Κι' ἀπ' ἰδιώτες μάθαινε· μὴ τοὺς περιφρονήσης·
 ὅπου νομίσης, πὼς συντομεύῃς καὶ θ' ὠφελήσης.
 Ἡ Τέχνη ἔτσι μεγάλωσε, μὲ τόνα καὶ τ' ἄλλο.

40 Μὲ σκοπὸ μάζευε· τὸ μικρὸ νὰ γίνῃ μεγάλο.

8

Πρόσεχε πολὺ· λίγα κι' ὠφέλιμα νὰ λές· κι' ἤρεμα νὰ μάθῃς.
Πάρα πολλὰ μὴ τάξῃς· καὶ πολὺ μετὰ κι' ἄσχημα τὴν πάθῃς

Πρόσεχε πάντοτε πολὺ σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις.
Ἦσυχα, χρήσιμα νὰ πῆς, μὴ τὰ παραφουσκώσης.
Πολλὰ μὴ τάξῃς καὶ σοῦ ποῦν λόγο μετὰ νὰ δώσης.

9

Θεραπεία φρόντισε νὰ προκαθορίσῃς·
πρέπει μὲ αὐτὴ κάπου νὰ ὠφελήσῃς.

Διάφορα - χρήσιμα καὶ μὲ σκοπὸ νὰ τὰ συστήσῃς.
45 Κάτι ποῦ θὰ δώσης, κάπου πρέπει καὶ ν' ὠφελήσῃς.
Κι' ὄχι δικαιολογίες. Σ' ἀρρώστειες, περιστάσεις
καὶ μεταβολές, κούρα μιὰ καλὴ νὰ συνταιριάσῃς.

10

Μὴ βιάζεστε καὶ μὴ πιέζετε μὲ χρήματα νὰ πληρωθῆτε.
Θὰ ὠφελῆθῃτε, ἂν, πρῶτα ὡς γιατροί, μόνον δοξασθῆτε.

Παρακαλῶ ἄς προστεθῇ κι' αὐτὸ μέσ' τῆ διδασκαλία:
Μὴν ἀρχινᾷς μὲ πληρωμὴ, ἀντίτυπο θάχῃ μεγάλο,
50 στὸν ἄρρωστο καὶ στὸ περιβάλλο. Θὰ ποῦν γι' ἀσυμφωνία·
Παράτησες, ἀμέλησες, δὲν σύστησες τόνα, καὶ τ' ἄλλο.
Γιὰ πληρωμὴ χρηματικὴ, Γιατρέ, δὲν πρέπει νὰ πασχίσῃς·
Ἐντύπωση θαρρῶ θᾶναι κακὴ γι' αὐτοὺς ποῦ θὰ ἠνοχλήσῃς.
Καὶ πιὸ χειρότερη πολὺ, ἀπάνω σὲ νόσημα βαρὺ,
55 ποῦ ὁ καιρὸς μᾶς βιάζει καὶ ἡ ἀρρώστεια ὄλο προχωρεῖ.
Καὶ δὲν εἶν' σωστὸ—στὸν καλὸ γιατρὸ—νὰ ζητᾷ ν' ὠφελῆθῃ.
ἀντὶ νὰ φροντίσῃ πιὸ πολὺ, σὰ γιατρός, πῶς θὰ τιμηθῇ.
Καλύτερα νὰ σώζῃς κι' ὠφελῆμένοι ἄς σὲ ἀδικοῦν,
παρὰ νὰ ζοῦν κατεστραμμένοι κι' ἐσένα νὰ κακολογοῦν.

11

Δὲν πρέπει νὰ θυμώσῃς ὅταν ἀλλάξουνε γιατρό.
Γι' ἄρρωστο μὴ κάμῃς τὸν κακό, ποτὲ τὸν αὐστηρό.

60 Ἄν καὶ κάτι ἄρρωστοι θέλουν τὸ γιατρὸ ν' ἀλλάξουν·
τὸν ξένο κι' ἀδοκίμαστο γιὰ κούρα νὰ φωνάζουν.
Κάμε τὸν ἀδιάφορο· μὴ σκεφθῆς γιὰ τιμωρία.
Βλάπτει, πὲς τους, ἡ μεταβολὴ καὶ ἡ φασαρία.

12

Ὁ κάθε γιατρός «Μὰ τὸ Θεό!»
Θέλει τοῦ ἄρρώστου τὸ καλό.

65 Καὶ ποιὸς γιανρὸς—Μὰ τὸ Θεό!—τέλος καλὸ δὲ θέλει,
τ' ἄρρῶστου ἢ καλὴ διάγνωση ποὺ νὰ μὴ τὸν μέλλη
καὶ θεραπεία τέλεια τ' ἄρρῶστου ν' ἀναγγέλλη;

13

Κι' ἂν κερδίξης, ξόδευε γιὰ νὰ προοδεύης.
Κι' ἀπαιτῶ ἀπάνθρωπα νὰ μὴν ἐσοδεύης.
Καὶ δωρεὰν νὰ τοὺς κοιτᾶς, καὶ ἀπὸ εὐγνωμοσύνη.
Αὐτὴ τὴ φήμη ν' ἀγαπᾶς, παντοτεινὰ τὴν καλωσύνη.

Ἄν κερδίξης, ξόδευε νὰ μάθης, γιὰ νὰ προοδεύης.
Καὶ ἀπαιτῶ ἀπάνθρωπα ποτὲ μὴν ἐσοδεύης.
Νὰ βλέπης τίς συνθῆκες του· καὶ τί μπορεῖ νὰ δίνη.
70 Καὶ δωρεὰν νὰ τοὺς κοιτᾶς, μ' ὄλη τὴν καλωσύνη.
Νὰ δείχνης ὅτι δὲν ξεχνᾶς καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη·
πὼς θέλεις τέτοια Φήμη. Κι' ἂν ἀκόμη ἓνα γίνη:
Σέ φτωχὸ καὶ ἄγνωστο σὺ καὶ χρήματα ἂν θὰ δώσης,
πραγματικὰ τὴ φήμ' αὐτὴ θὰ τήνε θεμελιώσης.

14

Ἄρρωστος θὰ γιανρευτῆ καλλίτερα καὶ μὲ ἄρρῶστια πιὸ βαρειά:
Ἄν ὁ γιανρὸς τεῦ δείξη στὴν ἄρρῶστεια του, πρῶτα τὴν ἀνθρωπιὰ.

75 Κι' ὅπου ἡ ἀνθρωπιὰ κι' ἡ πιὸ καλὴ θὰ γίνη γιανριά.
Γι' αὐτὸ καὶ οἱ πιὸ ἀφρόντιστοι, σ' ἄρρῶστια τοὺς βαρειά,
γυρνοῦν καὶ πᾶν καλά, ἂν νοιώσουν γιανρῶ τὴν ἀνθρωπιὰ.

15

Γιὰ τὴν ὑγεία τους πάντα νὰ πασχίζετε - κι' ἀμελεῖς γιανρῶς νὰ
[τοὺς ἐνθυμίζετε.
Πάντοτε γιὰ ὅλους καὶ γιὰ ὄλα· ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν ὁμορφιά τους
[νὰ φροντίζετε.

80 Καλὸ' ναι: Ἄρρῶστους ν' ἐπιβλέπετε στὴν ὑγεία τους.
Γιανρῶς νὰ συμβουλευέτε γιὰ τὴν ἀφρόντισιά τους.
Γιὰ ὅλους κι' ὄλα φροντίστε· καὶ γιὰ τὴν ὁμορφιά τους.

16

Τίς παραγγελίες μου δὲν θὰ τίς ἐφαρμόσουν γιανρῶι κατωτεινοί.
Οἱ ἀμαθεῖς, οἱ κόλακες - ζητιάνοι, οἱ κουτοπονηροὶ καὶ ταπεινοί.

85 Τὰ λόγια μου δὲν θὰ αἰσθανθοῦν γιανρῶι κατωτεινοί.
Μ' αὐτοὶ δὲν εἶναι κᾶν γιανρῶι· ταπεινοὶ κι' ἐλεεινοί.
Στέκουν σιὰ πόδια τους νὰ ζητιανεύουν εὐτυχία.
π' ἄρρῶστους—εὐπόρους· γιὰ κᾶποια τάχα 'πιτυχία.
γιὰ ν' ἐκμεταλλεῦτοῦν αὐτοὺς π' ἡ Φύσ' ἔχει γιανρῶσει.
Κι' ἂν βαρύνουν κακὰ - ψυχρὰ θᾶχουν αὐτοὺς μπερδέσει.
Ἄμελοῦν κοινὰ κι' ἀπλᾶ, ποὺ κάμ' ἓνας γιανρὸς σωστός,

- π' ἀκμάζει καὶ λέγεται μ' αὐτὸν ὁμότεχνος κι' αὐτός.
 90 'Κεῖνος δὲν σφάλλει εὐκόλα· δὲν παραβαίνει ὄρους·
 ἄν καὶ δὲν εἶναι σπάνιο κι' ἀδύνατο γιὰ ὄλους.
 Πάντως δὲν εἶναι δόλιος, δὲν θέλει ν' ἀδικήση.
 'Ο ἄλλος τὴν θεραπεία θὰ τὴν καθυστερήση
 καὶ κίνδυνο ἄν δῆ, δὲν θέλει καλοὶ νάρθοῦν γιατροί.
 Καὶ ἐπιμονὴ στὴν κούρα του, τὴν κουτοπονηρή.

17

Οἱ ἄρρωστοι, λίγο ἄν ἀνακουφιστοῦν, τοὺς φαίνεται πολὺ καὶ μέ-
 [νουν ἀπαθεῖς.
 Καὶ ψυχικὰ τοὺς εὐχαριστοῦν, ἀπ' ὄλους πιὸ πολὺ, οἱ ἀπατεῶνες
 [καὶ οἱ ἀμαθεῖς.

- 90 Οἱ ἄρρωστοι λίγο ἄν συνέλθουν, σέρνοντ' ἀπαθεῖς.
 Διπλᾶ νὰ ζημιωθοῦν: 'Απ' ἀπατεῶνες κι' ἀμαθεῖς.
 Κι' οὔτε τοὺς ξεκόβουν, τέλος νᾶβρουν - κούρα πιὸ καλή.
 Κι' ἡ λίγη ἀνακούφιση ἀπ' αὐτοὺς φαίνεται πολὺ.
 Θέλουν καλὴ διάθεση. Δὲν θέλουν συμπεριφορὰ
 100 πάντοτε βαρειά. Στὸ γιατρὸ ζητοῦν νᾶβρουν καὶ χαρά.

18

Οἱ πλούσιοι, λίγο ἄν θὰ ζημιωθοῦν, δείχνουν μοχθηρία.
 Σπαταλοῦν παντοῦ καὶ δείχνουν στὸ γιατρὸ φιλαργυρία.

'Η ἄρχοντιὰ λίγ' ἄν στερηθῆ, δείχνει μοχθηρία
 κι' ἀχαριστία. Σπαταλᾷ... γιὰ μᾶς φιλαργυρία.
 Θέλουν γειά, νὰ γυρνοῦν γιὰ τόκους μεσ' τὰ κτήματά τους.
 Κι' ὅταν δὲν εἰσπράτουν, ἀμελοῦν καὶ τὴν ἀφεντιὰ τους:

19

Στὰ δύσκολα, κάλεσε συμβούλιο· καὶ μέ τοὺς ἄλλους νὰ συνεργαστῆς.
 Χωρὶς ἀναβολή, τὸν ἄρρωστο νὰ σώσης, νὰ σωθῆς καὶ νὰ φωτιστῆς

- 105 'Αλλ' ἀρκετὴ εἶναι γι' αὐτοὺς ἡ τόση σημασία.
 Λαφρὰ - βαρειάρρωστος ἄγρυπνη θέλει προστασία.
 Καὶ κακὸ δὲν εἶναι, σὰ γιατρός, κάπου ἄν σκαλώσης,
 νὰ μὴ σκοτιστῆς. Κι' ἄν δὲν ξέρεις τί; Νὰ συνεργαστῆς.
 Κάλεσε συμβούλιο· καὶ μ' ἄλλους ἄρρωστο νὰ σώσης.
 110 Καὶ νὰ τοὺς φωτίσης, ὠφελήσης καὶ νὰ φωτιστῆς.
 Γιατ' ἄν χειροτερέψη, τὸ κακὸ δὲν ἀργεῖ νάρθῃ·
 νὰ μὴ διστάξης· θάρρος· καθ' εὐκαιρία ἄς μὴ χαθῆ.
 Δὲν τάχασ' ἐγὼ ποτέ. 'Ετσι ἡ Τέχνη μας θὰ προαχθῆ.

(Συνεχίζεται)

Ε Π Ι Σ Τ Ρ Ο Φ Η

Μὴ λῆς πῶς στένεψεν ἡ γῆς
κι' ἀπόμεινε, ἀσήμαντη γραμμὴ
στὴν κοσμικὴ τῆ σκέψη
π' ἀψήλωσεν ὁ ἄνθρωπος
στὴν ἀστραπὴ τοῦ νοῦ
νὰ κλείσῃ μέσ' τῆ χούφτα του
τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα.

Ἔχει καὶμοὺς ἐτούτ' ἡ γῆς
π' ἀκέραιες θάλασσες καὶ ποταμοὶ
δὲ σώνει νὰ ξεπλύνουν,
χαρᾶς τονε πὸ σκύβει
ν' ἀκούσῃ τὴν ἀνάσα της
κι' ἀσπούδαχτο τὸ λόγο του
τραγούδια νὰ τὸν κἀνη
ἀπλᾶ καὶ ταπεινὰ
καθὼς μιᾶν τὰ κύματα τοῦ ποταμοῦ
διαβαίνοντας τὴν ὄχθη
κι' ὁ ἄνεμος πὸ κλαίει
στῆς ἐκκλησιᾶς τὶς πλάκες
μὲ τὰ σβυσμένα γράμματα τοῦ πρωτομάστορα
πὸ παίζουνε γαλάζιες πεταλοῦδες
κι ἀπέναντι στὰ μάρμαρα
πὸ λούζονται στὸν ἥλιο
χωνεύοντας τὸν ἴσκιο τους
στὰ κίτρινα χωράφια.

Μὴ λῆς πῶς στένεψεν ἡ γῆς
κι' ἀπόμεινε, ἀσήμαντη στιγμή
στοῦ σύμπαντος τὰ πλάτη
γιὰ νὰ χωρέσῃ τ' ὄνειρο τοῦ ἀνθρώπου
πὸ ὑψώνεται γιγάντια κραυγὴ
στὸ δέος τοῦ ἀπέλρον,
τὸ χῶμα της καὶμὸς βαθὺς

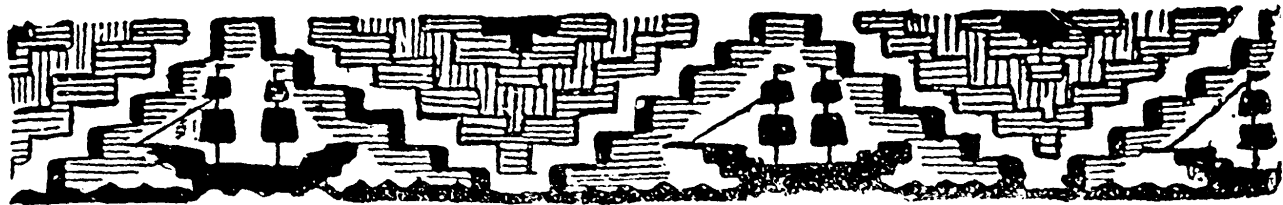

π' ἀνάθεμά το,
 κι' ἀπάνω του γιά ν'ἀρθουμε
 διπλώνοντας γερά
 τ' ἀτσάλινα φτερά τοῦ νοῦ
 στῆς συντριβῆς τὴν ὥρα
 νὰ στρώσουμε στὴν τάβλα του
 ζεστό ψωμί μοιράζοντας
 κομμάτια τὴν καρδιᾶ μας
 στὸν Ἑρωτα, στὸ θάνατο
 στὸν ἄγνωστο ἀδελφό.

Ἐς μείνουν τὰ τραγούδια μας
 ἀπλᾶ καὶ ταπεινὰ
 στὴ σάρκα της νὰ ρίχνουνε
 τίς ρίζες τους βαθειὰ
 κι ἀνθὸς ποὺ παίξει μὲ τὸ φῶς
 τὸ χνῶτο της νὰ γίνῃ
 νὰ λέν,
 καθὼς τὰ παραμύθια
 γιὰ τὴ ζωὴ μας καὶ τὸ θάνατο
 γιὰ τὸ πικρὸ ψωμί,
 τὰ δάκρυα ποὺ λάμπουνε
 στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων
 ὡς καρτεροῦν καὶ καρτεροῦν
 τὸν ἥλιο τῆς χαρᾶς
 νὰ χαιρετήσουν.

ΚΩΣΤΑΣ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΤΑ ΟΠΛΑ ΜΑΣ ΔΕΝ ΕΪΤΑΝ ΣΙΔΕΡΑ

(Διήγημα)

Ὁ τραυματίας κύτταξε τὰ ματωμένα πόδια του. Ἐβλεπε μιὰ ὀδυνηρὴ λήξη ἀπὸ κάποια πορεία πού ἐζήσε ὡς ἐδῶ, στὴν ἐπανάσταση. Εἶταν ὠχρός, ἄκριτος καὶ ταραγμένος. Τίποτε δὲν ὑπῆρχε αὐτῇ τῇ ὥρᾳ γιὰ νὰ τὸν ἀποσπάσει ἀπὸ κεῖνα τὰ σακατεμένα ἔφηβα πόδια του. Ἐννοιωθε σάμπως νὰ νύχτωνε στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου. Τόσο, πού τὰ πολυβόλα τώρα ἀκούονταν μακρῶς, νᾶναι τριμμένες λέξεις πού δὲν σκάλωναν πούθενά. Κι' ἡ ζωὴ ἔφευγε μὲς ἀπὸ μιὰν ἄβυσσο χωρὶς λογικὴ καὶ χωρὶς αἰσθήματα. Τότε, ψήλωνε μονάχα ὁ ἥλιος, ἐνῶ στὸν κάμπο κάθονταν ἕνα ἄορατο πυκνὸ στρώμα ἀπὸ καυτὴ ἀνάσα. Κι' ὅλα γίνονταν ὄνειρο ἀπόναν πυρετὸ πού τὸν φλόγιζε στὸ μέτωπο.

— Ἄς γίνονταν ἕνα ψέμμα. Νὰ μὴν ἔφτανε μέχρι τὴν ὥρᾳ τούτῃ.

Μονολόγησε, πασχίζοντας νὰ ξεχάσει κάποιαν αἴσθησι πικρῆ.

Εἶχε πάνω του κάποιαν αἶγλη ἀπ' τὴν μαρτυρικότητα μιᾶς ἱεροπρέπειας. Καὶ χάνονταν μὲς στὴν οὐδέτερη ἡσυχία πού χάνεψε γύρω του.

— Τὸ καλύτερο...

Ξανᾶπε, καθὼς εἶδε τὸ αὐτόματο νὰ κείτεται πλαῖι του, ἕνα σίδηρο χωρὶς προσωπικότητα. Καὶ ξάμωσε νὰ κουνήσει τὰ πόδια του, γιὰ νὰ τὸ φέρει πιὸ κοντά.

— Ὅλα ξεχρωματίστηκαν... Ὡστε, ὡς ἐδῶ φτάνουν οἱ ἄνθρωποι; Ὅσο κι' ἡ πίστη τους...

Σὰ νὰ θρήνησε. Ὑστερα, περπάτησε σ' ἕνα χάος, δίχως μνήμη καὶ δίχως κανένα ὄραμα.

Ἐκεῖ ἀνταμώσαμε σιωπηλοί. Τὸ μό-

νο πού ἀπόμεινε ἀπ' τὴ γῆ εἶταν ἕνα θρόϊσμα ἀπὸ στάχια, τὴν ὥρᾳ πού περιμέναμε νὰ πυροβολήσουν οἱ Γερμανοί. Κάπου στὸ κάμπο τῆς Θεσσαλίας. Μιὰ νύχτα πού στήναμε τὴν ἐνέδρα στὰ χωράφια μὲ τὰ στάχια. Κι' οἱ ὄρες εἶταν ἀλλαργηνές, γεμᾶτες ἀπόνα δέος. Μπροστὰ στὶς κάννες τῶν ὀπλων. Τότε, τὰ ὄπλα μας δὲν εἶταν σίδερα. Καὶ τὰ χρόνια μας τόσο μεγάλα πού δὲν σώνονται ποτέ. Ἀπόμειναν ἀπείραχτα στὴν ἄκρη ἀπὸ κάποιαν ἀπρόσιτη ὠραιότητα.

— Μὴ, εἶναι τὸ κενὸ παρακάτω!..

Φώναξα στὸν τραυματία, τὴ στιγμὴ πού κύτταξε ἀπὸ κοντὰ τὸ αὐτόματο. Καὶ τὸν εἶδα νὰ περιμένει κάποιο μήνυμα ἀπ' τὸν οὐρανό. Στὰ πόδια του ξεχώριζαν οἱ τσακισμένες κνήμες νὰ ἔχουν πῆξει στὸ αἷμα.

— Νὰ μαζώξουμε τὴν ἠχώ μας.

Μοῦ ἔγνεψε, ζητώντας νὰ μὴ τὸν ἀφήσω μονάχο. Κι' ἦρθε ἀπὸ μέσα του μιὰ γαλάζια ἀναπνοὴ πού ἀπλώθηκε στὴν πεδιάδα.

— Γιὰ ιδέες!.. Τί ὠραία πού γίνεται τώρα ἡ ζωὴ.

Παραμιλώντας, μοῦ ἔδειξε μὲ τὰ μάτια τὰ σπασμένα ποδάρια του. Καὶ χαμογέλασε. Ἐνῶ τρία τέσσερα μυδράλια χτυποῦσαν ἀκόμα στὸν ὄχτο, πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μας.

— Ἐέρεις, ὁ χρόνος εἶναι σταματημένος στὶς πράξεις μας ἐδῶ. Σὲ λίγο, θὰ φανοῦν οἱ Γερμανοί. Πίσω ἀπ' αὐτὰ τὰ στάχια.

Ἀπάντησα, ξεχασμένος, γιὰ νὰ φτιάξω τίς λέξεις μου ἕνα ὄραμα φωτεινὸ. Κι' ἔπαιρνα τίς διαστάσεις ἀπὸ τὸ ἄπειρο. Δίπλα μου, ὁ τραυματίας φάνηκε

νά ἔχει τὸν ἥλιο στεφάνι στὴν ξανθὴ του κόμη.

—Ὡραῖος πὸ εἶσαι!

Τοῦ εἶπα. Καὶ πάσχιζα νὰ τὸν φαντάζομαι ἔτσι (νὰ ἔχει τὸν ἥλιο στὴν ξανθὴ του κόμη). Αὐτὸς ἀλλάργεψε, τότε.

Κι' ἀπ' τὸν ὄχτο ἔπεφταν κόκκινα πέταλα ἀπ' τὶς παπαροῦνες πὸ ξεφυλλίζονταν πάνω στὸ κεφάλι του. Κάπου ἀκούονταν τὰ πολυβόλα, κείνη τὴ στιγμή. Σάμπως ἀπόνα ὄνειρο στὴ χλωτισμένη νύχτα τοῦ κάμπου. Ἐκεῖ σταματήσαμε τὴ μνήμη γιὰ τὴν δική μας ἐποχὴ.

—Σκέφτομαι τὴν ὥρα τούτη. Κύτταξε...τὰ πόδια μου. Εἶναι τσακισμένα κόκκαλα, σακατεμένες σάρκες καὶ πηχτὸ αἷμα,

Μοῦ ἔδειξε. Καὶ σταμάτησε, κάπου στὴν παγερότητα κάποιας ἱστορίας. Ἐδειχνε στὴν εἰδὴ του ἓνα σούρουπο ποτισμένο ἀπὸ κάποιαν ἀβέβαιη μελαγχολία.

—...πέντε-δέκα ἀράδες, τὸ πολὺ. Χωρὶς νὰ ἔχουν τὴ ζέστα ἀπ' αὐτὸ τὸ αἷμα πὸ χύνεται...Κατάλαβες;

Ἀπόσωνε, ὑπνωτισμένος ἀπὸ κάποια μακρυνὴ ἐνόραση πὸ αἰωροῦνταν ἄχροη ἀνάμεσά μας. Γιὰ κάμποσα χρόνια πὸ δὲν ἦρθαν ἀκόμα. Μονάχα, φάνηκαν κάτι πουλιὰ ν' ἀποδημοῦν πίσω του. Γιὰ μιὰ στιγμή, ἔτσι φευγαλέα. Κι' ἀκούστηκαν πατήματα βαρεῖα, νὰ τρίζουν πάνω στὰ στάχυα. Κάπου πέταξεν ἓνα πράσινο κλιματόφυλλο. Κι' ἦρθε κεῖ, μπροστά μας. Ὁ τραυματίας θὰ ὀνειρεύονταν. Τάχα πὸς εἶταν παιδάκι, στὸ σχολειό. Νὰ τρέχει ἀσταμάτητα.

Μέχρις ἐδῶ. Κι' ἔγινε ἄξαφνα μιὰ λίμνη. Ὅλα ποντίστηκαν ἐκεῖ, χωρὶς ἀνάμνηση. Λίγο παρέκει, ἀκούστηκαν οἱ μπόττες πὸ πατοῦσαν τὰ στάχυα.

—Πόσο κοντὰ στὴν ψυχὴ μας ξέρω τὴν αἰωνιότητα!

Ἦθελα νὰ τὸ πῶ, ἂν εἶχα ἔστω κι' ἓνα λεπτὸ ἀπ' αὐτὴν.

Στάθηκα ὄρθιος, ὀπλίζοντας τὸ αὐτόματο. Καὶ περίμενα, μέσα σ' ἓνα χάος γεμᾶτο μονάχα ἀπ' τὴν διάρκεια τῆς ὥρας ἐκείνης. Ἐκεῖ σταμάτησε τότε κι' ἦ

ζωή. Δίχως σύνορα καὶ δίχως ἄλλο κανένα χαλινάρι γιὰ τὸ ζῶο καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καθὼς ταυτίζονταν μπροστά στις κάννες τῶν ὄπλων. Πίσω μας, θὰ χάραζε κάποια αἰθρία ἀπ' τὴν ἀνατολὴ πὸ ἀπόμεινε στὴ θυσία τοῦ Γολγοθᾶ. Κι' εἶταν ὑψωμένα κορμιὰ τὰ ὄνειρα τῶν νεκρῶν. Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ χάνονταν τὸ σχῆμα κι' οἱ ἀποστάσεις τῶν ἀνθρώπων πὸ περίμεναν τὴν δική μας φωνή.

—Πράγματα πολὺ μακρυνά, ὅπως τὰ ὄνειρα.

Πῆγα νὰ σκεφτῶ, ἐνῶ ἦρθαν ἐκεῖ δυὸ τρεῖς ἀχτίδες ἀπόνα παρατημένο φεγγάρι.

—Πόση εὐτυχία ὑπάρχει σὲ μιὰ τέτοια στιγμή, ὅταν περιμένεις νὰ χτυπηθῆς μὲ τὰ ὄπλα. Ἐπρεπε νὰ τὸ σκεφτῶ καλύτερα, πρὶν ὁ χρόνος ἐξουσιάζει τὴ θέλησή μας... Καὶ νὰ μὴν χάσει κανεὶς τὴν ἄκρη ἀπ' τὴ μεγάλη στράτα. Τὰ πρωῖνὰ εἶναι πάντα ὁμορφότερα.

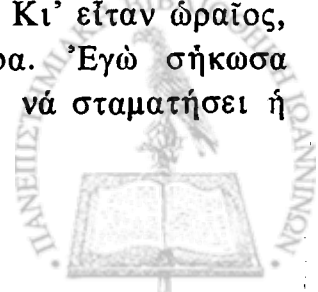
Ξάμωσε ὁ νοῦς, ἔξω ἀπὸ κείνη τὴ συνάντηση. Στὰ χωράφια πὸ περίμεναν τοὺς θεριστές. Καὶ ξανασώπασαν οἱ βρύσες νὰ χύνουν, μαζί μὲ τὸ νερό, κι' ἓνα παιδικὸ τραγούδι.

—Στὰ ὄπλα...Στὰ ὄπλα! Ἐχθρὸς πλάγια-δεξιὰ... Στὰ ὄπλα.

Τότε, ἔπεφτε πάνω μου ὁ Δημήτρης, παρατῶντας τὸ αὐτόματο νὰ καπνίζει. Θέλησε νὰ πεῖ κάτι στερνὸ πὸ κόμπιαζε στὰ δικά μου στήθεια. Κι' ἔγειρε, πνιγμένος στὸ αἷμα, γιὰ νὰ τὸ κυνηγήσει στὸν οὐρανὸ αὐτὸ πὸ δὲν εἶπε. Ἡ γῆ σκάφτονταν, κείνη τὴ στιγμή, ἐνῶ τὰ ψωμωμένα στάχυα φάνηκαν νὰ τρίβονται. Στὸ φῶς ἀπ' τὶς ριπές. Πέρασα τὴν τρίτη ταινία στὸ πολυβόλο τοῦ Δημήτρη. Καὶ τράβηξα. Ὑστερα, γύρισα γιὰ νὰ τὸν ἰδῶ.

—Δὲν ἀπόμεινε τίποτε ἄλλο ἀπὸ μένα, σύντροφε ἀκριβέ... Κράτησέ με τὴν ὥρα τούτη.

Μοῦ εἶπε ὁ νεκρὸς. Καθὼς κοιμόνταν αἰμόφυρτος καὶ ἀφηρημένος στὸν ὄρουμαγδὸ τῆς μάχης. Κι' εἶταν ὠραῖος, αὐτὴν τὴν φοβερὴ ὥρα. Ἐγὼ σήκωσα τὸ χέρι καὶ περίμενα νὰ σταματήσει ἡ

θύελλα πού δὲν ἦρθε. Μπροστὰ στὶς πυρακτωμένες κἀννες τῶν Γερμανῶν. Ὡσπου ἠσύχασε ὁ κάμπος. Κι' ἦρθε ἡ αἰσθησις τῆς ζωῆς. Κατόπιν, βγήκαμε τρεῖς ἄντρες, ὄξω ἀπ' τὸ χαντάκι, ἀκάλυπτοι στὴ νύχτα. Καὶ καρτερούσαμε νὰ ἰδοῦμε μονάχα τὴν ξερὴ κόκκινη φλόγα ἀπόναν πυροβολισμό. Γιατί, σ' αὐτὸν τὸν πυροβολισμό μονάχα ἀπόμεινε ἡ ζωὴ. Μιὰν ἀγωνία γιὰ τὴ θανάτωση πού λόχευε κάπου γύρω μας. Πόσῃν εἰρήνῃ εἶχαν ἐκεῖνα τὰ ξερὰ στάχυα! Συλλογίζομαν, ἀντάμα μὲ τὸ Δημήτρη, πού εἶταν πάντα ἀκίνητος μέσα στὸν ὄχτο.

Ὁ τραυματίας ἀπόμεινε νὰ κυττάζει τὸν νεκρό. Κι' εἶταν ἡρεμος στὴν ὄψη, τόσο πού ἐγὼ τρόμαξα. Ἐνῶ κατακάθονταν μιὰ μεγάλη σιωπὴ. Περιμέναμε. Ὡσπου ἀναχάραζαν οἱ γραμμὲς σ' ἓναν ὀρίζοντα θολό. Ἀποχαιρετήσαμε τὸ νεκρὸ καὶ χωρίσαμε, δίχως κἀναν ἀσπασμό. Μονάχα κρατούσαμε τὰ μάτια χαμηλά, στὸ χῶμα. Κι' ὁ καθένας ὄρισε τὴ ζωὴ κάτω ἀπόναν ἥλιο ψυχρό, πού εἶχε ἓνα φῶς παράξενο. Ἐγὼ ἔμεινα τότε κατάμονος, ἐκεῖ στὸ θολὸν ὀρίζοντα, νὰ περιμένω τὴν ἐπιστροφή. Καὶ θυμᾶμαι κείνον τὸν ἔφηβο νεκρὸ ἀδάκρυτο, καθὼς κοιμήθηκε στὰ χέρια μου, τὴν ὥρα πού ὁ τραυματίας ξεκόβονταν ἀπ' τὴ ζωὴ. Πνιγμένος στὸ αἷμα, νὰ βάζει τὸ λιγνὸ του χέρι στὸν κρόταφο.

—Σύντροφε ἀκριβέ... Ἡ ζωὴ δὲν ὑπάρχει ὄξω ἀπ' αὐτὴν τὴν ὑπέρτατη θυσία. Χαῖρε!

Πρόφερα, μονάχος στὸν οὐρανό. Κι' ἔδωσα τὸ χέρι στὸν τραυματία πού κείτονταν στὸ χαντάκι. Ἀπαλά, ἔστρωσε ὁ Θεὸς τὴ φωνὴ του. Κι' ἦρθε μιὰ ἡμέρωση στὸ ξανθὸ του κεφάλι. Λίγα μέτρα πὶὸ κεῖ, τὸ πολυβόλο φάνταζε νὰ εἶναι ἔρημο.

—Ἄς μείνουμε ἀκόμα κάμποσο... Δὲν ἔφεξε καλὰ στὸν κάμπο... Ὑστερα, πῶς νὰ ἐγκαταλείψουμε κι' αὐτὸ τὸ αἷμα πού δὲν στέγνωσε... Εἶναι μιὰ αἰωνιότητα πού θὰ τὴν φυλάξουμε στὴν ψυχὴ μας. Δὲν γίνεται νὰ μὴν τὴν μετρήσουμε μὲ τὸν ἥλιο καὶ τὸ χάραμα.

Μίλησαν ὄλοι μαζί οἱ ἄντρες τῆς ομάδας, σὰν ἀρχαῖος χορὸς τραγωδίας. Μονάχα ὁ νεκρὸς δὲν εἶπε τίποτα. Περίμενε κάποιον καράβι πού θὰ ἔρχονταν νὰ τὸν πάρει.

Κεῖνη τὴν ὥρα, ὁ τραυματίας μοιράστηκε ἀνάμεσα στὸ νεκρὸ καὶ στὴ δική μας σιγὴ. Καὶ δὲν εἶπε ἄλλο τίποτε. Ἄφησε νὰ τὸν φορτωθοῦμε κι' αὐτὸν στὴν πλάτη, μαζί μὲ τὰ ὄπλα. Ἡ ἐπανάσταση εἶταν πέρ' ἀπ' τὸ θάνατο.

* *

—Πὲς πῶς αὐτὸ εἶταν ὄνειρο...

—Δὲν ὑπάρχουν οἱ ἀποστάσεις πού κουράζουν ἐδῶ. Καὶ τὰ ὄνειρα δὲν κυνηγοῦνται ἀπ' αὐτὴν τὴ σιωπὴ πού πῆζει τώρα πάνω ἀπ' τὰ δικά μας ἀντίσκηνα. Τὴν ὕστατη πνοὴ τους τὴν ἔχομε στὴν ἀνάσα μας, καυτὴ ἀπ' τὶς κἀννες τῶν ὄπλων.

Σταμάτησα, κάπου κεῖ—ἀνάμεσα στὸς στρατιῶτες πού μὲ κοιτάζαν λυπημένοι. Ἐνας δυνατὸς ἀέρας κοκκίνιζε τὸν οὐρανὸ καθὼς σήκωνε σύννεφα τὸν ἄμμο καὶ τὰ χῶματα πού πατούσαμε. Κι' εἶταν τόσο μακρὰ κείνα τὰ χρόνια, τότε, πού πιστεύαμε πῶς ἐμεῖς εἴμασταν γεννημένοι ἀπὸ κάνα βιβλίο.

—Ἀπ' τοὺς νεκροὺς ἐκείνους ὡς τὸν στρατῶνα, φαίνονται ὀδυνηρὰ τὰ πατήματα ἀπ' τὴν ἴδια μας τὴν ψυχὴ. Σ' αὐτὴν τὴν πορεία στηθήκαμε ἀντάμα μὲ τοὺς νεκροὺς. Καὶ περιμένουμε τὴν ἱστορία.

Πρόστεσα.

—Κι' ὕστερα;

Ρώτησαν οἱ φαντάροι τῆς ἴδιας σκηνῆς, ἐνῶ φάνταζε πάνω ἀπ' τὴ θάλασσα κεῖ νὰ δρασκελάει τὰ κύματα ὁ ἴσκιος τοῦ νεκροῦ στὰ στάχυα τῆς Θεσσαλίας. Παρέκει, ἓνας δεκανέας σφύριζε γιὰ νὰ ζητωκραυγᾶσουμε τὸν διοικητὴ πού γύριζε ἀπ' τὴν Ἀθήνα. Ὁ δεκανέας δὲν περίμενε αὐτὸν τὸν ἴσκιον τῆς ἱστορίας. Τότε, ἦρθε μιὰ σιωπὴ πού τρόμαξε τοὺς ἄντρες.

—Πρὸς τί ὄλα αὐτά;

—Ρωτήστε μας!.. Ρωτήστε μας, γιὰ νὰ μάθετε... Δὲν ξέρετε τί νὰ κάνετε τὴ

ζωή χωρίς τὸ αἷμα αὐτῶν τῶν νεκρῶν, χωρίς τις δικές μας μνημες ἢ γῆ θὰ μείνει δίχως ἰδανικά. Καὶ πῶς θὰ ζήσωμε δίχως ἱστορία;. Ρωτῆστε μας νὰ σὰς ποῦμε πὼς τὰ ὄπλα μας δὲν εἶταν σίδερα.

Φωνάξαμε ὅλοι μαζί.

Οἱ στρατιῶτες μὲ κύτταζαν κατάματα. Περίμεναν ν' ἀνοίξω τὸν ὀρίζοντα ποὺ στένευε τὴν ἀναπνοή τους. Τοὺς ἔδειξα κείνον τὸν ὄχτο τῆς ἐνέδρας. Ἀνάμεσά μας ἐκεῖ εἶταν κι' ὁ Δημήτρης κι' ὁ τραυματίας. Ἐξω ἀπ' τὸ θάνατο κι' ἀπ' τὸ χρόνο. Ὅπως πάντα.

—Πρέπει, τέλος πάντων, νὰ ὑπάρχει μιὰ τέτοια πραγματικότητα, γιὰ νὰ μὴν μείνουμε χωρίς ἱστορία. Γιατί, ὅταν ἐμεῖς θὰ ἔχουμε πεθάνει, τί θὰ γίνει ἡ ἐποχὴ ποὺ φτιάξαμε στὴν Κατοχή; Γίναμε οἱ γλαυκοὶ ἰππεῖς ποὺ δὲν ξεπεζεύουν παρὰ μονάχα ἐκεῖ ποὺ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος. Στὴν ξανθὴ κόμη τῶν ματωμένων ἐφήβων ποὺ φοροῦν τὸν ἥλιο στεφάνι. Καὶ περιφερόμαστε ἀθέατοι στὰ ἐρείπια μιᾶς καμένης σκηνογραφίας... Ἐμπρός, λοιπόν, πρέπει νὰ φύγουμε. Τὸ μήνυμα ποὺ δὲν ἦρθε στὴ γῆ ἀπόμεινε κι' αὐτὸ στὸν ὀρίζοντα ποὺ χωριστήκαμε τοὺς ἀκριβοὺς νεκρούς. Στημένοι τώρα στὸ χρόνο καὶ παρατημένοι στὴν ἐρημιὰ τῆς ψυχῆς μας, ἐγιναν ἓνα ὄ-

νειρο θαμπό... Νὰ πῶ κι' ἄλλα, Δημήτρη;. Εἶναι δική μας ἡ ἱστορία τούτη.

Μονολόγησα, καθὼς σηκώθηκα ἀνάμεσα γῆς κι' οὐρανοῦ, γιὰ νὰ ἐπιστρέψω στὸ Λόχο μου. Καὶ φαντάζομαν πὼς στάθηκα στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ κόσμου. Λίγο ἀκόμη καὶ θὰ ξηραίνονταν ἡ θάλασσα ποὺ ἔφραζε τὴν ἀναπνοή μας. Γιατί, κείνη ἢ οὐδέτερη γεύση ποὺ ἔρχονταν ἀπ' τὴ ζωὴ, ἔσβηνε τις χρωματισμένες ἐπιφάνειες.

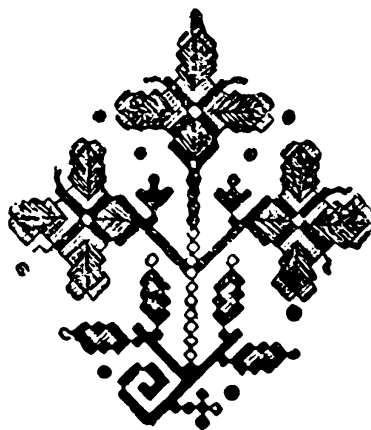
—Βασίλη... Βασίλη, κι' ἐσύ!

Δὲν τὸ εἶπα. Ὅμως εἶδα στὰ μάτια τοῦ Βασίλη ἓναν σεισμό. Κι' ἔτρεξα κοντά του.

Τὴν ὥρα ποὺ φοβήθηκα πὼς κι' ὁ Βασίλης θὰ σηκώνονταν γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ Διοικητῆ. Κυτταχτήκαμε τότε, σκληρά. Ἐγὼ κι' αὐτὸς μονάχα. Γιὰ μιὰ στιγμή. Κάτω ἀπ' τὸν ὕστατο χαιρετισμὸ τοῦ Δημήτρη, καθὼς ὁ τραυματίας ἔβλεπε τὰ ἔφηβα κείνα σακατεμένα πόδια του. Ἐνῶ χτύπησαν τὰ γερμανικά μυδράλια μέσ' ἀπ' τὰ στάχνα.

—Βασίλη...

Τὸν ἀνάσुरα μισοπνιγμένον, στὰ βράχια τῆς θάλασσας. Καὶ τὸν κύτταζα, συντριμμένος κατάβαθα. Μοῦ θύμιζε τὸ Δημήτρη τὴν ὥρα ποὺ ἔπεφτε χτυπημένος, σ' ἐκείνη τὴν ἐνέδρα.

ΚΩΣΤΑ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

ΤΟ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

I

Οί μέθοδοι και τὰ προγράμματα τείνουν πρὸς τὸν ἴδιο σκοπὸν: Ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη γνῶση νὰ διαλέξουν ἓνα ποσὸν διδακτέας ὕλης γιὰ τὸ παιδί, νὰ τὸ ὀργανώσουν σὲ αὐτοτελεῖς κατὰ τύπους γνωστικὲς ἐνότητες, πού νὰ ἔχουν δική τους ἐσωτερικὴ συνοχή, διαδοχικὴ αὐτάρκεια καὶ ἄμεση ἀνταπόκριση μὲ τὸν ἱστορικὸ βίον τοῦ ἀνθρώπου, πού εἶναι παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον.

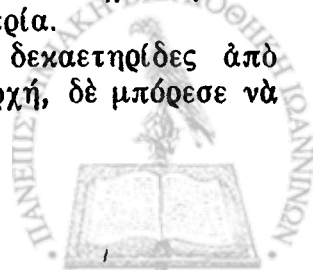
Ὅταν ἡ γνῶση εἶναι ἀπέραντη καὶ τεμαχισμένη σὲ πλῆθος εἰδικῶν κλάδων καὶ ὁ ἄμεσος δέκτης τοῦ γνωστικοῦ ὕλικου εἶναι τὸ παιδί, ὁ νέος ἄνθρωπος, πού βρῖσκεται σὰν ψυχοσωματικὸς ὀργανισμὸς σὲ διαρκῆ ἐξέλιξη, ἡ ἐκλογή καὶ ἡ ὀργάνωση τῆς διδακτέας ὕλης δὲν εἶναι καθόλου εὐκόλη παιδαγωγικὴ ἐπιδίωξη. Προϋποθέτει εἰδικὴ ἐπιστημονικὴ γνῶση τῆς ψυχικῆς καὶ σωματικῆς ἐξελίξεως τοῦ παιδιοῦ, καθὼς καὶ γενικὴ τῶν ἐπιτεύξεων στὴ σφαῖρα τοῦ αἰσθητοῦ, πού ἔχουν ἄμεση ἐπίδραση στὸν σύγχρονο πολιτισμὸν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ, μὲ τὴν ἐκλογή καὶ μεθοδικὴ προσφορὰ τῆς διδακτέας ὕλης, σχετίζονται ἄμεσα καὶ ἐπιδρῶν ἀναλόγως τὰ ἰδεολογικὰ ρεύματα τοῦ καιροῦ, πού ἀξιολογοῦν τὴν κλίμακα τῶν ἰδεωδῶν, ἀνακατατάσσουν τὶ ψυχικὲς καὶ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις, προσδίνοντας τὸ δικό τους χαρακτηριστικὸ τόνο, διαβαθμίζουν τὸ μόνιμο ἐπίστρωμα τοῦ συναισθηματικοῦ κόσμου καὶ κατευθύνουν τὴ νοητικὴ δραστηριότητα.

Γι' αὐτὸ χρειάζεται ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς εὐρεία φιλοσοφικὴ ἐνατένιση τοῦ διδακτικοῦ προβλήματος καὶ τοποθέτησή του, ὄχι στὴν ἀπομονωτικὴ θέση ἑνὸς εἰδικοῦ ἐσωσχολικοῦ θέματος, ἀλλὰ στὸν πλατὺ κύκλο τοῦ ἄμεσου συσχετισμοῦ μὲ τὸ ἀντικειμενικὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ—καὶ τοῦτο ἐννοούμενο, ὄχι σὰν ἀφηρημένο ἰδεαλιστικὸ σχῆμα, ἀλλὰ σὰ ζεστὴ ἔκφραση τῆς ὕλικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου—ἐκεῖ ὅπου διαμορφώνονται οἱ ἐθνικὲς πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀντιλήψεις τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ομάδος. Τὸ Σχολεῖο μόνον του, βασισμένον στὴ διδακτικὴ του τεχνολογικὴ ἀξιολόγηση, πού νὰ στηρίζεται στὸ παιδί καὶ στὸ ἀποτέλεσμα τῆς εἰδικῆς ἐπαγγελματικῆς τέχνης, δὲ μπορεῖ νὰ προβάλῃ, σὰν γενικὲς παιδαγωγικὲς ἀρχές, δικὰ του ἐπιστημονικὰ ἀξιώματα.

Ἄς ἀναφέρωμε ἓνα παράδειγμα: «Ἡ Ἐλευθερία τοῦ παιδιοῦ» εἶναι μιὰ παιδαγωγικὴ ἀπαίτηση, πού πολὺ ἀπασχολεῖ παιδαγωγούς, ψυχολόγους καὶ δασκάλους. Ἐγράφησαν γι' αὐτήν, ἐν σχέσει μὲ τὸν τρόπο διδασκαλίας τῶν μαθημάτων ἢ τῆς παιδονομικῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ παιδιοῦ, τόμοι βιβλίων. Γι' ἄλλους, θεωρεῖται τὸ θεμέλιο πού ὀφείλει νὰ στηρίζεται ἡ σχολικὴ πράξις, ἐνῶ ὑπάρχουν καὶ οἱ ἀντίθετοι, πού ἐπιμένουν νὰ θεωροῦν αἴτιον κάθε σχολικῆς κακοδαιμονίας αὐτὴν τὴν τολμηρὴ καὶ ἀδέσμευτη σχολικὴ ἐλευθερία.

Καὶ ὅμως, τὸ σημερινὸ Σχολεῖο, ἂν καὶ πέρασαν πολλὲς δεκαετηρίδες ἀπὸ τότε πού κυριαρχεῖ στὴ σχολικὴ ζωὴ ἡ παιδαγωγικὴ αὐτὴ ἀρχή, δὲ μπόρεσε νὰ

ἀποκρυσταλλώση ἀκόμη σαφῆ πορίσματα βγαλμένα ἀπὸ τὴν σχολικὴν πράξιν, οὔτε κατώρθωσε νὰ ὀρίσῃ τὰ ἐπωφελεῖ ὄρια τῆς καὶ νὰ τὴν ἐπιβάλλῃ μὲ ἐπιστημονικὴ αὐθεντικότητα.

Καὶ τοῦτο συμβαίνει, γιὰτὶ δὲν πρόκειται γιὰ διδακτικὸ πορίσμα πού προῆλθε ἀπὸ ψυχολογικὴ ἔρευνα, ἀλλὰ σχετίζεται ἄμεσα μὲ ἐξωσχολικοὺς παράγοντες, πνευματικούς, κοινωνικούς, ὑλικούς. Ἡ προβολὴ τῆς στῆ σχολικὴν πράξιν, ἢ ἔξαρσὴ τῆς ἀπὸ τοὺς μὲν ἢ ἢ καταδίκη τῆς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, δὲν πηγάζει ἀπὸ αὐθύπαρκτη παιδαγωγικὴ σπουδὴ, ἀλλὰ ἔχει τὸ λόγο τῆς στὰ ἐπικρατοῦντα ἐκαστοτε ἰδεολογικὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς.

Ὅταν ἐμφανίζεται δειλὰ, κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ἡ ἀπαίτηση τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἀτομικότητος τοῦ παιδιοῦ, εἶναι ἀπήχηση τῶν κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν ἀντιλήψεων τοῦ κόσμου τῆς Ἀναγέννησης, στὴν προσπάθειά του γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὴν ἐξουθενωτικὴν κηδεμονία τῆς Μεσαιωνικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ρουσσώ, πού μὲ ἄφθαστο λυρισμὸ κηρύχνει τὴν ἐλευθερία τοῦ παιδιοῦ, δὲν εἶναι ὁ παιδαγωγὸς πού προβάλλει τὰ ἐπιστημονικὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του, ἀλλὰ ὁ κοινωνικὸς μεταρρυθμιστὴς, πού ἀποβλέπει στὴν πολιτικὴν χειραφέτηση τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων.

Ἐπειτα, στὰ νεώτερα εὐρωπαϊκὰ χρόνια, ἡ παιδαγωγικὴ ἀρχὴ τῆς παιδικῆς ἐλευθερίας, θεωρεῖται ἡ βάση τοῦ νέου Σχολείου καὶ ὁ κυριώτερος συντελεστὴς γιὰ τὴ διάπλαση τοῦ χαρακτήρος τοῦ παιδιοῦ, ὡς μέλους τῆς ἐλεύθερης δημοκρατικῆς κοινωνίας.

Σήμερα ὅμως, ὕστερα ἀπὸ τοὺς δυὸ παγκόσμιους πολέμους, τὴ δημιουργία τοῦ συστήματος τῶν μεγάλων σχημάτων στὴν πολιτικὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν, τὴν ἀδυσώπητην ἀνάγκη τοῦ κατακερματισμοῦ τῶν ἐθνικῶν ὁμάδων σὲ πληθὸς κοινωνικῶν ὁμίλων, πού σκληρὰ ἀνταγωνίζονται στὸ στίβο τὸν τραχὺ τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἢ ἀπόλυτη καὶ ρωμαντικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, εἶναι ὄνειρο ἀνέφικτο ἢ, καλύτερα, ἀντικοινωνικό, πού ὀδηγεῖ ὄχι στὴν ἐναρμόνιση τῆς βούλησης τῆς ἀτομικότητος πρὸς τὸ εὐρύτερο ὁμαδικὸ συμφέρον, ἀλλὰ στὴν προβολὴ τῆς ἐγωϊστικῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἑνός, σὲ βάρος τῶν πολλῶν.

Γι' αὐτὸ παρατηρεῖται στὸ μεταπολεμικὸ Σχολεῖο, ὕστερα ἀπὸ τὴν πικρὴ πείρα τοῦ νωποῦ παρελθόντος, μιὰ σχετικὴ ἐπιφύλαξη καὶ ἀναθεώρηση τῶν παιδαγωγικῶν ἀντιλήψεων ὡς πρὸς τὰ ὄρια τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀτομικότητος τοῦ παιδιοῦ. Ἡ παιδαγωγικὴ προτροπὴ: «Ὅλα ἀπ' τὸ παιδί, γιὰ τὸ παιδί», κρίνεται ἀπὸ τὴ μεταπολεμικὴ παιδαγωγικὴ, πού ἐκφράζει τὶς σύγχρονες ἰδεολογικὰς καὶ πνευματικὰς ἀνησυχίας τοῦ καιροῦ μας, μιὰ ρωμαντικὴ καὶ ἀνεδαφικὴ ἀρχή, πού παραβλέπει τὰ οὐσιώδη πνευματικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα, πού σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὴν παιδεία καὶ τὸ παιδί ὡς ἀναπόσπαστο μέλος τῆς Κοινωνίας.

Ἄν ἀναλύσουμε μιὰ πρὸς μιὰ τὶς διδακτικὰς ἀρχὰς τοῦ Σχολείου, καθὼς καὶ τὰ προγράμματα διδασκαλίας, τὴν ἐμφάνισή τους στὴ σχολικὴν πράξιν καὶ τὴν κατὰ καιροὺς πραγμάτωσή τους, θὰ συμφωνήσουμε μὲ τὴν πιδὸ πάνω διαπίστωση, ὅτι ἡ συμβολὴ τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστῆμης στὴ διδακτικὴν πράξιν, δὲ σημειώνει, ὅπως συμβαίνει μὲ ἄλλες ἐπιστῆμες, ὁμαλὴ ἐξελικτικὴ πορεία, ἀλλὰ παρεμβάλλονται παλινδρομήσεις, ποικίλλες διακυμάνσεις, πού προέρχονται κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωση καὶ τὰ ἰδεολογικὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς.

Ἄς ἀναφέρουμε ἓνα παράδειγμα ἀκόμη, πού σχετίζεται μὲ τὴν διδακτικὴν τοῦ σχολείου καὶ τὰ προγράμματα διδασκαλίας, τὸ Σχολεῖον Ἐργασίας.

Ὅλοι μας τὸ γνωρίζουμε, γιὰτὶ κατὰ τὰ προπολεμικὰ χρόνια, ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδες ἐδέσποξε τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, καὶ παρουσιάζονταν ἡ τελευταία λέξη τῆς ἐπιστημονικῆς Παιδαγωγικῆς. Μὲ τὸ Σχολεῖο ἔργασίας, ἀναθεωροῦνται προηγούμενες Παιδαγωγικὰς ἀντιλήψεις ὡς πρὸς τὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς, τὰ μέσα ἐ-

πιδράσεως στὸ παιδί καὶ τὶς μεθόδους διδασκαλίας καὶ προτείνεται ἡ ἀξία τῶν σωματικῶν δεξιοτήτων σὰν ἀσφαλῆς ὁδηγὸς τῶν νοητικῶν λειτουργιῶν, ποὺ ὀφείλουν νὰ βασίζονται στὶς ἐργασίες τοῦ χεριοῦ.

Δὲν κρίνομε ἐδῶ τὴ σημασία τοῦ σχολείου ἐργασίας γιὰ τὴν πρόοδο τοῦ σχολείου, ποὺ πράγματι ὑπῆρξε σημαντικώτατη, τοῦλάχιστον στὴν Ἑλλάδα, δταν παρουσιάζεται κατὰ τὴν προδευτικὴ καμπὴ τῶν δημοκρατικῶν μεταρρυθμίσεων, ὕστερα ἀπὸ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς πολέμους τοῦ 1912—13, ἀλλὰ προσπαθοῦμε νὰ καταδείξουμε τὴν ἀμεση σχέση ποὺ ἔχει τὸ κάθε θεωρητικὸ σύστημα μὲ τὶς γενικώτερες ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς, τὶς κοινωνικὲς ἐπιδράσεις καὶ τὶς ὑλικὲς ἐπιτεῦξεις τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ Σχολεῖον Ἐργασίας δὲν προῆλθε σὰν θεωρία, καὶ πράξη, ἀπὸ τὴν ὀργανικὴ ἐξέλιξη τῆς σχολικῆς πραγματικότητος, οὔτε προβλήθηκε ὡς αὐτοτελὴς ἀπάντηση τῆς σχολικῆς πραγματικότητος, μιὰ ποὺ αὐτὴ βρισκότανε σὲ συνθῆκες δυσμενέστατες, χωρὶς διδακτήρια κατάλληλα, ἐποπτικὰ μέσα καὶ ἱκανὸ διδακτικὸ προσωπικό. Καὶ ὅμως τὸ Σχολεῖον Ἐργασίας, ἐπὶ πολλὰς δεκατηρίδες μέχρι τὸν τελευταῖο πόλεμο, παρουσιάζεται τὸ προδευτικὸ βῆμα τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, καλύπτει τὸ πλεῖστον ἧς Ἑλληνικῆς παιδαγωγικῆς βιβλιογραφίας καὶ ἀπορροφᾷ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ τὶς φιλοδοξίες τῶν καλύτερων διδασκάλων.

Σήμερα ὅμως, μποροῦμε νὰ διαπιστώσουμε, ὅτι βρίσκεται στὸ περιθώριο τοῦ παιδαγωγικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὄχι γιὰτὶ ἡ ἐκπαιδευτικὴ πρόοδος ἐξήτησε τὴν ἀντικατάστασή του μὲ κάποιο τελειότερο σύστημα, ποὺ νὰ ἀνταποκρίνεται πληρέστερα στὶς σύγχρονες ἐπιστημονικὲς ἀντιλήψεις, ἀλλὰ γιὰτὶ ἔχουν ἐν τῷ μεταξύ παρεμβληθῆ νέοι παράγοντες, ἄσχετοι μὲ τὴν Παιδαγωγικὴ, οἱ ὅποιοι ἀνασυνθέτουν τὸ σκοπὸ τῆς ἀγωγῆς, δημιουργοῦν νέα ἀτμόσφαιρα ἐκπαιδευτικῶν ἀνησυχιῶν ἐπηρεάζουν τὶς διδακτικὲς μεθόδους καὶ τὰ προγράμματα τῆς διδασκομένης ὕλης.

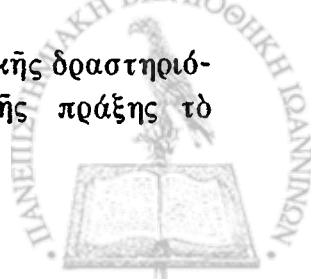
Καὶ οἱ παράγοντες αὐτοί, ἔχουν τοὺς λόγους τους, στὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, στὶς κοινωνικὲς συνθῆκες, στὸ τεχνικὸ πολιτισμὸ καὶ στοὺς οικονομικοὺς συσχετισμοὺς ποὺ διαμορφώνουν τὴ ζωὴ. Τὸ Σχολεῖον Ἐργασίας εἶναι, στὸν τομέα τῆς ἀγωγῆς, ἡ φιλοσοφικὴ καὶ κοινωνικὴ προβολὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ποὺ δίνει τὸν κυρίαρχο τόνο στὸ βιομηχανικὸ πολιτισμὸ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 21οῦ, βλέπουμε στὴν Εὐρώπη, μὲ τὴ ἀποκορύφωση τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως, μιὰ ἀνακατάταξη τῶν ἠθικῶν καὶ ἰδεολογικῶν ἀξιῶν, μὲ τὴν προβολή, ὡς κορυφαίας ἀξίας, τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος, ἱκανῆς μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ἐπιστήμης, νὰ δαμάσῃ τὴ φύση, νὰ ὑποτάξῃ τὶς ἀλόγιστες φυσικὲς δυνάμεις, νὰ κἀνῃ καὶ τὴν ἴδια τὴ μοῖρα παιγνίδι στὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος ἐνόμισε ὅτι λευτερώθηκε ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ ἀναγκαιότητα, μὲ τὸ μοναδικὸ ἀκαταμάχητο ὄργανο, τὸ νοῦ, ποὺ μὲ τὴ βοήθεια τῶν χειρῶν του θὰ πυργώσῃ ὀριστικὰ πᾶ τὴν ἀσύλληπτη μέχρι τότε Εὐτυχία.

Κατ' ἀνάγκη καὶ ἡ ἀγωγή, ὄφειλε νὰ ἀνακατατάξῃ τὰ μορφωτικὰ ἀγαθὰ καί, γι' αὐτό, στὴν προκειμένη περίπτωσι, τὸ Σχολεῖον Ἐργασίας σὰ θεωρητικὴ, ἰδέα καὶ πρακτικὴ μεθοδολογία, ἦταν ὅ,τι χρειάζονταν γιὰ νὰ συμβαδίξῃ μὲ τοὺς προσδιοριστικοὺς παράγοντες τῆς ἐποχῆς.

Ἐπάρχει λοιπὸν οὐσιαστικὴ σχέση μεταξὺ τοῦ κοινωνικοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν κατευθυντηρίων γραμμῶν τῆς Παιδείας, στὶς θεωρητικὲς συλλήψεις τῶν μορφωτικῶν ἀγαθῶν καὶ τὶς μεθοδικὲς κατευθύνσεις διαρθρώσεως καὶ προσφορᾶς τῆς γνωστικῆς ὕλης.

Ἡ παιδαγωγικὴ δὲν εἶναι ἀφηρημένη ἐπιστήμη τῆς διανοητικῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἔχει γιὰ ἀντικείμενο τῆς ἐρευνας καὶ τῆς πράξης τὸ

παιδί, πού δὲν εἶναι ἡ ἀπαθὴς ὕλη πού μπορεῖ ν' ἀποβῆ διαπλαστικὸ ὕλικό τῶν ἐπιστημονικῶν συλλήψεων, ἀλλὰ παρουσιάζει ἀντιδράσεις ποικίλλες: κληρονομικῶν καταβολῶν, βιολογικῆς προσαρμογῆς, φυλετικῆς ἰδιορρυθμίας, γεωγραφικοῦ περιβάλλοντος, συναισθηματικῶν διακυμάνσεων.

Γι' αὐτό, ἡ Παιδαγωγικὴ ὡς ἐπιστήμη, δὲ μπορεῖ νὰ σημειώσῃ, οὔτε στὴ θεωρία οὔτε στὴν πράξη, τὴν πρόοδο τῶν ἄλλων Ἐπιστημῶν, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ἀντικειμένου της. Σὲ πολλὰ μάλιστα σημεία ξαναγυρίζει σὲ θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ σχήματα τοῦ παρελθόντος, δείχνοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτό, τὸ ἀνεξερεύνητο βάθος τῆς ἀνθρώπινης ἰδιοσυστασίας.

Βεβαίως, σὰν Ἐπιστήμη, δηλαδὴ ὄπλο τῆς σκέψεως τοῦ ἀνθρώπου νὰ δαμάσῃ τὸ φυσικὸ περιβάλλον καὶ τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα, ὀφείλει νὰ ἀγωνίζεται συνεχῶς, νὰ παρουσιάσῃ νέα θεωρητικὰ σχήματα πληρέστερης ἐναρμόνισης τοῦ ἀνθρώπου μὲ τοὺς κοινωνικοὺς καὶ φυσικοὺς παράγοντες, χωρὶς ὅμως νὰ παραγνωρίσῃ ὅτι δὲν ἔχει νὰ κἀνῃ μὲ τὴν ὑπάκουη ὕλη πού σμιλεύεται κατὰ τὰ ὄραματα πού πηγάζουν ἀπὸ τὴ σκέψη καὶ τὸ συναίσθημα. Ἐπειτα, ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψη της τὸ ἄτομον σὰν μέλος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ἀν θέλῃ νὰ θεωρεῖται Ἐπιστήμη πού σκοπεύει στὴν ἀνθρώπινη εὐτυχία· γιὰ τὸ ὅτι ἀνθρώπινο ὑπάρχει πάνω στὴ γῆ, σὲ ὕλικές καὶ πνευματικὲς ἐπιτεύξεις, εἶναι προῖον τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς, ἀφοῦ καὶ αὐτὴ ἡ ψυχοσωματικὴ του ὑπόστασις ἔχει τὸ λόγο της στὶς συνθηκῆς τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου μέσα στὴν εὐρύτερη ὁμάδα.

Ἡ ἀπόσπασσις τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τὴν κοινωνία εἶναι ἀδύνατη· μπορεῖ μόνο νὰ ὑπονοηθῆ σὰν ἀφαιρετικὸ σχῆμα τοῦ νοῦ, καὶ ἂν ἦτο κατορθωτὸ νὰ γίνῃ, θὰ μᾶς ἔδειχνε ἓνα ὄν, κυριαρχημένο ἀπὸ τὰ ἔνστικτα, στερημένο τὸ συναισθηματικὸ πλοῦτο καὶ τὴν καταυγάζουσα λάμψη τοῦ θεοῦ δώρου τοῦ νοῦ.

Τὸ μεταπολεμικὸ Σχολεῖο, ὅστερα ἀπὸ τὴ φοβερὴ πείρα τοῦ τελευταίου πολέμου, ὅπου τὸ ἄτομο, ἡ Κοινωνία καὶ τὸ Ἔθνος, ἀντίκρουσαν τὸν κίνδυνο τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἐξουθενώσεως ἀπὸ ἐθνικὲς ὁμάδες ὑψηλοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου, μὲ παιδεῖα συγχρονισμένων ἀρχῶν, ὀφείλει νὰ ἀναθεωρήσῃ τὶς ἀρχές του, νὰ περιορίσῃ τὶς αὐτάρεσκες σκέψεις γιὰ μιὰ αὐτοδύναμη παιδαγωγικὴ Ἐπιστήμη, πού ν' ἀκολουθῆ τὸν ἀνεξάρτητο δρόμο της, στηριζόμενη μόνο στὶς ψυχολογικὲς ἐρευνες τοῦ παιδιοῦ καὶ τὶς διδακτικὲς καινοτομίες.

Ἡ μεταπολεμικὴ ἀγωγή, κουβαλάει μαζύ της τὴ στυφὴ γεύσις ἑνὸς σκληροῦ σκεπτικισμοῦ, ἐξ αἰτίας τοῦ νωποῦ παρελθόντος, ὅπου τὸ ἄτομο μέσα στὴ δίνη τῶν μεγάλων συγκρούσεων ἐκμηδενίζεται ἠθικά, μεταβάλλεται σὲ ἀσήμαντη μονάδα τῶν μαζικῶν κηρυγμάτων, γίνεται ἄβουλο ὄργανο τῶν ὁμαδικῶν ψυχώσεων καί, γι' αὐτό, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ παραβλέψῃ τοὺς νοητικοὺς μαιάνδρους τῆς ἀφηρημένης σκέψεως καὶ τὶς ἀδιάκοπες διδακτικὲς καινοτομίες καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὸ κατάλληλο περιβάλλον ὅπου τὸ ἄτομο θὰμπορῆ νὰ γίνῃ κοινωνὸς τῶν ὑγιῶν ἀντιλήψεων τῆς γενικώτερης ζωῆς καὶ νὰ στηρίζεται μὲ ἀσφάλεια σὲ ὅ,τι μονιμώτερα συντηρεῖ ἡ ἐθνικὴ ὁμάδα, σὲ πολιτιστικὰ στοιχεῖα καὶ κοινὲς καταβολές.

Ἐπειδὴ ἀπ' αὐτά, ἂς ἰδοῦμε πὼς ἀντιμετωπίζει τὸ σύγχρονο Δημοτικὸ Σχολεῖο τὰ συναφῆ πρὸς τὸ ἔργο του βασικὰ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα, ὅπως εἶναι τὸ μεθοδολογικὸ καὶ τῶν προγραμμάτων τῆς ὕλης διδασκαλίας. Παρ' ὅλον ὅτι στὴ σχολικὴ πράξη φαίνονται ἀναπόσπαστα μέρη ἑνὸς ὁργανικοῦ συνόλου, διαφέρουν κατὰ τοῦτο: τὰ μὲν προγράμματα τῆς ὕλης εἶναι ἡ πρώτη ὕλη τῆς διδασκαλίας, ἐνῶ οἱ μέθοδοι, παραλαμβάνουν τὸ γνωστικὸ ὕλικό γιὰ νὰ τοῦ δώσουν τὴν κατάλληλη μορφή, γιὰ νὰ ἔχῃ δεκτικὴ ἐπιτυχία.

Μέθοδοι χωρὶς τὸ σαφῶς καθωρισμένο γνωστικὸ ὕλικό, δὲ μπορεῖ νὰ ἐννοηθοῦν σ' ἓνα σχολεῖο, ὅπως ἀκριβῶς δὲ γίνεται ποίημα χωρὶς τὸ λόγο καὶ ζωγραφικὸς πίνακας χωρὶς τὸ χρωματικὸ ὕλικό. Τὸ ἓνα εἶναι ἡ ὕλη. Καὶ τὸ ἄλλο ἡ

μορφή. Καί ἐδῶ συμβαίνει κάτι πού πλησιάζει σχεδόν τὰ προβλήματα τῆς Τέχνης. Δηλαδή ἡ προσπάθεια ὑπεροχῆς τοῦ ἑνὸς σὲ βάρους τοῦ ἄλλου.

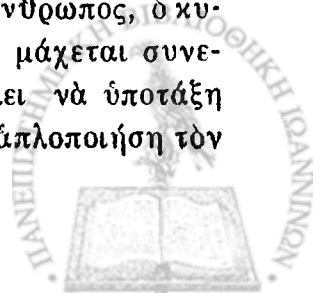
Ἡ ἐξισορρόπηση τῶν ἀντιθέσεων εἶναι σπάνια συντυχία στὴν ἱστορία τῆς Τέχνης. Ἄλλοτε ἐπικρατεῖ ἡ πληθωρική καὶ ἀδέσμευτη προβολὴ τοῦ ὕλικου στοιχείου, μὲ περιφρόνηση τῆς μορφικῆς διαρθρώσεως, ἄλλοτε δὲ σημειώνεται ὑποχώρηση τοῦ ὕλικου στοιχείου μὲ ἐπικράτηση τῆς μορφικῆς δεξιότητος, πού ὀδηγεῖ στὸ φορμαλισμό. Καὶ ἡ Διδακτική, ἂν καὶ δὲν εἶναι Τέχνη, μὲ τὴ σημασία πού δίνομε στὴν ἔννοια αὐτή, ὅμως δὲν εἶναι ἡ ἀπλὴ ἀναμετάδοση γνώσεων, ἀλλὰ εἶναι κάποια οὐσιαστικώτερη λειτουργικὴ ἱκανότης, πού μετουσιώνει σὲ μορφὲς ζωῆς τὸν πνευματικὸ πολιτισμὸ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος καὶ πού ἐκτιμᾶται διὰ μέσου τοῦ προσωπικοῦ βιώματος τοῦ δασκάλου πρὸς τὸ παιδί.

Ἡ Τέχνη ἀγωνίζεται διαρκῶς νὰ ἀποτυπώσῃ στὰ σχήματα καὶ στὶς μορφὲς τὸ προσωπικὸ βίωμα ἀπὸ τὸ πολυσύνθετο δράμα τῆς ζωῆς καὶ ἡ Διδακτική, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο, προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ σὲ δεκτικὴ ὑπερδιέγερση, τὶς πνευματικῆς, ψυχικῆς καὶ σωματικῆς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ, πού εἶναι περισσότερο ἀτίθασες ἀπ' τὸ μάρμαρο, περισσότερο ἀσταθεῖς ἀπὸ τὴν ἀντίθεση τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς καὶ περισσότερο κοχλάζουσες ἀπὸ ζωὴ, ἀπὸ τὴ διαδοχικὴ σειρὰ τῶν λέξεων.

Ἐκτὸς αὐτοῦ, στὴ Διδακτικὴ, παρεμβάλλεται καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ δασκάλου, ἡ ὁποία, παρὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ ρουτίνα, λόγω τῆς ἐπαφῆς μὲ τὸ παιδί, πού δὲν ἔχει τίποτε τὸ στατικόν, ἀλλὰ διαρκῶς προβάλλει τὸ δράμα τῆς ζωῆς στὴ θαυμαστὴ «μοναδικότητα» τῆς δεδομένης στιγμῆς, μᾶς παρουσιάζει τὴν προσωπικὴ συνεισφορὰ νέων ἀπόψεων τῆς ζωῆς. Ὡστε λοιπὸν καὶ στὴ Διδακτικὴ βλέπουμε νὰ παρουσιάζεται μιὰ διαρκῆ ἀναζητήσιμη νέων σχημάτων διαρθρώσεως καὶ προσφορᾶς τῆς ὕλης. Ἡ Ἱστορία τῆς Παιδαγωγικῆς, στὸ διδακτικὸ τομέα, εἶναι γεμάτη κατὰ τὴν ἱστορικὴ διαδρομὴ ἀπὸ πλῆθος τέτοιων ἀναζητήσεων. Βεβαίως, ὅπως στὴν Ἱστορία τῆς Τέχνης, οἱ μεγάλοι δημιουργοὶ μποροῦν νὰ καταργήσουν τοὺς δεσμευτικοὺς τύπους καὶ νὰ προβάλλουν δικούς τους νέους κανόνες, ἔτσι καὶ στὴ Διδακτικὴ, οἱ μεγάλοι παιδαγωγοί, δημιουργοῦν κατὰ καιροὺς δικὰ τους πρότυπα εἰσβολῆς καὶ ἔλξεως τῆς παιδικῆς ψυχῆς, συνθετικοὺς πίνακες οὐσιαστικῆς ἀγωγῆς μὲ τέλεια περιφρόνηση τῶν ἀσημάντων λεπτομερειῶν τοῦ διδακτικοῦ φορμαλισμοῦ καὶ τῆς γνωστικῆς ὑλοκρατίας.

Ὅμως, ἔπειτα, ὅπως γίνεται πάντοτε ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ δημιουργοῦ, μᾶς ἐμφανίζονται οἱ σχολῆς τῶν ὀπαδῶν, πού μὴ μπορῶντας νὰ συνεχίσουν τὴν ἐπαναστατικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ ἰδρυτοῦ, καταφεύγουν στὴν τυραννικὴ συντηρητικὴ παράδοση μὲ τὴν ἀνέπαφη διαφύλαξη σὲ πείσμα τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου, τῶν διδακτικῶν σχημάτων, πού παρουσιάζονται πιά ἀπὸ ἐξυπηρετικὰ ὄργανα ἐπαφῆς διδασκάλου πρὸς μαθητὴ, δεσμευτικοὶ τύποι γιὰ κάθε δημιουργικὴ ἐργασία καὶ ἰδιαίτερη προσωπικὴ ἔκφραση.

Οἱ μέθοδοι διδασκαλίας, δὲν εἶναι τυχαῖα, ἐμπειρικὰ σχήματα ἐπαγγελματικῆς ἐπινοήσεως, πού καλλιεργοῦν τὴ δεξιότητα τῆς μεταδόσεως τῶν γνώσεων πρὸς τὸ παιδί, ἀλλὰ συνδέονται μὲ τὴν ἱστορία τῆς ἀγωγῆς καὶ καλύπτουν τὸν τομέα τῆς τεχνικῆς. Καὶ ἀφοῦ ἡ Ἀγωγή, ὡς συστηματικὴ ἐπίδραση τῶν ἐνηλίκων πρὸς τὴ νέα γενεά, ἐμφανίζεται ἀπὸ τότε πού ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ βοήθει τοῦ λογικοῦ καταχτάει τὴν ἔννοια τοῦ χρόνου ὡς παρελθόν καὶ μέλλον καὶ ἔχει ἐπίγνωση τῆς διάρκειας τοῦ ἔργου του, πού δὲν καταστρέφεται ἀπὸ τὸ ἀδηφάγο παρόν, οἱ μέθοδοι διδασκαλίας ὡς τεχνικὴ τῆς ἀγωγῆς, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχουν κι' αὐτὲς μακρότατη ἱστορικὴ προέλευση. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος, ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος, ὁ κυκλωμένος ἀπὸ πλῆθος αἰνίγματα καὶ ἀπροσπέλαστα ὕλικὰ ἐμπόδια, μάχεται συνεχῶς γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του, μὲ τὸ κορμί του καὶ τὸ μυαλό του. Θέλει νὰ ὑποτάξῃ τὸ ἐχθρικό του περιβάλλον, προτάσσοντας τὰ ὄπλα ἀμύνης καὶ νὰ ἀπλοποιήσῃ τὸν

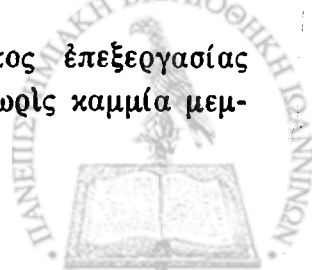

ἀντικειμενικό κόσμο σὲ πνευματικά σχήματα, πού θὰ ἔχουν ἀνταπόκριση μὲ τὸν ἔσωτερικό του ψυχικό κόσμο.

Ἡ πορεία του ὅμως αὐτὴ σημειώνεται μὲ ρυθμὸ βραδύτατο καὶ γι' αὐτὸ κάθε ἐνέργεια, πού καταγράφει ἐπιτυχὲς ἀποτέλεσμα, εἶναι ἔργον πείρας καὶ ζωῆς, ὄχι μόνον ἐνὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ μιᾶς ὁλόκληρης γενιᾶς, μιᾶς ὁλόκληρης ἐποχῆς. Ἄλλὰ ὁ ἄνθρωπος ζῆ στὴν ὠργανωμένη Κοινωνία καὶ ὀφείλει νὰ προσαρμοσθῆ στὸ δικό της τρόπο ζωῆς καὶ σκέψης. Ἡ κοινωνία θὰ δημιουργήσῃ συστήματα ἐργασίας, οἰκογενειακῆς ὀργανώσεως, διανομῆς τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, μεθόδους ὁμαδικῆς σκέψεως καὶ κοινῆς συναισθηματικῆς ἀντιδράσεως, ἰδεώδη καὶ σύμβολα ζωῆς, σὲ ἀντιστάθμισμα τῆς καθημερινῆς πραγματικότητος καὶ τὸ ἄτομο ὀφείλει νὰ προσαρμοσθῆ στὸ ρυθμὸ τῆς ἀλλαγῆς πού περιλαμβάνει τὴ διαρκῆ ἀναζήτησιν, τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὸν τεμαχισμόν κάθε ἐνότητος. Αὐτὸ τὸ πάθος τῆς ἀδιάκοπης μεταβολῆς, θεῖο δῶρο τοῦ νοῦ, ἀκατάλληλο βέβαια γιὰ τὶς φυσικὰ καὶ βιολογικὰς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου καὶ νοητὸ μόνον ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ ἐποπτικὴ ἀντίληψιν τῆς ζωῆς, ἐπηρεάζει καὶ τὴν πορεία τῆς Ἀγωγῆς. Ἡ ἀγωγή, στηριζόμενη στὴ διανοητικὴ ἀνθρώπινη δραστηριότητα, ὅσο ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ φυσικὴ τοποθέτησιν τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸ περιβάλλον, τόσο περισσότερο τεμαχίζει καὶ ἀποσυνθέτει τὴν ἔννοιάν της, παραποιεῖ τὸν πρωταρχικὸ σκοπὸν της, παραγνῶριζει τὶς βασικὰς ἀνθρώπινες ἀνάγκας. Σύμφωνα δὲ μὲ τὶς ἐκάστοτε ἀνάγκας τῆς κοινωνίας, ἢ τῆς πολιτείας, ὡς ἐκτελεστικὸν τῆς ὀργάνου, μᾶς παρουσιάζονται ποικίλα ἰδεώδη, πού δὲν προφθάνουν νὰ δημιουργήσουν συγκροτημένη παράδοσιν ἢ νὰ μεταβληθῶν σὲ πράξιν καὶ ἄλλα ἰδεώδη, ἀντίθετα ἀπὸ τὰ πρῶτα, ἐμφανίζονται στὸ προσκήνιον τοῦ κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἄλλὰ συμβαίνει καὶ τὸ ἄλλο: Ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος, μὲ τὴν διαρκῶς αὐξανόμενη διανοητικὴ δραστηριότητα, ἐπιμένει νὰ δαμάσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς, μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσιν τῶν μερῶν τῆς ἐννοίας της, στὰ ἐπὶ μέρους ψυχοσωματικὰ της στοιχεῖα καὶ τὶς κοινωνικὰς καὶ πολιτιστικὰς ἐπιδράσεις. Καταγράφει τὴ σημασίαν ἐνὸς ἐκάστου παράγοντος, μέσα σὲ αὐστηρὰ ἐπιστημονικὰ σχήματα. Ἄλλὰ ἡ ἀνάλυσιν μιᾶς ἐννοίας, πού ἔχει τὴν ἀμεσώτερη σχέσιν μὲ τὸν ἄνθρωπον ὡς ψυχοσωματικὴ ἐνότητα καὶ μὲ πλῆθος ἐπιστροφάτων κοινωνικῶν ἐπιδράσεων, μπορεῖ νὰ ἀκολουθῆ θαυμάσια καὶ ἄσφωγα τοὺς τύπους τοῦ ἐπιστημονικοῦ σπουδαστηρίου, ὅμως δὲν ὑποτάσσεται. Κάθε πόρισμά της δὲν εἶναι καὶ ἀλάθητος νόμος. Ἡ κατάφασιν φέρνει τὴν ἀντίφασιν, ἡ ἀποδοχὴ τὴν ἀμφιβολίαν καὶ τὴ διάψευσιν. Ἐπομένως, ὁ ἄνθρωπος, ὄντας ἓνα αἰνιγματικὸν πρόβλημα γιὰ μελέτη, σισύφειος πειρασμὸς τοῦ μυαλοῦ γιὰ τὴν ἀδιάκοπην σπουδὴν τῆς ἀσύλληπτης ἐνότητός του, καθιστᾷ τὴν ἀγωγήν ἐπίμοχθιν, πολλὰς φορὰς ἀνωφελὴ καὶ ἀμφιβολία τὴν ἐπιστημονικὴν τῆς δεοντολογίαν. Βεβαίως ἡ Ἐπιστήμη τῆς Ἀγωγῆς, στὸν τραχὺ τῆς ἀγῶνας νὰ διαπλάσῃ τὴν ἀνθρώπινην φύσιν στὰ σχήματα τῶν ἰδεωδῶν της, θὰ χρησιμοποιήσῃ ὅλον τὸν μηχανισμόν, μὲ ἀκατάπαυστη αἰσιοδοξίαν γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν καὶ κατάκτησιν τοῦ προβλήματός της. Καὶ σχήματα θεωρητικὰ τοῦ σπουδαστηρίου, ἀλλὰ καὶ τὶς τεχνικὰς ἐπινεύσεις τῆς πράξεως, πού εἶναι οἱ μέθοδοι Διδασκαλίας.

Οἱ μέθοδοι διδασκαλίας δὲν πρέπει νὰ θεωροῦνται ἀσήμαντοι παράγοντες ἐνὸς σύγχρονου σχολείου, ἐφ' ὅσον εἶναι βγαλμένες ἀπὸ τὴν πείραν τῆς διδακτικῆς πράξεως. Ἀποβλέπουν στὴν ἐπιτυχεῖν διόρθωσιν τῆς διδασκαλίας, μορφοποιοῦν τὸ γνωστικὸν ὑλικὸν καὶ καθοδηγοῦν τὸν διδάσκοντα, κατὰ τρόπον ἐπιστημονικόν. Εἶναι ἡ τεχνικὴ σιγουριά τοῦ καθημερινοῦ σχολικοῦ ἔργου, ὅπως εἶναι ὅλοι οἱ τεχνικοὶ τρόποι ἐπεξεργασίας τῆς ὕλης πού διδάσκονται καὶ μεταδίνονται ἀπὸ τεχνίτην στὸ ἐργαστάσιον, στὸ βιοτεχνικὸν ἐργαστήριον κ.τ.λ.

Καὶ ἐκεῖ, στὸ τεχνικὸν ἐργαστήριον, κάθε καινούργιος τρόπος ἐπεξεργασίας πού συντελεῖ στὴν τελειότερη ἐργασία, γίνεται ἀμέσως δεκτὸς χωρὶς καμμία μεμ-

ψμιορία, γιατί θα ήταν καθαρή άνοησία ή έπιστροφή σέ παλιές άντιοικονομικές μεθόδους.

Όμως, υπερτιμοῦμε πολλές φορές τις δυνατότητες τῶν μεθόδων διδασκαλίας, σὸ ὄλο ἔργο τῆς Ἀγωγῆς. Καί αὐτὸ συμβαίνει σὲ ἐποχές πνευματικῆς στειρότητας τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ὅταν σπανίζει κάθε ὑψηλόφρονη σκέψη γιὰ τὴν προοδευτικὴ εξέλιξη τῆς ζωῆς καί ἡ κυσοφορία τοῦ νέου θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ἡττοπαθεῖς ἢ τοὺς συμφεροντολόγους σὰν διαλυτικὴ καταγίδα, τότε εἶναι πὸ ἐπιστρατεύεται ὀπως-ὀπως ἡ ἄγωγή, φτιασιδώνεται καί ψευτοσυγχρονίζεται ἐξωτερικὰ γιὰ νὰ ἀναστηλώσῃ τὰ καταρρέοντα σύμβολα παρωχημένων ἐποχῶν, γιὰ νὰ ἐπουλώσῃ τὰ χάσματα τῆς θρυμματισμένης ἠθικῆς καί κοινωνικῆς ἐνότητος. Ἡ φιλοσοφικὴ δεοντολογία ἔρχεται νὰ συνδράμῃ τὴν ἀνέφελῃ μακαριότητα τῆς παιδαγωγικῆς καί, οἱ δυὸ μαζί τους, διοχετεύουν τὴν πλεονάζουσα δραστηριότητα τῆς ἐκπαιδευτικῆς σκέψης σὲς ἀνατομίες «τῆς ὕλης διδασκαλίας», ὀδηγώντας αὐτὴν σὲ ἐπίμοχθες μετρήσεις τῆς ποιότητος καί τῆς ποσότητος, σὲ ἀτέρμονες βυζαντολογίες, λεκτικὲς φλυαρίες.

Αὐτὴ ἡ ἀναλυτικὴ ἀνατομία πὸ ὀμοιάζει χειρουργικὸ σπουδαστήριον, καταμαχίζει μὲ πλησμονὴ ἐπιστημονικῆς μέθης τὸ ὕλικὸ τῆς διδασκαλίας, φθάνει ὡς τὰ ἔσχατα ὀρια τῶν πιδ ἀσήμαντων λεπτομερειῶν, μὲ ἐκπληκτικὴ πρῶγματι εὐσυνειδησία, βρῖσκοντας ποικίλλους τρόπους ἀναλύσεως καί ἀνακατατάξεως τῶν προσφερομένων γνώσεων.

Χωρὶς νὰ υπερβάλλωμε τὰ πρῶγματα, οὔτε καί νὰ παραβλέψωμε ὠρισμένες ἔξοχες συμβολές παιδαγωγικῆς εὐφυΐας καί ἐπιστημονικοῦ μόχθου σὸν διδακτικὸ τομέα, ὀμως ὀφείλομε νὰ ἐπισημάνουμε, ὀτι τουλάχιστο σὲ τὴν πατρίδα μας, ἡ Παιδαγωγικὴ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀπὸ τὸν πόλεμον καί δῶθε, ὀλο τῆς τὸν ζῆλον τὸν ἔστρεψε μονομερῶς σὲ διδακτικὰ προβλήματα. Τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν παιδαγωγικῶν βιβλίων, ὀσα εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ζήτημα τῆς ποιότητος καί τῆς μορφικῆς διαρθρώσεως τῆς «διδασκείας ὕλης» καί τὸ πλεῖστον τῶν ἀνησυχιῶν τῶν δασκάλων μας ἀπασχολοῦσε ἡ μεθοδολογία, πρῶγμα πὸ φανερώνει μιὰ θελημένη ἢ ἀθέλητη ἐπικίνδυνῃ αἰσιοδοξία ὡς πρὸς τὸ ὀλο πρόβλημα τῆς Ἀγωγῆς καί τῆς τοποθετήσεως του σὲ τὴ σύγχρονη μεταπολεμικὴ κοινωνία.

Καί ἐνῶ ἡ σύγχρονη ζωὴ ἀπαιτεῖ, ἀπὸ ὀλους τοὺς φορεῖς τῆς ὕλικῆς καί πνευματικῆς δραστηριότητος, ἀναπροσαρμογὴ τῶν μέσων καί τῶν σκοπῶν τους, τὸ Σχολεῖον παραμένει ἀκόμη σὲ τὴν προπολεμικὴ του ἀυτάρκεια, μὲ τὴν τυποποίηση ὠρισμένων μεθόδων διδασκαλίας καί τοῦ ρωμαντικοῦ ἀφορισμοῦ προσηλώσεως σὲ κάθε ἰδιορρυθμία στιγμιαίας ἀντιδράσεως τῆς παιδικῆς δραστηριότητος, χωρὶς νὰ ἀνησυχῇ καθόλου γιὰ ὀτι γίνεται σὲ τὴ μεταπολεμικὴ κοινωνία, πὸ ἕνας καινούργιος ἰδεαλισμὸς, βγαλμένος μέσα ἀπὸ τὴν τρομαχτικὴ λάμψη τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας, ἀυλακώνει βαθεῖα τὰ καιρία ὀικονομικὰ καί κοινωνικὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ μας.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ο. Η. Ε. : ΜΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Όπως κάθε χρόνο, έτσι και έφετος, γιορτάστηκε ή επέτειος του Όργανισμού Ένωμένων Έθνών. Ό οργανισμός αυτός, όπως και ή μακαρίτισσα Κοινωνία των Έθνών, γεννήθηκε, ύστερα από έναν φριχτό παγκόσμιο πόλεμο, σαν πλατωνική, τουλάχιστο, αποδοκιμασία της βίας, που οδηγεί στην ανθρωποφαγή, και χάρισε στην ανθρωπότητα έναν καταστατικό Χάρτη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που είναι σημαντική ή τυπική σημασία του, γιατί, αν και συχνά έλειψε ή ειλικρίνεια κατά την εφαρμογή του, οί προθέσεις του, εν πάση περιπτώσει, ήταν απαύγασμα πανανθρώπινων πόθων. Ό Όργανισμός Ένωμένων Έθνών φάνηκε, έως τώρα, ανθεκτικώτερος από την Κοινωνία των Έθνών, και αυτό αποδεικνύει ότι οί άνθρωποι όλης της γης θέλουν να τον μεταβάλουν από τύπο σε ουσία, με άλλα λόγια, ότι ενδιάθετος πόθος τους είναι να γίνουν, τα Ένωμένα Έθνη, Ένωμένος κόσμος. Φυσικά, τó δίκαιον του ίσχυροτέρου δεν έπαψε ακόμη να καταδυναστεύη σ' αυτή τή γη τον μικρό και τον άνισχυρο. Και κάθε χρόνος που περνά μάς φέρνει νέα στοιχεία που δείχνουν ότι ή στυγνή δύναμη, ή αδελφωμένη με την δίδυμη αδελφή της, την πολυμήχανη ύποκρισία, δεν έπαψε να ταλαιπωρή τον κόσμο με προσωπείο πάντα τον περίφημο καταστατικό Χάρτη. Σκοτεινά συμφέροντα συμπλέκονται γύρω από τή ζωή των αδύνατων λαών της Γης και ό Όργανισμός των Ένωμένων Έθνών φθάνει συχνά στο χείλος της έξουθενωσης. Και όμως άντέχει. Και, ακριβώς, τó ότι άντέχει είναι μιά απόδειξη τρανή του ότι ή παγκόσμια αλληλεγγύη όλων των ανθρώπων αρχίζει να αποκτά στερεή υπόσταση, σφυρηλατεί τα ειρηνικά όπλα της, ξεκαθαρίζει τους πόθους της και στέκεται, προσωρινά τουλάχιστο, σαν δύναμη αντίρροπη της βίας και της αυθαιρεσίας, για να μπορέση, στο προσεχές μέλλον, ουσιαστικά να τις καταδαμάση.

Ό Όργανισμός των Ένωμένων Έθνών, που είναι έως τώρα ό θυρεός μιάς συμβολικής και συμβατικής ειρήνης, πρέπει να ζήση, για να γίνη στην ουσία ό ρυθμιστής των τυχών του ανθρώπου.

Του εύχόμεθα μακροζωία και δύναμη και εύδοκίμηση, μαζί με όλους τους καλοπροαίρετους ανθρώπους αυτής της γης.

A. Γ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Τό ενδιαφέρον, που δείχνει ό ύφυπουργός Προεδρίας κ. Μυλωνάς για την επισήμανση και την διατήρηση των μνημείων της νεώτερης ιστορίας μας, είναι όντως μιά φροντίδα ύψιστης σημασίας για την έθνική μας πνευματική φυσιογνωμία. Μέχρι τώρα, ή φθορά και, εν πολλοίς, ή καταστροφή αυτής της αυθεντικής μαρτυρίας της ιστορικής μας μνήμης υπήρξε τόσο μεγάλη που, ούτε λίγο ούτε λίγο πολύ, ν' άπειλεί την πολύτιμη

τούτη πάτρια κληροδοσία με κάποια μορφή αναπηρίας ακόμα και στα δικά μας χρόνια. Γι' αυτό, επιβάλλεται να γίνει, τó δυνατόν ταχύτερα, ή διάθεση αυτή του κ. Μυλωνά, μιά καλά οργανωμένη έκστρατεία. Κι' ή Κυβέρνηση, που τόσα δείγματα έδωσε για την θεμελίωση μιάς εύρυθμης πνευματικής υποδομής του Παρόντος, πρέπει να ξεχωρίσει αυτήν την προσπάθεια, να την προγραμματίσει στην πρώτη σειρά των μεγάλων προβλημάτων της χώρας και να την χρηματοδοτήσει. Γιατί, μέσα στην ύπερεθνική Κοινό-

τητα της Κοινής 'Αγοράς και, γενικώτερα, στον ευρύτατο κύκλο της πνευματικής και πολιτιστικής συγχρώτισης στον ευρωπαϊκό χώρο, ή ποιότητα κι' ή άντοχή της κάθε εθνότητας θά κριθεί ακριβώς απ' το βάρος της δικής της Παράδοσης. Για την 'Ηπειρο, ειδικώτερα, ή ανάγκη της προστασίας αυτής είναι πιό άμεση και πιό έκτεταμένη. 'Ο τόπος της είναι απ' τους πιό κρίσιμους χώρους της μεταβυζαντινής ζωής και δράσης του Γένους ως την Παλιγγενεσία, καθώς επίσης και της από κεϊ και δώθε Παράδοσης της συνέχειας του Ιστορικού βίου των Νέων 'Ελλήνων.

BIBΛIOΘHKEΣ, BIBΛIO ΘHKEΣ

Θεμελίωση κάθε προσπάθειας για την πνευματική άνύψωση, στα ευρύτερα στρώματα της κοινωνίας, δέν είναι δυνατόν να επιτευχθεί χωρίς την ύπαρξη πολλών βιβλιοθηκών. Σ' όλόκληρη τη χώρα και, πρό παντός, στα νευραλικά κέντρα της έπαρχιακής ζωής, θά πρέπει να δημιουργηθούν βιβλιοθήκες με άνετα άναγνωστήρια και δυνατότητες εύρειας δραστηριότητας για την έπιτυχία του σκοπού τους. 'Ακόμα, θά έπρεπε να πάρουν, αυτές οί βιβλιοθήκες, και την μορφή μιās πνευματικής έστιας, ώστε, παράλληλα, ν' άναπτυχθεί και μιá κίνηση κι' ένα κλίμα ένδιαφέροντος για μόρφωση γενικώτερη (δηλαδή να γίνονται διαλέξεις, συζητήσεις). 'Ετσι, πιστεύομε, πώς ή Κρατική 'Αντίληψη θά έφαιτανε τις άναγκαίες τουλάχιστον προϋποθέσεις για ένα θετικό ξεκίνημα προς έξυψωση της πνευματικής και πολιτιστικής στάθμης του συνόλου. Μάλιστα, τώρα πού, με την προώθηση της Παιδείας στην πρώτη σειρά της κρατικής μέριμνας, ή προσπάθεια τούτη φαίνεται πώς γίνεται επείγουσα ανάγκη. Καί, δυστυχώς, δέν υπάρχουν οί βάσεις, ή οργανωμένη προπαρασκευή για να καταστεί κι' έδω το ίδιο έπιτυχημένη μιá τέτοια κινητοποίηση. Γιατί, έκτός πού, γι' αυτόν το σκοπό δέν διατέθησαν ούτε άρκετά χρήματα ούτε έπάρκεια των ειδικών άνθρώπων, οί ύφιστάμενες, πού και πού, βιβλιοθήκες στην έπαρχία ή και μέσα στην ίδιαν άκόμη την Πρωτεύουσα, δέν φτάνουν για να καλύψουν αυτήν την ανάγκη. ('Αφήνομε πώς, ένα μεγάλο μέρος απ' αυτές, ύπάρχει χάρη στην άνάλωση και στις δωρεές κάμποσων ατόμων και 'Ιδρυμάτων). 'Αλλά, κατ' αυτόν τον τρόπο, δέν δικαιούμαστε να πιστεύομε πώς, με ό,τι ύπάρχει, θά δυνηθούμε να προχωρήσομε παραπέρα. Στη χώρα μας, πού ή άναγνωση του καλού βιβλίου είναι άφάνταστα περιωρισμένη, μονάχα οί βιβλιοθήκες (πού θά φτιάξει και πού θά συντηρήσει το ίδιο το κράτος με την βοήθεια των τοπικών παραγόντων) θά δώσουν το άναγκαίο καλλιεργημένο κοινό, πού θά στηρίξει την κάθε προ-

σπάθεια για πρόοδο και άνύψωση της ζωής στον τόπο μας.

Θέλομε να πιστεύομε, πώς ή Κυβέρνηση θά έκτιμήσει και θά ίεραρχήσει, κατ' άξίαν, και το πρόβλημα τούτο.

ΓΙΑ ΤΟΝ κ. ΔΗΜΑΡΧΟ

Πρέπει να ύπομνήσομε, στη Δημοτική μας 'Αρχή, πώς ή «'Ηπειρωτική 'Εστία» και ή προσφορά της στην πόλη τούτη δέν είναι δυνατόν ν' άγνοείται απ' αυτούς—πρό παντός—πού έχουν την ευθύνη για την έκτίμηση και για την διαφύλαξη των άξιών της. 'Η άξιολόγηση, εύτυχώς, ήδη έχει γίνει πολύ πιό πριν και πολύ πιό πέρα απ' το δικό μας χώρο. Κι' αυτό, ακριβώς, θά έπρεπε να είταν, για τους οργανωτές των πνευματικών ή καλλιτεχνικών έκδηλώσεων της Δημοτικής 'Αρχής, ένα άσφαλές μέτρο σωστής έκκτίμησης των ύποχρεώσεων της άπέναντι των πνευματικών κεφαλαίων πού διαθέτει τούτος ό τόπος. Καί, όμως, ή «'Ηπειρωτική 'Εστία» άγνοήθηκε στην συναυλία του Μίκη Θεοδωρακη, πού οργανώθηκε απ' την Φιλαρμονική του Δήμου 'Ιωαννιτών. Μονάχα, κατόπιν έπεμβάσεως—άν άληθεύουν οί πληροφορίες μας—ένος Δημοτικού Συμβούλου, ήρθε στα γραφεία του περιοδικού μιá, κατ' οίκονομίαν, πρόσκληση, για μιá μ ο ν ά χ α θέσση, έξω απ' τις πάγιες άριθμήσεις (δηλαδή στο διάδρομο) της αίθουσας.

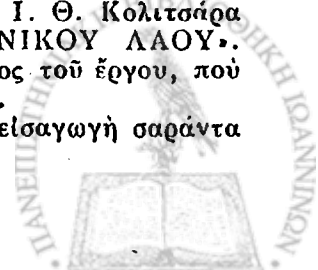
Αυτά, πού δέν είναι καθόλου μικρόχαρη ευθιξία, τά θέτομε δημοσία ύπ' όψη του κ. Δημάρχου και, έπ' εύκαιρία, κάνομε γνωστόν, πώς ή μ ο ν α δ ι κ ή ύποστήριξη (;) πού έχει ή «'Ηπειρωτική 'Εστία» απ' το Δημο 'Ιωαννιτών, είναι ή άγορά πέντε (5) μονάχα άντιτύπων, κάθε μήνα, άξίας 83 δραχμών.

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

'Ιωάννου Θ. Κολιτσάρα: «Ήσοιμίαι του 'Ελληνικού Λαού», Τεύχος Α'. 'Εκδόσεις: «Χριστιανικής 'Ενώσεως έκπαιδευτικών λειτουργών», 'Αθήναι 1964 σελ. 360.

'Η Χριστιανική 'Ενωσις έκπαιδευτικών λειτουργών, έκτός από την πολύπλευρη και πολύμοχθη δράση της να άρδεύση την Παιδείαν μας με τά αίώνια Χριστιανικά νάματα, μās έχει δώσει τά τελευταία χρόνια μιá σειρά από άξιόλογα έκπαιδευτικά βιβλία. Είς το ένεργητικόν της άνωτέρω 'Ενώσεως άνήκει το νέο βιβλίο του Γυμνασιάρχου κ. Ι. Θ. Κολιτσάρα «ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ». Πρόκειται για το πρώτο τεύχος του έργου, πού αποτελείται από 310 σελίδες.

Προτίθεται του έργου είσαγωγή σαράντα

(40) σελίδων, όπου γίνεται λόγος για τον όρο παροιμία, τα γνωμικά και τα αποφθέγματα, τις παροιμιώδες φράσεις, τις παροιμίες της Γραφής, τις συλλογές παροιμιών, την κατάταξη και την έρμηνεία των. Αποτελεί μια τεκμηριωμένη μελέτη, που προσφέρει γνωσιολογικό έργο στον αναγνώστη για άνετη κίνηση στον κόσμο των παροιμιών.

• Η συλλογή παροιμιών και αποφθεγμάτων, που ακολουθεί, απηρτίσθη, λέγει ο συγγραφέας, απ' ενός μόν βίσει μικρών και μεγάλων συλλογών αυτότελως έκδοθεισών ή εις περιδικά και βιβλία περιληφθεισών, απ' έτέρου δέ από πρόθυμον συνεργασίαν πολλών φίλων ανά τας έπαρχίας της Πατρίδος μας, οι όποιοι με ενδιαφέρον συνέλεξαν και απέστειλαν τας έπιχωριαζούσας εκεί παροιμίας, και εκ τρίτου από προσωπικήν μικράν έρευναν την όποιαν από έτων έμεις έπιχειρήσαμεν. Έτσι ο σ. μās όμιλει για τις πηγές της συλλογής του.

Έντάσσει εις τό έργον του και σοφά αποφθέγματα των αρχαίων Έλλήνων, που έσταχυολόγησε από τα δέκα βιβλία του Διογένους του Λαερτίου. Άριστα προέβη στον έμπλουτισμό αυτό που μαρτυρεί απόλυτα την συνέχεια της Φιλοσοφικής σκέψως των Έλλήνων.

Η κατάταξις των παροιμιών έγινε κατά αλφαβητικήν σειράν της πρώτης λέξεως, χωρίς να λάβη υπ' όψιν τό άρθρον. Κάθε παροιμία αναγράφεται ή κυρίως καταγωγή της και ακολουθεί ή έρμηνεία. Για την εξήγησι ή μάλλον σύντομη ανάπτυξι ό κ. Κολιτσάρας έπιστρατεύει τις γνώσεις των παλαιών έρμηνευτών, αλλά θέτει έπάξια και την προσωπική του σφραγίδα και αποκρυπτογραφεί τον έννοιολογικό θησαυρό κάθε παροιμίας. Εις την έρμηνευτικήν προσφοράν είναι εκδηλη ή αρχαιομάθεια, ή χριστιανομάθεια και γενικά ή Έλληνομάθεια του μελετητού και ή καλλιεργημένη δομή της σκέψως, που αποτελούν τεκμήρια αδιάψευστα του έπιστημονικού κύριος του έργου. Και προδίδουν αυθόρμητα τό ύψηλό ποιόν του.

Τό Πρώτον τεύχος (τόμοι 360 σελίδων) των παροιμιών, που έχω εμπρός μου, έχει παροιμίες, που αρχίζουν οι πρώτες λέξεις των από Α.Β.Γ. και Δ., με συνολικό άριθμό παροιμιών χίλιες έξακόσιες πενήντα έξι (1656). Εις Α περιλαμβάνονται χίλιες είκοσι έπτά (1027), τό Β έκατον δέκα έννέα (119), τό Γ διακόσιες έβδομήντα δύο (272) και τό Δ διακόσιες τριάντα όκτώ (238).

• Η συλλογή, ή κατάταξις και ή έρμηνεία των παροιμιών του Έλληνικού λαού αποτελεί έργο μνημειώδες και σταθμό στα Νεοελληνικά μας γράμματα. Η μελέτη της προσφοράς του μόχθου του κ. Ιωάννου Θ. Κολιτσάρα έχει μεγάλη έπιστημονική βαρύτητα και αδιάψευστο κύρος. Με τό άνωτέρω έργον ή λαογνωσία μας καλλιεργείται συστηματικά και βασισμένα, διότι έχομε συγκεντρωμένο, καταταγμένο και έρμηνευμένο έπιστημονικά και πλούσια τό αντικειμενοποιημένο λαϊκό πνεύμα σε μοτίβο παροιμίας. Ένα μεγάλο κενό στα γράμματα μας

καλύπτει ή έργασία του σ. και είναι άπαραίτητο άπόκτημα κάθε καλλιεργημένου ανθρώπου. Η έντύπωσις και γενικά ή εμφάνισις της έκδόσεως κρίνεται άρίστη.

Μαρίας Δ. Σκοτινιώτου: • Πηγάρια και πόρτες», Έκδοσις: Δελφικής βιβλιοθήκης. σελ. 116.

• Η κ. Μαρία Δ. Σκοτινιώτου πρωτοπαρουσιάζεται στα γράμματα μας με δέκα λαχταριστά διηγήματα στην συλλογή της «ΠΗΓΑΔΙΑ ΚΑΙ ΠΟΡΤΕΣ» με όντως δόκιμη παρουσία. Αναφέρεται σε θέματα της ζωής και πλησιάζει ίκανοποιητικά μεγάλες αλήθειες, με ρώμη γνησίου ταλέντου, με φιλοσοφική διάθεσι και λυρισμό. Προβάλλει, από άτομικές της άνησυχίες, τους προβληματισμούς της και τις πιθανές λύσεις της από τα βιώματα του «έγώ» στα πλαίσια του «έμεις». Τό ύφος της έντονα προσωπικό και τό ξεκίνημά της βάσιμα έλπιδοφόρο.

• Ο κ. Φοίβος Δέλφης, που κάνει μια πλατεία προλογική παρουσίασι του έργου της σ., μās λέγει: «Δύναμη, πάθος, ένστιχτο, σοφία και φαντασία, αλλά και γερός στοχασμός και λυρισμός χαρακτηρίζουν αυτή την άσύγκριτη συλλογή». Έχει απόλυτο δικιο.

Ε. Ν. Πλατή: • Τό έρωτικό στοιχείο στο μυστικισμό». Δοκίμιο Άθήνα 1964. σ. 150

• Ο πυρετός της καρδιάς έχει πολλά αίτια. Ο άνθρωπος προσανατολίζεται στο αντίκειμενο της αγάπης του, τό πλησιάζει, γίνεται μαζί του ένα. Τό στοιχείο του έρωτος στο μυστικισμό εξετάζεται μεθοδικά στις 150 σελίδες του άνωτέρω δοκίμιου, που αρχίζει με την όντολογική εξέτασι των βιωμάτων. Σκοπός της έργασίας του ό σ. λέγει ότι είναι: «να δείξουμε πρώτα ότι ό έρωτισμός είναι ένα ουσιαστικό χαρακτηριστικό όλων, αλλά πάντως πάρα πολλών—θά λέγαμε των περισσώτερων—μυστικών πραγματώσεων... αποτελεί ίσια ίσια ένα ουσιαστικό χαρακτηριστικό της βαθύτερης όντικότητας του ανθρώπου...».

Στό δοκίμιο εξετάζεται ό έρωτικά προσωπικός μυστικισμός και οι σπουδαιότερες φάσεις του και προσφέρονται έρωτικά άποσπάσματα προσωπικών μυστικών. Τέλος παρατίθεται μια άνθρωπολογική και όντολογική έρμηνεία

Τό δοκίμιο του κ. Πλατή, παρά την μονοτονία των άποσπασμάτων των μυστικών, που μειώνουν τό προσωπικό χαρακτήρα του σ., έχει μεθοδικότητα, ενάργεια και πειστικότητα, με ιδέες ύγιεις και ξεκάθαρες.

Δέν θά συμφωνήσω με την γνώμη του κ. Πλατή, ότι δέν υπάρχει νοσηρή τέχνη από την άποψι του άκατονομάστου δημιουργού, που άναφέρει σαν παράδειγμα. Τό ήθος του όποιου—δήπουτε δημιουργού, προσθέτει στο έργο του

μιὰ ἀτμόσφαιρα θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς φήμης. Ἐπομένως ἔχει μεγίστη σημασία ἡ ποιότης τοῦ δημιουργοῦ, διότι ἐὰν μὲ ἓνα ἀριστοῦργημα Τεχνῆς θέλει νὰ γίνῃ κάποιος καὶ δάσκαλος, δὲν τὸ καταφέρει, διότι δὲν μπόρεσε νὰ δασκαλέψῃ τὸν ἑαυτό του.

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν φιλικὴ αὐτὴ παρένθεσι, τὸ δοκίμιο τοῦ κ. Πλατῆ εἶναι ἀποτελεσματικὴ μελέτη, διηρθρωμένης σκέψεως καὶ μᾶς γνωρίζει πτυχὲς ἐρωτικῶν βιωμάτων στὸ μυστικισμό, ἐνδιαφέροντες καὶ εὐχάριστες σὲ κάθε πνευματικὸ ἄνθρωπο.

Φωτεινῆς Δαλαμάγκα—Νάκου: «Ὁ μεγάλος καθρέφτης», Ἐκδόσεις «Κέδρος», Ἀθήναι 1961, σελ. 114.

Ἡ σ μᾶς παρουσιάζει ἓνα εὐχάριστο ἀνάγνωσμα ἐρωτικοῦ ψυχολογικοῦ διαφέροντος. Τὸ μοτίβο τῆς στερεῖται προσωπικοῦ χρώματος. Κινεῖται σὲ πλαίσια παραδοσιακά καὶ αἰσιδωτικὸ πλάνο. Πρόκειται γιὰ ἐργασία συνηθισμένη.

Νίκου Θ. Βλάχου: «Νέοι ὀρίζοντες, (Ποιήματα) Ἀθήναι 1964 σελ. 46.

Ἡ νέα ποιητικὴ ἐργασία τοῦ κ. Βλάχου παρουσιάζει θέματα μοναξιάς, ἐρωτικά, ἐπιχειρῶν καὶ παραδοσιακά γυναικεία. Μιὰ ὀργιαστικὴ φαντασία κεντᾷ μὲ τὸ νῆμα τῆς τὸν καμβά τοῦ φιλοσοφημένου στοχασμοῦ, σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα γνήσιας λυρικῆς διαθέσεως. Εἶναι γνήσιος ποιητὴς ὁ κ. Βλάχος, ἔχει πηγαιῖες δυνάμεις, ἐργάζεται τὸ ποίημα μὲ ἀνεσι καὶ πρωτοτυπία. Ἡ παρουσία του στὰ γράμματά μας εἶναι σημαδιακή. Ζῆ τὸ σήμερον, ἀτενίζει τὸ μέλλον μὲ τὰ ποιητικά του μέσα, σὲ βλεπτικές, σχεδὸν διαφανεῖς ἀποχρώσεις οὐσίας. Περιμένουμε κάτι μεγάλο ἀπὸ τὸν ποιητὴ. Νὰ εἶναι βέβαιος, ὅτι μπορεῖ.

Δημήτρη Χαμπουλίδη: «Ἀσυμμετρίες» ποιήματα. Κύπρος 1964 σελ. 50.

Μᾶς συγκινεῖ πολὺ κάθε πνευματικὴ δημιουργία, ποὺ μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀγωνιζομένη Ἑλληνικὴ μας Κύπρον. Εἶναι γνωστὸν «ὅταν βροντᾷ, τὸ ντουφέκι σιωποῦν οἱ μούσες», ὅμως ἡ Κυπριακὴ Μοῦσα παρουσιάζει ἓνα ὀργασμὸ πνευματικὸ καὶ αὐτὸ δικαιολογεῖται, γιὰτὶ εἶναι τὸ νόημα τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἐλευθερίας.

Ὁ ποιητὴς κ. Δημήτρης Χαμπουλίδης πρωτοδημοσίευσε τὸ 1945 τοὺς «Παλμούς», συνέχισε τὴν ποιητικὴν του δημιουργίαν μὲ τὰ «Τραγούδια τῆς μοναξιάς» τὸ 1946, τὰ «Λυκόφωτα» τὸ 1949, τὰ «Λυκόφωτα Β'». Ἐκδοσι συμπληρωμένη τὸ 1950, τὰ «Βασιλέματα» τὸ 1953, τὴς «μελιχρῆς μνήμης» τὸ 1955, τὴς «σπουδῆς» τὸ 1956, «τῆς Ζωῆς καὶ Πατρίδας» τὸ 1959, τὰ παράξενα» τὸ 1960, τὴν «Ὠραιόπαθῆ» τὸ 1961, τὸ «Ζίγκ—Ζάγκ» τὸ 1961,

τὴν «Ἀπολογία» τὸ 1963 καὶ «Ἀσυμμετρίες» τὸ 1964.

Οἱ «Ἀσυμμετρίες» ἔχουν κοινωνικὸ πατριωτικὸ καὶ ποικίλο περιεχόμενο, καὶ μᾶς προσφέρονται σὲ ἐλεύθερο καλοδοουμένο στίχο. Ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ, μιὰ γνήσια ποιητικὴ βρυσσομάνη ξεχύνει πλοῦσια, βιώματα, συγκινήσεις, συγκρίσεις, ὁράματα. Ἡ γνήσια ποιητικὴ τους πᾶστα εἶναι ὀλοφάνερη.

Ἄντι νὰ εὐχεται ὁ κ. Χαμπουλίδης στὸν πρόλογο τοῦ ἔργου του νὰ χρησιμεύσουν οἱ «Ἀσυμμετρίες» ὡς συμπλήρωμα τῆς ἀρμονίας τοῦ ἔργου του, λέτε καὶ τέλειωσε τὸ ἔργο του, ἄς ἐργασθῆ, διότι περιμένουμε ἔργο μεγάλο ἀπὸ τὸν ὑπέροχο καὶ μοναδικὸ σὲ ψυχικὸ δυναμικὸ ἀγῶνα, τῶν ἀδελφῶν μας Κυπρίων. Ἄς εἶναι βέβαιος ὅτι ἔχει «δυνάμεις» τὴν εὐαισθησία καὶ τὸν ψυχισμό γιὰ τὸ τόλμημα.

Δ. Ν. Σταμούλη—Νέδα: «Φθινόπωρον σὲ ξένες πατρίδες», ποιήματα Ἀθήναι 1961 σ. 188.

Ὁ ποιητὴς κ. Δ. Ν. Σταμούλης—Νέδας χωρίζει τὴν ποιητικὴν συλλογὴν του σὲ τέσσερις κύκλους: Ἀὐτὸς κύκλος «Τοῦ πόθου μας ἡ γῆ», Β'ος «Ἀποδημίες στὴ γῆ τοῦ Βάσιγκτων», Γ'ος «Παράξενοι ρυθμοὶ» καὶ Δ'ος «Φθινόπωρον σὲ ξένες Πατρίδες». Στὸν κάθε κύκλο περιλαμβάνει πλειάδα ποιημάτων, ποὺ ἐντάσσονται στὰ πλαίσια τοῦ κύκλου ὡς θέματα.

Ἡ ποιητικὴ παραγωγή τῆς συλλογῆς κινεῖται σὲ μοτίβα παραδοσιακῆς ποιήσεως. Ἀρνητικὰ στοιχεῖα στὴν παραπάνω ποίησι βλέπομε: ἓνα ἀνόητο οὐκ ὀργισμὸ, ἀντιγραφικὲς μιμήσεις καὶ κάπου κάπου στίχους, ποὺ θυμίζουν στίχο-πλόκου προχείρους. Αὐτὰ, ἴσως ἐπειδὴ ὁ ποιητὴς μᾶς ἔδωσε ποσότητα εἰς βάρος τῆς ποιότητος.

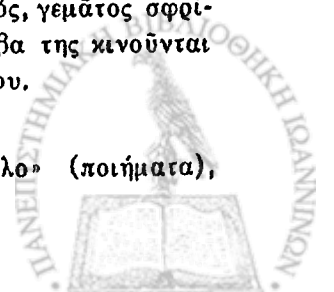
Παρὰ τὴς τεχνικῆς ἀτέλειες τὰ ποιήματα τοῦ κ. Δ. Ν. Σταμούλη—Νέδα εἶναι πλημμυρισμένα ἀπὸ τὴν νοσταλγία τοῦ ξενιτεμένου στὴν Μητέρα Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ ἓνα λυρισμὸ τῶν ξένων μας. Ἡ προσπάθειά του μᾶς δίνει τεκμήρια, πὼς ὁ νέος ποιητὴς θὰ μᾶς δώσῃ μελλοντικὰ κάτι καλύτερο.

Κατίνης Γ. Παπᾶ: Ποιήματα. Ἐκδόσεις «Δίφρος», Ἀθήναι, 1963, σελ. 40.

Τὰ ποιήματα τῆς Κατίνης Γ. Παπᾶ συνοδεύονται ἀπὸ προσωπογραφία καὶ σχέδια τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἀγγλαίας Γ. Παπᾶ. Ὁ κόσμος, ποὺ ἀποτελεῖ τὰ νῆματα στὸ ὑφάδι τῆς ποιήσεώς της, εἶναι μιὰ πονεμένη συναισθηματικὴ διαμαρτυρία.

Ὁ στίχος της εἶναι ζωντανός, γεμάτος σφριγος καὶ νεανικότητα καὶ τὰ μοτίβα της κινεῖται στὰ πλαίσια τοῦ ἐλευθέρου στίχου.

Καίτης Καμίνης: «Ἐνα χαμόγελο» (ποιήματα),

Ἀθήναι, 1963, σελ. 36.

Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ «Ἐνα χαμόγελο» τῆς κ. Καίτης Καμίνη, εἶναι μιὰ συναισθηματικὴ συμπαράστασι στὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἀγάπη κυριαρχεῖ στοὺς στίχους τῆς. Μιὰ γνήσια ποιητικὴ μονάδα, γεμάτη λυρισμὸ καὶ ἀνετὴ τέχνη, εἶναι στὸ σύνολό τῆς ἡ παραπάνω παρουσία. Διαβλέπομε βασικὲς προϋποθέσεις μελλοντικῶν ποιητικῶν ἐπιτυχιῶν στὸ ἔργο τῆς.

Λουκᾶ Κουσοῦλα: «Σχηματοποίηση» (ποιήματα), Ἐκδόσεις Πλειάδος, Ἀθήνα, 1962, σελ. 48.

Ὁ ποιητὴς κ. Λουκᾶς Κουσοῦλας στὰ ποιητικὰ του σχήματα μᾶς προσφέρει γενικὰ συναισθήματα καὶ ἰδέες. Σποραδικὰ εἶναι ἐκδηλη μιὰ καταχνιά στὴ σχηματικὴ δομὴ τους. Ἡ σκιά αὐτὴ δὲν ἀμυρῶνει τὸ δημιούργημά του ὀλάκερο.

Τὸ προσωπικὸ του ἄλγαντο εἶναι ἀνάγλυφο στὴν «Σχηματοποίηση». Ἡ ὄλη του ἐργασία προσδίδει εὐαισθησία καὶ προβληματισμένη ποιητικὴ προσωπικότητα.

Θανάση Κωσταβάρα: «Ὁ γυρισμὸς» (ποιήματα), Ἀθήνα, 1963, σελ. 36.

Τὴν ποίησι τοῦ κ. Θ. Κωσταβάρα τὴν χαρακτηρίζει ἓνας ὑπερτονισμένος συμβολιστικὸς ὑποκειμενισμὸς. Πυκνὸ ἐγκεφαλικὸ πέπλο σκεπάζει τὰ νοήματά του καὶ κρύβει τὴν πνιγμένη του εὐαισθησία, πού θὰ μπορούσε νὰ μᾶς δώσῃ φτασμένα σχήματα.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Δημ. Βακάλη: «Ἡ Ἐνιαία Συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία».

Πολλὰ εἶναι, καθὼς ξέρουμε, τὰ προβλήματα πού ἔχουν σχέση με τὴ διδαχτικὴ ἐργασία στὸ Δημοτικὸ σχολεῖο. Ἐνα σημαντικὸ διδαχτικὸ πρόβλημα πού ἀπὸ χρόνια ἔχει ἀπασχολήσει τὸ δασκαλικὸ κόσμο τῆς πατρίδας μας εἶναι καὶ τὸ θέμα τῆς Ἐνιαίας Συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας στὸ Δημοτικὸ σχολεῖο. Ὡς τώρα ἔχουν γραφτῆ γι' αὐτὸ πολλά. Ἐχει αὐτὸ ἀπασχολήσει πολλοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς πού κατέγιναν πάνω σ' αὐτὸ με ζήλο καὶ εὐσυνειδησία. Σὲ γενικὲς γραμμές, ἔχει καθορισθῆ ἀπὸ χρόνια, μέσα στὰ διδαχτικὰ πλαίσια τῆς Ἑλληνικῆς παιδαγωγικῆς, πὼς ἡ Ἐν. Συγκ. Διδασκαλία ἀποτελεῖ σύστημα διδαχτικὸ πού ἀνάγεται ἀπ' τὴ μιὰ μεριά στὴν ἐκλογή τῆς διδαχτικῆς ὕλης κι ἀπ' τὴν ἄλλη στὸν τρόπο, δηλ. στὴ μέθοδο γιὰ τὴ μετάδοσή τῆς στὰ παιδιά. Παρ' ὅλη ὁμως τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος αὐτοῦ ἀπὸ χρόνια κι ἀπὸ πολλοὺς διαλεχτοὺς δασκάλους, ὑπάρχουν ἀκόμα ἀρ-

κετὰ σημεῖα πού ἀλληλοσυγκρούονται πάνω σ' αὐτὸ. Οἱ ἀπόψεις τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν δὲν συμφωνοῦν ἀπόλυτα πάνω στὸ ζήτημα αὐτὸ. Δὲ συμφωνοῦν οὔτε στὴν ὀφελιμότητα τοῦ συστήματος κι οὔτε στὸν τρόπο τῆς ἐφαρμογῆς του. Παράλληλα με τὴ διχογνωμία αὐτὴ, ἀναγνωρίζεται γενικὰ πὼς τὸ σύστημα παρουσιάζει κι ἀρκετὲς δυσχέρειες.

Τὸ ἀνήσυχο παιδαγωγικὸ πνεῦμα τοῦ ἐκλεκτοῦ συνάδελφου κ. Δημ. Βακάλη δὲν ἦταν δυνατό νὰ μὴ καταπιαστῆ με ἐπιστημονικὴ ἐμβρίθεια καὶ με εὐσυνειδησία καὶ με τὸ θέμα αὐτὸ. Εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸς στὸν ἐκπαιδευτικὸ κόσμο τῆς χώρας μας ὁ κ. Βακάλης γιὰ τὶς πολλὲς ἐπιστημονικὲς του ἐργασίες. Στὸ βιβλίον του με τὸν παραπάνω τίτλο πού τελευταία κυκλοφόρησε ἐμφανίζει τὸ θέμα τῆς Ἐν. Διδασκαλίας ἀπ' ὅλες τὸς πλευρῆς. Διαβάζοντας κανένας τὸ βιβλίον διευκολύνεται πολὺ, ὥστε νὰ ξελαγαρίσῃ μέσα του πολλὲς ἀμφιταλαντεύσεις πού δημιουργήθηκαν ὡς τώρα πάνω στὸ θέμα αὐτὸ. Κατατοπίζεται στὸν ὄρο, τὴ σημασία, τὴν ψυχολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ θεμελίωση τοῦ συστήματος. Ἐμφανίζει τὴ θεωρητικὴ ἄποψη τοῦ προβλήματος με πλοῦτο ἐπιστημονικῶν πηγῶν, χωρὶς ταυτόχρονα νὰ παραλείπῃ νὰ παρέχῃ καὶ ἀρκετὰ σημεῖα πρακτικῆς ἐφαρμογῆς γιὰ νὰ διευκολύνεται ἡ ὑπερπήδηση τῶν δυσχερειῶν ἀπ' ὅποιον θελήσῃ νὰ τὸ ἐφαρμόσῃ. Τὸ βιβλίον αὐτὸ εἶναι ἀπ' τὰ λίγα παιδαγωγικὰ βιβλία πού βρίσκει κανένας πλούσια ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα, πού παραθέτει ὁ συγγραφέας με ἀρχιτεκτονικὴ ἀρτιότητα. Τὸ σύγγραμμα παρουσιάζει μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ διαβάζεται ἀνετα, ἂν καί, κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη, αὐτὸ θάταν πιὸ ἐνκολοδιάβαστο, ἂν ἦταν γραμμένο στὴ δημοτικὴ γλῶσσα. Παρὰ τὴ μικρὴ μου αὐτὴ παρατήρηση, δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία πὼς τὸ βιβλίον παρουσιάζει ἀρτία ἀρχιτεκτονικὴ διάρθρωση, ἐπιστημονικὴ ἐπεξεργασία καὶ καλλιτεχνικώτατη ἐμφάνιση. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ ἡ μετριοφροσύνη τοῦ ἀγαπητοῦ συναδέλφου νὰ τοῦ ἀπευθύνω τὰ θερμότερα συγχαρητήριά μου, γιὰ τὴν τόσο εὐσυνειδητὴ προσπάθειά του πλουτίζεται σημαντικὰ ἡ ἐλληνικὴ παιδαγωγικὴ βιβλιογραφία.

Σπύρον Στούπη: «Πωγωνησιακὰ καὶ Βησσανιώτικα, (Γνωριμία με τὸν ἀκριτικὸ Ἑλληνισμό)», Τόμος Β'.

Ὁ γνωστὸς γιὰ τὴ μελέτη τῶν ἱστορικῶν θεμάτων τῆς Ἠπείρου καὶ φίλτατος συγγραφέας κ. Σπ. Στούπης ἐδῶ καὶ λίγον καιρὸν κυκλοφόρησε καὶ τὸ Β' τόμον ἀπ' τὸ βιβλίον του με τὸν παραπάνω τίτλον: «Πωγωνησιακὰ καὶ Βησσανιώτικα». Με τὸν τόμον αὐτὸ ὁ Στούπης συμπληρώνει τὴν περισπούδαστη καὶ ἐξαιρετικὰ πολῦτιμη ἐργασία του πού ἰ

ναφέρεται στην Ιστορία και λαογραφία του Πωγωνίου, της άκριτικής, αλλά και τόσο ένδοξης και μαρτυρικής αυτής Ήπειρωτικής έπαρχίας.

Και με τον τόμο αυτόν πλουτίζεται σημαντικά η Ήπειρωτική Ιστορική βιβλιογραφία. Το έργο αποτελείται από 305 περίπου σελίδες σε μεγάλο σχήμα. Βιβλίο με έπιστημονικότητα και έμβριθεια διαρθρωμένο και με έπιμέλεια και ζήλο γραμμένο. Το όλο έργο ό συγγραφέας τό χωρίζει σε τρία μέρη. Στο πρώτο άπ' αυτά και μέσα σε 140 περίπου σελίδες, μαζί με τα πλούσια ιστορικά ντοκουμέντα πού παραθέτει για την ύπόσταση του Πωγωνίου, παρεμβάλλει πλούτο από λαογραφικά στοιχεία πού όλοκληρώνουν τη γνώριμία του άναγνώστη με την όμορφη αυτή Ήπειρωτική έπαρχία. Το δεύτερο μέρος τό άφιερώνει στο γλωσσάριο της Βήσσανης, χωριού του. Άποτελεί κι αυτό σημαντικό κομμάτι πού όλοκληρώνει την έπιστημονικότητα και την άξία του όλου έργου. Κατά τό συγγραφέα, τό γλωσσάριο αυτό πού έαπλώνεται σε 50 σελίδες είναι: «έρασιτεχνική συλλογή από ιδιωματικές λέξεις και φράσεις με σημειώσεις Ιστορικού, λαογραφικού κ. ά. περιεχομένου πού συμπληρώνει και έπεξηγεί πολλά της όλης περι τό Πωγωνησιακά και Βησσανιώτικα άνά χειρας έργασίας». Στο υπόλοιπο τρίτο μέρος παρατίθενται πάρα πολλά στοιχεία από σκηνές της καθημερινής Πωγωνήσιας ζωής, θρύλοι, Ιστορίες, έγγραφα και τραγούδια άπό διάφορες έποχές. Όλα αυτά τα στοιχεία μάζουν τον άναγνώστη και τον μεταφέρουν σε περασμένες έποχές, Ιδιαίτερα δέ στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Με τα στοιχεία αυτά γίνεται φανερό τό πνεύμα πού έπικρατούσε άλλη φορά και μπορούν νά έξηγηθούν διάφορα Ιστορικά γεγονότα. Ή παράθεση δέ 50 περίπου φωτογραφιών, φωτοτυπημένων έγγράφων, καθώς και καταλόγων, ύποσημειώσεων και σχετικών έρετηρίων φανερώνουν την άρτια έπιστημονική έργασία πού ταιριάζει σε τέτοια συγγράμματα. Άπό τό όλο έργο δέ λείπει ό έθνικός παλμός άπ' τον όποιο διαπνέεται ό συγγραφέας.

Όλα τα παραπάνω δείχνουν πώς ό κ. Στούπης έχει καταγίνει σε πολυχρόνια έρευνα, καταφεύγοντας σε διάφορες πηγές, έχει καταβάλει μόχθους πού περισσότερο άπ' όλους μπορούν νά εκτιμήσουν όσοι άσχολούνται με παρόμοια θέματα. Έχει διαθέσει όλόκληρο τον έαυτό του για νά συλλέξη, νά κατατάξη και νά προβάλλη με τόση έπιστημονική έπεξεργασία τό πολύτιμο Ιστορικό και λαογραφικό ύλικό, πού περικλείνει η περισπούδαστη και από κάθε άποψη άξιέπαινη έργασία του.

Νά πη κανένας πώς και με τον τόμο αυτόν όλοκληρώθηκε πέρα για πέρα η προσπάθεια του κ. Στούπη δέ θά βρισκόταν στην πραγματικότητα. Και τοδτο, γιατί είναι πα-

σίγνωστο πώς οι τέτοιου είδους έργασίες δέν παίρνουν ποτέ τέλος, όπως δέν παίρνει ποτέ τέλος η ανθρώπινη ζωή. Είμαστε βέβαιοι πώς η άγάπη πού έχει ό κ. Στούπης για την Ιδιαίτερη πατρίδα του και τό μεράκι του για τις Ιστορικές άναδιφήσεις δέ θά τον άφίσουν νό ήσυχάση και νά πάση νά έρευνά για την όλοκλήρωση της προσπάθειάς του αυτής. Άλλως τε κι ό ίδιος κάτι τέτοιο, νομίζω, έννοεί με τα όσα γράφει στον πρόλογο του βιβλίου του: «...χωρίς με τοδτο νά έννοοδμε, ότι έξηγητήθησαν τα Ιστορικά λαογραφικά της ένδιαφέροντα. Όμολογοδμεν, ότι η σχετική μας έργασία είναι ανεπαρκής, διότι η ύλη είναι άνεξάντλητος, αλλά και οι πηγές δυσεύρετες».

Μαζί με τα θερμότατα συγχαρητήριά μου στο συγγραφέα και για την πολύτιμη αυτή πνευματική του προσφορά στην Ήπειρό μας, εύχομαι σ' αυτόν νάχη ύγεία και κουράγιο για την συνέχιση της τόσο πολύτιμης από κάθε άποψη έργασίας του.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Άρσένη Γεροντικού: Άπαντήσεις (δοκίμια), 1963

Ό κ. Άρσένης Γεροντικός, είναι μιá πνευματική προσωπικότητα πού, στα σύγχρονα γραμματά μας, έχει ένα όλότελα δικό της βάρος.

Γιατί, εκτός άπ' την εύρύτατη μόρφωση και την εκλεπτυσμένη αισθητική καλλιέργεια, ό κ. Γεροντικός διακόνησε, όσο έλάχιστοι στον τόπο μας, τον διαρκή προβληματισμό της έποχής μας και κράτησε πάντα την έπαφή του με την εύρωπαϊκή κολούρα. Έτσι, γάρη και στην στέρεη κατοχή των εύρωπαϊκών γλωσσών, κατόρθωσε νά φτιάξει μιá όλοκληρωμένη πνευματική όντότητα, πού σύνθεσαν άπ' τη μιá οι φυσικές καταβολές κι' άπ' την άλλη η ώριμη σκέψη και ό πλατύς στοχασμός. Ό κ. Γεροντικός, βαθύτατα ευαίσθητη φύση και τολμηρή ιδιοσυγκρασία, συνδυάζει κίπια σύζευξη διαλεκτικής άξίας, πού είναι οίδομημένη σ' ένα στάδιο μοναδικής προοπτικής. Κι' όλ' αυτά τα προσόντα, θεμελιωμένα σε μιάν άκύμαντη και σχεδόν στωική ψυχοϊδοσυστασία, δίνουν μιá αύτάρχεια πνευματικής ζωής. Γιατί, η άστική καταγωγή κι' η ριζοσπαστική αντίληψη, πού τόσο σπουδαία στοιχεία έγιναν για την καινούργια όρασή μας τώρα, αρχίζουν νά σημαδεύουν στον όρίζοντο μιá συνείδηση οίκουμενική. Όπωσδήποτε, διανύομεν ένα έπικό στάδιο, πού ώρισαν οι έπιτεύξεις, οι πτώσεις και τα όράματα πού κληροδότησαν οι δυό τελευταίοι παγκόσμιοι πόλεμοι. Κι' ό κ. Γεροντικός είναι άκριβώς η όντότητα πού γεννήθηκε άπόναν τόσο συγκλονιστικό προβληματισμό. Γι' αυτό, τα έργα του

καί, γενικώτερα, ή πνευματική του έκφραση, κρατούν ένα βάρος θεμελιακό. Η άναγνώριση τούτη, σ' έναν καιρό που τόσο πάσχει απ' τις έξ έφόδου ύφαρπαγές τής πνευματικής στίλβης, καθίσταται αυτόχρονα πρωταρχικής σημασίας.

Έν' άπ' αυτά τά έργα του κ. Γεροντικού είναι και τά δοκίμια «Απονήσεις», που τυπώθηκαν πέρσι άπ' τά «Κερκυραϊκά Χρονικά» με πρωτουβολία του κ. Κώστα Δαφνής. Στο βιβλίο τούτο, που τó συνθέτουν οί παρατηρήσεις, οί διαπιστώσεις, οί σκέψεις του συγγραφέα πάνω σέ διάφορες έκδηλώσεις, γεγονότα και χαρακτηριστικά κείμενα, ύπάρχει ή βαθειά κριτική ματιά κι' ή προσωπική θεώρηση που αυτός διαθέτει τόσο πρωτότυπα. Είναι μιá δύσκολη σύνθεση άπόνα άθόρυβο περπάτημα ανάμεσα άπό γεγονότα, άπό πρόσωπα κι' άπό κείμενα, που σφραγίζουν πάντοτε τήν άνθρώπινη πορεία. Ο συγγραφέας έδω τράβηξε τά θέματα έξω άπ' τήν ήχηρότητα. Και, για νά έλισμηάνει τόν στόχο του—που είναι πάντα στήν άνθρώπινη ύπαρξη—, άπλώνει, με τήν ίδια εύκολία, τó χέρι του τόσο στους ταπεινούς, όσο και στα μεγάλα έρωτήματα που, ως τήν ώρα μένουν, αναπάντητα, παρ' όλο που έχαραξαν τις πιό αίματηρές τομές στήν σύγχρονη ιστορία (όπως ή έξόντωση τών Έβραίων). Έτσι, ό συγγραφέας, διαθέτοντας τήν εύαισθησία και τήν ώριμη όξυδέρκεια ενός ολοκληρωμένου στοχασμού, χτίζει και στήνει άπόψεις που δίνουν για τήν ζωή και τόν Άνθρωπο καινούργια μέτρα και νέες διαστάσεις. Στα δοκίμια τούτα, που είναι άφάνταστα πυκνωμένα, ό κ. Γεροντικός σκύβει πάνω στον Άνθρωπο τής πραγματικότητας κι' έξετάζει τήν ζωή του κάτω άπόνα ισχυρό πρίσμα άνάλυσης. Κι' εκεί, βάζει έντονα τήν δική του αισθαντικότητα, έτσι που τó κείμενο νά γίνεται μιá πρωτότυπη λογοτεχνική έκφραση, γραμμένη με καθαρή άνεση και στέρεο ύφος, όπου είναι όρατά τά στοιχεία τής άυστηρής καλωσύνης, τής πειθαρχημένης εύγένειας, τής άπροσημάτιστης παρησίας, τής άβρής ειρωνείας

και τής πνευματικής πληρότητας. Άκόμα, ό κ. Γεροντικός, που μελέτησε και που παρακολούθησε όλη τήν πορεία τής γλώσσας μας, δίνει στις φράσεις και μιá αισθητική συγκρότηση, πράγμα που τόσο ενδιαφέρει τήν σύγχρονη πνευματική μας ανάπτυξη.

Σέ μιá εποχή, όπου ή δική μας, όπου άρχίζει μιá καινούργια πνευματική και κοινωνική γενικώτερα ήθική, οί συγγραφείς σαν τόν κ. Γεροντικό έχουν νά προσφέρουν πάρα πολλά.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

●●●

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Άγαπητή «Ήπειρωτική Έστία»,

Σχετικά με τήν δική μας μαρτυρία, που έπικαλούνται οί κ. κ. Ν. Ι. Νικολαΐδης και Γ. Ι. Παπαγεωργίου στα τεύχη 139—140 (ό πρώτος) και 146 (ό δεύτερος), έχομε νά δηλώσουμε τά εξής:

1) Ο κ. Παπαγεωργίου γράφει:

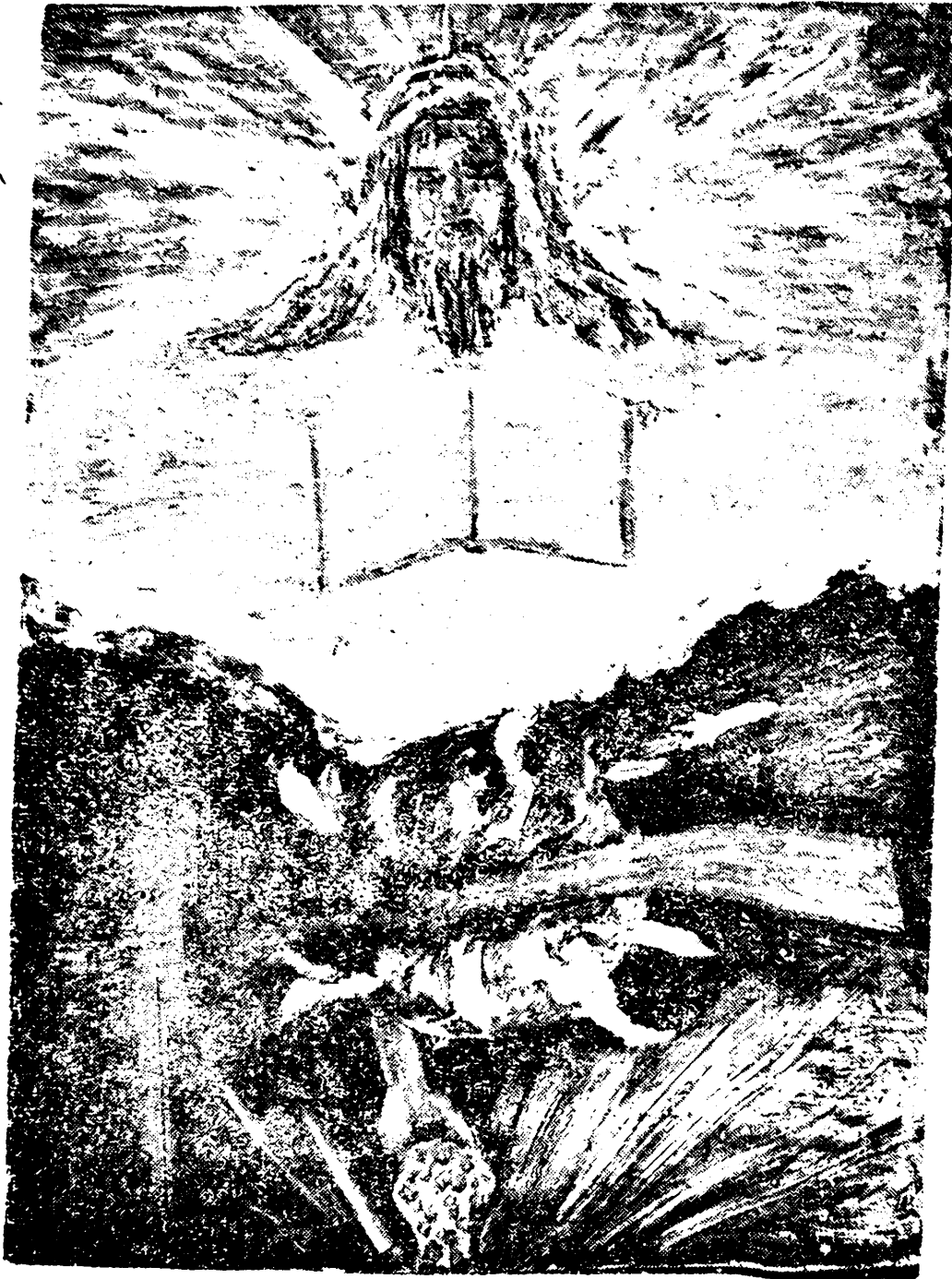
«Ο μύθος Ροντήρη είναι άγνωστος τó Μάρτη του 1963 και έμφανίζεται τόν Άπρίλη του 1963, όταν χρειάστηκε νά καλύψη τήν παλινωδία τής Ε.Η.Μ.». Τή μαρτυρία μας πάνω στο σημείο αυτό έπικαλείται ό κ. Νικολαΐδης. Κι' έχομε νά δηλώσουμε σχετικά ότι, όπως καλά ξέρομε, άπό τόν Μάιο του 1962 ως τó Μάιο του 1963, ό κ. Νικολαΐδης δέν είχε καμμιá έπαφή με τήν Έταιρεία Ήπειρωτικών Μελετών.

2) Ός Πρός τήν έπιστολή του κ. Γ. Ι. Παπαγεωργίου (πότε και πώς άκούσαμε τόν κ. Ροντήρη νά άποφαίνεται για τήν «Άντρομάχη» του κ. Γ. Ι. Παπαγεωργίου): Με τόν κ. Ροντήρη δέν είχαμε καμμιá συζήτηση πάνω σ' αυτό και ούδέποτε τόν άκούσαμε νά πη τι σχετικά με τήν «Άνδρομάχη» του κ. Γ. Ι. Παπαγεωργίου,

Άρσένης Γεροντικός
Δημοσθ. Κόκκινος

Ἀπὸ τὴν Ἐκθεση Ζωγραφικῆς τοῦ «Συλλόγου Καλλιτεχνῶν Ἰωαννίνων» ποὺ ὀργανώθηκε στὴν αἴθουσα τῆς Στρατιωτικῆς Λέσχης Ἰωαννίνων ἀπὸ 17-31-5-64. (Σχετικὰ κρι-

«Ἐνῶ λάμπει τὸ Φῶς...» ἔργο τῆς ζωγράφου Κ. Χαροπούλου

τά σημειώματα δημοσιεύσαμε στα 145 και 148—149 τεύχη της «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίδας».

Δύο ἀκόμη πίνακες.

«Γάμος στὸ Μέτσοβο» ἔργο τοῦ ζωγράφου Χ. Καχριμάνη

ΠΡΩΪΜΟΣ ΑΠΟΓΑΛΑΚΤΙΣΜΟΣ ΜΟΣΧΩΝ

ΥΠΟ
ΙΑΚΩΒΟΥ ΠΕΡΔΙΚΑΡΗ
ΓΕΩΠΟΝΟΥ

Τῆ συμπαραστάσει τοῦ Δ/ντοῦ Σταθμοῦ
Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων κ. Ἰωάν. Ἐξάρχου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οἱ ἐκτρεφόμενοι μόσχοι, κανονικῶς, εἰς τὸν Σταθμὸν Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων, λαμβάνουν ἡμερησίως, μέχρις ἡλικίας 7 ἡμερῶν, 5 χλγ. πλήρους γάλακτος. Ἀπὸ τῆς 8ης ἕως καὶ τῆς 120ης ἡμέρας (ὅποτε καὶ ἀπογαλακτίζονται) λαμβάνουν (ἡμερησίως καὶ εἰς δύο δόσεις) 8 χλγ. γάλακτος.

Δεδομένου ὅτι ἡ διατροφή διὰ πλήρους γάλακτος μέχρις ἡλικίας 4 μηνῶν παρουσιάζει ὑψηλὸν κόστος, ἀπεφασίσθη νὰ πειραματισθῶμεν ἐπὶ τοῦ πρώιμου ἀπογαλακτισμοῦ τῶν μόσχων καὶ νὰ μελετήσωμεν τὰ οικονομικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας ταύτης.

Ἐλήφθησαν πρὸς παρατήρησιν 6 μόσχοι (3 ἄρρενες καὶ 3 θήλειες) τῶν ὁποίων τὸ σωματικὸν βᾶρος κατὰ τὸν τοκετὸν ἐμφαίνεται εἰς τὸν πίνακα I.

ΠΙΝΑΞΙ

Βᾶρος μόσχων κατὰ τὸν τοκετὸν

α)α	Ἀριθ. μόσχου	Βᾶρος κατὰ τὸν τοκετὸν χλγ.	Ἡμερομ. Γεννήσεως	Φύλον
1	63015	40	25.3.63	Θήλυς
2	63016	50	3.4.63	»
3	63017	38	3.4.63	»
4	63018	53	5.4.63	Ἄρρεν
5	63020	44,50	23.4.63	»
6	63024	46	8.6.63	»

Ἐκαστος ἐκ τῶν ἀνωτέρω μόσχων ἔλαβεν εἰς 7 ἑβδομάδας (49 ἡμέρας) περίπου 186,5 χλγ. γάλακτος. Οἱ κανονικῶς διατρεφόμενοι μόσχοι τοῦ ἰδρύματος λαμβάνουν συνολικῶς μέχρις ἡλικίας 4 μηνῶν 939 χλγ. γάλακτος.

2. Μέθοδος διατροφῆς

Ὁ πίναξ 2 δίδει τὰς καταναλωθείσας ποσότητας γάλακτος παρ' ἑκάστου μόσχου τοῦ πειράματος.

Π Ι Ν Α Κ Η ΙΙ

Χορηγηθεῖσαι ποσότητες γάλακτος κατὰ ἡλικίαν

Ἡλικία εἰς ἑβδομάδας	Ἡμερησία ποσότης γάλακτος εἰς χλγ.	Ἑβδομαδιαία ποσότης γάλακτος εἰς χλγ.
1	4,00	28,00
2	4,58	32,08
3	5,00	35,00
4	4,50	31,50
5	3,52	24,65
6	3,04	21,33
7	2,01	14,08
Σύνολον		186,64

Ἀπὸ τὸ τέλος τῆς 2ας ἑβδομάδος καὶ μέχρι τῆς 16ης συμπεριλαμβανομένης ἐχορηγήθη εἰς τοὺς μόσχους πλέον τοῦ γάλακτος καὶ μίγμα «ἐκκινήσεως» καὶ κατὰ βούλησιν χόρτον καλῆς ποιότητος. τὸ μίγμα ἐκκινήσεως ἀπετελέσθη ἐκ διαφόρων καρπῶν καὶ πλακούντων μὲ περιεκτικότητα πεπτῶν λευκωμάτων 20%)₀ καὶ κυτταρινῶν 6%)₀ περίπου.

Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐχορηγήθη τὸ μίγμα ἐκκινήσεως εἰς τοὺς μόσχους κατὰ βούλησιν, μετέπειτα δέ, κατ' ἀνώτατον ὄριον, ἕως δύο χλγ. ἡμερησίως καὶ κατὰ κεφαλήν.

Εἰς τὸν πίνακα ΙΙΙ δίδεται ἡ ἑκατοστιαία σύνθεσις τοῦ χρησιμοποιηθέντος μίγματος ἐκκινήσεως.

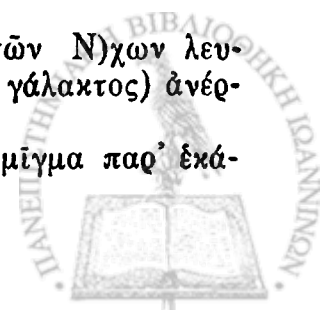
Π Ι Ν Α Κ Η ΙΙΙ

Μίγμα ἐκκινήσεως

Εἶδος τροφῆς	Ποσὸν εἰς χλγ.	ἄξια μονάδος	Εἰς δραχ. Συνόλου	Μοναδ. ἀμύλου	Πεπταί N)χαι οὐσαι	Κυττα- ρίναι
Ἄραβόσιτος	37,4	2,15	80,41	29,882	2,693	0,935
Βρώμη	32,4	2,15	69,66	20,606	2,851	5,270
Βαμβακόπητα	10,0	2,20	22,00	4,300	1,650	2,300
Κρεατάλευρον	3,7	4,20	15,54	3,122	2,380	—
Ζύμη Ζυθοποιίας	15,0	8,00	120,00	10,755	6,480	0,210
Μαγειρικὸν ἄλας	0,6	1,65	0,99	—	—	—
Βιταμίνη D3	0,3	35,0	10,50	—	—	—
» A	0,6	129—	77,40	—	—	—
	100,0	—	396,50	68,665	16,054	6,715
Γάλα ἀποβουτ.	100,0	0,60	60,00	6,700	3,200	—
Σύνολον			456,50	75,365	19,254	6,715

Εἰς τὸ ἀνωτέρω μίγμα ἡ σχέσις μονάδων ἀμύλου καὶ πεπτῶν N)χων λευκωμάτων εἶναι 1:3,91, τὸ δὲ κόστος τούτου (πλὴν τοῦ ἀποβουτ. γάλακτος) ἀνέρχεται εἰς 3,965 δραχ. κατὰ χλγ.

Ἐπὶ πλέον προσετίθητο καθημερινῶς, εἰς τὸ λαμβανόμενον μίγμα παρ' ἐκά-

στου μόσχου, ίση ποσότης αποβουτυρωμένου γάλακτος, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν πεπτιῶν Ν)χων οὐσιῶν.

Ἐπίσης ἐχορηγεῖτο καθημερινῶς, ἀπὸ τῆς 10ης ἢ 12ης ἑβδομάδος, μικρὰ ποσότης χλωροῦ χόρτου, διὰ νὰ συνηθίσουν οἱ μόσχοι εἰς τὴν πρόσληψίν του ἐκ τῆς βοσκῆς.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς 16ης ἑβδομάδος (καὶ ἕως οὗ συμπληρώσουν ἡλικίαν 4 μηνῶν) οἱ μόσχοι ὠδηγήθησαν εἰς τοὺς λειμῶνας πρὸς λῆψιν ἐλευθέρως βοσκῆς.

3. Λοιπαὶ περιποιήσεις

Τὸ πλήρες γάλα ἐχορηγεῖτο ἡμερησίως εἰς δύο δόσεις (πρωτὰ καὶ ἑσπέρας). Ἀπὸ τῆς 3ης ἑβδομάδος προσετίθετο ἐντὸς τοῦ πλήρους γάλακτος καὶ ποσότης ἐκ τοῦ μίγματος ἐκκινήσεως, διὰ νὰ συνηθίσουν οἱ μόσχοι εἰς τὴν πρόσληψίν του.

Τὸ μίγμα ἐκκινήσεως ἀπὸ τῆς 4ης ἑβδομάδος ἐχορηγεῖτο ἐκάστην πρωτὴν (μετὰ τὴν παροχὴν τοῦ γάλακτος) καὶ παρέμενεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μόσχων, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Εἰς ὄσους ἐκ τῶν μόσχων δὲν ἐλάμβανον εὐχαρίστως τὸ μίγμα, κατ' ἀρχὰς ἐτοποθετεῖτο μικρὰ ποσότης ἐκ τούτου, ἐντὸς τοῦ στόματος, διὰ τῆς χειρὸς.

Καθ' ἐκάστην 2 ἢ 3 ὥρας οἱ μόσχοι ὠδηγοῦντο εἰς τὸ προαύλιον τοῦ Σταθμοῦ, πρὸς λῆψιν ὕδατος ἐκ τῆς δεξαμενῆς, πρὸς κινητικὴν ἐξάσκησιν τούτων κ.λ.π.

Συγχρόνως μὲ τὸ μίγμα ἐκκινήσεως, ἐχορηγεῖτο ἐπίσης καὶ τὸ χλωρὸν χόρτον, τὸ δὲ ξηρὸν χόρτον ἐχορηγεῖτο τὸ ἑσπέρας καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν φάτην μέχρι τῆς πρωτῆς τῆς ἐπομένης.

Πλὴν τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, καθ' ὃ παρέμεινον οἱ μόσχοι εἰς τὸ προαύλιον, τὸ ὑπόλοιπον τοῦ 24ώρου παρέμενον προσδεδεμένοι ἐν τῷ σταύλῳ.

4. Χορηγηθεῖσαι ποσότητες τροφῆς

Διὰ τῆς ἀνωτέρω μεθόδου διατροφῆς ἐχορηγήθησαν εἰς τοὺς μόσχους, κατὰ μέσον ὄρον καὶ κατὰ ἡλικίαν, αἱ ποσότητες τροφῆς αἵτινες ἐμφαίνονται εἰς τὸν πίνακα IV.

Π Ι Ν Α Κ Ε Ι V

Καταναλωθεῖσαι ποσότητες τροφῶν ἑβδομαδιαίως παρ' ἐκάστου μόσχου

Ἡλικία εἰς ἑβδομ.	Πλήρες γάλα	Μίγμα	Ἀποβ. γάλα	Ξηρὸν χόρτον	Χλωρὸν χόρτον	Παρατη- ρήσεις
1η ἑβδομάς	28,00	—	—	—	—	
2α »	32,08	—	—	—	—	
3η »	35,00	1,28	1,28	0,40	—	
4η »	31,50	1,40	1,40	0,40	—	
5η »	24,65	1,64	1,64	0,61	—	
6η »	21,33	1,57	1,57	1,70	—	
7η »	14,08	2,11	2,11	3,03	—	
8η »	—	3,70	3,70	3,65	—	
9η »	—	6,12	6,12	3,93	—	
10η »	—	7,96	7,96	4,48	0,50	
11η »	—	9,75	9,75	4,75	0,50	
12η »	—	12,08	12,08	5,10	1,20	
13η »	—	12,75	12,75	6,25	2,20	

14η	»	—	13,25	13,25	5,50	4,20	Χόρτον κακής ποιότητας
15η	»	—	14,00	14,00	6,65	5,25	
16η	»	—	14,00	14,00	6,80	7,00	
Έως 4 μηνών			—	—	—	—	Είς ἐλευθέραν βοσκήν
Σύνολον			186,64	101,61	101,61	53,35	20,67

5. Κόστος διατροφής

Ἡ ληφθεῖσα ποσότης τῶν διαφόρων τροφῶν, ἀναλόγως τῆς ἀτομικότητος ἐκάστου μόσχου, ἐνεφάνισεν διακυμάνσεις, μὲ ἐλάχιστον ὄμως εὐρος. Εἰς τὸν πίνακα V ἐμφαίνονται αἱ ποσότητες τῶν τροφῶν ἃς ἔλαβεν ἕκαστος μόσχος καὶ ἀξία αὐτῶν. Εἰς δὲ τὸν πίνακα VI ἐμφαίνεται τὸ κόστος διατροφῆς ἐκάστου μόσχου διατραφέντος μέχρις ἡλικίας 4 μηνῶν, ἀποκλειστικῶς διὰ πλήρους γάλακτος.

6. Μονάδες ἀμύλου καὶ πεπτὰ λευκώματα

Εἰς τὸν πίνακα VII ἐμφαίνονται συγκριτικῶς αἱ ἀντίστοιχοι ποσότητες μονάδων ἀμύλου καὶ πεπτῶν λευκωμάτων ἃς ἔλαβεν ἕκαστος μόσχος μέχρις ἡλικίας 4 μηνῶν τόσον διὰ τῆς μεθόδου τοῦ πρωίμου ἀπογαλακτισμοῦ, ὅσον καὶ διὰ τῆς κανονικῆς διὰ πλήρους γάλακτος διατροφῆς.

Π Ι Ν Α Κ Ε VII

Ποσότητες μονάδων ἀμύλου καὶ πεπτῶν λευκωμάτων

Εἶδος τροφῶν	Διατροφή μόνων διὰ πλήρους γάλακτος			Β' διατροφή μόνων διὰ πρωίμου ἀπογαλακτισμοῦ		
	Χλγ.	Μοναδ. ἀμύλου	Πεπτα Ν)χαι	Χλμ.	Μοναδ. ἀμύλου	Πεπτα Ν)χαι
Γάλα πλήρες	939	139.911	30.987	186,64	27809,36	6159,11
Μίγμα	—	—	—	101,61	69770,50	16312,41
Ἀποβουτ. γάλα	—	—	—	101,61	6909,48	3251,52
Ξηρὸν χόρτον	—	—	—	53,35	16645,20	3040,95
Χλωρὸν »	—	—	—	20,67	2439,05	454,74
Σύνολον	—	139.911	30.987	—	123573,60	29218,73

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ἐμφαίνεται ὅτι οἱ διὰ πρωίμου ἀπογαλακτισμοῦ διατραφέντες μόσχοι ἔλαβον μικροτέραν ποσότητα μονάδων ἀμύλου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς διὰ πλήρους γάλακτος διατραφέντας καὶ δὴ εἰς ποσότητα 16.338 χιλιογράμμων κατὰ μέσον ὄρον καὶ κατὰ κεφαλὴν διατραφέντος μόσχου. Ἡ δὲ σχέση τῶν μονάδων ἀμύλου καὶ τῶν πεπτῶν λευκωμάτων, εἰς μὲν τοὺς κανονικῶς διατραφέντας μόνους εἶναι 77,86^ο), ἀμυλαξία: 22,14^ο), ἀζωτοῦχαι οὐσίαι, εἰς δὲ τοὺς διὰ τοῦ πρωίμου ἀπογαλακτισμοῦ διατραφέντας μόνους ἢ σχέσις εἶναι 76,28^ο), 22,72^ο), ἤτοι σημαντικαὶ διαφοραὶ ὡς πρὸς τὰ θρεπτικὰ στοιχεῖα μετὰ τῶν δύο ἀνωτέρω μεθόδων δὲν ἐσημειώθησαν.

Ἐπίσης ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος καὶ τοῦ ἀποκτηθέντος μέσου σωματικοῦ βάρους τῶν μόνων συνάγεται ὅτι, διὰ τὴν παραγωγὴν ἑνὸς χλγ. ζώντιος

βάρους, οι μὲν διὰ πλήρους γάλακτος διατραφέντες μόσχοι κατηνάλωσαν κατὰ μέσον ὄρον 1495 μονάδες ἀμύλου καὶ 0,33 χλγ. πεπτιῶν ἀζωτούχων οὐσιῶν, οἱ δὲ διὰ τοῦ πρωΐμου ἀπογαλακτιοῦ 1755 μονάδες ἀμύλου καὶ 0,41 χλγ. πεπτιῶν ἀζωτούχων οὐσιῶν.

7. Ζυγίσεις

Τὸ σωματικὸν βάρος ἐκάστου μόσχου κατὰ τὴν ἡμέραν ζυγίσεως ἐλαμβάνετο ἡμερησίως δις (πρωῖτα καὶ ἑσπέρας) καὶ ἐσημειοῦτο ὁ μέσος ὄρος τούτων. Ἡ ἡλικία ζυγίσεως καὶ τὸ ἐκάστοτε σωματικὸν βάρος ἐμφαίνοντο εἰς τὸν πίνακα VIII.

Π Ι Ν Α Ξ VI

Κόστος διατροφῆς μόσχων διὰ πλήρους γάλακτος

Ἡλικία εἰς ἡμέρας	Γάλα πλήρες εἰς χλγ.	Ἄξια διατροφῆς	
		κατὰ χλγ.	Συνολικῶς
1—7	35		
8—120	904		
Σύνολον	939	2,20	2,065,80

Π Ι Ν Α Ξ VIII

Ληφθέντα σωματικὰ βάρη μόσχων εἰς χλγ. κατὰ ἡλικίαν

α)α	Ζυγίσεις	Ἀριθμὸς μόσχων					
		Ἄρρηνες			Θήλειες		
		63018	63020	63024	63015	53016	53017
1	Κατὰ τὸν τοκετὸν	52,00	44,5	46,0	40,0	50,0	38,0
2	28η ἡμέρα	60,70	58,0	64,0	57,9	56,5	49,5
3	49η >	69,50	72,2	81,0	67,2	62,9	59,5
4	84η >	101,30	102,0	103,5	86,6	91,0	84,5
5	98η <	105,00	112,0	114,0	96,0	95,0	36,0
6	120η >	123,50	130,0	128,0	115,4	114,5	101,2
	Ἀποκτηθὲν ζῶν βάρος	70,50	85,5	72,0	75,4	64,5	63,2

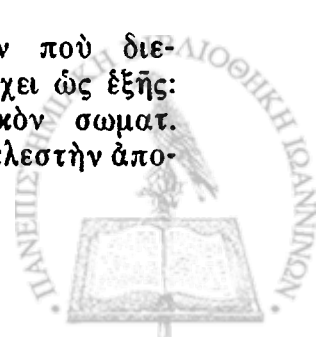
8. Ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων στοιχείων καὶ συμπεράσματα

Διὰ τῆς ἐπεξεργασίας ὄλων τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῶν ἀνωτέρω πειραματισμοῦ, ἐξήχθησαν τὰ κάτωθι συμπεράσματα:

A) Τὸ ἀποκτηθὲν σωματικὸν βάρος.

Τὸ ἀποκτηθὲν μέσον σωματικὸν βάρος ἑνὸς πληθυσμοῦ μόσχων ποῦ διετράφησαν κανονικῶς διὰ πλήρους γάλακτος μέχρις ἡλικίας 4 μηνῶν ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἐπὶ 22 ἀρρένων μόσχων τὸ μέσον ἀποκτηθὲν βάρος (συνολικὸν σωματικὸν βάρος μείον τὸ βάρος κατὰ τὸν τοκετὸν) εἰς χλγ. εἶναι 97,5 μὲ συντελεστὴν ἀπο-

κλίσεως $\pm 33,33$ χιλ. $\text{Hτοι τὰ } 66^{\circ}$)₀ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἄρρένων μόσχων, ἀποκτοῦν, μέχρις ἡλικίας 4 μηνῶν, βάρος τὸ ὁποῖον κυμαίνεται ἀπὸ 66,17 ἕως 130,83 χιλγ. Ἡ ἡμερησία αὐξήσις αὐτῶν ἀνέρχεται, κατὰ μέσον ὄρον, εἰς 812 γραμμάρια, μὲ συντελεστὴν ἀποκλίσεως $+256$ γραμμάρια.

Ὅμοίως, ἐπὶ 27 θηλέων μόσχων, κανονικῶς διατραφέντων μέχρις ἡλικίαν 4 μηνῶν, τὸ μέσον ἀποκτηθὲν σωματικὸν βάρος εἰς χιλγ. εἶναι 89,6 μὲ συντελεστὴν ἀποκλίσεως $\pm 31,09$, ἡ δὲ ἡμερησία αὐξήσις αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 743 γραμμάρια μὲ συντελεστὴν ἀποκλίσεως $+ 294$ γραμμάρια.

Ἀντιστοίχως μὲ τ' ἀνωτέρω, τὸ ἀποκτηθὲν σωματικὸν βάρος τῶν πρὸς παρατήρησιν μόσχων, διατραφέντων διὰ πρωίμου ἀπογαλακτισμοῦ μέχρις ἡλικίας 4 μηνῶν, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἐπὶ 3 ἄρρένων τὸ μέσον ἀποκτηθὲν βάρος εἶναι 73,08 χιλγ. μὲ συντελεστὴν ἀποκλίσεως $+ 8,26$, ἡ δὲ ἡμερησία αὐξήσις ἀνέρχεται εἰς 633,33 γραμμάρια μὲ συντελεστὴν ἀποκλίσεως ± 68 γραμ.

Ἐπὶ 3 θηλέων μόσχων τὸ μέσον ἀποκτηθὲν σωματικὸν βάρος εἶναι 67,71 χιλγ. μὲ συντελεστὴν ἀποκλίσεως $+ 8,55$ χιλγ. ἡ δὲ ἡμερησία αὐξήσις ἀνέρχεται εἰς 564,30 γραμ. μὲ συντελεστὴν ἀποκλίσεως $+ 113$ γραμ.

Συσχετίζοντες τ' ἀνωτέρω ἀποτελέσματα, εὐρίσκομεν ὅτι οἱ πρωίμου ἀπογαλακτισμοῦ διατραφέντες μόσχοι διαφέρουν ἀπὸ τοὺς κανονικῶς διατρεφομένους εἰς τὰ ἑξῆς σημεία:

Ὡς πρὸς τὸ ἀποκτηθὲν σωματικὸν βάρος

* Ἄρρενες 97,50 73,08 = $-24,42$ χιλγ.

Θήλεις 89,60 — 67,71 = $-21,89$ »

καὶ β) ὡς πρὸς τὴν ἡμερησίαν αὐξήσιν

* Ἄρρενες 812—633,33 = $-178,67$ γραμ.

Θήλεις 743—564,30 = $-178,70$ »

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐμφαίνεται ὅτι ἡ διαφορὰ ἀποκλίσεως τῆς ἡμερησίας αὐξήσεως βάρους τῶν μόσχων διὰ πρωίμου ἀπογαλακτισμοῦ, ἀπὸ τοὺς διὰ πλήρους γάλακτος διατρεφομένους, εἶναι σταθερὰ τόσον διὰ τοὺς ἄρρενας ὅσον καὶ διὰ τοὺς θήλεις μόσχους.

Ἐπομένως, μὲ ὁποιοδήποτε τρόπον διατροφῆς τῶν μόσχων, ἐν γένει, μεγαλύτερον σωματικὸν βάρος ἀποκτοῦν οἱ ἄρρενες μόσχοι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς θήλεις.

Τέλος, ἐὰν συγκρίνομεν τὰ σωματικὰ βάρη καὶ τὰς ἀποκλίσεις αὐτῶν, παρατηροῦμεν ὅτι οἱ μόσχοι διὰ τοῦ πρωίμου ἀπογαλακτισμοῦ εὐρίσκονται σχεδὸν ἕξ ὀλοκλήρου ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς καμπύλης τὴν ὁποῖαν ἀποτελοῦν τὰ 66°)₀ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν μόσχων, οἵτινες διετράφησαν κανονικῶς διὰ πλήρους γάλακτος.

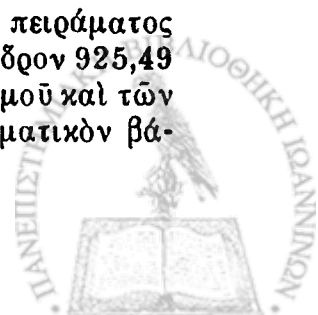
Β'. Κόστος διατροφῆς

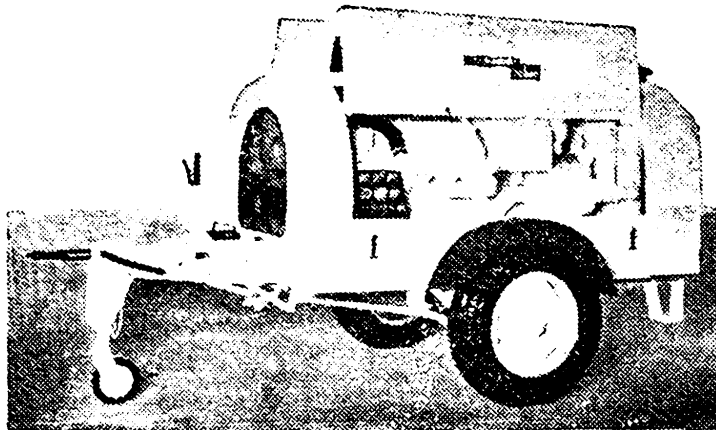
Ἐκ τοῦ πίνακος VI ἐμφαίνεται, ὅτι ἕκαστος μόσχος, ἀπὸ τοὺς κανονικῶς διατραφέντας, μέχρις ἡλικίας 4 μηνῶν, κατηνάλωσεν πλήρες γάλα ἀξίας 2.065,80 δραχ. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἡ τιμὴ κόστους τῶν μόσχων αὐτῶν κατὰ χιλγ. ἀποκτηθέντος ζῶντος βάρους εἶναι:

— Ἄρρενες 2.065,80 δραχ.: 97,50 χιλγ. = 21,18 δραχ. χιλγ.

— Θήλεις 2.065,70 » : 89,60 » = 23,05 » »

Ἐκ τοῦ πίνακος V ἐμφαίνεται ἐπίσης, ὅτι ἕκαστος μόσχος τοῦ πειράματος διὰ πρωίμου ἀπογαλακτισμοῦ, κατηνάλωσεν τροφᾶς ἀξίας κατὰ μέσον ὄρον 925,49 δραχ. Δεδομένου δέ, ὅτι μεταξὺ τῶν μόσχων τοῦ πρωίμου ἀπογαλακτισμοῦ καὶ τῶν διὰ πλήρους γάλακτος διατραφέντων, ὑπάρχει διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ σωματικὸν βάρος, τὸ κόστος τῶν διὰ πρωίμου ἀπογαλακτισμοῦ, ἀνέρχεται εἰς:

- ΑΕΡΟΣΥΜΠΙΕΣΤΑΙ **FMA/POKORNY**
- **SMITH** ΕΚΣΚΑΦΕΙΣ - ΓΕΡΑΝΟΙ
- ΑΣΦΑΛΤΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ - ΜΠΕΤΟΝΝΙΕΡΑΙ **MILLARS**
- **GARDNER** ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΜΗΧΑΝΑΙ

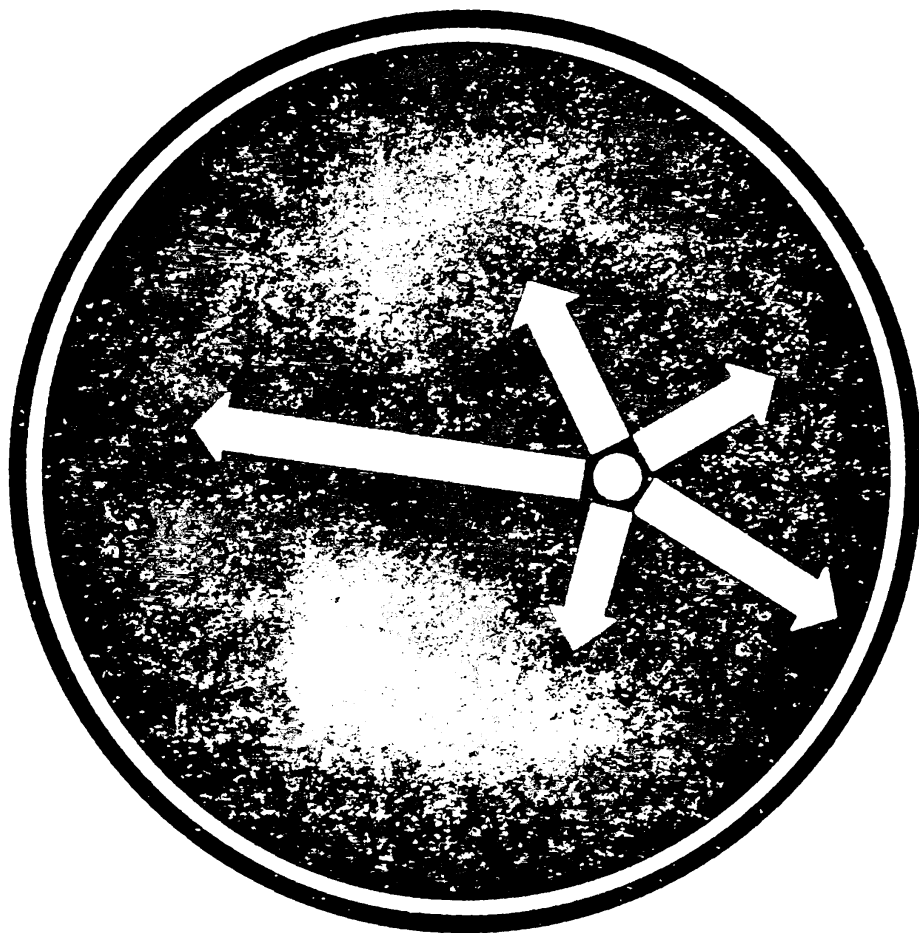
ΣΟΛΟΜΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ: Δραγατσανίου 6 — Έντός στοάς
Πλ. Κλαυθμώνος — Τηλ. 234.656

ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: Άριστοτέλους 6 — Τηλ. 77.692

ΝΕΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

ΠΕΙΡΑΙΚΗ-ΠΑΤΡΑΙΚΗ

Κλωστήρια — Ύφαντήρια — Βαφεία — Φινιριστήρια
 Η μεγαλύτερη και πλέον πεπειραμένη
 κλωστοϋφαντουργία της Ελλάδος
 εξυπηρετεί καταναλωτές εις τόν χώρον
 τής Ευρωπαϊκής Κοινής Αγοράς
 και εξάγει εις όλον τόν κόσμον
 τά ανωτάτης ποιότητος
 και μεγάλης ποικιλίας προϊόντα της
 εις νήματα και ύφασματα

Βεβαιωθήτε ότι στην ούγια υπάρχει τό όνομα ΠΕΙΡΑΙΚΗ-ΠΑΤΡΑΙΚΗ Μονο αυτό σάς έγγυάται ανωτάτη ποιότητα.

